Digitized by Google

Digitized by Google

IST
14278
INVENTARIO N.

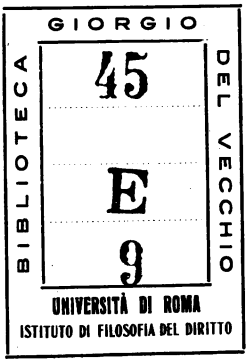

Digitized by Google

Digitized by Google

1735

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI LIBRI TRES.

AVCTORE

ROBERTO S.R.E. Card. BELLARMINO
è Societate IESV.

AD SERENISS. PRINCIPEM

VVLADISLAVM

SIGISMVNDI III.

Poloniæ & Sueciæ Regis filium.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Balthasarem Moretum, & Viduam
Ioannis Moreti, & Io. Meursium.
M. DC. XIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMO
PRINCIPI
VVLADISLAO
SIGISMVNDI III.
Poloniæ & Sueciæ Regis filio,
ROBERTVS S. R. E. CARD.
BELLARMINVS.
S. P. D.

CRIPSI Librum de officio Principis Christiani, non mea sponte, sed ab ijs rogatus, quibus eiusmodi Opusculum negare non potui. Scripsi autem non vt Principes nostri sæculi admonerem officij, sed vt ijs opti-

mum

BIBLIOTECA GIURIDICA DEL VECCHIO UNIVERSITÀ DI ROMA
Digitized by Google

mum regimen gratularer, atque ad perſeuerandum in pia & iuſta gubernatione cohortarer. Siquidem noſtra ætate (quod ſingulari Dei benignitati tribuendum eſt) Eccleſia Catholica Reges omnes, alioſque Principes primarios, egregios omnino, & ſingulari pietate iuſtitiaque conſpicuos ſe habere meritò gloriari poteſt. Cur autem tibi potiſſimùm, Sereniſſ. VVLADISLAE, librum hunc dicare voluerim, illa cauſa eſt, quia vnus tu in primo flore iuuentutis, ac ſi veteranus Imperator eſſes, exercitum ſapienter ducis, bella grauiſſima ſtrenuè geris, & omnia

Digitized by Google

omnia munia prudentiſſimi Imperatoris adimples. Neque id mirum nobis videri debet, cùm Te prouidentia Dei non ad Regnum vnum gubernandum, ſed ad multa ſimul & maxima primùm acquirenda, deinde adminiſtranda, delegiſſe & vocaſſe videatur. Te enim Poloniæ Regnum expectat ampliſſimum. Tuum eſt hereditario iure Regnum Sueciæ, quod iniuſtè ereptum, Deus iuſtus Iudex, & Princeps Regum terræ Tibi iuſtiſſimo heredi tempore ſuo reſtituet. Tibi magnus Moſcouiæ Ducatus, qui inſtar maximi Imperij à Septemtrione ad Orientem

Digitized by Google

vsque per vastissimas regiones protenditur, electionis iure debetur. Te igitur quasi in vestibulo tot Regnorum collocatum, & ad piè sanctéque regnandum à glorioso parente tuo, non solùm verbis, sed etiam exemplis eruditum; ego quoque vt senex, & Sacerdos, in bono proposito confirmare volui, non ex mea, quæ nulla est, sapientia, sed ex verissimis atque sanctissimis diuinæ Legis oraculis. Scriptum est enim:

Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.* Atque vt feliciter & inoffenso pede per semitas iustitiæ gradereris, adieci in meo

Libro

Libro Vitas Principum ſanctorum non paucas ; quorum Principum exempla ſequens, omnino errare non poteris. Opportunè autem accidit, vt Vita ſancti Principis noſtræ ætati proximi, fuerit ſancti Caſimiri, quem Leo Decimus Pont. Max. in numerum Sanctorum retulit. Hic enim ſanctiſſimus iuuenis, cùm Regis Poloniæ filius fuerit, vt Tu ipſe nunc es ; & plurimis maximiſque virtutibus clarus, breui tramite in cælum conſcenderit ; idoneus Tibi vitæ morumque magiſter eſſe poterit: cuius veſtigiis ſi continenter, vt facis, inhærere volueris ; ni-

Digitized by Google

hil erit, quod Te à vera pietatis & iuſtitiæ via, quæ ducit ad cælum, auertere poſſit. Accipe igitur, Princeps magne, munuſculum perexiguum, ſed non exigua voluntate donatum ab eo, qui Tibi ſic diuturnum & felix Regnum optat in terris, vt ſine fine & feliciſſimè cum Chriſto regnare poſſis in cælis.

IN-

Digitized by Google

INDEX LIBRORVM, ET partium principalium.

LIBER PRIMVS

Continet documenta ſpiritualia ex Scripturis ſanctis. *pag.* 1.

LIBER SECVNDVS

Continet exempla ex Vitis ſanctorum Principum Teſtamenti veteris. *pag.* 161.

LIBER TERTIVS

Continet exempla ex Vitis ſanctorum Principum Teſtamenti noui. *pag.* 259.

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

Libri Primi caput

I. *De officio Principis Christiani, vt ministri principalis Dei.* pag. 1

II. *De officio eiusdem, vt filij Dei per adoptionem.* 9

III. *De officio eiusdem, vt serui Dei omni genere seruitutis.* 14

IV. *De officio eiusdem erga Summum Pontificem.* 20

V. *De officio eiusdem erga Episcopum proprium.* 30

VI. *De officio eiusdem erga Confessarium suum.* 37

VII. *De officio eiusdem erga populos sibi subiectos per charitatem paternam.* 42

VIII. *De Prudentia Principis Christiani.* 48

IX. *De iustitia generali Principis Christiani.* 52

X. *De iustitia particulari Principis Christiani.* 60

XI. *De*

Digitized by Google

XI. *De Fortitudine Principis Christiani.* 69
XII. *De Temperantia Principis Christiani.* 78
XIII. *De Sapientia Principis Christiani.* 84
XIV. *De Magnificentia Principis Christiani.* 89
XV. *De Clementia Principis Christiani.* 94
XVI. *De Misericordia Principis Christiani.* 99
XVII. *De officio Principis Christiani erga domesticos suos.* 107
XVIII. *De officio Principis Christiani erga amicos, & Consiliarios.* 112
XIX. *De officio Principis Christiani erga Iudices.* 116
XX. *De officio Principis Christiani erga milites.* 126
XXI. *De officio Principis Christiani erga alios Principes.* 133
XXII. *De officio Principis Christiani erga personam suam.* 143

Libri

Digitized by Google

Libri Secundi Vitæ.

I. *Ioseph Patriarchæ Principis Aegypti.* 165
II. *Moysis primi Ducis Hebræorum.* 175
III. *Iosue secundi Ducis Hebræorum.* 191
IV. *Dauid Regis Hebræorum.* 201
V. *Ezechiæ Regis Hebræorum.* 231
VI. *Iosiæ Regis Hebræorum.* 238
VII. *Iosaphat Regis Hebræorum.* 240
VIII. *Iudæ Machabæi Summi Sacerdotis & Principis Hebræorum.* 246

Libri Tertij Vitæ.

I. *Theodosij senioris Imp. religiosissimi, ex Hispania. Obiit anno Domini* 395. 259
II. *Tiberij Iunioris Imp. Romani piissimi, ex Græcia. Obiit anno* 586. 294
III. *S. Venceslai Regis Bohemiæ. Obiit anno* 938. 310
IV. *Sancti Henrici Imp. Romani, ex Bauaria. Obiit anno* 1024. 333.
V. *S. Stephani Regis Hungariæ. Obiit anno* 1034. 365
VI. *S. Eduardi Regis Angliæ. Obiit anno* 1066. 408

Sancti

Digitized by Google

VII. *Sancti Leopoldi Marchionis Austriæ. Obiit anno* 1136. 450
VIII. *S. Ludouici Regis Galliæ. Obiit anno* 1270. 463
IX. *B. Amadei Ducis Sabaudiæ. Obiit anno* 1472. 498
X. *Sancti Casimiri filij Regis Poloniæ. Obiit anno* 1484. 512

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur. *Fr. Hyacinthus Petronius Romanus, Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatij Apostolici Magister.*

Digitized by Google

PRÆFATIO.

RINCIPES *sæculi, qui sunt à Deo, vt Apostolus loquitur, in sublimitate constituti, quemadmodum priuatos homines honore præcellunt, sic etiam præter ceteros homines & premuntur onere, & indigent auxilio. Hinc videlicet non solùm Philosophi veteres multa scripserunt de re politica & arte regendi populos; sed etiam ex Christianis sapientibus non pauci libros ediderunt de regimine vel de eruditione Principum. Quamuis autem ea quæ iam extant de hoc argumento scripta, præclarissima sint; non defuerunt tamen, qui me ab hoc scriptionis genere valdè abhorrentem, & in solis spiritualibus Libellis componendis hanc meam extremam ætatem consumere cupientem, cohortatione sua impulerint, vt de hoc ipso politico argumento mandarem literis, non*

1. Tim. 2.

quæ

Digitized by Google

quæ apud Platonem & Aristotelem, vel etiam sanctum Thomam, Ægidium Romanum, & alios eiusdem classis eximios Theologos; sed quæ in Scripturis sanctis, & in libris Sanctorum Patrum documenta vel exempla reperire potuissem. Hoc enim scriptionis genus, quamuis ad intelligentiam Lectoris informandam minùs appositum sit; tamen ad excitandam & inflammandam voluntatem, atque ad opera Deo grata, & regendis populis vtilissima facienda, & denique ad salutem æternam ipsis ijsdem Principibus procurandam, sine dubio aptius & efficacius inuenitur.

Scripturus igitur pro ingenij mei tenuitate, & pro mensura gratiæ, quam mihi impartiri dignabitur Deus, de Officio Principis Christiani, quatuor Considerationes siue disputationes instituam, pro numero videlicet relationum siue habitudinum quas habent Principes, primùm ad superiores, deinde ad inferiores, tum ad pares, denique

Digitized by Google

denique ad ſeipſos. Et quamuis labor hic meus ad Principes potiſſimùm dirigatur, eorumque æternam ſalutem propriè intueatur: tamen communis quoque ceteris hominibus eſſe poterit, cùm nemo ſit uſu rationis præditus, qui ſuos non habeat ſuperiores, vel pares; & rari ſint, qui non habeant inferiores aliquos; & nullus, qui ſui ipſius rationem habere non debeat.

Digitized by Google

LIBER I.

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI.

CAPVT PRIMVM.

De officio Principis Christiani erga DEVM.

ITVR cùm Princeps Christianus negotiũ habeat cum superioribus, cum inferioribus, cum paribus, & ipse secum: ordo ipse poscit, vt à primo negotio principium faciamus. Et quia Princeps quatuor agnoscere debet superiores, si verè Christianus dici & haberi velit, Deum optimum maximum, Pontificem summum, Episcopum proprium, & proprium Confessarium; à primo superiore, qui est omnium supremus & eminentissimus, incipiemus.

Oportet igitur Principem, qui officio suo rectè fungi velit, & ad Regnum æternum

Digitized by Google

verè & ex intimo corde aspiret & suspiret, pro comperto habere; & non verbo solùm & lingua, neque sola externa veneratione, sed opere & veritate, & illuminato corde agnoscere, & sæpè ac sæpiùs intra se cogitare & recogitare, Deum esse Regem Regum, & Dominum Dominantium: hoc enim di-
Psal. 5. Psal. 43. Psal. 83. 1. Tim. 6. Apoc. 17. Apoc. 19. sertis verbis Sacræ paginæ multis in locis prædicant. Porrò Principes terræ multis modis subiecti esse debent Deo Regi Regum, & Domino Dominantium. Primùm enim, Principes terræ sunt quasi Proreges Dei, vel potiùs ministri principales Dei, iuxta illud, *Cùm essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis:* & illud Apostoli, *Dei minister est*; vbi loquitur de summo Principe temporali. Itaque Reges terræ principatū suum non vt absolutè suum, sed vt sibi à Rege supremo ad tempus gubernandum traditum, obtinent, sub conditione rationis reddendæ in tremendo nimis iudicio eiusdem viuentis & omnipotentis Dei. Quare longè abesse debet à Principe Christiano, quantumuis summo, illa turpissima adulatio, Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? quod refert Ælius Spartianus dictum Antonino Caracallæ à nouerca, quam in vxorem ducere cupiebat, sed non audebat.

Sap. 6. Rom. 13.

Debet

Debet igitur in primis Princeps Christianus subiectus esse legibus Dei Regis Regũ. Hoc docuit Moyses quando in Deuteronomio descripsit officium Regis. Sic enim ait: *Postquam sederit* Rex *in solio Regni sui,* Deut. 17. *describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cærimonias eius, quæ in lege præcepta sunt.* Vbi Moyses non simpliciter dixit, Debet Rex legem Dei custodire: sed addidit multa verba, vt significaret magnitudinem negotij huius. Primùm iussit, vt ipse sibi describeret legem Dei, vt non posset vmquam dicere, Non vidi legem Dei, nec scio quid in ea contineatur. Deinde addidit, vt exemplar diuinæ legis acciperet à Sacerdotibus Dei veri: ne fortè pro lege Dei veri acciperet leges falsorum prophetarum; quales hoc tempore sunt, qui dicuntur Politici, & multò magis hæretici omnes, qui legem & cultum Dei pro suo capite populis obtrudunt, & non ab Ecclesia illa vera accipiunt, *quæ est* 1. Tim. 3. *columna & firmamentum veritatis.* Tertiò addidit, vt habeat secum, & legat omnibus diebus vitæ suæ; videlicet vt idemtidem legat, ne fortè obliuiscatur mandata Dei.

Digitized by Google

Denique adiungit, vt discat timorem Domini,& ex eo timore sollicitus sit obseruare mandata Dei, tum ea quæ pertinent ad Religionem, tum illa quæ spectant ad Iustitiam. Decet enim, vt Princeps in omni lege diuina seruanda, exemplo suo populum præcedat.

Hoc idem quod Moyses docuit, docuit posteà etiam Samuel,& quidem comminatione grauissima. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum mandatum quoddam Domini,sub specie pietatis,non impleuisset; reprehendit eum Propheta Samuel,dicens: 1.Reg.15. *Quia proiecisti sermonem Domini, proiecit te Dominus ne sis Rex.*& ibidem:*Numquid vult Dominus holocausta & victimas,& non potiùs vt obediatur voci Domini?* & paulò pòst, *Scidit*,inquit, *Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Ostendit igitur hoc exemplo Deus,se Regem Regum esse, & Reges terræ, non tam Reges quàm ministros dici debere: quippe quos ipse regnandi potestate nullo negotio priuat, vt re vera Saulem cum omni progenie sua regno priuauit,& regnum eius in Dauidem & eius posteros transtulit. Quo exemplo edoctus Dauid, in Psalmo secundo Reges omnes admonuit,dicens: Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite,erudimini qui iudicatis terram: seruite*

Digitized by Google

xite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et in alio Psalmo dicit, Deum esse *qui aufert spiritum Principum*, & ideò esse terribilem apud Reges terræ. & idem ipse Dauid filio suo Salomoni, tunc primùm regnare incipienti, sic locutus est: *Ego ingredior viam vniuersæ terræ: confortare, & esto vir, & obserua custodias Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, vt custodias cærimonias eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi.* Quibus verbis Rex optimus & sapientissimus filiũ admonet, vt si velit feliciter regnare, Deo Regi Regum fideliter seruiat: & prima illi cura sit, vt in ijs quæ ad Religionem pertinent, nihil omnino prætereat, & exemplo suo populos sibi subiectos in vera Religione contineat: deinde leges Dei, quæ ad mores vel iudicia pertinent, diligenter obseruet: ac denique sic ipse Deo subiectus & obediens esse studeat, quemadmodum cupit sibi ab administris suis promptè fideliterque seruiri.

Psal. 75.

3. Reg. 2.

Sed operæpretium est attendere, quàm grauiter Sapientia diuina Reges admoneat. *Audite*, inquit, *Reges & intelligite, discite iudices finium terræ: præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit*

Sap. 6.

Digitized by Google

opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cùm essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Hæc Sapientia diuina docet, quæ breuiter explicanda sunt. Primùm admonentur Reges, vt cogitent, potestatem in alios homines habere se à Deo, quocumque titulo regnent. Nam, vt Apostolus docet in Epistola ad Romanos,

Rom. 13. *non est potestas, nisi à Deo.* Ipse enim solus non ab alio potestatem habet, cùm vnus ip-

Iac. 4. se sit *Legislator, & Iudex*, vt loquitur Apostolus Iacobus, id est, qui omnibus dat leges, & omnes iudicat, & ipse à nemine iudicatur, & à nemine legem accipit. Itaque siue populus potestatem suam in Principem transferat, siue per hereditariam successionem potestas acquiratur, siue iure belli aliquis Princeps fiat: semper erit verum, non esse potestatem nisi à Deo; & vnum Deum esse supremum Legislatorem & Iudicem. Hinc verò colligit Sapiens, omnes Reges, omnesque Principes ministros esse Dei, & à Deo iudicandos, ac præmium vel pœnam accepturos, prout in Regno Dei administrando

Digitized by Google

ſtrando ſe geſſerint. Addit prætereà, non de ſolis factis, ſed etiam de cogitationibus iudicandos: & quoniam multùm intereſt inter peccata Principum & priuatorum, quòd illa ad multos, iſta ad paucos pertineant; adiungit Sapiens terribilem ſententiam illam, *Iudicium durißimum his, qui præſunt, fiet*: &, *Potentes potenter tormenta patienter.*

Sed veniamus ad ea quæ ſunt miniſtri principalis propria, cùm iam ex Diuinis litteris ſatis apertè demonſtratum ſit, Reges hominum eſſe miniſtros Dei. Principio miniſter debet, ſi quid ſapit, non ex capite ſuo leges populis dare, ſed iuxta leges ſibi à Rege datas, populos regere. Non enim populos propriè & abſolutè ſuos, ſed populos Dei, Regis æterni, gubernandos ſuſcepit. Quare cauere debet, ne aliquid iubeat, quod legi diuinę repugnet. Et quoniam Reges non ſolùm legibus & edictis, ſed etiam exemplo & factis populos regunt, valdè cauere debent, ne ipſi leges diuinas vllo modo tranſgrediantur. Certè enim ſi miniſter, Regis nomine edictum publicè proponat, ne vllus audeat tranſire ad hoſtes, aut eos armis vel commeatu iuuare; certè ipſe miniſter primus eſſe debet in edicto eiuſmodi obſeruando. Eodem igitur modo debent

Digitized by Google

Reges terræ, vt ministri Dei, diligentissimè cauere, ne adulteria vel sacrilegia vlla committant, ne peierent, ne blasphement, nec iniustè vllum opprimant; denique ne malo exemplo suo populos ad peccandum prouocent. Rex enim Deus nimiùm irascitur, cùm videt eos transgredi leges suas, quos administros Regni sui esse voluit, vt populos in officio, & in legum diuinarum obseruatione contineant. Deinde ministri vel Præfecti Regum, si fortè diuites fieri velint, quia sciunt senō diu in Regno futuros, cùm successorem breuî venturum expectent; propterea non solliciti sunt de coëmendis in eo Regno palatiis, aut vineis, aut agris, aut hortis, quæ secum auferre & asportare non possunt; sed pecunias & res pretiosas, quæ facilè asportari possunt, cumulare satagunt; vt, cùm recedendum erit, & potestas successori tradenda, diuites reuertātur in patriam: neque id solùm curant si sapiunt, sed vt ea solùm asportent, quę iustè lucrati sunt; alioquin Rex non solùm eos potestate & Præfectura priuat, sed omnia malè parta aufert, & eos vt latrones vel morti tradit, vel in exilium mittit, vt pœnas luant prouinciæ malè administratæ. Hæc non semper Reges terræ in Præfectos malos statuere possunt, quia vel eorum peccata nescIunt, vel metu peiorum

Digitized by Google

rum tacent, vel certè ipsi quoque rei sunt scelerum multorum: & ideò dissimulant peccata aliorum, ne ipsis exprobrentur sua. At Rex Regum Deus neque peccata vlla non videt, neque potentiam vllius timet, neq; iniustus est, vt iniustitiam aliorum dissimulare velit. Itaque Reges terræ, quia Præfecti & ministri estis Dei, si quid sapitis, successorem quotidie expectate; cum timore & tremore Regnum Dei administrate, tamquam rationem de singulis actis vestris reddituri: quærite ex vestro labore iustas diuitias, quæ sunt bona merita. Sic enim fiet, vt cùm desieritis esse Præfecti Regij in terris, ipsi Regi Regum felicissimè conregnetis in cælis. Id enim nobis promittit, qui nõ mentitur Spiritus Dei: *Si sustinebimus, & conregnabimus*. & iterùm: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* 2. Tim. 2. Apoc. 3.

CAP. II.

De eodem officio.

CONSIDERAVIMVS Principem Christianum, vt vicarium in temporalibus Dei Regis magni: nunc considerare volumus eumdem, vt filium eiusdem Dei per adoptionem, quæ adoptio cõmunis est Princi-

Digitized by Google

pibus Christianis cum eorum subditis. sic
Rom.8. enim loquitur Apostolus: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: si autem filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Hinc verò sequitur, vt Christianus Princeps debeat Deo reuerentiam & obedientiam filialem; & simul debeat subditis suis fidelibus fraternam charitatem, vt coheredibus in Regno cælorum futuris. De reuerentia filiali dicit ipse Do-
Malac.1. minus apud Malachiam: *Si pater ego sum, vbi est honor meus?* Debet igitur Princeps Christianus, vt filius Dei, ardentissimo zelo procurare honorem tanti patris, non solùm ipse abstinendo manum, & linguam, & cor ab omni cupiditate, verbo, & opere, quod in iniuriam & irreuerentiam tanti Patris cedere possit: sed etiam diligentissimè procurando, vt populi regimini eius subiecti, caueant ab omni blasphemia, & periurio, & ab omni opere sacrilego, quibus violari possit honor diuinus. Hoc zelo sanctus
Leuit.24. Moyses blasphemos omnes, sine vlla misericordia, iubebat ab omni populo lapidari. Et sanctus Ludouicus Rex Francorum, non patiebatur blasphemos vllos impunitos abire, quin saltem candenti ferro labia

Digitized by Google

labia sacrilega continuò adurerentur.

Nec minùs debet Princeps, si se verum Dei filium esse sperat, obedire in omnibus Patri tam amabili, & tam amanti. Nam, si parentibus carnis iubet Apostolus, vt filij obediant per omnia: quantò magis debent Principes obedire Patri cælesti, planè per omnia? præsertim cùm Pater cælestis nihil iubere possit, nisi bonum per omnia. Huius obedientiæ exemplum habemus illustrissimum in Dauide Rege, qui sic in omnibus obediuit Deo, vt Deus ipse hanc obedientiam præuidens, testatus sit, ob hanc potissimùm virtutem illum à se fuisse electum in Regem. Sic enim loquitur Apostolus Paulus; *Suscitauit illis Dauid Regem: cui testimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filiũ Iesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Sed illustrius adhuc habemus exemplum in Christo filio Dei naturali, qui vsque adeò delectabatur in obedientia exhibenda Deo Patri, vt diceret: *Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me.* & in alio loco: *Quæ placita sunt ei, facio semper.* Et non solùm in rebus facilibus, sed etiam in re omnium difficillima, & maximè horribili, *humiliauit semetipsum factus obediens.* Quid enim est horribilius morte, ignominiæ & doloris plenissima?

Coloss. 3.

Act. 13.

Ioan. 4. Ioan. 8.

Philip. 2.

Atque

Atque ad hoc extremum peruenit obedientia Filij Dei, nimirum vsque ad mortem, & mortem crucis. Quòd si Filius Dei naturalis, & Princeps Regum terræ, obediuit Patri vsque ad mortem crucis; in qua re obedire non debet filius adoptiuus, & vnus ex Principibus terræ? Profectò nulla tentatio carnis, nullum dispendiũ facultatum, nulla iactura honoris Principem Christianum impedire posse deberet ab obedientia Patris cælestis. Neque solùm Princeps debet, si legitimum Dei filium se præbere cupit, obedire Patri per omnia; sed etiam totis viribus contendere, vt omnes eius subditi idipsum faciant. Denique idem Princeps subditis suis, quos nouit fideles & pios, fraternam charitatem debet, vt coheredibus regni cælestis. Videmus enim hîc in terris, Principes omnes longè benigniùs & humaniùs agere cum fratribus suis, quàm cum aliis subditis, quos in ditione sua habent. Sic igitur Princeps sapiens & pius longè aliter agere debet cum subditis suis facinorosis & sceleratis, qui non sunt filij Dei, sed filij diaboli, quàm cum religiosis & sanctis, qui ius habent ad Regnum æternum, & quos post breue tempus habebit in patria cælesti consortes Regni, & sibi dignitate pares, vel etiam superiores. Proinde hîc etiam eos magni

magni faciat,& honore prosequatur,vt fratres, neque sinat eos à malis hominibus iniustè vexari. Proderit autem hæc demonstratio amoris in subditos pios, non parum ad conuertendos impios ab impietate sua.

Quod si fortè (quod absit) Princeps aliquis Christianus, propter admissum scelus exciderit à gratia Dei, & per hoc amiserit ius adoptionis & filiationis diuinæ:eum obsecro, vt cogitet & recogitet, quale erit ei, nisi maturè resipiscat, in die obitus sui, & posteà in die vltimi Iudicij dedecus,& confusio, & dolor; cùm viderit multos ex subditis suis vocari ad Regnum, & se dominum eorum detrudi in gehennam ignis; & impleri illud ex cantico Matris Dei: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* Luc. 1. Consideret,obsecro, qui talis est; quàm ingenti pretio & quàm seria pœnitentia redimeret, si posset tunc, eam ignominiam & calamitatem, qua nulla maior inueniri vel cogitari potest; & gratias agat Deo, quòd adhuc non permisit eum exire de corpore cum letali crimine, & spatium pœnitentiæ illi concessit. Neque solùm gratias agat,sed accingat se ad seriam pœnitentiam agendam,vt lætus mortem & iudiciũ expectare, & Principatum non amittere, sed in maiorem & diuturniorem commutare possit.

CAP.

Digitized by Google

CAP. III.
De eodem officio.

RESTAT postrema consideratio, quæ est Principis Christiani, vt serui Dei. Idem enim ipse homo, qui vt præest populis, est quasi vicarius & Præfectus Regis omnium Regum; & vt gratiam adoptionis per Baptismũ accepit, est filius & heres Dei, & coheres Christi; idem, inquam, est seruus Dei, & seruus, non vno modo tantùm, sed quinque, quot videlicet reperiuntur genera seruitutis. Est enim seruus Dei per naturam, est mancipium, est seruus emptitius, est vernaculus, est mercenarius. Et tamen, quod admirabile esse videtur, tam multiplex seruitus, quæ omnia genera seruitutis comprehendit, non pugnat cum filiatione adoptiua, neque cum dignitate Præfecti, imò neque cum consortio Regni Dei.

Explicemus breuiter, & probemus hæc omnia. Serui per naturam, dicuntur illi qui carent ratione, vt bruta animantia; vel vsu rationis, vt infantes & fatui. De primis canit
Psal. 8. Propheta, *Omnia subiecisti sub pedibus eius* (hominis videlicet) *oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi: volucres cæli, & pisces*
Gen. 1. *maris.* Et multò antè Deus ipse dixit: *Faciamus*

Digitized by Google

mus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæq; terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra. Ac ne fortè existimaremus, per peccatum primi hominis ablatum fuisse dominium bestiarum, aut certè per peccata filiorum Adam, ob quæ factum est generale diluuium, amisisse homines imperium in animantia bruta, repetiuit Deus post diluuium eamdem prærogatiuam, dicens: *Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ: & super omnes volucres cæli, cum vniuersis quæ mouentur super terram. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.* De iis qui carent vsu rationis, dixit Apostolus: *Quanto tempore heres paruulus est, nihil differt à seruo; sed sub tutoribus & actoribus est.* & Salomon scripsit: *Qui stultus est, seruiet sapienti.* Denique seruiunt naturaliter artifici opera, quæ ipse arte sua, & ex re sua fecit, dicente Apostolo: *An non habet potestatem figulus luti, facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Iam verò mancipia dicuntur homines, qui capiuntur ab hostibus in bello; de quibus dicit sanctus Petrus: *A quo quis superatus est, huius & seruus est.* Dicuntur autem mancipia, quia manu capiuntur. Serui autem emptitij sunt illi,

Gen. 9.

Gal. 4.

Prou. 11.

Rom. 9.

2. Pet. 2.

Digitized by Google

illi, qui pretio emuntur. Vernaculi sunt ij, qui nascuntur ex seruis & ancillis. Denique mercenarij, qui pro constituto salario, siue mercede seruiunt ad tempus, sed alioqui non serui, sed liberi sunt.

Iam igitur omnis homo naturaliter seruus est Dei, à quo factus est, vt vas à figulo, ac proinde potest eum Deus, si velit, confringere, & in puluerem redigere, iuxta illud Psalmi: *Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos:* & præterea hac ratione non solus homo, sed omnes res creatæ naturaliter seruiunt Deo, iuxta illud, *Omnia seruiunt tibi.* & illud, *Dominus omnium es.* & illud, *Potest* Deus *vniuersum mundum vno nutu delere.* Et rursus alia ratione omnis homo seruus est Dei: quoniam licet iudicium rationis ex munere Dei sortitus sit, id tamen si comparetur ad iudicium rationis quod est in Deo, omnis homo, quantumuis sapiens inter homines, est veluti infans & lactens puerulus. Eodem modo omnis homo est mancipium Dei, etiamsi alioqui magnus in terris sit Princeps: quoniam in bello, quod Christus Imperator noster cum Principe tenebrarum gessit, *captiuam duxit captiuitatem:* id est, eos, qui erant captiui diaboli, fecit Christus victor captiuos suos. Quod ipse Dominus in Euangelio explica-

Psal. 2.

Psal. 118. Esther 13. 2. Mach. 8.

uit

uit, dicens: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet: si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Atrium Principis tenebrarum est infidelitas: eo enim atrio benè munito, omnes qui intus erant, securè possidebantur à diabolo. Sed atrio expugnato, omnia arma diaboli, id est, superbia, auaritia, luxuria, & cetera vitia paulatim erepta sunt, & in eorum locum successerunt virtutes, humilitas, charitas, continentia, & ceteræ. Et tunc demum spolia, id est, homines liberati à potestate tenebrarum, & translati in Regnum Christi, distributi sunt per varias mundi regiones, vt multitudinem gentium ad fidem conuerterent, & Christi Regno adiungerent. Iam verò iidem homines, non solùm serui capti in bello, sed etiam serui emptitij facti sunt, quia Christus Dominus eosdem redemit ab ira Dei iusta, pretio Sanguinis sui. Sic enim loquitur Apostolus: *Empti estis pretio magno.* & rursus: *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* & sanctus Petrus: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso Sanguine agni immaculati Christi, & incontaminati.* Addo etiam, nos omnes esse vernas, siue seruos vernaculos Dei, quia filij seruorum & ancillarum

Luc. 11.

1. Cor. 6.

1. Cor. 7.

1. Pet. 1.

Digitized by Google

Psal.115. eiusdem Dei, dicente Propheta: *Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Denique sumus omnes serui mercenarij, quia non sine magno stipendio seruimus Deo. Primùm enim ille nos alit & vestit, & vt Apostolus loquitur, *ipse dat nobis vitam, & inspirationem, & omnia.* Et quasi hoc parum esset, promittit Deus seruis suis mercedem magnam pro omni labore eorum. Sic enim loquitur Ecclesiasticus in extremo libro suo: *Operamini opus vestrũ, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.* & Apostolus Paulus, *Vnusquisque*, inquit, *propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* Et Dominus ipse de mercede bonorum operum loquens ait: *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum.*

Act.17. Eccli. 51. 1.Cor.3. Luc. 6.

Porrò hæc tam multiplex seruitus omnium hominum erga Deum, non pugnat cum potestate Regia, neque in terris, neque in cælo; sicut etiam non pugnat cum vera filiatione, & adoptione. Sanctus enim Ioannes in Apocalypsi beatos homines introducit dicentes: *Fecisti nos Deo nostro Regnum, & Sacerdotes, & regnabimus super terram.* & alibi introducit Christum dicentem: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius:*

Apoc. 5. Apoc. 3.

Digitized by Google

eius: & tamen idem sanctus Ioannes in eodem libro de iisdem dicit: *Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte.* Apoc. 7. Vbi videmus, eosdem in cælo & sedere in throno, & regnare cum Christo, & simul seruire Deo stantes ante thronum die ac nocte. Et non solùm sancti homines, sed etiam sancti Angeli, seruos Dei, & conseruos hominum se esse confiteri non erubescunt, dicente Angelo ad Ioannem: *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* Apoc. 19.

Ex his habemus, Reges & Principes terræ, vt verè & propriè populis suis præsunt, sic etiam verè & propriè seruos esse Dei, & conseruos subditorum suorũ, & tales etiam futuros in cælo, si illuc peruenerint, sed felicissima, & omni acceptione dignissima seruitute. Ex qua consideratione illud consequetur, vt pium Principem non erigat in superbiam thronus & corona, neque sceptrum & purpura; sed in eius animum ingeneret consideratio tam multiplicis seruitutis, veram, & profundam, & Christo Domino amatissimam humilitatis virtutem. Ex quo sequetur, vt vicissim ipse Princeps à Deo diligatur, & exaltetur, & sub alis eius securè quiescat. Nihil enim magis placet Altissimo, quàm humilitas virorũ magnorum; & nihil magis displicet, quàm superbia

Digitized by Google

vilium personarum. Sic enim ipse loquitur
Isai. 66. per Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Quod aliis verbis docet sanctus Iacobus dicens, *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam.* Quorum sententias confirmat Dominus dicens, & sæpè ac
Mat. 23. Luc. 14, & 18. sæpiùs repetens: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.*

Nunc, vt in summã redigamus quæ scripsimus in his tribus capitibus de officio Principis Christiani erga Deum, dicimus, Principem Christianũ, vt ministrum Dei, debere Deo plenam subordinationem; vt filium adoptiuum & heredem Regni cælorum, debere eidem Deo, præter subordinationem, reuerentiam & obedientiam filialem; vt seruum, debere eidem non solùm subordinationem, reuerentiam & obedientiam, sed etiam profundam & veram cordis & corporis humilitatem.

CAP. IV.

De officio Principis Christiani erga Summum Pontificem.

SVmmus Pontifex officio fungitur in Ecclesia vniuersa, Patris, Pastoris, Doctoris, Speculatoris, & summi Sacerdotis. De officio

cio Patris loquitur sanctus Augustinus in epistola ad Glorium & Eleusium, in qua de sancto Melchiade Papa loquens, vocat eum filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis. De hoc officio loquitur Cõcilium Africanum in epistola ad sanctum Damasum Papam, cùm S. Damasum appellat Patrem patrum; & mos est Christiani populi, vt summum Pontificem Patrem sanctum appellet: qua appellatione non vulgus tantùm, sed omnes Principes Christiani, etiam summi, vtuntur, cùm ad Romanum Pontificem scribunt, aut cum eo loquuntur. Iure autem summus Pontifex pater omnium fidelium dicitur, quia ipse est, qui per se vel per alios, per verbum Dei & Sacramentum Baptismi, filios spirituales gignit. Quod enim B. Paulus dicebat Corinthiis, *Si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui*, idem dicere potest summus Pontifex fidelibus omnibus: atque ad hoc significandum voluit Deus, vt primus omnium, qui tum ex Iudæis, tum ex gentilibus filios spirituales per verbum Dei & Baptismum genuit, sanctus Petrus fuerit: ipse enim primus, accepto Spiritu sancto in die Pentecostes, publicè Euangelium prædicauit Iudæis, & conuersos ad fi-

Epist. 162.

Tomo 1. Conciliorũ in epistola Stephani.

1. Cor. 4.

Digitized by Google

Act. 2. Act. 10. & 15. dem baptizari iussit; & ipse idem primus Cornelio Gentili, & eius familiæ prædicauit, & credentes iussit baptizari. Pater ergo patrum Petrus fuit: in cuius locum Pontifices Romani succedunt. Quod ipsum ritus declarat, qui in coronatione Pontificis adhibetur, cùm Decanus Cardinalium orans pro Pontifice, vocat eum Patrem Regum ac Principum Christianorũ. Atque hæc etiam causa est, cur Reges Christiani in creatione noui Pontificis, Legatos siue Oratores mittant, qui reuerentiam & obedientiam Pontifici recèns creato promittant, tamquam Patri spirituali: vt omnes intelligant, eos quoque ad familiam Christi pertinere, quæ est Ecclesia Catholica, cui vice Christi Pontifex Maximus, vt paterfamilias, præsidet.

Alterum officium significatur in nomine Pastoris, cuius est pascere & nutrire filios iam natos. Quamuis enim multi sint in Ecclesia Pastores, qui verbo & Sacramentis fideles pascunt; tamen omnes à Principe pastorum pendent, & ab illo diriguntur: & si non benè fungantur officio, ab illo remoueri à munere pastoritio possunt. Neque solùm pastores ceteri Principi pastorum subiecti esse debent; sed etiam oues dici possunt summi Pastoris. Nam ea causa est, cur Dominus Petro non solùm agnos, sed etiam oues,

Digitized by Google

oues, agnorum matres, pascendas commi- Ioan. 21.
serit. Et sanctus Hieronymus, qui Sacerdos & Doctor insignis in toto Christiano orbe habebatur, à sancto Damaso Romano Pontifice pabulum spirituale petens, dicebat: *A Pastore præsidium ouis flagito.* & in epistola sequenti, *Flagito*, inquit, *vt paruum magnus aspicias, vt dives Pastor morbidam non contemnas ouem.* Tom. 2. epist. 57. & 58.

Quòd si pastores & Doctores ã summo Pontifice, vt à summo Pastore, pabulũ aliquando petunt; non mirum esse debet, si Principes sæculi, qui inter oues, vel potiùs inter arietes gregis Christi numerantur, ab eodem Principe pastorum, Christique in terris Vicario, doctrinæ pabulum libenter accipiant.

Tertium est nomen, Doctoris, quo nomine vsum fuit Concilium Florentinum, cùm in decreto suo Romanum Pontificem appellandum censuit Doctorem omnium Christianorum. Id verò propriè locum habet in doctrina fidei Catholicæ, quam non solùm docere, sed etiam definire cum potestate debet, vt simul & Doctor & Iudex haberi debeat. Nam quia Dominus sancto Petro dixit, *Ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*; ideò in dubiis Luc. 22.

Digitized by Google

fidei ad sedem Petri recurrendum omnibus est, in qua fides nõ potest habere defectum, vt scribit S. Bernardus; & ad quam perfidia habere non potest accessum, vt loquitur S. Cyprianus. Tale aliquid multo anteà docuit Salomon, dicens: *Verba sapientium sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno: his amplius fili mi ne requiras.* Et clariùs in lege definitum est à Spiritu sancto per Moysem dicentem: *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperiò, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo; & decreto Iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.* Loquitur autem Moyses de rebus dubiis in lege Domini & doctrina. Hoc præceptum Spiritus sancti non obseruarunt quidam Principes Germaniæ, quando surrexit Martinus Lutherus, & contra Sacerdotis imperium, qui eo tempore ministrabat Domino, nouas doctrinas in populum seminare cœpit: sed illi Principes verè pij seruarũt mandatum Dei, qui cum piissimis Gratiano & Theodosio seniore dixerunt: *Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit Imperium, in tali volumus religione versari, quam diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque adhuc ab ipso*

Epist. 190.

Libro 1. epist. 3. ad Cornelium

Eccl. 12.

Deut. 17.

Digitized by Google

ipso insinuata, declarat, quamq; Pontificem Damasum sequi claret, &c.

Et sanè mirabile est, quòd apud aliquos Principes plus fidei inuenerit in rebus fidei, vna ouis errans ab ouili, quàm summus Pastor ab ipso Domino constitutus & Doctor & Iudex. At, inquies, Lutherus verbum Dei pro sua sententia proferebat. Ita est; sed cùm de intelligẽtia verbi Dei quæstio esset, cur non obseruatum est aliud verbum Dei, apertissimè docens, vt ad Sacerdotem iretur, qui eo tempore ministrabat Domino Deo suo? Et posteaquam de consilio sapientum Pastor primarius sententiam dixit, & Lutherum hæreticum pronuntiauit: vbi est verbum Dei, quod anteponi doceat hæreticum declaratum ipsi Iudici summo, ab ipso Domino constituto? Hoc idem dici potest de Principibus illis, qui Ioannem Caluinum tamquam nouum Apostolum receperunt, cùm nulla signa sui apostolatus ostendere posset, nisi viuentem hominem verè mortificatum, quem ex morte ad vitam falsò à se reuocatum credi voluerat: qui si fidem potiùs habere voluissent Doctori omnium Christianorum, à Christo ipso Ecclesiæ dato, & in cathedra sua collocato, pro cuius fide vt non deficeret orauerat; certè in reprobum sensum dati nõ fuissent. Ergo *Re-* Psalm. 2.

ges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, illi Doctori fidem habete in controuersis fidei, cui Veritas dixit, *Rogaui pro te vt non deficiat fides tua*; & illam Ecclesiam requirite, de qua dictum est à Domino: *Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.*

Luc. 22.

Matth. 16.

Quartum nomen Pontificis, Speculator est. Ipse enim propterea in altissimo fastigio sedet speculæ pastoralis, vt sanctus Augustinus loquitur in ipso principio librorum quattuor ad Bonifacium Papam, quoniam ad illū pertinet, speculari ex alto quid agant Christiani, vt inde malos admoneat, vt redeant in viam bonam; & bonos hortetur, vt perseuerent in cursu, & perueniant ad brauium. Huius speculatoris figura fuit propheta Ieremias, sancto Bernardo teste: sic enim loquitur Deus ad Ieremiam: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & dispердas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Neque significant hæc verba Prophetæ, mandari à Deo, vt bella gerat cum Regnis & Regibus, & ea sibi armis subiiciat; sed vt in alto sedens obseruet malos mores, & corruptelas omnes Regum & Regnorum, & clamando & vociferando liberrimè increpet vitia, præsertim publica Regum & Principum & populorum; & pœnas à Deo paratas prædicat, & ipse quoque cen-

Lib. 2. de consider. ad Eugenium.

Ier. 1.

Digitized by Google

censuris pœnisque aliis coërceat contumaces: & eo modo disperdat & destruat peccata Regum & populorum; & ædificet & plantet virtutes ac mores bonos. Quod idem clariùs explicat Ezechiel dicens: *Factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium, Morte morieris; non annuntiaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua: ipse quidem in iniquitate sua morietur; tu autem animam tuam liberasti.* Ezech. 3.

Hæc ipsa quæ Dominus de Prophetis, qui prædicatores illius temporis erant, dicit, eadem omnino intelligi debent de Episcopis, ad quos præcipuè pertinet officium prædicationis. Episcoporum autem caput & princeps est summus Pontifex. Solebant autem Pontifices Maximi, & Episcopi reliqui, quæ mala ex specula cernebant, in concionibus ad præsentes, per litteras ad absentes nuntiare. Hinc sanctus Ambrosius in epistola ad Theodosium Imperatorem scribit, se non posse vllo modo tacere, si qua mala facta de ipso audierit, & ideò æquo ani- Trid. Cõc. Sess. 5. c. 2. & Sess. 24. de Refor. c. 4. Epist. 29. lib. 5.

Digitized by Google

animo ferat reprehensiones suas.

Quæ cùm ita sint, & Episcopi ac Princeps Episcoporum, cuius totus mundus Diœcesis est, debent & verbo & epistolis non tacere vitia Principum, sed, vt Apostolus loquitur, arguere, obsecrare, increpare, opportunè, importunè, in omni patientia, & doctrina. Sed non minùs Principes debent præbere aures obedientes, & cogitare Pontificibus & Episcopis molestissimè accidere, si quando ad huiusmodi reprehensiones venire cogantur; neque illos sponte hoc agere, sed coactos, tum à comminatione diuina, quæ sanguinem animarum de manu eorum requirendum clamat, nisi denuntient pœnas peccantibus debitas; tum ab ipsa charitate paterna, quæ cogit medelas morbis adhibere, quamuis amaras, ne filij eorum, ac præsertim honorabiliores, miserè pereant. Et certè si Principes Christiani libenter acciperent paternas admonitiones, præsertim ex vera charitate prodeuntes, multa fortasse discerent, quæ ignorant, & multis detrimentis futuris & impendentibus remedia adhiberent, quæ non adhibent, quia non est qui illos admonere audeat. Vtinam multos haberemus Theodosios, & multos simul Ambrosios! Iste enim ex charitate nihil vtile tacebat: & ille

2. Tim. 4.

ex

Digitized by Google

ex obedientia libentissimè omnia audiebat, & executioni mandabat.

Postremum nomẽ est, Sacerdos Magnus, siue Pontifex Maximus, quod est nomen honorificentissimum, vsque adeò, vt etiam apud Romanos Ethnicos maximi fieret nomen Pontificis Maximi: quæ causa fuit, vt Cæsares Augusti Pontifices etiam Maximi nominari voluerint. Et in Testamento veteri, cùm primùm à Moyse, qui simul erat Princeps & Pontifex, diuisæ sunt istæ potestates, & Pontificatus Aaroni, & post eum Eleazaro collatus fuit, & Principatus Iosue; ab eo tempore semper præpositus fuit Pontifex Principi; vt ex libro Numerorum & Iosue potest intelligi. Ratio verò huius excellentiæ est, quia Pontifex præest rebus diuinis, & Princeps rebus humanis: cui etiam addi potest, quòd regiones Principum terrę definitæ sunt certis prouinciis; regio subiecta Pontifici Maximo, omnes prouincias, & omnia Regna Christianis subiecta complectitur. Hinc ille Pius Episcopus Patarensis, cùm vidisset sanctum Pontificem Siluerium ab Imperatore hæretico parum honestè habitum, exclamauit, multos esse Reges in mundo, sed nullum talem, qualis est ille Pontifex Romanus, qui præest Ecclesiis totius mundi. Quanta verò sit eminentia

Suetonius in Augusto

Num. 34. Ios. 14.

Liberatus Abbas in Breuiario cap. 22.

pote-

Digitized by Google

poteſtatis Pontificiæ ſuper poteſtatem Regum & Principum terrenorũ, docent multi Patres. Sed ego hoc loco contentus ero teſtimonio ſancti Bernardi, qui ſic loquitur ad Epiſt. 183. Imperatorem Conradum: *Legi*, inquit, *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Quam tamen ſententiam cupio vos & omnimodis moneo cuſtodire in exhibenda reuerentia ſummæ & Apoſtolicæ Sedi, & B. Petri Vicario, ſicut ipſam vobis vultis ab vniuerſo ſeruari Imperio.* hæc ille, qui Pontificem Petri Vicarium nominat, non quòd non ſit Chriſti Vicarius, ſed quòd Vicarium pro ſucceſſore acceperit. Nam in ſecũdo libro de Conſideratione apertè vocat eumdem Pontificem, poteſtate Petrum, & vnctione Chriſtum.

CAP. V.

De officio Principis Chriſtiani erga Epiſcopum proprium.

BEATA ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet Principem pium, & Epiſcopum ſanctum, & qui inter ſe coniuncti animis & ſtudiis, toti eſſent in populo ſibi commiſſo rectè gubernando occupati. Sed vtinam non quotidie audiremus Principes cum Epiſcopis rixantes, vel de præce-

dentia,

Digitized by Google

dentia, vel de emolumentis temporalibus, quasi non essemus Christiani,& non quotidie in templis audiremus magistrum Deum nobis dicentem: *Qui se exaltat, humiliabitur;* Mat. 23. Luc. 14.& 18. *& qui se humiliat, exaltabitur.* &: *Discite à me, quia mitis sum,& humilis corde.* &: *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator.* Mat. 11. Luc. 22. Hæc autem est veritas, (quidquid introduxerit in variis locis vel ambitio vel consuetudo) Episcopus est Pater,& Pastor,& Doctor tam Principis quàm reliqui populi: & secundùm hæc nomina Princeps subiectus esse debet Episcopo, non Episcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant summo Pontifici, quàm particularibus Episcopis: tamen nemo negare potest, quin pater sit honorabilior filio, & pastor ouibus, & Doctor discipulis; & Episcopo cuicumque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Præterea Episcopus in Ecclesia sedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus præterea multos grauissimos Auctores, qui de excellentia dignitatis Episcopalis ita disputant, vt ostendant, Principum terrenorum eminentiam cum Episcopali fastigio nulla ratione comparari posse. Hi sunt, S. Gregorius

Digitized by Google

rius Nazianzenus, & S. Ioannes Chrysostomus, Græci; S. Ambrosius, & S. Gregorius, Latini.

S. Gregorius Nazianzenus in Oratione ad Ciues suos timore perculsos, & Principem iratscentem, *An me*, inquit, *liberè loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque meæ potestati meisq; subsellijs lex Christi subiecit. Imperium enim ipsi quoque gerimus; addo etiam, præstantius & perfectius. Nisi verò æquum sit, spiritum carni fasces submittere, aut cælestia terrenis cedere.*

S. Ioannes Chrysostomus libro tertio de Sacerdotio sic loquitur: *Sacerdotium Regno tanto est excellentius, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest.* & hoc multis argumentis probat. Loquitur autem de summo Sacerdotio, id est, de Episcopatu. Ex multis rationibus vnam præterire nolo: *Habent*, inquit, *& terrestres Principes vinculi potestatem; verùm corporum solùm: id autem quod dico Sacerdotis vinculum, ipsam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit.* Et infrà: *Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque à nostris affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscumque volet in carcerem conijciendi, eos-*

eosdemq; rursus laxandi, beatus ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at verò qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quanto calum terra pretiosius est, quanto etiam animæ corporibus præstant, hic vilem dignitatem accepisse videri potest?

S. Ambrosius in libro De dignitate Sacerdotali cap. secundo, *Honor*, inquit, *& sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cùm videas Regum colla & Principum submitti genibus Sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credunt se communiri.*

S. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem, quæ est trigesimaprima libri quarti, *Quid mirum*, inquit, *si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia, Quia cùm piæ memoriæ Constantino Principi in scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dij estis, à vero Deo constituti; ite, & inter vos causas*

Digitized by Google

vestras discutite, quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos.

Sed si haberemus sanctos Episcopos, non egeremus eiusmodi testimoniis. Ipsa enim sacra potestas cum vera sanctitate coniuncta, cogit ad sui venerationem non solos Principes minores, sed etiã summos. Certè Magnus Constantinus, cùm Concilio Episcoporum interesse vellet, non solium sublime sibi erigi voluit, sed paruam sedem: neque anteà sedit, quàm Episcopi illi annuissent vt sederet. Et cùm aliàs ad concionem in templo interesse vellet, vbi solus Episcopus, qui concionabatur, sedebat in throno, & populus de more illius temporis stabat, oblata est sedes Imperatori; sed recusauit,& cum reliquo populo semper stare voluit. Vide Eusebium in Vita Constantini libro 2. cap. 10. & libro 4.cap.33. Sanctus Martinus Episcopus Turonensis sic honoratus est ab Imperatore Maximo, vt in conuiuio ipsi etiam Imperatori præpositus fuerit.Et sanctus Patritius Episcopus Hibernorum sic Regibus imperabat, ac si verè parens & dominus ipsorum esset. De sancto Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi scriptũ est in Vita ipsius, id quod non meis verbis, sed Auctoris historiæ referre volo. *Quadam vice Rex in Monasterium virginũ venit, ibiq; captus amore cuiuſ-*

Digitized by Google

cuiusdam puellæ, quæ inter Moniales non velata nutriebatur, eam ad suum colloquium adduci secretiùs voluit. Illa cùm duceretur, timens pudori suo, raptum ab una Sanctimonialium, capiti suo velum imposuit, eo modo se protegi sperans, si fortè Rex quid inhoneste ab ea exigere vellet. Quam ipse velatâ intuens, Quàm subitò, inquit, sanctimonialis effecta es, arreptumq; velum ab ea detraxit; illa conatu, quo poterat, frustrà obnitente, sic illa abusus est. Vbi verò res Dunstano innotuit, acerbo mœrore percussus est. Igitur cùm in re non segnis ad Regem veniret, & ille venienti pro more occurreret, eumq; per manum ad solium suum perducere vellet; manum Dunstanus turbato vultu retraxit, nec eam ab homine contingi passus est. Ad quod ille attonitus, (non enim illum scire putabat quod clanculò à se factum existimabat) cur manum sibi non daret, inquirebat. Sed Dunstanus ad eum ait: Tu postposito omni pudore adulterium commisisti; tu despecto Deo, signum castitatis non veritus, nunc virgini suam integritatem præripuisti; & cur manum, summo Patri Virginis filium immolantem, impuris manibus tuis non tradam, quæris? Laua priùs per pœnitentiam manus tuas à sordibus tuis, & tunc demum quò gratiæ reconcilieris, honora & amplectere manum Pontificis. Territus ille ad hæc, terræ procumbit, pedes Antistitis petit, se pec-

Digitized by Google

casse, gemitu verba interrumpente, contestans. Quod Dunstanus videns tantum in Rege humilitatis exemplum, eum amplectitur, & erigit, & quæ ad salutem animæ operarentur, loquens, septennem ei pœnitentiã iniunxit. Hîc Lector primùm obseruet, Episcopo veniente, Regem non in cubiculo eum expectasse, sed illi occurrisse, manum porrexisse, atque ad solium deducere voluisse: deinde Regem ad reprehensionem publicam non iratum excanduisse, sed humi stratum, pedes Episcopi cum lacrymis & singultibus apprehendisse; pœnitentiam septem annorum libentissimè acceptasse; & quod in historia sequitur, multis bonis operibus superadditis, peccatum illud expiasse.

Multa eiusmodi adduci possent de sanctis Episcopis, quos Reges & Principes terræ, vt par erat, in honore maximo habebant: quos si temporis nostri Episcopi imitari velint, non erit, cur de Principibus sæculi conquerantur. Verè enim non deessent multi Theodosij, si multos haberemus Ambrosios.

CAP.

Digitized by Google

CAP. VI.

De officio Principis Christiani erga suum Confessarium.

SACERDOS Principis Confessarius, non sine ratione ponitur à nobis inter eos, quos vt suos superiores Princeps Christianus venerari debet. Siquidem Sacerdos in audiendis confessionibus pœnitentiũ, quicumque illi sint, siue Principes, siue priuati, Iudex est loco Dei, & potestatem habet in foro conscientiæ ligandi & soluendi: cuius potestatis signum euidens est, quòd in eo iudicio Sacerdos sedet capite tecto; pœnitens autem quicumque ille sit, etiam si Rex, aut Imperator, genibus flexis, & capite detecto, corde contrito & humiliato, vt reus læsæ maiestatis diuinæ, absoluĩ petit. Porrò salus æterna Principis, mirum in modum à Confessario pendet; & leguntur exempla non pauca horroris plena Confessariorum, qui cum ipsis suis Principibus ad gehennæ supplicia destinati feruntur. Magnum omnino opus est, Principum conscientias regere, & requirit hominẽ non solùm valdè peritum, sed etiam valdè prudentem, & valdè fortem, & quod caput est, qui nihil cupiat, nihil ambiat, nihil quærat, nihil velit omnino

nisi salutem æternam Principis sui,& populorum eius.

Sed vt per partes de hoc officio differamus,Confessarius duas gerit personas,Iudicis, & Medici;& Princeps duas alias, priuatam , & publicam. Confessarius , vt Iudex loco Dei, non debet nec potest absoluere à peccatis, nisi videat pœnitentem suum verè esse pœnitentem. Nam si fortè non vult dimittere id quod illum in cœno peccati detinet; certè fingit pœnitentiam,non agit,cùm peccatum confitetur. Quòd si Confessarius non audet absolutionẽ negare tam magno viro, audiat Spiritum sanctum clamantem:

Eccli. 7. *Noli fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis.* quod idem in multis aliis peccatis locum habebit. Sic etiam non potest Confessarius absoluere pœnitentem , nisi confessionem integram faciat: non autem est integra confessio Principis, si peccata confiteatur , quæ ad ipsum,vt priuatum hominem,pertinent, vt peccata gulæ, luxuriæ, inuidentiæ, & alia id genus;peccata verò quæ fecit vt Princeps, fortè non agnoscat. Non desunt enim Principes, qui quod ad personam propriam attinet, piissimi & iustissimi sunt , sed peccata ministrorum suorum principalium , qui Rempublicam administrant , nesciunt quidem,

Digitized by Google

dem, & interim opprimuntur pauperes, peruertuntur iudicia, scandalizantur pusilli; & ignorantia Principis non excusat illum apud Deum, nisi fortè sit inuincibilis. Debet enim seriò cogitare quos habeat administros, & inuestigare quomodo se gerant, & quemadmodum Rempublicam administrent.

Confessarius igitur, qui est Iudex loco Dei, non debet esse contentus ea confessione quam facit Princeps vt homo priuatus, præsertim si ex fama publica, vel aliunde nouit quàm malè administri sui in Republica administrãda se gerant. Quòd si Confessarius ipse timet administros illos offendere, audiat Spiritum sanctum dicentem: *Noli fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis.* Eccl.

Denique non potest Confessarius absoluere pœnitentem suum, quantumuis magnum Principem, nisi satisfacere seriò sit paratus: nec solùm satisfacere Deo per iuncta ieiunia, eleemosynas, preces, & alia pœnitentiæ opera; sed etiam satisfacere ijs quibus fortè debet in restituenda fama, in resarciendis detrimentis, in ære alieno soluendo, in stipendiis suo tempore non tributis. Sæpè enim Principes multa debent subditis, quæ illi exigere non audent, ne fortè

Digitized by Google

iram Principis incurrant. Hîc verò vigilare debet iustitia Iudicis, qui locum Dei tenet, ne fortè ipse audiat in exitu de hac vita: Cur fieri voluisti Iudex, cùm non valeres virtute irrumpere iniquitatem, & cùm extimescéres faciem potentis? Atque hæc de Confessario, vt Iudex est.

Addamus aliquid de eodem Confessario, vt Medicus est. Medicus animarum nullus esse deberet, nisi ipse optimè valeret, ne fortè dicatur illi, *Medice cura te ipsum.* Ideò qui ambiunt confessiones Principum audire, hoc ipso digni sunt qui repellantur, vtpote qui morbo grauissimo laborant; & quod miserabilius est, morbum suum in se ipsi non agnoscunt. Itaque sapiens Princeps, & qui de salute æterna sollicitus est, primùm omnium Confessarium quærat, qui hoc officium numquam ambiuerit. Deinde qui ex publica fama, & ex priuata informatione, verè pius, id est verè sanus à morbis vitiorum sit. Ad hæc, vt peritus sit medicinæ spiritualis, nec solùm legerit quæ scribunt Theologi de Sacramento Pœnitentiæ, & de casibus quos vocant conscientiæ, sed etiam praxim & vsum nouerit huius doctrinæ. Præterea, vt non sit frequens in Aula, nec se immiscéat negotiis aulicorum, ne & ipse ex medico animarum, aulicus & curialis fiat. Denique,

vt

Digitized by Google

vt cum vera humilitate & sanctitate coniunctam habeat modestam libertatem admonendi Principis; neque timeat expelli ab officio Confessarij; quin potiùs gaudeat, si hoc acciderit, se à tam periculoso onere liberatum. Et si fortè videat, se in aliquo Principe operam perdere, quòd suis iustis admonitionibus acquiescere nolit; ipse facultatem abeundi humiliter petat, & etiam non obtentam, per se arripiat: minùs enim graue est, iram Principis mortalis sustinere, quàm Dei.

Atque vt hæc Confessarius efficere possit, oportebit, vt Princeps aditum & libertatem Confessario tribuat, vt se fidenter moneat, & pro ratione officij sui imperet, quæ necessaria sunt ad salutem, nec metu ac reuerentia retardetur. Illud quoque necessarium esse videtur, vt Confessarium Princeps admoneat, ne se admisceat gubernationi, aut negotiis status, vel regendæ familiæ domesticæ, nisi ab ipso Principe consilium ab eo petatur; multo minùs, ne officia publica, aut Magistratus pro aliquo petat. Sic enim erit minùs odiosus aliis, minusq; superbus; gratus omnibus, nulli molestus. Denique si Confessarius sit regularis, caueat Princeps, ne illum subducat ab obedientia Prælatorum, neque ab obseruantia regulari, neque

Digitized by Google

occasionem vllam ei præbeat dominandi inter suos, vel ambiendi prælaturas. Id enim neque Principi, neque Religioni, neque Confessario expedit: sed omnibus, atque in primis ipsi Principi nocet, cui religiosissimus atque optimus Confessarius necessarius est.

CAP. VII.

De charitate paterna Principi necessaria ad regendos populos.

EXPOSVIMVS breuiter, quod sit officium Principis Christiani erga superiores: sequitur nunc, vt explicemus officium eiusdem erga inferiores, qui sunt multi; sed ad sex ordines reuocari possunt, videlicet ad populos, ad domesticos, ad amicos & consiliarios, ad iudices, ad milites, & famulos.

Quod ad primum attinet, considerandum est diligenter, quæ sint virtutes, quæ requirũtur, vt Princeps officio suo ritè fungatur. Et quamuis virtutes plurimæ requirantur ad benè regendos populos, tum secundùm Scripturas sanctas, tum secundùm leges Philosophorum; tamen vna est principalis, quæ secum alias omnes trahit. Ea dici potest charitas paterna, quam vt administræ

niſtræ ſequentur virtutes Cardinales, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, quæ ſunt communes Principi cum populo; denique aliæ Principum propriæ, ſapientia, magnificentia, clemẽtia, miſericordia, quas in Deo Regum omnium Rege Scriptura ſacra frequentiſſimè commendat.

Incipiamus à Charitate paterna, quæ nobis tam à Philoſophis, quàm à Theologis, & ab ipſo Deo in ſacris eloquiis ſic laudatur, vt ſola ſufficere videatur. Charitatem paternam eſſe Principi in primis neceſſariam, docet Philoſophus in libro de Moribus octauo: vbi ponit differentiam inter Regem & Tyrannum; quòd Tyrannus in omnibus quærat quæ ſua ſunt, Rex verò quę ſunt populi: ſiue quòd finis propoſitus Tyranno ſit vtilitas propria, finis propoſitus Regi ſit vtilitas Reipublicæ: & quòd Tyrannus habeat ſubditos pro mancipiis, Rex habeat pro filiis: denique quòd regimen Tyranni ſit deſpoticum, gubernatio Regis ſit politica. Hoc ipſum ſenſiſſe Romanos, perſpicuum eſt ex eo, quòd Senatores, apud quos erat magna ex parte regimen Reip. dicebantur Patres conſcripti: & cùm regimen tempore Auguſti redactum eſſet ad Imperium vnius, ille vnus Pater patriæ amabat dici, iuxta illud Horatij: *Hîc ames dici Pater, atque*

Lib. 8. Ethic. cap. 1.

Digitized by Google

atque Princeps. & deinceps ex nominibus honorificis quę dabătur Principi recèns electo, vnum erat Pater patriæ, vt cognoſci poteſt ex Lampridio in Vita Alexandri Seueri. Hinc eſt illa ſententia Senecæ in primo libro de Clementia: *Vnum eſt inexpugnabile munimentum, amor ciuium. Quid hares? fruſtrà te terrore ſuccinxeris, niſi ſeptus charitate fueris; armis enim arma irritantur.* Cui ſimilis eſt illa Marci Antonij Imperatoris apud Herodianum: *Neque enim aut pecuniæ vis, aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri Principem poſſunt; niſi illi ipſi quos regas, animum imperanti beneuolentiámque accommodent.*

Sed quidquid ſit de Paganis, certè apud Chriſtianos omne bonum regimen ſuper charitate fundari debet ſic, vt in primis detur opera ab his qui regunt populos, vt ămetur Deus propter ſe, & proximus propter
1.Tim.1. Deum. Nam *finis* omnis *præcepti charitas*,
Rom.12. inquit Apoſtolus. & rurſum: Omne *mandatum in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. & in eodem loco: *Dilectio proximi malum non operatur; plenitudo ergo legis eſt dilectio*. Adde, quòd Regna terrena, ſi benè gubernanda ſint, reſpicere debent ad regnum cæleſte, quod eſt exemplar omnis boni regiminis. In Regno verò

verò cælorum vna viget charitas pro omnibus legibus & ſtatutis: nam ideò dicuntur omnes plateæ cæleſtis Ieruſalem eſſe ex auro puriſſimo, quo charitas ſignificatur. Debent igitur omnes Principes, ſi benè regnare cupiunt, ex vera & magna charitate paterna diligere omnes homines ſibi ſubiectos vt filios, non vt ſeruos, non vt extraneos; ac per hoc operam dare vt non grauentur à Præſidibus prouinciarum, neque à Gubernatoribus ciuitatum, neque ab vllis Iudicibus præter iuſtitiam; & non imponantur vectigalia non neceſſaria, vt quietam & tranquillam vitam ducant. Hoc obſeruauit Tiberius II. Imp. cuius vitam deſcripſimus in ſecundo libro accuratiſſimè, & ideò amatus fuit à populis ardentiſſimè, vſque ad mortem. Apoc. 21.

Narrat Euſebius Cæſarienſis in libro primo de vita Conſtantini Magni, patrem eius Conſtantium, qui vnus erat ex Cæſaribus, & regebat Britãniam, & aliquas alias partes Imperij, reprehenſum fuiſſe per homines ad eum miſſos à Diocletiano Imperatore, quòd non haberet ærarium pecuniis ſatis refertum. Ille verò reſpondit, poſt triduum ſe demonſtraturum, habere ſe ærarium refertiſſimum auro & argento, & fortaſſe magis copioſum, quàm ipſe Diocletianus haberet. Lib. 1. c. 10

Digitized by Google

beret. Verè enim Constantius vir erat optimus, & populorum suorum amator, quos proinde non vexabat nouis vectigalibus vel tributis; & propterea vicissim à populis, & præsertim à potentioribus, vehementissimè diligebatur. Significauit igitur amicis suis locupletibus, se indigere pecuniis ob aliquã ingruentem sibi necessitatem: continuò verò tantæ ad eum peruenere pecuniæ, vt ærarium plenissimum redderetur. Ergo ad diem condictum ostendit iis, quos Diocletianus miserat, ærarium plenum, & ait: *Referte hoc Diocletiano Imperatori*. Sed ego arbitror eum significare voluisse, verum ærarium esse amorem populorum; & vim ac robur Imperij non esse positum in multis pecuniis, sed in fide & charitate subditorum: amor autem amore conciliatur: proinde qui velit Imperium stabile & forte, curet, vt ciues & milites, & reliqui Imperio subiecti, intelligant Principem esse patrem, seque ab eo vt à vero parente diligi; & tutissimum erit Imperium. Hæc sententia erat Constantij viri quidem nondum Christiani, sed prudentis & probi, & qui Christianos non persequebatur vt collegæ eius omnes faciebant; & ea fortasse causa fuit, vt ipse ante obitum in verum Deum crederet, & vt filius eius Constantinus diuino miraculo

ad

Digitized by Google

ad fidem Christianam vocaretur ; & non partem Imperij, vt eius parens, sed totum omnino multis annis felicissimè gubernaret, & filiis suis post se gubernandum relinqueret. Hæc igitur prima virtus, quæ est regina virtutum, cordi sit Principibus: ament populos, vt filios, & pacem, & abundantiam illis procurent: non sinant eos à Præsidibus & Iudicibus iniustè vexari. Si enim populi intelligent à Principe se amari; & ipsi vicissim Principem suum diligent, & pro eo facultates suas, & vitam ipsam, si fuerit opus, exponent. Sic Moyses populum suum, ex vera charitate, vt filios diligebat, cùm Deum contra eos iratum alloquebatur, dicens: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Exod. 32. Sic etiam Dauid Moysis æmulator, videns populum ab Angelo Domini gladio feriri, clamabat: *Ego sum qui peccaui, ego iniquè egi; isti, qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me.* 2. Reg. 24. Vterque autem facilè obtinuit quod petebat; *Deus* enim *charitas est*, & charitatem diligit in omnibus sed in Principibus maximè, qui Dij in Scripturis vocantur. 1. Ioan. 4. Psal. 81.

CAP.

Digitized by Google

CAP. VIII.

De prudentia Principi necessaria ad regendos populos.

PRVDENTIA virtus est Cardinalis, sed Principi in regimine populorum in primis necessaria; quemadmodum obedientia necessaria est subditis, vt rectè omnia fiant. Hinc Dauid filio suo Salomoni Regi, tunc primùm inuncto, precatur à Deo virtutem illi in primis necessariam, dicens: *Det tibi Dominus prudentiam & sensum, vt regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui: tũc enim proficere poteris, si custodieris mandata & iudicia, quæ præcepit Dominus Moysi.* Vbi sanctus Dauid prudentissimè docuit filium suum, prudentiam non solùm esse necessariam ad regendos alios, sed etiam ad regendum se. Qui enim se ipse regere nescit, quomodo alios regere sciet? Prudentia verò ad se regendum necessaria, illa est, quæ docet, seruandã esse in primis legem Domini. Siquidem prudentia virtus est, quæ dirigit media ad finem. Porrò finis noster est vita æterna: medium ad hunc finem est obseruatio mandatorum, dicente Domino: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ideò rectissimè Dauid docuit filium suum, in hoc sitam esse

2.Paral.22.

Mat.19.

esse veram prudentiam vniuscuiusque nostrum, vt pro viribus contendamus custodire quàm accuratissimè leges & mandata Domini; & posteà regamus eos qui nobis subiecti sunt, efficiendo pro viribus, vt etiam ipsi per obseruantiam mandatorum diuinorum currant ad finem, ad quem à Deo conditi sunt, qui est felicitas sempiterna. Hæc est prudentia quam Spiritus sanctus prudentiam iustorum appellat; & distinguitur à Luc. 1. prudentia carnis, quam mortem esse dicit Apostolus, quia ad mortem æternam perducit; & non prudentia, sed astutia dici deberet. Prudentia enim vera, secundùm eumdem Apostolum, est prudentia spiritus, quæ Rom. 8. vitam & pacem adducit. Rom. 3.

Princeps ergo Christianus sequatur Regem Dauidem, verè prudentẽ; non Regem Ieroboam, astutum potiùs quàm prudentem. Dauid Rex sanctus docuit filium suum, vt secundùm prudentiam iustorum mandata Domini obseruaret, & obseruari à subditis suis iuberet: quæ sunt vera media ad verum finem, qui est vita sempiterna. Ieroboam Rex callidus astutè cogitans, populos suos à se facilè recessuros, & ad Regem Iuda 3. Reg. 12. reuersuros; si irent in Ierusalem ad sacrificia offerenda, & ad Deum patrum suorum adorandum secundùm legem Moysis; erexit

Digitized by Google

aliud altare in Bethel, & vitulos aureos fabricauit in deos, & proclamauit: *Ecce dij tui Israel.* Itaque vt conseruaret Regnum, abiecit veram Religionem, & introduxit idololatriam. Hæc est prudentia huius sæculi, quæ propter temporalia negligit sempiterna; & quia non est consilium contra Dominum, vtraque breui tempore amisit. Nam propter hoc peccatum Ieroboam, quod successores eius imitati sunt, breui totum illud Regnum
4.Reg.12. euersum est. Venit enim Salmanasar Rex Assyriorũ, & in carcerem coniecit Regem; & totum populum cum ipso Rege transtulit in Assyrios, vnde numquam ampliùs redierunt. Hunc exitum habuit versutia politica Regis Ieroboam, & successorum eius: corrupit Religionem, vt conseruaret Regnum, & breui vtrumque perdidit, neque vmquam recuperauit.

Hanc astutiam Ieroboam imitati sunt Scribæ & Pharisæi, cum Principe Sacerdotum Caipha: sciebant enim, neque vllo modo negare poterant, Iesum Nazarenum, verum esse Messiam in Lege promissum, & à Prophetis omnibus prænuntiatum: neque negare poterant, ab eo, præter alia signa innumerabilia, cæcum natum fuisse curatum; & Lazarum ante quatuor dies mortuum & sepultum, coram ingenti multitudine ad vi-

tam

Digitized by Google

tam solo verbo reuocatum : tamen ne prætextu noui Regis, Romani Imperatores bellum eis inferrent, & ex propria ciuitate pellerent ; persuasit illis Caiphas, expedire, vt Messias falsis criminibus obrutus, occideretur, ne ciuitatem & Rempublicam illam suam, qualiscumque tunc esset, amitterent. Christũ igitur occidi non solùm passi sunt, sed ipsi Pilatum Iudicem suis clamoribus & minis, vt eum occidi iuberet, compulerunt. Et quid tandem ista eorum stulta prudentia, & ne status eorum politicus mutaretur anxia sollicitudo, consecuta est? Christum quidem Saluatorem amiserunt, sed statum suum politicum non conseruarunt. Breui enim, ira Dei illos persequente, ciuitas illa, ob quam conseruandã Dei Filium occiderunt, à Romanis capta, & funditus euersa est : & habitatores eius vel occisi, vel capti, vel dispersi fuerunt: Christus autem resurrexit triumphator mortis & inferni, & orbem terræ fidei, & imperio suo subiecit: & adhuc non intelligunt homines, quàm inanis sit falsorum politicorum illa versutia, quæ vera prudentia dici & haberi cupit.

Ad hæc duo exempla falsæ prudentiæ, addam vnum prudentiæ veræ. Constantius pater Magni Constantini, de quo suprà locuti sumus, cùm audiuisset à Diocletiano & Euseb. lib. 5 de vita Constantini cap. 11.

Digitized by Google

Maximiano cogi Christianos, ac præsertim Palatinos, vt Christum abnegarent; finxit ipse quoque velle, vt ex palatio suo illi exirent, qui fidem Christi abnegare nollent. Itaque iussit illis significari, vt qui secum esse vellent, Christo renuntiarent. Multi qui rem gratam se facturos Principi arbitrabantur, si Christum abnegarent, promptos se ad abnegandum exhibuerunt. Sed prudens Imperator omnes illos abiecit, qui Christo renuntiare parati erant, dicens: Si Deo fideles non fuistis, quando sperare potero, vt mihi, quem hominem mortalem esse non dubitatis, fideles futuri sitis? Hoc igitur documentum est veræ prudentiæ, vt sinceris & probis hominibus confidamus, à perfidis & proditoribus, quamuis nobis amicissimi videantur, penitus caueamus.

CAP. IX.

De iustitia Principi necessaria ad regendos populos.

IVSTITIA multis modis tum in Scripturis sanctis, tum in libris Philosophorum & Theologorum accipi solet. Sed ad rem nostram duæ significationes maximè faciunt. Prior, qua per iustitiam intelligitur communis virtus, quæ leges omnes adimplet, secundum

Digitized by Google

dùm quam is dicitur iustus, qui est probus, quique leges omnes adimplet, de qua disputat Philosophus in libro quinto de Moribus: & hanc sanctus Augustinus in libro de natura & gratia propè extremo scribit, esse eamdem virtutem cum charitate, cum qua iniquitas esse non potest. De hac loquitur sanctus Lucas in principio Euangelij sui, cùm de Zacharia & Elisabeth dicit: *Erant iusti ambo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini, sine querela.* Et Dominus in sermone suo, quē habuit in monte, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.* & in iudicio, *ibunt hi,* id est, iniusti, *in supplicium æternū; iusti autem in vitam æternā.* & S. Ioannes in Epistola prima, *Filioli,* inquit, *nemo vos seducat; qui facit iustitiam, iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat.* Et in eodem loco paulò superiùs: *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit; & peccatum est iniquitas.*

Luc. 1. Mat. 5. Mat. 25. 1. Ioan. 3.

Altera significatio iustitiæ magis angusta illa est, quæ iustitiam particularem designat, secundùm quam diriguntur commutationes rerū, vel distribuuntur pro meritis præmia. Et quidem iustitia omnibus modis ad Principem maximè pertinet. De priore dicit Sapiens in Prouerbiis: *Abominabiles Regi, qui agunt impiè, quoniam iustitia firmatur solium.*

Prou. 16.

Ierem.23. *lium.* De posteriore scribit Ieremias: *Regnabit Rex, & sapiens erit; & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Porrò, Principem debere esse exemplar omnis iustitiæ, ac præcipuè iustitiæ generalis, docent omnes qui de his rebus scripserunt Auctores sacri & profani. Deut.17. Primus Moyses præueniens creationes Regum, dat eis præcepta, vt legant assiduè legem Domini, vt discant timere Dominum, & custodire mandata eius omnibus diebus vitæ suæ, & non eleuentur in superbiam super fratres suos, & non declinent in partem dexteram, vel sinistram.

Psal.2. Deinde Dauid in Psalmo secundo, *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Salomon in Prouerbiis præter alia admonet Reges sobrietatis, Prou.31. dicens: *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas; & ne fortè bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent* Sap.6. *causam filiorum pauperis.* Et liber Sapientiæ vehementissimè reprehendit malos Reges: quod ipsum liberrimè fecerunt omnes Prophetæ, etiam si scirent sibi propterea carceres & vincula, & mortes horribiles, esse parata. Sed ne ipsi quidem Scriptores Ethnici tacuerunt, Principes debere esse viros optimos, & custodes legum, & exemplaria omnium

nium virtutum. Nota est sententia Aristote- Lib. 5. c. 10.
lis in libro quinto Politicorum, vbi laudat Politic.
veteres, quòd Reges eligerent semper ex viris bonis, & propter excellentiam virtutum, aut res præclarè gestas. Similis est sententia Xenophontis in libro de Expeditione Cyri Lib. 7. de
Regis, vbi dicit, nulli homini, sed præsertim Exped. Cyri.
ei qui in alios imperiũ habet, vllas esse opes honestiores quàm iustitiam, & animi magnitudinem, & virtutes ceteras: qui rursum Lib. 8.
addit, Imperium neminiconuenire, qui non sit melior illis quibus imperat. His adde Senecam, qui in epistola vigesima aperte scribit, summam felicitatem esse apud illas gentes, in quibus non potest esse potentior, nisi melior.

Sed his omissis, ratio naturalis apertissimè clamat, eum qui præest ceteris, debere esse omni ex parte perfectum. Princeps officium habet in populo, quod habet caput in corpore. Porrò caput habet omnes sensus, reliquum corpus vnum tantùm, eumque infimum. Quale igitur monstrum esset, si caput, cuius est regere omnia membra, neque videret, neque audiret, neque loqui posset, neque discerneret odores ab fœtoribus, neque dulcia ab amaris, & ex membris inferioribus aliud videret, aliud audiret, aliud olfaceret, aliud gustaret. Neque solùm esset

Digitized by Google

monstrum, sed frustrà locum illum excelsum occuparet, cùm nõ solùm regere membra non posset, sed ipsum dirigi ac duci opus haberet. Quis igitur non intelligit, quanta virtutum perfectio requiratur in Principe, ad cuius officium pertinet, sic populos regere, vt membra reguntur à capite?

Deinde Princeps non solùm est quasi caput in corpore, sed etiam quasi pastor inter oues. Sic enim loquitur Deus in Psalmo: *Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum, pascere Iacob seruum suum, & Israel hereditatem suam. Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Vbi Dominus dicit, se exercuisse Dauidem in arte pastoritia ouium irrationabilium, ac deinde eum transtulisse ad officium pascendi populos ratione præditos. Nec solum Dauidem Regem Hebræorum, Deus pastorem vocat; sed etiam, quod est magis admirandum, Cyrum ipsum Regem Persarum apud Isaiam vocat Deus pastorem suum. *Qui*, inquit, *dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis.* Denique, vt alia prætermittam, apud Ezechielem conqueritur Deus de pastoribus Israel, id est, de Regibus, qui cùm essent ipsi deterrimi, populum ad exitium perduxerunt: & tandem adiungit,

Psal. 77.

Isai. 44.

Ezech. 34.

Digitized by Google

git, *Et ſuſcitabo ſuper eas*, oues videlicet gregis ſui, *paſtorem vnum, ſeruum meum Dauid. Ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem.* Neque Scriptores Ethnici abhorruerunt à nomine paſtorum, cùm de Regibus agerent. Certè Homerus Agamemnonem Regem, paſtorem populorum appellare ſolet. Hæc verò ſimilitudo Regis ad paſtorē, ſatis apertè docet, Reges debere ſapientia & virtutibus, ſic eminere in populis quos regunt, vt eminent homines ratione præditi in gregibus ouium, quas paſcunt. Ex quo ſequitur vt Sardanapalus, Nero, Vitellius, Heliogabalus, Commodus, & alij eorum ſimiles, non paſtores, ſed lupi, vel vrſi, aut canes rabidi dici potuerint.

Ad hæc Princeps non ſolùm eſt caput, & paſtor, ſed deus quidam terreſtris, dicente Spiritu ſancto in Pſalmis: *Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes.* Et non ſine magna cauſa Ethnici, qui deos colebant qui delectabantur ſtupris, adulteriis, furtis, & qui inter ſe bella gerebant, & vnus alium Regno pellebat; ipſi quoque licere ſibi exiſtimabant, eiuſmodi facinora perpetrare. Sanctus Auguſtinus in libris Confeſſionum ponderat id quod eſt apud Terentium, adoleſcentem quemdam excitaſſe ſe ad vim inferendam virgini, exemplo Iouis principis deorum, Pſal. 81. Lib. 1. Confeſſ. 16

Digitized by Google

cuius stuprum in tabella depictum cernebat: *Vide*, inquit, *quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. At quem deum? inquit. Qui templa cæli summo sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? ego verò illud sponte feci, ac libens.*

At nos Christiani Deum habemus, cui Angeli canunt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: & qui lux est, in qua tenebræ non sunt vllæ. & de quo Dauid canit: *Iustus Dominus, & iustitias dilexit.* & cuius tanta est puritas, vt Iob dicat: *Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius.* Proinde necesse est, vt Principes, cum quibus Deus nomen suum communicare dignatur, ea puritate nitere procurent, quæ tanto nomini conuenit.

Isai. 6.
1. Ioan. 1.
Psal. 10.
Iob 25.

Præterea, Principes in terris sunt quasi specula, vel exemplaria, in quæ subditi omnes respiciunt, seque eorũ moribus accommodare satagunt: ea de causa, si Principes iusti sint, casti, sobrij, pij; multos ex subditis, cum magna sua laude, & cum ingenti merito apud Deum, tales efficient. Contrà verò, si sint iniusti, ebrioſi, adulteri, parum pij, parumque religioſi, plurimos exemplo suo trahent ad inferos.

Denique, Princeps est Iudex supremus in suo Regno: & si quidem sit ipse probus, & ab omni scelere immunis; liberè omnino, & aperta

aperta fronte poterit sceleratos omnes iustis pœnis mulctare: sed si fortè sit ipse adulter, qua fronte adulteros condemnabit? si periurus, aut blasphemus; quando audebit de similibus pœnas publicas sumere? si furore percitus hominem innocentem occiderit; quomodo audebit reos eiusdem delicti carnifici occidendos tradere? Sin autem crimina ista, & alia ijs similia non puniet; ciuitatem adulteriis, periuriis, blasphemiis, homicidiis, & aliis flagitiis & facinoribus replebit. Si verò puniet, se ipse damnabit, iuxta Apostolum, qui scribit in Epistola ad Romanos: *Inexcusabilis es, ô homo omnis qui iudicas; in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas; eadem enim agis quæ iudicas.* Rom. 2.

Compellitur ergo Princeps, si nomen suum vllo modo tueri velit, iustitiæ generali operam dare, id est virtutes omnes colere, vitia omnia vitare. Est autem felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Sed neque compelli opus habebit, si fretus auxilio Dei, incipiat viam virtutis ingredi, cum piis hominibus versari; pernicioſos amicos, vt pestes fugere, precibus, ieiuniis, eleemosynis, Numen diuinum sibi conciliare, Sacramenta cælestia cum seria præparatione frequenter sumere. Via enim virtutis, quæ initio angusta videtur, semper magis ac magis dilatatur, cùm

Digitized by Google

Psal.118. cùm cor ipsum charitas ipsa delatat. *Viam*, inquit Propheta, *mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.*

CAP. X.

De iustitia particulari Principi necessaria ad regendos populos.

DIXIMVS de iustitia generali; nunc de particulari dicendum est. Iustitia particularis est etiam duplex; altera quæ in commutationibus posita est, quæ propriè ad priuatos pertinent, inter quos exercentur emptiones, venditiones, locationes, mutua, & alia id genus, de quibus nos hoc loco non agimus. Est tamen etiam commutatiua iustitia, quæ consistit in inflictione pœnarum; & hæc ad Principes & Iudices pertinet, ex S. Thoma 2.2.q. 108.art.2.ad primum. Altera particularis iustitia est, quæ in præmiis vel aliis bonis communibus distribuendis consideratur. Atque hæc est quæ propriè ad Principis officium pertinet; de quo officio nos disputamus. Primùm igitur agemus de distributione bonorum, deinde de inflictione pœnarum.

In distributione bonorum tota difficultas in eo posita est, vt euitetur acceptio personarum: hoc enim est vitium propriè contrarium

trarium iustitiæ distributiuæ. Est autem acceptio personarum vitium, quo Iudex, siue Princeps in distributione bonorum, quæ ex iustitia debentur, non considerat veram causam meritoriam, sed loco causæ, considerat aliquam personæ qualitatem, vt cognationem, vel amicitiam, vel aliquid aliud eiusmodi, quod ad rem non pertinet. Ponam exemplum in re in qua grauiùs peccari solet. Habent multi Principes ius nominandi personas ad Episcopatus. Et quidem si nominet personas idoneas; nominatio, & collatio rata est, etiam si aliæ personæ adessent notæ Principi magis idoneæ: sed tamen Princeps ipse, qui nominat personam minùs idoneam, minùs dignam, minùs vtilem; vtiliore, & digniore, & magis idonea prætermissa, mortaliter peccat, vt Synodus ipsa Tridentina declarat. Nam & Ecclesiam lædit, & ipsi personæ nominatæ parum prodest; & si fortè sit indigna, plurimùm nocet, dum illi prodesse se putat. Et si is qui minùs dignum nominat, peccet tam grauiter; quàm grauiter peccabit qui indignum nominat? Sanctus Gregorius, vir sapientissimus & optimus, numquam se immiscere voluit in electionibus Episcoporum, vt ipse testatur, ne videlicet esset particeps peccati grauissimi, quod illi committunt,

S. Tho. 2.2 q. 63.

Sess. 24. de refor. c. 1.

Libro 2. epist. 29.

Digitized by Google

Vide Chronicon Genebrardi ad annum Christi 1258. & Io. Boterum in vita S. Ludouici.

mittunt, qui quoquo modo indignum eligunt. Et sanctus Ludouicus Rex eadem de causa recusauit accipere à Summo Pontifice priuilegium nominandi Prælatos. Videant igitur, si qui sunt, qui eiusmodi priuilegia ambiunt, quàm periculosam rem ambiant.

Idipsum intelligi debet de aliis distributionibus dignitatum, honorum, graduum, emolumentorum, quæ ex iustitia pendent: nam vbi non habet locum iustitia, sed gratia; ibi non est vitiosa acceptio personarum. Siquidem apud Deum non est acceptio personarum, vt Scripturæ passim clamant: & tamen Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Christus in parabola vineæ, murmurantibus operariis, quòd mercedem eamdem reddidisset iis qui laborauerunt horæ vnius spatio, cum iis qui tota die portauerant pondus diei & æstus; respondit: *Amice non facio tibi iniuriam; nónne ex denario conueneristi mecum? tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi: an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?*

2. Par. 19. Rom. 2. Ephes. 6. Coloss. 3. 1. Pet. 1. Rom 9. Mat. 20.

Iam verò quod attinet ad redditionem pœnæ iis qui malè agunt, iustitia quidem vindicatiua necessaria est Reipublicæ, vt ex pœna vnius multi desistant ab iniuriis infe-

Digitized by Google

inferendis, & fic fiat opus iuſtitiæ pax, vt loquitur Iſaias Propheta, hoc eſt, ex iuſtitia oriatur pax, & tranquillitas. Et quidem rigor iuſtitiæ non eſt contrarius lenitati & manſuetudini, quando naſcitur, non ex crudelitate erga homines, ſed ex zelo erga Deum. Moyſes mitiſſimus erat ſuper omnes homines, qui morabantur in terra, & tamen ex zelo honoris Dei, iuſſit occidi multa millia hominũ, qui vitulum aureum adorauerant, & rurſum aliàs ſuſpendit omnes Principes populi in patibulis; & iuſſit occidi multa millia ex plebe, ob aliud peccatum idololatriæ. Et Dauid tantæ manſuetudinis erat, vt de eo ſcriptum eſt, *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* & tamen ipſe de ſe dicit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Itaque non pugnat zelus iuſtitiæ cum manſuetudine; neque pugnat etiam cum miſericordia. Quamuis enim iuſtitia & miſericordia cõtrariæ videantur: tamen ſic vnitæ inter ſe ſunt, vt ſorores amantiſſimæ dici poſſint. Nam cùm puniuntur per iuſtitiam homines ſceleſti, liberãtur per miſericordiam homines probi, quos ſceleſti illi iniuſtè vexabant. Et ipſi etiam improbi, ſi ſaperent, intelligerent, ſecum miſericorditer agi, cùm

Iſai. 32.

Num. 12.

Exod. 23.

Num. 25.

Pſal. 131.

Pſal. 100.

pœnis

pœnis coguntur temperare à peccatis, quæ maiora sunt mala, quàm ipsa supplicia. Neque tamen negamus quin aliquando, iustis de causis, possit Princeps misericorditer vel diminuere, vel omnino condonare pœnam homini peccanti: sed, vt plurimùm, iustitiæ seueritas in Principe laudatur, tum vt ceteri timentes caueant à peccatis; tum vt homines probi, sine timore, vitam quietam & tranquillam ducant.

Vnum est peccatum, in quo seueriſſimè puniendo, ego quidem valdè optarem, vt Christiani Principes omnes maximo zelo exardescerent. Blasphemia est peccatum, de quo loquor: hoc enim crimen ex sententia S. Thomæ, Doctoris verè Angelici, est peccatum maximum: quod ille probat, quia 2.2.q.3. art.3. *opponitur confessioni fidei, & ideò habet in se grauitatem infidelitatis; & aggrauatur peccatum si superueniat detestatio voluntatis, & adhuc magis si prorumpat in verba: sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confessionem. Vnde cùm infidelitas sit maximum peccatum, secundùm suum genus; consequens est, quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggrauans.* Hæc sanctus Thomas, ex cuius ratione sequitur, vt blasphemia sit peccatum quodammodò maius maximo; quia pertinet ad genus infideli-

Digitized by Google

fidelitatis, quæ est peccatorum omnium maximum, vt idem docet, & illud etiam aggrauat, cùm illi addat detestationem voluntatis. 2.2.q.3. art.3. Deinde peccatum blasphemiæ in Deum, in lege diuina non dubiam habet pœnam, sed manifestam, & atrocissimam. Sic enim loquitur Dominus, quem consuluerat Moyses de pœna blasphemi: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus.* Leuit.24. Deinde per hanc occasionem, ne fortè existimaret Moyses, aut populus, solum illum primum blasphemum eo modo fuisse puniendum; addit Deus legem vniuersalem, dicens: *Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum; & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit.* & iterùm repetit Dominus ad legem confirmandam: *Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.* & mox adiungit idem Dominus: *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est animam pro anima.* Vbi videmus differentiam peccatorum & pœnarum. Qui occidit animal brutum, non ipse occiditur, sed reddet viuum pro mortuo: qui occidit hominem, ipse occiditur,

Digitized by Google

sed non lapidatur, quod est genus mortis atrox, & turpe: qui Deum blasphemat, lapidatur ab omni populo, in argumentum vniuersalis detestationis, vt nullus sit, qui blasphemi misereri debeat. Quæ cùm ita sint, mirum certè videri debet, quòd apud Christianos homicidium ordinaria morte puniatur; blasphemia, quæ est crimen longe grauius, minori pœna vt plurimùm castigetur.

Neque solùm lex diuina, sed etiam humana Imperatoris Iustiniani, blasphemos in Deum vel Sanctos, vltimo supplicio affici iubet; vt legi potest in Authenticis collatione sexta, titulo quinto, Nouella septuagesima septima. Porrò lex Ecclesiastica, quæ cruentas refugit vltiones, vt scribit sanctus Leo in epistola ad Turbium Episcopum Asturicensem; tamen eodem Leone auctore, seueris Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Et tamen ipsa Ecclesia non adeò leuem pœnam blasphemis constituit: iubet enim Gregorius Nonus in cap. Statuimus, in titulo De maledicis, hac pœna mulctari blasphemos. *Statuimus*, inquit, *vt si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, & maximè beatam Virginem, lin-*

Epist. 95.

linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur inferiùs annotatæ: videlicet, vt septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum aguntur Missarum solemnia, blasphemus existens, vltimo illorum die Dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum; septemq; præcedentibus sextis Feriis in pane & aqua ieiunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus. Quolibet quoque prædictorum dierum tres, si poterit, alioqui duos reficiat pauperes, vel vnum; & si neque ad hoc illius suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur: cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea potestatem, coactione, si necesse fuerit, Episcopi diœcesani abhibita contra eum, quadraginta solidorum, alioqui triginta, vel viginti, vel saltem quinque pœna mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus. Hæc in eo canone habentur: cuius summa est, vt blasphemus puniatur quoad honorem, per publicum dedecus, quoad corpus, per ieiunium in pane & aqua; quoad substantiam, per mulctam pecuniariam, maiorem vel minorem, pro censu quem possidet.

Quòd si diligentia pastorũ Ecclesiæ has

Digitized by Google

pœnas mitiores non facilè remitteret; & si his non corrigerentur blasphemi, Principes sæculi ad leges suas blasphemos pertraherent, in quibus habent præcurrentem legem Dei viui; spes aliqua esset, morbum hunc animarum, morborum omnium grauissimũ, procul à Christiano populo esse pellendum. Certè quidem nulla ratio permittit, vt Christianus populus minùs sit in Deum religiosus & pius, quàm populus Hebræorum, qui seruitutis spiritu agebatur, cùm Christianus spiritum filiorum acceperit, Rom. 5. *in quo clamamus, Abba Pater*, vt Apostolus loquitur.

Neque dubium esse potest, quin si Principes statuerent hoc vitium exterminare, facillimè id assequerentur. Si enim populi intelligerent, hoc esse Principi omnino decretum; nemo auderet linguam ad blasphemandum soluere: cùm nihil inde lucri, nihil vtilitatis, nihil voluptatis, nihil honoris accedat; & contrà certò sciant, vel facilè scire possint, Deum per hoc vitium ad iracundiam maximè prouocari, & ab eius iustitia supplicia nimis horrenda blasphemis omnibus esse parata.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XI.

De fortitudine Principi necessaria ad regendos populos.

FORTITVDO virtus est Cardinalis, quæ resistit doloribus impedientibus opera, quæ fieri debent ab homine secundùm rationem; quemadmodum temperantia resistit voluptatibus propter eamdem causam. Differunt tamen hæ virtutes, quòd fortitudo resistit doloribus, eos tolerando & sustinendo viriliter: temperantia resistit voluptatibus, eas declinando ac fugiendo. Et quoniam pericula mortis dolores vehementissimos excitant, & hæc pericula non casu, aut fortuitò, sed ordinariè occurrunt in bellis; ideò fortitudo potissimum locum habere videtur in bellis. Et quamuis ad milites omnes pertineat hæc virtus fortitudinis; tamen præcipuè pertinere videtur ad Principem, qui est Dux, & Imperator, quem omnes milites intuentur, & qui fortitudine sua militum animos erigit, & debilitate deprimit. S. Tho. 2. 2. q. 123. ar. 5. & 11.

Ceterùm non sola sunt bella hominum aduersus homines, in quibus fortitudo requiritur: sed sunt bella grauiora & atrociora dæmonum aduersus animas, de quibus loquitur Apostolus in Epistola ad Ephesios, di-

Digitized by Google

Ephes. 6. cens: *Induite vos armaturã Dei, vt posſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem; ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.* In hoc bello claruerunt olim fortiſſimi Martyres: qui ſuſtinendo viriliter cruciatus & mortes pro confeſſione Chriſti, videbantur quidem à perſecutoribus hominibus vinci & ſuperari; ſed perſecutores inuiſibiles dæmones, & eorum principem diabolum glorioſiſſimè ſuperabant, & de illis coram Deo & Angelis triumphabant. Neque deſunt hoc tempore Martyres ſancti, qui pro fide Catholica aduerſus infideles dimicantes, multis in locis vitam & ſanguinem fortiter fundunt; & de diabolo, qui ab initio fuit mendax, & pro viribus zizania ſeminare non ceſſat, gloriosè triumphant.

In hoc igitur bello ſpirituali debent Principes Chriſtiani non minùs Eccleſiã Chriſti iuuare, quàm in bello corporali prouincias ſuas vel Regna protegere. De qua re ſcribit Epiſt. 48. ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam, vbi oſtendit, iuſtè paganos & hæreticos puniri à Principibus temLib. 3. ep. 32. poralibus. Scribit etiam ſanctus Gregorius in epiſtola ad Præfectum Africæ Pantaleonem, vt Donatiſtas hæreticos comprimat:

& in

Digitized by Google

& in epistola ad Mauritium Imperatorem, & in alia ad Brunichildem Reginam Francorum, vt idololatras & hæreticos persequantur. Lib. 5. ep. 63. Lib. 7. ep. 5.

Neque verò solùm in bellis, quamuis in ijs potissimùm, fortitudo necessaria est: nam in labore etiam gubernandi prouincias & Regna, non exigua fortitudo requiritur. Occurrunt enim curæ & sollicitudines grauissimæ & molestissimæ in audiendis personis miserabilibus, quæ de iniustitia Iudicum queruntur: item in audiendis Officialibus, qui casus asperos & inopinatos sæpè referunt: præterea in legendis epistolis de tumultibus variis in locis excitatis: denique in audiendis nuntiis, defectiones ciuitatum aut prouinciarum significantibus. Quæ omnia, & alia id genus multa, si Princeps negligat, vt voluptates suas & priuata gaudia non interrumpat; negligentię nomine non carebit, & inuisus incipiet fieri populis, vt alter Sardanapalus; & denique neque Deo, neque hominibus satisfaciet; & fieri poterit, vt de ipso principatu periclitetur. Quòd si vigilantiam & diligentiam in gubernando Principatu, quam oportet, adhibere voluerit; laborem non exiguum tolerare eum oportebit, & non rarò noctes insomnes ducere, cogitando & recogitando remedia, quæ malis

Digitized by Google

imminentibus adhiberi oporteat. Paterfamilias, qui vnicam domum regendam susceperit, nisi naturali amore vxorem & liberos valdè diligeret, & charitas illa fortem eum redderet ad sustinendos labores, quos secùm adfert sollicitudo benè administrandæ domus; certè sub onere caderet. Quàm fortis ergo debebit esse bonus Princeps, si velit, vt debet, audire clamores pauperum & oppressorum; legere tantam multitudinem supplicum libellorũ; adhibere remedia malis tam multis, & tam diuersis? Laboriosa igitur est vita boni Principis, si officio fungi velit: periculosa verò, si iugum sibi à Deo impositum excutiat; & honore tamen & opibus frui velit, quæ Principatum sequuntur.

Mat. 24. Luc. 12. Extat apud Euangelistas Matthæum & Lucam similitudo quædam de seruo præposito toti domui à domino domus: quæ similitudo communis est tam Principi temporali, quàm spirituali. Vterque enim præpositus est à Deo, siue Regno, siue Ecclesiæ; & vterque rationem Deo reddet de administratione sua; & vterque præmium vel pœnam, secundùm merita sua, recipiet. Et de vtroque Principe, tam spirituali quàm temporali, intelligit & explicat verba Domini S. Ioannes Chrysostomus, cùm scribit in caput Matthæi vigesimumquartum; & eum sequun-

Hom. 78. in Matth.

Digitized by Google

sequuntur Episcopus Ianſenius, & alij. Est igitur hæc ſimilitudo: *Quis, putas, est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos; manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat; & diuidet eum, partemq; eius ponet cùm hypocritis; illic erit fletus, & stridor dentium.*

Hæc est ſimilitudo, quam breuiter exponemus, quia vtiliſſimam doctrinam continet. Initio declarat Dominus qualitates duas bonas, quas requirit in omnibus quos aſſumit ad regimen, ſiue Eccleſiaſticũ ſiue temporale, quæ ſunt fidelitas & prudentia: quarum vna pertinet ad voluntatem, altera ad intelligentiam: & prior, id eſt, fidelitas, naſcitur ex charitate; poſterior partim eſt naturalis, partim acquiritur vſu & doctrina: & prior eſt magis neceſſaria, quàm poſterior, quia poſterior poteſt vtcumq; ſuppleri per alios, prior non poteſt. Itaque Dominus cùm præficere vellet ſanctum Petrum toti Eccleſiæ, de ſola charitate illum interrogauit, di-

Digitized by Google

Ioan. 21, cens: *Simon Ioannis diligis me plus his?* Deinde ostendit Dominus, regimen siue Ecclesiasticum siue temporale, quomodocumq; acquiratur, siue electione, siue alio modo, principaliter dari à Deo. *Quem constituit*, inquit, *Dominus super familiam suam.* Omnia enim quæ fiunt in terris, pendent à prouidentia Dei, neque possunt aliquid secundæ causæ sine prima. Itaq; loquens Daniel ad Regem Nabuchodonosor, qui suis viribus pugnando arbitrabatur se monarchiam obtinuisse, Dan. 2. dixit: *Tu Rex Regum es, & Deus cæli Regnum & Imperium dedit tibi.* Si ille, qui Deum non nouerat, & solis suis viribus existimabat se Regnum peperisse; tamen Propheta testante, Regnum illud à Deo acceperat: quanto magis fideles Principes Principatum suum à Deo se habere confiteri debẽt? Apud Isaiam Isai. 45. dicit Dominus Cyro: *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.* Certè si Cyro Deus dedit Regnum amplissimum, ipso neque sciente, neque cogitante:

Digitized by Google

gitante: quis negare poterit, à diuina prouidentia Regna & Imperia distribui ijs, quibus sibi benè placuerit? Itaque rectè dicit Dominus in parabola Euangelica, se constituisse seruum fidelem & prudentem super familiam suam. Nam omnis Princeps præponitur à Deo super familiam, non ipsius Principis, sed Dei, vt eam pascat & regat, redditurus Deo rationem de administratione sua. Et si quidem rectè gubernauerit familiam sibi commissam, beatus erit seruus ille, quia Dominus super omnia bona sua constituet eum, dicens: *Quia super pauca fuisti fidelis,* Mat. 25. *super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* Sed si dixerit seruus ille in corde suo, *Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere conseruos suos; manducet autem, & bibat cum ebriosis.* hoc est, si Princeps ille incipiat delinitus bonis præsentibus, obliuisci rerum futurarum, mortis, & iudicij; & diuino timore postposito, subditos suos, qui verè conserui eius sunt, malè gubernare, iniustis oneribus aggrauare, causas eorum in longum trahere, denique loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat manducare, & bibere cum ebriosis, id est, dimissa cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totum se luxuriæ & illicitis voluptatibus tradere: quid tum fiet? *Veniet Dominus*

Digitized by Google

minus in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis & infidelibus; (hanc enim vocem addit sanctus Lucas) *ibi erit fletus, & stridor dentium. Veniet*, inquit, *Dominus eius in die qua non sperat, & hora qua ignorat:* id est, quando minùs cogitat, & sperat adhuc se diu victurum, morbo letali corripietur: & cùm etiam Medici salutis recuperandę spem illi dabunt, antequam incipiat de confessione peccatorum, & pœnitentia seriò agenda cogitare, adueniet hora postrema, & repentè imparatus, & nihil minùs cogitans ad tribunal Iudicis æterni rapietur. Iudex autem iustus, qui non respicit personas, & qui coronis & sceptris non terretur, continuò diuidet eum in partes duas, separans animam à corpore: & partem vnam, id est corpus, vermibus tradet; & partem alterâ, id est animam, ponet cum infidelibus & hypocritis, qui quamuis nihil credant, tamen credere se fingunt: ponet autem in gehennam, vbi erit fletus & stridor dentium, & vbi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Luc. 12.

Hæc est explicatio parabolæ, si agatur de iudicio particulari, quod exercetur in morte. Sed potest etiam exponi de iudicio vniuersali, & tunc illa verba, *Diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus & hypocritis ponet*, hunc

Digitized by Google

hunc sensum habebunt: Diuidet eum Iudex à iustis & piis, & partem eius, id est, sortem eius, ponet cum infidelibus & hypocritis, qui in gehennam proiiciuntur, vbi fletus & stridor dentium sine fine durabunt.

Vtinam hæc parabola ad pauciſſimos, vel nullos Christianos Principes pertineret, quo ad hanc partem posteriorem, quæ malos Principes tangit; & ad plurimos, vel etiam omnes, quo ad priorem, quæ bonis Principibus conuenit. Sed terrent me verba Scripturæ: *Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam!* Et in specie de Principibus: *Horrendè, & citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum, his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Quæ omnia illuc pertinent, vt Principes intelligant, fortitudinis virtutem sibi potissimùm esse necessariam, vt fortiter labores omnes ferant, quos regimen populorum requirit: nec minùs fortiter cum passionibus animi sui, quas locus altus nutrit & auget, assiduè bellum gerant.

Matt. 7.

Sap. 6.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XII.

De temperantia Principi ad regendos populos neceſſaria.

S.Tho.2.2. q.141. POSTREMA virtus ex Cardinalibus eſt Temperantia, quæ propriè poſita eſt in moderanda concupiſcentia ſenſuũ guſtandi & tangendi, quæ quando ſine fræno aguntur, pariunt crapulas & ebrietates, necnon fornicationes, adulteria, & alia id genus multa, quæ vſque adeò turpia ſunt, vt nominari honeſtè non poſſint. Hæc verò virtus multis de cauſis Principi neceſſaria eſt. Primùm quidem, quoniam Scriptura ſacra virtutem hanc in Principe vehementer laudat, & contrarium vitium execratur. Salomon Eccl. 10. in Eccleſiaſte ſic loquitur: *Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt, & cuius Principes manè comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis eſt, & cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Vbi reprehenditur comeſtio ante tempus, quia ſignum eſt voracitatis: & Rex nobilis appellatur, qui non eſt puer leuis & contemptibilis, ſed vir maturus & grauis, ad cuius exemplum Principes comedunt ad reficiendum, non ad luxu-
Prou. 20. riam. Idem Sapiens in Prouerbiis, *Luxuriosa*, inquit, *res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas*;

Digitized by Google

tas; quicumque his delectatur, non erit sapiens. At Rex in primis sapiens esse debet, vt infrà dicemus. Et de Christo Ieremias dicit: *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam.* Ier. 23. Idem Salomon in eodem libro: *Noli Regibus dare vinum; quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* Prou. 31. In Testamento nouo, Apostoli in Epistolis suis passim execrantur luxuriam, & omnia vitia carnalia, & omnem impudicitiam, sic, vt ne nominari quidem velint apud Christianos. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos,* inquit B. Paulus. & alibi: *Non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis.* Ephes. 5. Rom. 13. Et denique Christus ipse grauissimis verbis admonens omnes, vt parati sint ad vltimũ diem, tamquam in summa dicit: *Attendite vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate; & superueniat in vos repentina dies illa.* Luc. 21.

Deinde exempla Scripturæ sanctæ certè terrere deberent, tamquam tonitrua quædam cælestia, omnes homines, præsertim verò Reges & Principes. Peccatum primum, quod *inuidia diaboli intrauit in orbem terrarum;* & quod aditum aperuit morti temporariæ & sempiternæ, certè inobedientia fuit Sap. 2.

erga

Digitized by Google

Gen. 2. erga cibum vetitum. *Vidit* enim Eua, *quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditq; viro suo, qui comedit.*

Gen. 19. Deinde Lot, qui iustus dicitur, nihil aliud ad incestum cum filiabus induxit, nisi ebrietas. Sed, quod longè miserabilius est, & notum omnibus, Samson Iudex siue Princeps Hebræorum, qui victorias admirabiles de

Iudic. 16. Philisthæis retulerat; amore captus mulierculæ, & ab ea circumuentus, captus ab hostibus, & oculis erutis, ad molam in pistrino vertendam adiudicatus fuit. Atque huc respexisse videtur Ecclesiasticus, cùm capite

Eccli. 18. decimo octauo scripsit: *Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Salomon verò Rex felicissimus & sapientissimus, qui à Deo dona plurima & maxima consecutus fuerat, tandem in senectute mulierum amore ardentissimè captus, ad eam mentis cæcitatem peruenit, vt in gratiam concubinarum suarum aras erexerit idolis plurimis, &, quod grauius est, coluerit ipse Astarthem deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. Hoc certè exemplum terrere deberet omnes Principes, ne præter legitimam vxorem, mulierem vllam vmquam aspicerent; neque vllam nisi fidelem & probam ducerent. Neque prætermittere

Digitized by Google

mittere volo Dauidem Regem, qui cùm tot virtutibus præditus esset, & tam multa cantica diuini amoris edidisset, & Christi Domini mysteria pænè omnia Spiritu sancto plenus prædicere potuisset: tamen, à concupiscentia carnis deuictus, in adulterium incidit, quod ei plurimorum posteà malorum causa fuit. Et fortasse permisit Deus, vt Dauid in adulterium laberetur, quia curiosè nimis aspexit mulierem se lauantem. Debuisset enim continuò auertere oculos ab eo spectaculo, quod periculi plenum esse dubitare non poterat. Ideò enim sanctus Iob pepigerat fœdus cum oculis suis, *vt ne cogitaret quidem de virgine*, id est, firmiter proposuerat nullam virginem aspicere, ne aspectus cogitationem, & cogitatio libidinosum desiderium pareret. Quod fœdus si pepigissent cum oculis suis duo illi senes apud Danielem, qui Iudices erant populi, & debuissent exemplum pudicitiæ iuuenibus omnibus dare; neque tam curiosè Susannam se lauantem aspexissent, neque tam fœdè in concupiscentiam eius exarsissent, neque tam miserè tandem periissent. Sed exempla eiusmodi pænè innumerabilia proferri possent, quibus probaretur, necessariam esse Principibus omnibus temperantiæ virtutem; non solùm quod attinet ad peccata gu-

2. Reg. 12.

Iob 31.

Dan. 13.

læ atque luxuriæ, ſed etiam ad omnem immoderantiam.

Accedat iam tertia ratio ex occaſione peccandi, quam in hac re Principes habent, & qua priuati homines vt plurimùm carent. Principes enim menſam refertam cibis pretioſis & vinis optimis habere ſolent: proinde facile eſt, vt crapula & ebrietas, aut certè nimius cibus & nimius potus illis ſubrepat. A crapula verò & nimio potu vini, facillimus tranſitus eſt ad libidinem; cùm magna vicinitas ſit ventri ad ea membra quæ ſub vẽtre ſunt: & notum ſit illud Apoſtoli, *In vino eſt luxuria.* Neque deſunt Principibus multæ viæ ad explendas libidines ſuas, ſiue pecuniis, ſiue aliis muneribus res agenda ſit. Hæc igitur tanta facilitas explendi libidines ſuas, magna infelicitas mihi ſemper viſa eſt; & contrà, magna felicitas iſta facilitate carere. Quare maxima laude digni ſunt Principes illi, qui cum abundantia rerum ſobrietatem & continentiam coniungere poſſunt.

Ephes. 5.

Alia quoque ratio Principes mouere deberet ad temperantiæ virtutem colendam, quòd ipſi dati ſint populis in exemplum, & quodammodò in magiſtros bonorum morum; & graue & notorium ſcandalum accipiant populi, cùm Principes ſuos, qui leges continentiæ præſcribunt aliis, & ſeuerè aliquando

Digitized by Google

quando puniunt adulteria, sacrilegia, peccata contra naturam, oppressionem virginum, & alia id genus incontinentiæ peccata; si ipsos eadem patrare, vel probabilis suspicio, vel certa fama demonstret. Nota est Saluatoris nostri, Principis Regum terræ, diuina sententia in Euangelio: *Qui scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt; expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à scandalis; & væ illi per quem scandalum venit.* Mat. 18. Nihil hîc addo, quia satis per se nota est grauitas huius sententiæ: & necesse est vt sensu vel mente careant, qui grauitatem pœnæ huius non timent.

Addo vltimam rationem, cur Principem deceat temperantiam ex animo colere. Nihil est quod magis impediat adeptionem donorum præcipuorum spiritus, quæ dicuntur sapientia & intellectus, quàm vitia ista carnalia ebrietatis & fornicationis, ne grauiora nominare cogar. Siquidem homines animales & carnales, non capiunt spiritualia & diuina; sed, vt loquitur Apostolus, *Stultitia sunt illis, & non possunt intelligere, quia spiritualiter examinantur.* Principes autem, si munere suo rectè fungi velint, sapientiæ dono præ ceteris hominibus maximè indigent, vt in sequenti capite demonstrabimus. Isai. 11. 1. Cor. 2.

Digitized by Google

Necesse igitur est, vt Principes nõ refugiant dispositiones ad sapientiam necessarias, quæ sunt temperantia, sobrietas, castitas, carnis mortificatio, iugis oratio, rerum cælestium meditatio: quæ sunt omnino contraria comessationibus, ebrietatibus, impudicitiis, cantibus lasciuis, iocis, & ludis, & aliis id genus carnis oblectationibus. Nam vt sanctus Basilius scribit in Oratione de ieiunio, *Non aliter fumus carnalium desiderio-rum Spiritum sanctum fugat ex anima, quàm fumus ex viridibus lignis alueario admotus fugat apes, quæ mellis fauos dulcissimos & pretiosissimos conficiebant.*

Orat. 1. de ieiunio.

CAP. XIII.

De sapientia Principi necessaria ad regendos populos.

SAPIENTIA Principibus quasi propria esse videtur, cùm inferioribus Magistratibus prudentia sufficere posse videatur. Hoc enim interest inter prudentiam & sapientiam, quòd sapientia considerat finem altissimum simpliciter, qui est Deus; prudentia considerat finem altissimum, non simpliciter, sed in genere bonorum humanorum: & sapientia est virtus speculatiua; pru-

S. Tho. 2. 2. q. 45. & 47.

Digitized by Google

prudentia est virtus practica. Donum tamen Spiritus sancti, quod sapientia dicitur apud Isaiam, vtrumque habet, & speculationem & praxim, vt Doctor Angelicus rectè docet. Illud tamen est verum, in Scripturis sanctis sæpè confundi sapientiam cum prudentia. Nam in libro Prouerbiorum apertè dicitur, sapientiam esse prudentiam; vtraque enim virtus dirigit media ad finem, & ex fine de mediis iudicat. Sed quidquid de vocibus sit, duo sunt extra cõtrouersiam; sapientiam altiorem esse, quàm sit prudentia, & sapientiam ad Principes maximè pertinere. Sic enim loquitur in Prouerbiis ipsa Sapientia: *Per me Reges regnant*. & in libro Sapientiæ eadem Sapientia clamat: *Ad vos Reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis*. & in eodem loco: *Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini sedibus, & sceptris, ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis*. Ecclesiasticus quoque admonet Reges, dicens: *Rex insipiens perdet populum suum*. Et Ieremias Propheta inter laudes præcipuas Regis Messiæ ponit: *Regnabit Rex, & sapiens erit*. Et de Dauide Rege optimo dictum est, quòd haberet sapientiam, sicut Angelus Dei; & Deus ipse laudauit Salomonem,

Isaiæ 11.
2.2.q.45. art. 3.
Prou. 10.
Prou. 8.
Sap. 6.
Eccli. 10.
Ierem. 23.
2. Reg. 14.

Digitized by Google

quòd non petiuisset à Deo diuitias, neq; dies multos, neq; vltionem de inimicis suis, sed sapientiam necessariã ad regendũ populum,
3. Reg. 14. & ait: *Quia postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundùm sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligẽs in tantum, vt nemo ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. sed & hæc, quæ non postulasti dedi tibi; diuitias scilicet, & gloriam; vt nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retrò diebus.* Habemus igitur ex ipsius Dei sententia, Salomonem, qui à Deo solam sapientiã postulauit, rem optimã, & Deo gratissimam, & ipsi Regi maximè necessariam postulasse: ad quam reliqua bona, diuitias, gloriam, pacem diuturnam, & beneuolentiam populorum, cõsecuta esse Scriptura sancta commemorat. Quis igitur in dubiũ iam reuocare poterit, an Regi sapiẽtia necessaria sit; & an non debeat Rex eã à Deo ardẽtibus precibus postulare; & animũ suũ ad eam deuotè susciendã prępparare, & eamdem lectione piorũ librorũ & iugi meditatione alere?

Sed hoc ipsum donũ tam magnum communicatum à Deo Salomoni, admonet nos, vt dum sumus aduenę & peregrini procul à cælesti patria, & inter hostes, non confidamus, hoc tantum donum non posse nobis auferri, nisi in eius custodia diligentissimè

tissimè vigilemus. Iste enim ipse Salomon in senectute, quando sapientia eius vsque ad summum crescere debuisset, sapientiam prorsus amisit, & stultissimus factus est. Causam reddit Ecclesiasticus, cùm ait: *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes*. Et quæ maior apostasia fieri potest, quàm relicto Deo vero, colere idola Gentium? quod fecit Salomon in gratiam mulierum suarum, quibus amore ardentissimo adhæsit. Eccli. 19. 3. Reg. 11.

Oportet igitur Principem sapientem, in hac re potissimùm sapientiam suam ostendere, vt donum Dei longè pretiosissimum diligentissimè custodiat. Custodiet autem, si assiduè illud exerceat, ac semper illud, vt sic loquar, præ manibus habeat, ne fortè obliuioni tradatur, & in eius locum sapientia humana succedat. Rectissimè enim Apostolus Iacobus distinguit sapientiam quæ de cælo est, ab illa quæ nomen sapientiæ præfert, sed est terrena, animalis, diabolica; ac per hoc falsa sapientia est: nam vera sapientia, vt sanctus Iacobus loquitur, *primùm pudica est, deinde pacifica*, tum *modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis*. Itaque consilium callidum datum Principi de ratione expugnandæ castitatis mulieris pudicæ, sine strepitu, & periculo; non est consilium veræ sapien- Iac. 3.

Digitized by Google

tiæ, sed astutiæ diabolicæ; quia vera sapientia primùm *pudica* est. Sic etiam consilium irritandi Principem debiliorem, vt illa occasione exoriatur bellum, & bellando Principatus augeatur; non est consilium veræ sapientiæ, sed versutiæ serpentis antiqui; quoniam vera sapientia *pacifica* est. Ad hæc consilium arripiendi nouos titulos honoris, & illos per fas & nefas defendendi, vt eo modo Princeps ascendat ad altiorem gradum; & si quis fortè adsit alius Consiliarius, qui contrarium suadeat, iste extrudatur, vt inimicus Principis; non est consilium veræ sed falsæ sapientiæ, quia vera sapientia est *modesta, suadibilis, & bonis consentiens*. Denique consilium quodcumque, quo impediantur opera misericordiæ & pietatis, sub prætextu aliquo fucato, & falso; non est consilium veræ sapientiæ, sed falsæ, quia vera sapientia *plena* est *misericordia, & fructibus bonis*. Illud ad extremum adiiciam, si quis facilè internoscere velit sapientiam veram à falsa, conetur purgare cor suum ab amore proprio, & attentè ac seriò, in rebus dubiis consideret quod magis requirat gloria Dei, & vtilitas proximi; & illud eligat. Nihil enim est, quod magis impediat in rebus dubiis electiones bonas, & Deo beneplacentes, quàm proprius amor.

Cha-

Digitized by Google

Charitas enim *non quærit quæ sua sunt*; & semper vera sapientia cum vera charitate coniungitur. 1.Cor. 13.

CAP. XIV.

De magnificentia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

MAGNIFICENTIA virtus est Principibus propria, quoniam exigit maximos sumptus, quos nisi Principes facere non possunt. Et quidem ad Principes magnificentia pertinet, quia sunt Dij quidam terrestres, vt suprà demonstrauimus ex illo loco Psalmorum: *Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes.* Magnificentia enim maximè propriè Deo conuenit, iuxta illud: *Eleuata est magnificentia tua super cælos.* & illud: *Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam; & gloriam magnificentiæ regni tui.* & illud: *Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera.* Hæc enim est propria causa, cur Deo magnificentia in primis conueniat, quia facit opera magna, & ex omni parte perfecta. Possunt enim etiam priuati homines inchoare opera magna, sed perficere, nisi opulentissimi, quales sunt Reges, minimè possunt. Porrò Deus, Rex magnus super omnes Deos, quatuor in rebus magni- S.Th.2.2. q.134.a.3. Psal.81. Psal. 8. Psal.144. Deut. 32.

Digitized by Google

ficentiam ſuam oſtendit. Primùm quidem in fabrica mundi totius, quæ ſi pecuniis perfici debuiſſet, omnes omnium Regum theſauri non fuiſſent ſatis ad fundamenta iacienda. Deinde in alenda familia propè infinita Deus magnificentiam ſuam demonſtrat: alit enim Deus omnes herbas, & omnes arbores; alit omnia animantia terreſtria, & aquatilia, quorum non eſt numerus; & alit non ad vnum vel alterum diem, ſed ad plurimas annorum centurias, & poſſet, ſi vellet, in æternum alere: tanta illi ſubeſt annonæ vbertas. Alit denique Angelorum exercitum propè innumerabilem. Quamuis enim Angeli cibo & potu viſibili non vtantur, dixit tamen Angelus Raphael
Tob. 12. ad Tobiam: *Ego cibo inuiſibili, & potu qui ab hominibus videri non poteſt, vtor.* Tertiò demonſtrat Deus magnificentiam ſuam in operatione miraculorum, quæ ſunt opera tam eximia, vt niſi ab infinita potentia fieri non poſſint, cùm ſint præter ordinem iam ab ipſo Deo toti naturæ datum. Eiuſmodi opera fuerunt, cùm Deus ſolem & lunam
Ioſ. 10. ſtare fecit ad verbum Ioſue ſerui ſui; & cùm ſolem eumdem retrocedere iuſſit ad ver-
Iſai. 38. bum Iſaiæ Prophetæ; & cùm mortuos non paucos reuocauit ad vitam; & cæcis viſum, & ſurdis auditum reſtituit, contra ordinem

toti

Digitized by Google

toti naturæ datum, vt à priuatione ad habitum regressus non detur. Quartò denique magnificentiam suam manifestabit Deus in nouissimo die, cùm fabricam mundi huius magna ex parte corrumpet, & nouos cælos, & nouam terram nobis in momento exhibebit, dicente sancto Petro, *Aduenient autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient: elementa verò calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* Quàm sit autem laboriosum & difficile, ædificia benè fundata & constructa euertere, quotidie experimur. 2. Pet. 3.

Iam verò soli inter homines, Principes magni, in his omnibus rebus, magnificentiam Dei, Regis Regum, imitari aliquo modo possunt. Ipsi enim soli ædificia publica & maxima ad vsum totius populi, quę sumptus maximos requirunt, erigere solent. Eiusmodi erant olim apud Romanos Thermæ, Theatra, Basilicæ, Templa, quorum adhuc vestigia cernimus; & nunc quoque Principes magni Palatia, Fora, Ecclesias, Xenodochia, Scholas publicas, & alia sumptuosa ædificia erigunt, quæ profectò nulli priuati erigere possent. Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum in Palæstina magnificentiam suam planè ostendit, cùm ciuitates nonnullas propriis sumptibus restaura-

Digitized by Google

ſtaurauit. Iidem Principes, ad imitationem magnificentiæ Dei, ſoli poſſunt integros exercitus alere; & ſæpè etiam ingentem pauperum multitudinem ſumptibus propriis ſuſtentare. Id quod magna cum laude idem ſanctus Ludouicus præſtabat; & qui eum imitari cupiebat, beatus Amadeus Sabaudiæ Dux tertius. Iſte enim, quod multi Principes in canibus venaticis & auibus rapacibus alendis inſumunt, id totum, & multo etiam amplius quotidie in turba pauperum ſuſtentanda magnificentiſſimè inſu-
Prou. 19. mebat. Et quoniam, qui miſerentur pauperum, fœnerantur Domino; ex tanta opum profuſione, ærarium publicum nihil detrimenti patiebatur.

Neque deeſt Principibus terræ ratio aliqua imitandi magnificentiam Dei in rebus ingenio humano excogitatis, & magnis ſumptibus ad vſum humanum reuocatis, quæ miracula humana dici poſſint. Tale mihi videtur nauium onerariarum conſtructio. Quis enim crederet, niſi vidiſſet, naues maximas, & rebus grauiſſimis onuſtas, ſuper aquas ſubſiſtere, vbi lapilli exigui ſuſtineri non valent? Et rurſus, quis vllo modo ſuſpicari poſſet, niſi experimẽto proprio didiciſſet, immenſa illa pondera ſolo flatu ventorum vela impellentium, velociſſimè

Digitized by Google

cissimè non tam currere, quàm volare? Neque solum est hoc quasi miraculum naturę; sed innumerabilia sunt alia, quæ ingenium humanum, addita Principum magnificentia, excogitauit. Denique illud etiam assecuta est humana sagacitas, per Principum magnificentiam sumptus maximos suppeditantem, vt firmissima ædificia dicto citiùs prosternantur. Quas enim turres, quæ mœnia ciuitatum amplissimarum non euertit facili negotio ictus bombardarum? quas arces munitas, quas portas etiam ferreas non subruit momento temporis, copia subiecta pulueris tormentarij? Quare magnificentia Principum terrenorum imitatur suo quodam modo magnificentiam Principis cælestis. Sed illud optandum est, vt Principes creati & terreni imitentur in operibus bonis magnificentiam Principis cælestis, & Creatoris: nam si fortè velint abuti magnificentia ad vanitates & peccata, melius erat eis, si priuati & pauperes semper fuissent. *Quid enim prodest homini si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Matth. 16

Vnus ex malis imitatoribus magnificentiæ diuinæ fuit Imperator Caius Cæsar, qui Caligula cognominatus est; qui in cœna vna ducenta quinquaginta millia ducatorũ con-

Digitized by Google

consumpsisse dicitur. Eius imitatores fuerũt Nero, & Aulus Vitellius, & Domitianus; quorum immensos thesauros fuisse consumptos in fabricis, vestibus, & cœnis, refert Suetonius Tranquillus. Ad eosdem accessit, nisi etiam omnes superauit, Marcus Antoninus Heliogabalus, vt Ælius Lampridius & alij referunt. Fructus huius falsæ magnificentiæ fuit egestas ingens, ad quam arcendam omnes isti Principes rapacissimi facti sunt bonorum alienorum, malis artibus acquisitorum, vt ex iisdem Auctoribus intelligi potest. Sic falsa magnificentia in veram auaritiam, & falsa liberalitas in veram rapacitatem, quæ mater est odij populorum, commutata est.

Discant igitur Christiani Principes magnifici esse, vbi & quãdo oportet, ad gloriam Dei, & commoda populorũ; vt apud Deum, & apud homines, non auram leuem ad tempus, sed gloriam solidam & veram in omnem æternitatem acquirant.

CAP. XV.

De clementia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

S. Tho. 2. 2. q. 157. & 159.

CLEMENTIA virtus est amabilissima, quæ crudelitati opponitur, quod vitium omnes horrent. Siquidem clementia in eo posita

sita est, vt pœnas minuat, iniurias obliuiscatur, & vindictam omnino refugiat. Est verò hæc virtus quasi propria Deo, Principi omnium Regum, ac per hoc Regibus & Principibus terræ valdè honorifica, nec minùs amabilis. Nam priuati homines si non vlciscuntur iniurias, causa esse videtur, quia sine periculo non possunt: Princeps verò, qui facilè posset, si vellet, vlcisci iniuriam, si non facit, ex virtute clementiæ non facit: ac per hoc similis Deo esse dignoscitur. De Deo sic loquitur Ezechias Rex in literis suis ad populos, exhortans illos ad pœnitentiam: *Clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum.* 2. Paral. 30. Quibus verbis affirmat sanctus Rex, Deum non puniturum prò meritis peccata populorum, modò pœniteat eos scelerum suorum; ac per hoc auersurum flagellum imminens, quia clementissimus est, & facilè obliuiscitur iniuriarum. De Rege sic loquitur Salomon: *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Prou. 20. Et verè sic est: nullæ enim custodiæ militares sic stabiliunt Regnum, & vitam Regis faciliùs conseruant, quàm clementia nota regnantis. Probat hoc ipsum Seneca in libro priore De clementia, egregia ratione. Nam id est in Regno Princeps, quod animus in corpore: Lib. 1. c. 3.

animus

Digitized by Google

animus enim corporis membra mouet, regit, gubernat, & naturaliter amat membra sua; & quidquid noxium accidit, statim conatur illud auertere, & corpus suum integrum sanumque seruare: & denique totum corpus suum clementer fouet, & nutrit, & de illius incolumitate assiduè cogitat: propterea viciſſim membra omnia, si sit opus, pro spiritu siue anima periculis se exponunt, & patiuntur amputari potiùs manus, aut pedes, aut alia membra corporis, quàm vt animus à corpore separetur. Sed si fortè animus ad altiora raptus, incipiat inclementer & duriter corpus suum ieiuniis & vigiliis nimiùm atterere; corpus quoque, quasi rebellans, officio suo fungi recusat. Sic igitur, si Princeps instar animi siue spiritus, populos, vt membra sua, clementer & leniter regat, imponat iugum siue onus quod ferre possint; ad se venientes amanter audiat, negotia eorum breuiter & iustè tractari iubeat; experietur viciſſim populos amantes, & obedientes, & sine vlla dubitatione fideliſſimos. Sin autem contrà non vt clementem patrem, sed vt durum dominum, Principem suum experiantur, mirari non debebit Princeps, si odio habeatur, & cùm maximè opus habebit defensione, à subditis deseratur. Amor enim amorem conciliat, & clementia beneuolentiam

Digitized by Google

tiam parit. Et contrà, vt Sapiens loquitur, *odium suscitat rixas*: & ideò mirum videri non debet, si hi, qui non diligunt, sed oderunt Principem suum, occasionem rixarum & dissensionum quærant. Exempla sunt ad manus. Salomon pacificus & clemens, annis quadraginta sine vlla rebellione regnauit; sed quoniam extremo tempore addidit aliquid ad solitas exactiones, ideò mortuo Salomone, populus à nouo Rege, qui dicebatur Roboam, petiit amoueri nouum vectigal: sed Rex nouus initium regnandi fecit à minis & terrore; & populo ante se congregato respondit: *Pater meus aggrauauit iugum vestrum; ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cædam vos scorpionibus.* Ea verò sæuitia & inclementia, causa fuit, vt deficeret statim ab eo plusquam dimidia Regni pars. Prou. 10. 3. Reg. 12.

In historia verò Romanorum leguntur plurimi Imperatores, qui ob solam ferè crudelitatem adhuc iuuenes miserè extincti fuerunt; in quibus numerantur Caius, Nero, Vitellius, Domitianus, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, & alij: contrà verò plures propter insignem clementiam & ad senium peruenerunt, & post obitum à memoria & amore ciuium non recesserunt, Augustus, Vespasianus, Traianus, Adrianus,

Digitized by Google

Antoninus, Marcus,& alij: quibus addi debet Titus, qui quamuis ad senium non peruenerit, tamen non occisus, vt illi superiores; sed naturali morte extinctus, sic semper amatus est,vt deliciæ generis humani nominari meruerit.

Hæc certè exempla facilè possent Principes omnes ad clementiam adamandam, & ad crudelitatem odio habendam impellere, si attentè historias perlegerent. Porrò clementia, quamuis præclara sit virtus, tamen non in omnibus omnium iniuriis vel culpis habet locum. Verè enim scripsit Seneca: *Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli.* & rursus rectè idem admonuit, clementiam potiùs iniuriam propriam respicere, quàm alienam. Quemadmodum enim non ille liberalis est qui rem alienam donat, sed qui suam; sic etiam, qui iniuriam alteri factam condonat, non est tam propriè clemens, quàm is qui iniuriam sibi factam facilè dimittit. Sed in vniuersum illud cauendum est,ne clementia iustitiam lædat: virtutes enim sorores sunt,seque inuicem iuuant, proinde virtus in vitium degenerat, si virtutem aliam lædit. Ergo in iniuriis alienis clementia non interuenit, vt reus absolutè non puniatur, sed vt vel ex æquitate pœna diminuatur,vel ex consensu eius qui iniuriam accepit,

Lib.1.c.2. de clementia.
Lib.1.c.20.

Digitized by Google

cepit, prorsus tollatur, si spes adsit, id ei, certis de causis, vtilius esse futurum, neque Reip. obfuturum. Cùm verò iniuria ipsi Principi facta est, laudabilis clementia erit, si Princeps excelso animo vindictam respuat; nisi fortè periculum sit, ne reus ex impunitate deterior fiat. Tunc enim æquitas postulat, vt Princeps sinat ab ordinariis Iudicibus de reo pœnam aliquam sumi.

CAP. XVI.

De misericordia Principi necessaria ad regendos populos.

POSTREMA virtus, ex ijs quas considerandas suscepimus, misericordia est. Sed antequam de ea scribere incipiamus, remouenda est calumnia, vt sic loquar, Senecæ: qui quoniã addictus erat disciplinæ Stoicorum, affirmare non dubitauit, misericordiam non virtutem esse, sed vitium. Sic enim loquitur in libro posteriore De clementia: *Ad rem,* Lib. 2. c. 4. inquit, *pertinet hoc loco, quærere quid sit misericordia: plerique eam vt virtutem laudant, & bonum hominem vocant misericordem; hæc autem vitium animi est. Vtraque circa seueritatem circaq; clementiam posita sunt: quæ vitare debemus, ne per speciem seueritatis in crudelitatem, néve per speciem clementiæ in misericordiam incidamus.*

Digitized by Google

Lib.2.c.5. *cidamus.* & paulò pòst, *Ergo*, inquit, *quemadmodum Religio Deos colit, superstitio violat; ita clementiam omnes boni præstabunt, misericordiam autem vitabunt. Est enim vitium pusilli animi ad speciem alienorum malorum succidentis. Itaque pessimo cuique familiarissima est.* Hæc sanè opinio Christianis hominibus omnino fugienda est, cùm Scriptura diuina misericordiam multis in locis amplissimè laudet, & ipsi Deo familiarẽ & gratissimam in primis esse testetur, & ipsi clementiæ, quàm Seneca laudat, vt comitem fidissimam adiungat. In libro Exodi Moyses di-

Exod.34. cit: *Domine Deus misericors, & clemẽs, patiens, & multæ miserationis, qui custodis misericordiam in millia.* & rursum in libro secundo

2.Esd.9. Esdræ legimus: *Tu autem Deus clemens, & misericors, longanimis, & multæ miserationis, non dereliquisti eos: & quidem cùm fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto.* Ionas quoque

Ion. 4. Propheta Deum sic alloquitur: *Scio quia tu Deus clemens & misericors es; patiens, & multæ miserationis.* Fallitur igitur Seneca, dum misericordiam à clementia ita separat, ac si prior vitium, posterior sola virtus esset.

Deinde in vtroque Testamento misericordia sic laudatur, vt vix alia virtus tot in locis decantata reperiatur, de qua re paulò

pòst

Digitized by Google

pòst agemus. Ecclesia denique fidelium omnium Mater in publicis precibus, sic misericordiam prædicat, vt eam Deo propriam esse significet. *Deus*, inquit, *cui proprium est misereri semper & parcere.* Vbi vox, *misereri*, ad misericordiam, vox, *parcere*, ad clementiam pertinet. Sic enim Ecclesia ex Diuinis literis edocta, misericordiam cum clementia coniungit; non separat vnam ab altera, vt vitium à virtute. Valeat igitur cum suis Stoicis Seneca, qui homines non vt carneos, sed vt ferreos ægritudinem animi sentire non patitur, & in mediis ignibus, & in ipso tauro Phalaridis sapientem suum lætari & gestire contendit.

Porrò misericordia virtus eximia, communis quidem est Principi cum populo, sed tamen in Principe longè amplius elucet, & in Deo sic eminet, vt ipsi propria dici possit, vt paulò antè ex prece Ecclesiastica demonstrauimus. Solus enim Deus omnes omnino miserias tollere potest, & tollit etiam, non omnes ab omnibus rebus, sed omnes quas secundùm sapientiam suam iudicat esse tollendas. Secundus à Deo est Princeps, qui multa genera miseriarum, non ab vno aut altero homine, sed ab integris ciuitatibus & prouinciis tollere potest, & re ipsa tollit, quando similis Deo in misericordia & mise-

Digitized by Google

rationibus fieri studet. Quantas miserias vno verbo Princeps tollit à populis suis, quando bellum gesturus, ex misericordia populi sui, pacem præoccupat, ne mala innumerabilia populi suæ ditioni subiecti patiantur ex bello? Sic etiam à quanta miseria populos suos Princeps liberat, quando imminente caritate annonæ, prouidentia sua facit, vt annona in prouincia sua vel ciuitate abundet? Hanc laudem olim Ioseph̃us in Ægypto promeGen.41. ruit, vnde & Saluatoris mundi nomen obtinuit; quoniam prudentia sua non Ægyptum tantùm, sed etiam vicinas prouincias ab extrema frumenti penuria liberauit. Omitto similes alias rationes subleuandi populi à communi miseria, quas Princeps misericors, & populorum suorum verus amator, excogitare poterit. Neque solùm populum vniuersum, sed etiam singulos de populo Princeps misericors à miseriis variis liberabit, si prouiderit diligentia sua, vt Iudices causas miserorum quàm citissimè expediant; & non permittat, vt pauperes expendant in litibus sæpè multo ampliùs, quàm id sit, quod recuperare desiderant.

Et quoniam Spiritus sanctus in Diuinis literis encomia tam eximia misericordiæ posuit, vt ad ea nihil addi possit: sententias aliquot referam, & finem disputationi siue cohorta-

Digitized by Google

hortationi imponam. Primus incipiat Moyses, & legem ferat de misericordia erga inimicum: vnde colligatur, qualis misericordia requiratur erga miserum amicum. *Si occurreris*, inquit, *boui inimici tui, aut asino erranti; reduc ad eum. Si videris asinum odientis te, iacere sub onere; non pertranseibis, sed subleuabis cum eo.* Secundus sit sanctus Iob, qui dicit: *Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.* Tertius Dauid, qui describens hominem iustum, inter alia eius encomia ponit misericordiam: *Iucundus homo, qui miseretur, & commodat.* & paulò pòst: *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi: cornu eius exaltabitur in gloria.* Vbi Dauid primùm laudat misericordiam in dimittendis iniuriis, & commodandis pecuniis, cùm dicit, *Qui miseretur, & commodat*, vt sanctus Augustinus in eum locum docet: deinde addit misericordiam in donandis abundanter eleemosynis pecuniarum, cùm ait, *Dispersit, dedit pauperibus*: & addit præmium duplex, quòd iustitiæ eius meritum *manet in æternum*, & quòd in præsenti sæculo potens & glorioſus euadet. Eleemosyna enim non facit hominem pauperem & despectum, sed inclytum & potentem, si id eius saluti æternæ conducat. Quartus sit Salomon sapientissimus: is in libro Prouerbio-

Exod. 23.

Iob 6.

Psal. 111.

Digitized by Google

Prou.13. rum: *Iusti*, inquit, *misericordes sunt, & miserantur.* Item: *Qui miseretur pauperis, beatus*
Prou.14. *erit.* Item: *Fœneratur Domino qui miseretur*
Prou.19. *pauperis.* Quintus est Tobias, qui instituens
Tob.4. filium suum, dicebat: *Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Vix addi potest aliquid ad magnitudinem huius præmij; & tamen pigri sunt homines ad opera misericordiæ, cùm propter minora præmia laborent vsque ad mortem. Sextus, Ecclesiasticus plenus est encomiis misericordiæ: inter
Eccli.28. alia sic ratiocinatur: *In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? ipse cùm caro sit, reseruat iram; & propitiationem petit à Deo?* quasi dicere velit, Iste frustrà laborat, cùm sit immisericors in fratrem, & misericordiam petat à Deo. Omitto Prophetas, qui pleni sunt testimoniis.

Accedo ad Testamentum nouum. Sanctus Matthæus Scriptor primus refert verba Domini in Sermone in monte habito, vbi
Matt.5. dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Quam autem misericordiam consequentur, docet Dauid in Psalmo

mo cùm ait: *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus; qui replet in bonis desiderium tuum.* Et audet homo alioqui sapiens dicere, misericordiam esse vitium, non virtutem? quasi possit vitium apud Deum aliquid mereri, aut possit Deus in præmium reddere aliud vitium? Verè stulta facta est sapien[illegible] huius mundi. Secundus sit alter Euangelista, qui refert verba illa eiusdem Christi: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Tertius sanctus Paulus Apostolus in Epistola ad Ephesios, *Estote*, inquit, *misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* & idem ad Colossenses: *Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Quartus S. Petrus in Epistola prima: *In fine autem*, inquit, *omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles; non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hereditate possideatis.* Quintus sanctus Iacobus in Epistola sua: *Iudicium*, inquit, *sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium.* Quæ verba paulò sunt obscuriora, sed hunc habent

Psal. 102.
Luc. 6.
Ephes. 4.
Colos. 3.
1. Pet. 3.
Iacob. 2.

bent sensum: Iudicium sine misericordia, id est, seuerum iudicium reportabunt, qui misericordes in proximos non fuerunt; sed viri misericordes iudicium mitissimum inuenient, quia misericordia exaltat se super iustitiam, vel, vt in Græco legitur, *superexultat iudicio*, siue gloriatur supra iudicium. *Miserationes* enim *Domini super omnia opera eius*, vt Dauid canit. Sanctus enim Iacobus cùm hoc diceret, respexisse videtur ad ea, quæ de vltimo iudicio Dominus ipse prædixit. Videmus enim in Iudicio solos misericordes iudicari cum summa misericordia, cùm dicitur, *Possidete regnum: esuriui enim, & dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. & contrà solos immisericordes sine misericordia iudicari, cùm dicitur, *Discedite à me maledicti in ignem æternum; esuriui enim, & non dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. Vltimus sit sanctus Ioannes, qui quamuis neque in Euangelio, neque in Apocalypsi, neque in Epistolis suis misericordiam nominauerit: eam tamen in radice, & fonte, siue in matre sua charitate, frequentissimè prædicauit. Quid enim significant illa verba in Epistola prima? *Ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera*

Psal. 144.

Mat. 25.

1. Ioan. 3.

Digitized by Google

viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Quid enim est claudere viscera, nisi non misereri? & quid est diligere verbo, non veritate; nisi compassionem habere in ore, nō in corde? Ideò enim præclara illa virtus, qua compatimur proximis nostris, misericordia dicitur, quia vera cordis affectio, non mendax linguæ professio est.

Habemus igitur duodecim testes omni acceptione dignissimos, & omni exceptione maiores, qui Spiritu sancto dictante, encomia misericordiæ nobis scripta reliquerūt, quibus & Stoicis ora obstruere, & Principes Christianos ad eam virtutem, quæ Deo gratissima est, exhortari sine vlla dubitatione possimus.

CAP. XVII.

De officio Principis Christiani erga domesticos suos.

EXPOSVIMVS quæ sint partes Principis Christiani erga populos sibi subiectos: nunc maiori breuitate addemus, quæ sint partes eiusdem Principis erga alios subditos, qui non comprehenduntur sub nomine populi:

Digitized by Google

populi: tales sunt in primis domestici, vxor, filij, fratres: tales sunt etiam amici, & consiliarij: tales Iudices, qui prouincias vel ciuitates regunt: & tales denique milites, & alij, quibus stipendia dari solent.

Igitur, vt à domesticis incipiamus, primus locus coniugi debetur, quippe quę particeps est nominis Regij, & solij, & coronæ; quamuis re ipsa subdita sit, cùm in prima parente sibi quoque dictum à Deo audierit: *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui*. Igitur de coniuge Principis hoc solum admonendum esse censeo, vt vir omni animi prouisione caueat, ne vxor, quamuis sapiens videatur, ipsi viro dominari incipiat. Habemus exempla in Diuinis literis, ex quibus discere liceat, quanta sit mulieris impotentia, & ad quàm horrenda præcipitia viros suos adegerint. Prima Eua non quidem Adamo dominari voluit, sed consilium ei dedit, vt pomum à Deo vetitum gustaret, vnde mors & exitium totius posteritatis consecutum est. Consilium autem illud Adamus accepit, neque ausus est respondere quod Iob coniugi suæ respondit, *Quasi vna de stultis mulieribus locuta es*; quia Euam valde diligebat, & (vt sanctus loquitur Augustinus) *delicias suas contristare nimiũ timuit*. Exemplum Euæ secuta est Dalila vxor Samsonis, Iudi-

Gen. 3.

Gen. 3.

Iob 2.

Libro 11. de Gen. cap. vlt.

Iudic. 16.

Digitized by Google

Iudicis, ac Principis Hebræorum; quæ tam absolutum imperium in virum accepit, vt vir nihil ei negare posset, & tandem per eam Principatum & vitam amisit. Salomonem autem olim felicissimum & sapientissimum Regem, amor mulierum ad eam infelicitatem & insipientiam adduxit, vt septingentis vxoribus, & trecentis concubinis, quasi mancipium vile seruiret. 3 Reg. 11. Quid de Achab Rege & Iezabel eius coniuge dicam? Addictus erat Achab valdè vxori suæ idololatræ; itaque ipse quoque idola coluit, & consentiens sceleribus grauissimis vxoris suæ, atque dominari eam in Regno sinens, causa fuit, vt & ipse, & ipsa, & omnes filij, qui erāt numero septuaginta, occiderentur, & Regnum ad alios transiret. 3. Reg. 20. & 21. & 4. Reg. 9. & 10. En quantorum malorum causa femina vna fuit, quæ sub viri potestate esse noluit. Sed Achab meritas pœnas luit; quia ad ipsum pertinebat, coniugem in officio continere, & (quod caput est) numquam committere debuit, vt contra legem Domini, vxorem falsę religionis cultricem duceret.

Veniamus ad filios. Filij Principum educari deberent in timore Domini; & obsequentes non solùm parentibus, sed etiam Magistris morum & doctrinæ. Habemus exemplum insigne apud Metaphrastem, qui

Digitized by Google

Sur. in Vita S. Arsenij, die 19. Iul.

qui describens res gestas Arsenij, qui fuit Magister Arcadij, filij Theodosij Imperatoris, refert, Theodosium venisse aliquando in scholam, vbi filij eius Arcadius & Honorius adhuc pueri instituebantur ab Arsenio viro probo & erudito: & cùm vidisset filios suos sedentes, & Magistrum stantem; reprehendit filios, quòd auderent pueri & discipuli coram sene & Magistro stante sedere; & iussit, vt Arsenius sederet, & Arcadius atque Honorius starent: & profuit ista bona educatio filiorum; vterque enim bonus posteà Imperator fuit, quamuis Arcadius vxori nimiùm addictus, sancto Ioanni Chrysostomo parum fauerit. Contrà verò Dauid Rex sanctus, vel non potuit rectè educare filios suos, vel quæcumq; causa fuerit, vnus videlicet Amnon, sororem propriam stuprauit, alius, id est Absalom, occidit fratrem, persecutus est patrem, vt eum è Regno pelleret, & vxores patris publicè violauit. Huius rei nulla causa fuisse videtur, nisi mala educatio. Fuit enim Dauid quasi perpetuò in bellis occupatus.

Illud etiam certè valdè admirandum est, Regibus valdè piis filios impiissimos successisse. Iosaphat Rex optimus reliquit filium successorem Ioram Regem deterrimum. Ioathan Rex bonus genuit Achaz virum malum,

Digitized by Google

malum, qui ei successit in Regnum. Ezechias Rex clementissimus & optimus habuit heredem Regni Manassem Regem crudelissimum & pessimum. Iosias Rex sanctissimus successores habuit filios valdè malos: Ioachaz & Eliakim; quorum prior regnauit solùm mensibus tribus, & abductus est captiuus in Ægyptum; posterior regnauit annos vndecim, & propter peccata sua ductus est catenis vinctus in Babylonem. Summa est, prouidendum esse Principibus, vt optimos educatores prospiciant filiis suis, si volunt & Deo rem gratissimam & populis rem vtilissimam facere.

Reliqui sunt fratres ex domesticis, qui sæpè valdè adiuuant Principem, quando charitas fraterna inter eos viget: sed non desunt aliquando ambitiosi, qui desiderio regnandi vel insidias struunt Principi, vel bellum apertè mouent. Et quoniam charitas fraterna minùs viget inter Turcas, quàm inter Christianos; videmus iam à lõgo tempore inter Turcas crudelem illam legem vigere, vt fratres Principis sub ipsum initium interimantur, sine vlla culpa sua, tantùm vt Rex nouus non timeat defectiones prouinciarum ad aliquem ex fratribus, si quando imperium maioris fratris graue videri incipiat. Inter Christianos rarum est,

vt

Digitized by Google

vt aliquid eiusmodi contingat. Contigit tamen B. Amadeo Duci Sabaudiæ auorum nostrorum memoria, vt vnus ex fratribus non semel à Principe defecerit, & bellum aduersus eum gerere cœperit. Sed, vt in vita eius posteà referemus, incredibili benignitate & charitate B. Amadeus germanum suum ex hoste fratrem verum sincerumque reddidit. Ad cauenda eiusmodi pericula, nulla excogitari potest regula tutior, quâ vt Princeps fratres suos, vt fratres cognoscat, non vt seruos, neque vt dominos. Non despiciat, neque suspiciat. Vbi enim iustitia viget, ibi etiam pax viget.

CAP. XVIII.

De officio Principis Christiani erga amicos & consiliarios.

ADIVNGO amicos consiliariis, quia non loquor de publico Senatu, neque de qubuscumque amicis; sed de amicis intimis & prudentibus, cum quibus Principes solent secreta sua communicare, & sine quorum consilio nihil omnino agunt. Talis erat apud Dauid Achitophel, quo deficiente ad Absalonem, Dauid in maximo timore erat. Siquidem, vt dicitur in libro secundo

Digitized by Google

do Regum, *Consilium Achitophel quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum.* Esse autem Principi necessarium consilium fidelissimorum & prudentium amicorum, & cum iis liberè & simpliciter agendum esse, sic vt intelligant amici, Principem in eis multùm omnino confidere; docet in primis Tobias senior: qui, quamuis non Principibus, sed filio præcepta daret; tamen erat vir sanctus & sapiens, vt eius documenta omnibus prodesse possint. Sic igitur Tobias loquitur: *Consilium semper à sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum; & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Quibus verbis monet prudentissimus senex, vt sine consilio sapientis nihil agamus: sed vt ille sapiens nos fortè non fallat, vel ignorantia, vel malitia; iterùm monet, vt Deum precemur, vt vias nostras dirigat, & omnia consilia, quæ nobis dantur à sapientibus, ab ipso Deo dirigantur, & in ipso permaneant, id est, ab ipso stabiliantur & confirmentur, si recta sunt. 2. Reg. 16. Tob. 4.

Deinde hoc idem Salomon in Prouerbiis scribit, cùm ait: *Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Significat autem Salomon, superbos esse qui consilia sapientum respuunt, & ideò inter eos semper esse Prou. 13.

BIBLIOTECA DEL VECCHIO UNIVERSITÀ ROMA

Digitized by Google

Prou. 19. iurgia. Idem: *Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.* Idem:
Prou. 20. *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhauriet illud.* Significat autem hoc prouerbium, consilium non facilè inueniri, nisi diu & attentè cogitando. Illi enim, qui statim ad interrogata respondent, facilè decipiuntur: sed qui diu cogitando scrutantur omnia, illi, quasi ex profundo, aquam puram verissimi consilij hauriunt, &
Prou. 27. ideò sapientes vocari possunt. Idem: *Vnguento, & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris.* videlicet, ne perdas bona consilia eorum.

Ecclesiasticus quoque, vir sapiens, vt cauere monet ab amicis non fidelibus; sic omnino
Eccli. 6. iubet adhærere amicis fidelibus: *Multi,* inquit, *pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei.* id est, proba illius fidelitatem tempore tribulationis tuæ, & non facilè credas illi, antequam probaueris eum. Pergit Ecclesiasticus: *Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus, qui conuertitur ad inimicitiam,* id est, instabilis, qui facilè ob leuem iniuriam efficitur inimicus. Addit Ecclesiasticus: *Est autem amicus socius mensæ, & non*

Digitized by Google

non permanebit in die necessitatis. Addit posteà idem Ecclesiasticus de veris amicis: *Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio; & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, inueniunt illum.* Verè magnum donum à Deo accipit, qui fidelem & sapientem amicum inuenit, præsertim in tanta turba adulatorum, quę in aulis Principum inuenitur. Idem Ecclesiasticus alio loco prudenter monet, dicens: *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Eccli. 32.

Hæc omnia, quæ diximus, confirmari possunt exemplis. Roboam filius Salomonis non alia de causa infelicissimè regnauit, nisi quia reliquit consilia senum qui assistebant patri eius; & accersiuit iuuenes amicos suos, à quibus seductus, exacerbauit populum, antequam Regnum sibi stabiliuisset. Itaque non alia de causa, quàm ex consilio insipienti amisit continuò maiorem partem regni sui. Id verò præuidisse videtur Salomon, cùm ait: *Amicum patris tui ne dimiseris.* Roboam enim non amicum vnum, sed amicos omnes patris sui dimisit. Sed vt plurimùm mali consiliarij, & infideles amici Princi- 3. Reg. 12. Prou. 27.

Digitized by Google

pum, non diu fruuntur potentia sua. Scimus enim, Aman amicum & consiliarium primarium Regis Assueri, post detectas fraudes eius, in ligno suspensum periisse. Scimus etiam, Seianum, qui inter amicos & consiliarios Tiberij Imperatoris primus erat, & vsque adeò dilectus, vt pænè par esset Imperatori, paulò pòst ob superbiam, & insatiabilem cupiditatem, ex altissimo loco ad imum decidisse, sic, vt vnco tractus in Tiberim fuerit. Contrà autem, Mæcenas & Agrippa Augusti Cæsaris amici & consiliarij fidelissimi, sic amati sunt vsque ad mortem, vt etiam post ipsorum mortem Augustus in calamitate quadam sua dixisse memoretur: Horum mihi nihil accidisset, si aut Mæcenas aut Agrippa vixisset.

Esther 7.

Tacitus l. 5. Annal

Seneca l. 6. De beneficiis c. 32.

CAP. XIX.

De officio Principis Christiani erga Judices.

IVDICVM nomine intelligo omnes qui causis diiudicandis præsunt, siue sint Iudices primarij, vt ij qui cum potestate ciuitatibus vel prouinciis præsunt; siue secundarij, vt ij quibus ipsi causas minoris momenti diiudicandas permittunt. Porrò ipsis omnibus duo præcepta Spiritus sanctus in Sacris literis assignat;

Digitized by Google

assignat; vnum, vt iustè iudicent, sine acceptione personarum; alterum, vt à muneribus omnino manus abstineant. Vtrumque complexus est pauciſſimis verbis Iethro socer Moysis: *Prouide*, inquit, *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam: qui iudicent populum omni tempore. quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodò iudicent. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat.* Itaque primùm requiritur in Iudicibus, vt sint *viri potentes*, id est, strenui, graues, docti, sapientes, honorati, vt non contemnantur à populo, & possint onus portare quod eis imponitur. Deinde, vt sint viri *timentes Deum*, id est, vt non solùm coram hominibus, & propter timorem hominum iustè iudicent; sed vt verè coram Deo sint Iudices iusti, & intelligant se à Deo videri, qui scrutatur renes & corda, & posse ac velle de iudiciis ipsorum iudicare, eosque præmiis vel pœnis afficere. Addit præterea Iethro, *In quibus sit veritas*: id est, qui verè sint iusti, & verè ac iustè iudicare possint ac velint. Denique addit, *Qui oderint auaritiam*; id est, non solùm quia lex vetat accipere munera, abstineant manus à muneribus; sed multò magis, quia ipsi ex se auaritiam oderunt, vtpote viri iusti & liberales. Ipse verò Moyses in libro Exod. 18.

Digitized by Google

Deut. 1. Deuteronomij, *Nulla erit*, inquit, *distantia personarum; ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.* Dicitur autem esse omne iudicium Dei, quia solus Deus est supremus Iu-
Iac. 4. dex, cuius auctoritate omnes iudicant. *Vnus est*, inquit S. Iacobus, *legislator, & Iudex, qui potest perdere, & liberare.* Porrò Rex & Propheta Dauid in Psalmo octogesimo primo idipsum admonet exhortatione grauissima. Primùm enim docet, Deum communicasse cum Iudicibus terræ nomen & officium suum: vt ad tantum honorem euecti erubescerent ob temporale lucrum tam sub-
Psal. 81. lime officium infamare. *Deus*, inquit, *stetit in synagoga Deorum*, id est, Deus Deorum Dominus, consortes hominis & officij sui Iudices fecit, neque abesse voluit ab eorum cœtu, cùm ad iudicandum conueniunt. Itaque vbicumque Iudices, qui Dij ab ipso magno Deo vocantur, Iudicum funguntur officio, Deus ipse Princeps Deorum inuisibili præsentia maiestatis assistit. Deinde addit Propheta, Deum magnum non otiosè assistere, sed ipsa iudicia discutere, & Iudices ipsos terribiliter iudicare, puniturus si à rectitudine deflectant; præmiis affecturus, si non deflectant. *In medio autem*, inquit, *Deos diiudicat.* O beatos Iudices, si oculo fidei, cùm sedent

Digitized by Google

dent iudicaturi, summum Iudicem assistentem cernerent, & rectitudinem diuini iudicij seriò atque attentissimè cogitarent! Sed quoniam plerique vel muneribus excæcati, vel acceptione personę corrupti, Deum præsidentem non cernunt: ideò subiungit Propheta, vel potiùs spiritus Domini per Prophetam: *Vsquequò iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?* Psal. 81. ac si dicere velit, Quamdiu perseuerabitis in hac voluntaria cæcitate, ob quam iniqua iudicia iudicatis? & quamdiu in iudicando non attendetis ad merita causæ, sed ad personas quibus placere desideratis? quæ radix est iudiciorum iniustorum. Nominat autem Propheta personas, siue facies peccatorum; quoniam etsi possit aliquando vitium acceptionis personarum inueniri sine peccato personæ acceptæ; tamen vt plurimùm persona, cuius gratia peruertitur iudicium, conscia est peruersionis iudicij, & in eam liberè libenterque consentit. Addit Propheta crimen aliud, in quod Iudices facilè incidunt, cùm sine charitate Dei & proximi officio suo funguntur. Expediunt enim diligenter causas diuitum & magnatum, à quibus expectant munera; causas inopum, & egenorum, & viduarum, & pupillorum in longum trahunt; & sæpè contra illos sententiam ferunt, quia non diligenter

ligenter merita cauſæ diſcutere voluerunt. Ideò clamat & dicit Spiritus ſanctus per os
Pſal. 81. Prophetæ: *Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iuſtificate*; id eſt, Cauſam pauperis, & præſertim pupilli, libenter ſuſcipite, diligenter diſcutite, ſollicitè expedite, ne cogantur bona ſua litigando conſumere: humilem, id eſt, hominem abiectum, qui negligitur à procuratoribus & aduocatis; & pauperem, qui non poteſt muneribus ſibi viam ad iuſtitiam aperire, gratis iuſtificate. Vbi non ſignificat Spiritus ſanctus, vt pauper ſemper contra diuitem victoriam in iudicio
Leuit. 19. debeat obtinere; cùm ſcriptum ſit, *Non conſideres perſonam pauperis, neque honores vultum potentis; iuſtè iudica proximo tuo.* ſed hoc iubet, vt cùm pauper iuſtum petit, & à diuite opprimitur; Iudex efficiat, vt iuſtitia pauperis emineat, & præualeat. Quod apertiùs do-
Pſal. 81. cet in ſequenti verſiculo: *Eripite*, inquit, *pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.*

Sed quoniam reverà pauci Iudices omni. ex parte iuſti inueniuntur, cùm alij ex malitia, alij ex ignorantia peccent: ideò Spiritus ſanctus, accuſata malitia in ſuperiori verſiculo, in ſequenti deplorat per Prophetam ſuum Iudicum cæcitatem & peruerſitatem,
Pſal. 81. clamans & dicens: *Neſcierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fun-*

Digitized by Google

fundamenta terræ. Duo illa verba, *neſcierunt, neque intellexerunt*, hoc propriè ſignificant, non cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris. Verba enim Hebraica, quæ hoc loco habentur, eam vim habent, quam habent apud Latinos, cognoſcere & intelligere. Et quoniam ex iſta ignorantia facti & iuris, quæ ſæpè voluntaria eſt, fit vt Iudices in tenebris ambulent, id eſt, errent in iudicando, quo modo cæci errant in ambulando: ideò ſequitur perturbatio maxima in Republica, defectio, ſeditio, tumultus, & alia eiuſdem generis multa. Ideò adiungit Spiritus ſanctus: *Mouebuntur omnia fundamenta terræ*. Nam ſublata iuſtitia, turbatur, & quaſi fluctuat orbis terrarum vniuerſus. Cuius rei exemplum habemus in ipſo Regno Dauid. Nam, vt legimus in libro ſecundo Regum, 2. Reg. 15. nulla alia cauſa fuit, cur totum Regnum Iſrael à Dauide aliquando deficeret, niſi quia filius eius Abſalom populis perſuaſerat, Dauidem ſenio confectum non ampliùs intendere cauſis cognoſcendis, neque ſibi ſubſtituiſſe Iudices ſapientes & iuſtos, qui cauſas populi iuſtè & celeriter expedirent.

Explicatis malorum Iudicum grauiſſimis culpis, ex acceptione perſonarum, ex iniuſtitia & ignorantia procedentibus; concludit Propheta orationem ſuam, prædicens ca-

sum, siue potiùs præcipitium Iudicum ex altissimo gradu ad infimum ; & implorans Deum, vt ipse descendat, & iudicet per se orbem terrarũ, quando eius ministri iustum iudicium iudicare vel noluerunt, vel nesciuerunt. *Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de Principibus cadetis.* Ego, inquit, exaltaui vos, vt nomine meo appellaremini, & officio meo fungeremini ; sed quoniam & nomine & officio indignos vos esse demonstrastis, prædico vobis, quòd breuî vt ceteri homines moriemini. Non enim estis Dij immortales, sed mortales: & quod longè miserius est, *sicut vnus de Principibus cadetis* ; id est, non solùm ex naturæ corruptione moriemini propter Adæ peccatum, sed propria iniquitate cadetis ex altissimo gradu ad imum ; & ex altissima celsitudine ad profundissimam gehennam, vt Principes cæleste, Angeli reprobi, ceciderunt. Horrenda planè, sed iusta comminatio Dei ad Iudices. Iustum enim est, vt qui iniusto iudicio multos oppressérunt, iusto Dei iudicio de sede iudiciaria deiiciantur, & cum reprobis Angelis ad gehennam profundissimam demittantur. Sed quod superat omnem admirationem, est, quòd sanctus Propheta quasi desperans de emendatione huius generis hominum,

Psal. 81.

Digitized by Google

minum, clamat ad Deum in vltimo versiculo, dicens: *Surge Deus, iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.* ac si dicere velit: Quia spes non est, vt Iudices homines iustè iudicare incipiant; tu Iudex summe & iustissime, descende ad generale postremumque iudicium, & redde vnicuique secundùm opera sua: tu enim es verus Dominus, & possessor vniuersæ terræ, quam Gentes inhabitant. Verbum enim *hereditare* in Scripturis passim accipitur pro *possidere*. Hæc est sententia Dauid de Iudicibus, quæ sine dubio maximi facienda est, cùm ipse, vt Rex, nouerit per experimentum, quàm sit periculosum officium Iudicum; & per spiritum prophetiæ locutus sit, quæ scripsit in hoc Psalmo, de cuius Scripturæ veritate nefas sit dubitare. Veniamus ad alios Prophetas. Psal. 81.

Certè omnes Prophetæ, qui erant nuntij Dei ad populum, nihil ferè tam acriter reprehendunt, quàm negligentiam, vel iniquitatem in iudiciis pauperum, viduarum, & pupillorum. Isaias in ipso principio, *Pupillo*, inquit, *non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.* Ieremias quoque iisdem pænè verbis: *Prætierunt*, inquit, Isai. 1. Ierem. 5.

sermo-

Digitized by Google

sermones meos pessimè: causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Numquid super his non visitabo? dicit Dominus; aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea?

1.Tim.6. Sed *radix omnium malorum est cupiditas*; ideò Scriptura sancta in iudiciis nihil magis detestatur, quàm acceptionem munerum. Audi

Exod.23. Moysem in Exodo: *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.* Audi eumdem in Deuteronomio:

Deut.16. *Non accipies personam, nec munera; quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.* Audi Salomonem in Prouerbiis:

Prou.15. *Conturbat domũ suam, qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet.* Audi Prophetam Isaiam:

Isai.33. *Qui proÿcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere; iste*

Psal.14. *in excelsis habitabit*, &c. Audi Dauidem: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* & post multa bona opera adiungit: *Qui munera super innocentem non accepit.* & concludit: *Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.*

Sed operæpretium erit audire, quàm diligenter purgat se Samuel à crimine acceptionis munerũ pro toto tempore quo fuerat Iudex in populo Hebræorum. Sic enim

1.Reg.12. loquitur: *Ecce*, inquit, *præstò sum: loquimini de*

Digitized by Google

de me coram Domino, & coram christo eius, vtrùm bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi; & contemnam illud hodie, restituamq; vobis. Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. Dixitq; ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quidpiam. & dixerunt: Testis. Ecce quàm puras manus habuit sanctus Samuel, & tamen non legitur stipendium vllum habuisse ex publico erario, neque aliunde pro labore tam diuturno & tam continuo iudicandi tot centena millia hominum non optimorum. Quare hoc tam insigni exemplo, & tot sacræ Scripturæ testimoniis admoniti Principes, debent in Regnis suis dare operam, vt omnes Iudices excutiant manus ab omni munere; & contenti stipendiis suis, mercedem operum bonorum non requirant à pauperibus & miseris hominibus, qui ad tribunalia eorum accedunt; sed expectent ab eo, qui diues est in misericordia, & iustitiam diligit, & reddere paratus est magna pro paruis, & pro temporalibus sempiterna.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XX.

De officio Principis Christiani erga milites, & domesticos famulos.

SVPERSVNT milites, qui inter subditos Principis numerantur, quique vel in bello militant, vel in pace custodiunt arces, aut portas, aut personam ipsam Principis. Porrò de istis tam plenè locutus est sanctus Ioannes Baptista, vt vix aliquid supersit quod addere debeamus. Referam igitur, & vbi necesse videbitur, explicabo sententiam sapientissimi Præcursoris. Prodierat sanctus Ioannes Baptista nuper ex deserto, vbi multis iam annis delituerat, & tamquam ad hominem nouum videndum & audiendũ turbæ concurrebant ex omni parte: qui quamuis ab infantia per tot annos cum hominibus versatus non esset, neque literas ab vllo magistro didicisset; tamen à Spiritu sancto edoctus testimonia Scripturarum proferebat, & singulis hominum generibus pro eorum institutione documenta varia tradebat. Igitur venerunt ad eum etiam milites, dicentes: *Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; & contenti estote stipendiis vestris.* Luc. 3. Hæc est doctrina breuis, & plena, qualis decebat eum,

Digitized by Google

eum, qui ſtudebat ſic vitam ſuam traducere, vt *ne leui ſaltem maculare vitam famine poſſet*, vt Eccleſia in eius laudibus canit. Non admonet ſanctus Ioannes milites, vt ſtrenuè ſe gerant in prælio, neque vt obedientes Imperatori ſuo ſe præbeant, neque alia id genus, ad quæ ſatis illos impellere poterat partim amor laudis, partim pœnæ timor. Siquidem in caſtris pœna contumaciæ, mors eſt. Itaque ea ſolùm attingit, quæ ex abuſu licentiæ militaris aut non puniuntur, aut leuiſſimè puniuntur, cùm tamen apud Deum ſint peccata grauiſſima.

Primùm igitur reprehendit concuſſionem. *Neminem*, inquit, *concutiatis*. Frequens enim apud milites eſſe ſolet, vi cogere eos apud quos agunt, aut eorum vicinos, quamuis amici ſint, non hoſtes, vel ad onera ferenda, vel ad præbendas eſcas, quas ipſi ſibi parauerant, vel ad cedendum eis ſtratum, vel certè cubiculum, quod ipſi vnicum habent, vel ad miniſtrandū illis, ac ſi famuli eorum eſſent. Hæc & alia permulta comprehenduntur in illo verbo, *neminem concutiatis*, id eſt, neminem vi adigatis ad ea facienda vel toleranda, quæ nullo iure tenentur agere vel pati. Et hæc iniuria tam frequens eſt apud milites, vt ego ipſe teſtis eſſe poſſim. Nam cùm aliquando iter facerem per regionem, vbi bellum

Digitized by Google

bellum gerebatur, & peterem à rusticis, vel etiam à ciuibus, à qua parte starent; respondebant, A neutra; omnes enim inimici nostri sunt; & sæpè nobis magis sunt infesti qui dicuntur amici, quàm qui dicuntur hostes. Deinde reprehendit sanctus Ioannes militum calumnias, dicens: *Neque calumniam faciatis.* hoc est alterum vitium, quo milites passim laborant. Sæpè fit, vt obuios quosque calumnientur esse exploratores, vel hostes, vel transfugas; & sine vlla ratione iustitiæ spolient, aut vulnerent, vel captiuos faciant. Et quoniam infelices illi non habent testes innocentiæ suæ, coguntur vel redimere vexationem multa summa pecuniæ, vel certè pati crudelissimam vexationem. Ac vtinam ista non essent in castris Christianorum frequentia! Pro quibus tollendis de medio, boni Principes pro viribus laborare deberent. Ad extremum docet beatus Præcursor Domini milites omnes, vt contenti stipendiis suis, aliena non rapiant. Sed vtrùm milites, qui sanctum Ioannem audierunt, hæc præstiterint, nescimus: illud scimus, temporibus nostris, non solùm in castris hæc tam salubria documenta rarò & à paucis obseruari, sed etiam in ciuitatibus, in quibus hiemare vel ad tempus morari milites necesse est, non leue detrimentum ciuibus adferri. At fortasse

Digitized by Google

fortasse non numerantur militibus stipendia in tempore, & ea causa est, cur ciues cogantur ad ea subministranda, quibus milites indigent.

Hoc quidem fieri potest, vt milites non habeant in tempore stipendia sua; sed interim iustitia locum suum nõ habet; & Deus, qui omnia videt, & in statera iusta appendit, seuerè puniet eos, qui malè agunt. Debent igitur Principes dare operam, vt militibus debita stipendia tempore suo numerentur; & tunc; si sancti Ioannis præcepta milites non implent, in eos sic animaduertere, vt discant stipendiis suis contenti esse, & ciuibus apud quos habitant, molestiam nullam adferre.

Atque hæc, quæ dicta sunt de militibus, transferri possunt ad famulos omnes palatinos, qui & ipsi stipendio suo contenti esse debent; & si quid aliud præter stipendium accipiunt, agnoscere liberalitatem Principis, non debitam retributionem. Alioquin exemplum esse deberent modestiæ, & benignitatis, & iustitiæ omnibus aliis, qui priuatis heris seruiunt, & in priuatis domibus commorantur. Nam non rarò accidit, vt Princeps sit modestus & clemens, & famulos habeat arrogantes & asperos: & Princeps iustitiæ sit tenax, & nulli homini iniu-

Digitized by Google

riam faciat, & famuli eius non contenti stipendio proprio muneribus inhient, & quasi vendant aditum ad Principem, vel alia, ad quæ ex officio suo tenentur. Sed eiusmodi vitiis, quæ aliquo modo redundant in bonam Principis existimationem, facilè prospici posset, si Princeps seriò & sæpè commendaret principali œconomo disciplinam domesticam, eique iniungeret, vt per se, vel per alios diligenter curaret, ne quid fieret in palatio, quod in iniuriam Dei vel famam Principis redundaret.

Illud etiam magni momenti est, vt Princeps seriò interdicat familiaribus ac domesticis suis, vt Iudicibus publicis non commendent eos, qui causas habent siue criminales, siue ciuiles, neque admisceant se distributionibus officiorũ aut magistratuum. Hinc enim fit, vt vis quædam afferatur iudiciis, dum Iudices non audent contemnere commendationes familiarium Principis, & interim familiares ex bonis pauperum diteſcunt. Illud etiam sæpè contingit, vt officia publica quasi vendantur ab auaris, & emantur ab ambitiosis, in magnum iustitiæ publicæ detrimentum.

Vnum restat vitium, quod est commune militibus cum aulicis domesticis, vt Principi suo facilè adulentur, & quidquid ille dicat

Digitized by Google

cat vel faciat, in cælum tollant, vt sapientissimè dictum, vel præclarissimè gestum. Quæ adulatio, tamquam dulce venenum, facilè penetrat in animum, nisi cor verè humile & Deo planè subiectum inueniat. Vbi verò venenum assentationis animum Principis occupauerit, incredibile dictu est, quàm multa & quàm grauia detrimenta inde oriatur. Qui enim assentatoribus aures præbet, primùm præ superbia tumens, ambulat, vt Scriptura loquitur, in magnis & in mirabilibus super se, & omnia sibi facilia esse ducit: deinde contemnit consilia sapientum; & vel eos spernit, vt timidos; vel inuidere gloriæ suæ censet, si fortè deterreant eum ab operibus, quæ plus periculi quàm vtilitatis habeant. Aduersus hoc genus hominum habemus exemplum insigne Magni Kanuti Regis Angliæ & Daniæ, quod ex Polydoro Virgilio ad institutionem magnorum Principum hîc adiungam. Psal. 130.

Rex igitur Kanutus, aliquando animi recreandi gratia, secundùm Oceani littus deambulabat. Ibi per otium à milite, auribus seruiente, appellatur Rex Regum omnium longè potentissimus, qui mari & terræ latè imperitaret. Tum Rex tacitus, animo repentè ad Dei potentiam contemplandam erecto, vt suorum Principum & militum vanas assentationes aliquo argu- Lib. 7. hist. Anglicanæ

Digitized by Google

mento coarguèret; vestem exuit, ac ex ea globum fecit, superq; sedit, quàm proximè aquam, æstu tum fortè ex alto se incitante: ac inquit, Vnda tibi iubeo, ne pedes meos tangas. Quæ vbi dixit, suis demirantibus, quorsum ista faceret; vnda insurgens totum madefecit. Tum ille retrò progressus, En, inquit, Principes, vocatis me Regem Regum, qui terræ & mari imperare possim; & tamen hanc paruulam vndam meo imperio cohibere vel remorari non potui. Nullus mortalium est tali nomine dignus. Vnus Rex est, Pater Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille regnat, cuius nutu cuncta reguntur. Hunc veneremur, hunc Regem appellemus; hunc cæli, & terræ, & maris Rectorem profiteamur. Post hæc Vintoniam profectus, coronam quam gestabat, capiti imaginis Christi crucifixi, quæ in templo Apostolorum Petri & Pauli pendebat, manibus suis imposuit, numquam posthac eiusmodi ornamento capitis vsus insigni. hæc Polydorus. Hinc discant pij Reges, assentatores suos non solùm repellere, sed etiam docere; & ex adulationibus non erigi in superbiam, sed in humilitate proficere, & de solius Domini sui vera gloria gaudere.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXI.

De officio Principis Christiani erga pares.

SCRIPSIMVS, solita breuitate, de officio Principis Christiani erga superiores, & erga inferiores: sequitur nunc, vt consideremus, quemadmodum gerere se debeant cum paribus. Pares autem hoc loco intelligimus eos, qui non sunt inter se, neque præpositi, neq; subiecti, quales sunt omnes illi, qui dicuntur Principes absoluti. Et quamuis omnino æquum sit, vt qui titulis honorū minoribus gaudent, cedant iis qui titulis maioribus potiuntur, vt Comites Marchionibus, Marchiones Ducibus, Duces Regibus, Reges Imperatori: & rursum rationi congruum sit, vt inter Principes eiusdem tituli, illi præcedant, qui vel ab antiquiore tempore titulo illo gaudēt, vel latiùs dominantur, vel absolutè maiores & potentiores habentur; tamen nos hoc loco de eiusmodi rebus non disputamus. vim suam habeant iura, vel consuetudines iam receptæ, quas nos in hoc Opusculo non consideramus. Illud solum ad nos pertinet, vt ex charitate admoneamus Principes potentiores, vt cum Principibus debilioribus, in quos ius

Digitized by Google

nullum habẽt, cùm sint Principes absoluti, conseruent Christianam charitatem, & pacem. Nam Principes qui verum Deum ignorant, & dulcedinem diuinæ charitatis non gustauerũt; arbitrantur sibi valdè glorioſum esse, si debiliores quosque sibi subiiciant, & eorũ ditiones ad imperium suum adiungant. Isti verò non se vt homines gerunt, sed vt bestiæ siluarum, in quibus iure quodam naturali robustiores imbecillioribus dominantur. Sic leo iure quodam suo lupum occidit & comedit, & lupus ouem, & ouis herbas. Homines verò, qui libero arbitrio naturaliter præditi sunt, nascuntur liberi; neque subiici possunt vnus alteri, nisi iusto aliquo titulo, qualès sunt electio, successio, & alij omnibus noti. Itaque Nemrod, qui primus *cæpit esse potens in terra*, vt Scriptura loquitur, & regnauit in Babylone, & vicinas gentes vi & armis sibi subiecit; proprio vocabulo dicitur à Spiritu sancto, *robustus venator coram Domino*; quia videlicet homines vt bestias siluestres sibi violenter seruire coëgit.

Gen. 10.

Talis fuit posteà Nabuchodonosor, qui, vt legitur in libro Iudith, regnabat in Niniue, & habuit consilium cum satrapis suis, vt omnem terram suo subiugaret imperio: & misit nuntios ad eos qui habitabant in Cilici-

Iudith 1. & 2.

a,

cia,& Damaſco,& Libano, & Galilæa, & vſque ad Ieruſalem. Sed cùm omnes eorum locorum habitatores negarent ſe velle ſubiici illius imperio; iurauit per thronum & regnum ſuum, quòd defenderet ſe de omnibus regionibus illis. Mira res; iurat Nabuchodonoſor quòd defenderet ſe, quaſi iniuriam accepiſſet ab illis,qui nihil in eum commiſerát, ſed dumtaxat cùm liberi eſſent,iugo duræ ſeruitutis premi recuſabant. Neque deſunt hoc tempore Turcæ Mahometi ſectatores, qui ſola imperandi libidine magnam imperij Romani partem ſibi ſubiecerunt,& ſubiicerent etiam totum orbem terrarum, ſine vlla iuſta cauſa, niſi Principes Chriſtiani, & qui eumdē Mahometum colunt Perſæ, libidini illorum reſiſterent. Iſta igitur feritas barbara longiſſimè abeſſe debet à moribus Principum Chriſtianorum, qui præter iudicium rationis (quod iubet non fieri alteri,quod nobis fieri nolumus) habent ſanctiſſimam legem Dei viui & veri, cuius finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona,& fide non ficta*: & qui poſt huius breuiſſimæ vitæ curriculum expectant Regnum æternum, quòd piis omnibus promiſit qui non mentitur Deus. 1. Tim. 1.

Primùm igitur Princeps potentior non

debet vlla ratione vel vllo prætextu opprimere Principem imbecilliorem, etiam si facillimè possit. Cuius rei habemus insigne exemplum in Imperatore Theodosio apud sanctum Augustinũ in libro quinto de Ciuitate Dei. Nam cùm esset Theodosius in Imperio Romano collega Valentiniani iunioris, & Valentinianus iste expulsus fuisset à Maximo Tyranno; & Theodosius Maximum occidisset, & potuisset, nullo impediente vel resistente, Valentinianum de medio tollere, & ipse, nullo contradicente, Imperium vniuersum tenere; noluit, quia Christianus & pius erat: sed Valentiniano collegæ partem Imperij sui, propria virtute recuperatã continuò restituit, & ipsum Valentinianum optimis præceptis & admonitionibus instructum à se dimisit. Sic igitur debet Princeps verè Christianus Principem imbecilliorem non solùm non lædere, sed etiam adiuuare, si possit: hoc enim lex iustitiæ & charitatis præcipit.

Lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 26.

Ac vt paulò diligentiùs de hac re tam graui Principes admoneamus, illud pro comperto habere debent, non licere vllo modo bello pulsare Principem vicinum, aut alium quemcumque, nisi conditiones iusti belli adsint. Conditiones illæ, quatuor numerari solent, auctoritas legitima, causa iusta, intentio

Digitized by Google

tio bona, & modus rationabilis. Auctoritas legitima, est in Principe libero. Sic enim scribit sanctus Augustinus in libris aduersus Faustum: *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas penes Principem sit.* Lib. 22. c. 75. Cuius rei causa est, quia priuati ciues, si fortè iniuriam ab alio ciue accipiunt, habent communem Iudicem, ad quem recurrant: Principes verò liberi, non habent. Causa iusta belli, est iniuria accepta ab alio Principe, vel Republica etiam libera, quæ superiorem non habet. Sic enim idem sanctus Augustinus docet in libro Quæstionum in Iosue: *Iusta bella*, inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si quæ gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est.*

Sed illud attentissimè considerandum est, iniuriam, quæ bello vindicanda est, esse debere neque dubiam, neque leuem, sed certam, & grauem: alioqui periculum est, ne plus detrimenti bellum adferat, quàm sit vtilitas quæ inde speratur. Proinde Princeps potentior, non sit facilis ad iudicandum de causa iusti belli cum Principe debiliori; ne fortè cupiditas ampliandi principatus, cogat eum iustam causam suscipiendi belli existimare, quæ reverà non sit: neque in hac re

Digitized by Google

Doctoribus suis domesticis nimiùm fidat; sed quærat consilium ab externis, & qui viri graues, & benè periti, non venales, & leues, & parum docti, communi consensu habeantur. Agitur enim de peccato magno, quod plurima peccata secum inuoluit. Intentio bona, quæ est tertia conditio, valdè necessaria est: nam cùm finis belli sit pax & tranquillitas Reipublicæ, non licet bellum suscipere, nisi ob commune bonum, etiam si fortè legitima auctoritas & causa iusta non desit. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in Epistola ad Bonifacium Comitem: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas: non enim pax quæritur vt bellum geratur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* & in libris contra Faustum: *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.* Hæc tamen conditio tertia si fortè desit, non facit bellum esse iniustum, sed malum, tametsi iustum: in quo multum distat conditio hæc tertia à duabus superioribus, quæ nisi adessent, redderent bellum non solùm malum, sed etiam iniustum; quoniam esset manifestè contra iustitiam: cùm bellum ex

Epist. 207.

Lib. 22. c. 74.

iusta

Digitized by Google

iusta causa & ex auctoritate Principis motum, sed ex intentione non bona sit contra charitatem, non contra iustitiam.

Hoc etiam loco illud est diligenter considerandum, quòd etiam bellum sit suscipiendum, vt medium ad pacem, & tamen medium sit valdè graue & periculosum; non continuò suscipiendum est, sed tentanda priùs sunt alia media faciliora & meliora, quale est, quod in Deuteronomio demonstrat Moyses: *Si quando*, inquit, *accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem.* & sanctus Augustinus in Epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas. Fortasse enim ciuitas inimica malet plenissimè satisfacere hosti armato, quàm experiri discrimina belli.* Deut.20. Epist.207.

Restat extrema conditio, quæ pertinet ad modum. Sic enim bellum gerendum est, vt illi solùm puniantur, qui iustè puniri debent. Ac primùm excipiendi sunt ij, qui non sunt ex numero inimicorum, vt qui ad Rempublicam hostium non pertinent: ex quo excusari milites non possunt, qui vexant, spoliant, percutiunt, capiunt eos, per quorum loca transeunt, vel apud quos hospitantur, quibus sæpè reddunt mala pro bonis: neque iure excusari possunt, quòd stipendia eis non soluantur in tempore; nam non propterea mili-

Digitized by Google

militibus obligata sunt bona eorum, qui nihil eis nocuerunt; neque luere debent pœnas ciues, aut rustici amici, quia Princeps stipendia militibus suis non soluit. Deinde excipiendi sunt minores nati, feminæ, viri senes, & alij, qui arma gestare non possunt. Quamuis enim isti, qui bellare non possunt, capi & spoliari possint, si ad Rempublicam hostium pertineant: certè tamen occidi iure non possunt, nisi fortè casu, & præter intentionem aliquis huiusmodi occidatur; vt si fortè miles in cuneum hostium sagittam iacit, & casu puerum, vel senem imbellem occidat. Nam Deus ipse hoc Hebræis mandabat, cùm bella gererent, vt parcerent paruulis & mulieribus. Et ratio naturalis hoc ipsum docet: quorsum enim occidantur qui pugnare nequeunt, nisi ad crudelitatem ferinam ostendendam? Neque obiici debent aliqua Scripturarum testimonia, in quibus Deus ipse iubebat, neque paruulis, neque feminis, neque pecoribus ignosci. Quod enim Deus iubet, omnino faciendum est; cùm ei nemo dicere possit, Cur ita facis. Denique excipiendi sunt iuxta canones Ecclesiæ, Presbyteri, Monachi, Cõuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & semina portant ad agrum: hos enim decet,

Deut. 20.

Deut. 2.

3. Reg. 15. Cap. Innouamus, de Treuga.

Digitized by Google

decet, vt congrua securitate lætentur.

Hæ sunt igitur conditiones belli iusti, sine quibus nullo modo deberet Princeps vllus alium Principem vexare: sed multò minùs potentior imbecilliorem. Alioqui timeat iudicia Dei, qui non rarò facit, vt Princeps imbecillior robustiorem facilè vincat. Cuius rei exemplum legi potest in Vita Theodosij senioris. Theod. l. 5. cap. 24.

Neque solùm in ijs rebus, quæ ad iurisdictiones & dominia pertinent, lex iustitiæ obseruanda est inter Principes Christianos; sed etiam in ijs ritibus, qui ad honorificentiam pertinent, siue in verbis, siue in factis positi sint; nisi fortè aliquando à magnis viris maiori cum laude contemnantur, quàm requirantur. Exemplum habemus in sancto Henrico Primo Imperatore. Nam cùm aliquando necesse esset, vt Henricus Imperator cum Roberto Rege Francorum de rebus publicis ad Christianam Rempublicam pertinentibus inter se conferrent, vterque venit ad flumen, quod erat in finibus vtriusque Regni. Sed orta est dubitatio, vtrùm Rex ad Imperatorem, an ad Regem Imperator deberet accedere. Et quidem viri sapientes ab vtraque parte inter se collocuti, consilium dederunt, vt vterque Princeps, vnusquisque in sua nauicula ad medium flumen eodem ipso tempore Glaber l. 3. cap. 2. & Baronius to. 11. ad annũ Domini 1023.

Digitized by Google

tempore simul accederet. Sed Imperator ægrè ferens propter huiusmodi nugas differri negotium principale, & alioqui sanctæ humilitatis amicus, quam à Christo Domino adamatam semper nouerat, statim cõscensa nauicula ad Regem properauit, à quo humanissimè exceptus, familiarissimè de negotio publico cum Rege tractauit. Altera postera die Rex ad Imperatorem venit, à quo vicissim humanissimè Rex exceptus, de negotio inchoato pacificè & concorditer egerunt. Sic pius Imperator humilitate vicit, & pius Rex Imperatori gloriam humilitatis inuidit. Erat enim vterque Princeps adeò religiosus & pius, vt Rex Robertus cognomen sancti apud suos inuenerit; & Imperator Henricus, vt verè sanctus in Ecclesia colatur.

Hos igitur imitentur Principes Christiani, & non tanti faciant inanes quasdam honoris significationes, vt propter earum omissionem iurgia & inimicitiæ, & sæpè etiam vulnera & mortes hominum exoriantur. Certè Christus Dominus non solùm Magister & Doctor, sed etiam Rex noster & Imperator est; proinde eum imitari, non turpe, sed decorum nobis videri deberet. Ille autem neque extollebatur cùm publicè laudaretur, neque contristabatur cùm publicè blasphemaretur. Et Rex Dauid cùm à Semei male-

2. Reg. 16.

dice-

Digitized by Google

diceretur maledictione peſſima, vt ipſe Dauid eam vocat; non tamen reſpondit, Mentiris; neque reddidit maledictum pro maledicto; neque permiſit, vt aliquis ex ſuis, qui non pauci, & armati aderant, eidem Semei maledicenti noceret. Hæc & alia exempla monere nos poſſunt, vt non tanti faciamus iniurias verborum, quanti hoc tempore fieri ſolent. Quamuis negare non poſſim nec velim, iniurias Principum non paſſim eſſe permittendas, quin etiam ſuo tempore & loco ſeuerè puniendas, etiam ſi verborum tantùm iniuriæ ſint: ſed per alios vindicta ſumenda eſt, non per ipſum qui patitur, ne patientiæ bono, & mercede diuina priuetur.

CAP. XXII.

De officio Principis Chriſtiani erga ſeipſum.

RESTAT pars quarta noſtræ diſputationis, in qua conſiderandum eſt, quomodo ſe gerere debeat Princeps erga perſonam ſuam. Hæc verò conſideratio multum adiumenti Principibus adferre poterit, ſi & nobis detur à Deo gratia explicandi quæ vera ſunt; & illis cum attentione legendi & cogitandi, quæ ad ipſorum ſalutem maximè perti-

Digitized by Google

pertinent. Adferam igitur consideraciones quinque.

Prima consideratio erit de vltimo fine, & summo bono tum animæ tum corporis. Siquidem homines mortales vt plurimùm nihil altius, nihil melius, nihil optabilius esse arbitrantur imperio super alios homines; ad quod consequi vident opes, & honores, ac per hoc etiam voluptates, & commoda. Et quidem verissimum est, summum bonum hominis in Regno positum esse, sed non in regno temporali. Siquidem Regna & Imperia temporalia, vt experimento discimus, non vltrà spatium vitæ corporalis se extendunt. Animus autem hominis immortalis est; & corpus etiam post resurrectionem immortale erit, neque vllum finem viuendi faciet. Et quid proderit homini, Regnum obtinuisse ad paucos annos, si per infinitum annorum numerum Regno carituras erit? Non igitur summum hominis bonum in Regno temporali positum esse potest, sed in Regno sempiterno, quod sempiternæ diuitiæ, & deliciæ, & honores consequuntur. Quod Regnum Christus Princeps Regum terræ piis omnibus præstabit, cùm dicet in die Iudicij: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum.* & de quo alibi dicit: *Quærite primùm Regnum Dei, & iustitiam*

Mat. 25.

Mat. 6.

Digitized by Google

tiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis. Atque hæc veritas theoricè, vt sic loquar, omnibus Christianis notissima est; sed practicè paucissimis est nota. Sic enim homines pro Regnis terrenis acquirendis vel propagandis laborant & sudant, ac si in eis summa eorum felicitas posita esset. Si quis ergo cupiat hanc veritatem tanti momenti planè cognoscere, colligat aliquando se; & dimissis ad tempus negotiis & cogitationibus omnibus, in secreto cubiculo postulet à Deo gratiam cognoscendæ veritatis de summo suo bono, & ad quem finem eum Deus sapientissimus, & nostri generis amantissimus creauerit: & simul examinet ab vna parte promissiones Dei de cæleſti Regno, & ab altera, breuitatem & angustias Regni terreni: & ille, qui iusta petentes semper exaudit, sine dubitatione illum docebit.

Altera consideratio erit de veris mediis ad finem tam sublimem, & qui solus explere potest capacitatem desiderij nostri: & sine dubitatione, si quis hæc media diligenter inquirat, inueniet Regnum temporale non solùm non esse finem, id est, summum bonum hominis, sed neque esse medium ad illud acquirendum satis accommodatum. Vt autem hoc faciliùs intelligatur, explicandam mihi esse putaui historiam diuinam de ratio-

Digitized by Google

ne gubernãdi populos, id est, quam formam regiminis sapientissimus Deus in populo suo maximè probauerit. Igitur animaduertendum est, ab initio non placuisse Deo, vt fideles sui præessent hominibus extra familiam suam; sed solùm pecoribus; fortasse propter periculum quod est in regendis populis. Nam ante diluuium, per mille & sexcentos annos, nullus fuit Rex hominum: deinde à diluuio per multos annos soli Gẽtiles dominabantur aliis hominibus. Rationem reddit sanctus Gregorius in libris Moraliũ, dicens: *Antiqui Patres nostri non tam Reges hominum, quàm pastores pecorum fuisse memorantur. Et cùm Noë Dominus filijsq; eius diceret, Crescite, & multiplicamini, & implete terram, subdidit: Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ. Non enim ait, Sit super homines qui futuri sunt; sed, Super animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non ceteris hominibus natura prælatus est.* Lib. 21. c. 10.

Postea verò quàm Hebræi in Ægypto multiplicati, & à Moyse à seruitute Pharaonis liberati creuerant in gentem magnam; dedit illis Deus Moysem in Principem, à quo regerentur, non tamen sub nomine Regis: & Moyse defuncto subrogauit illi Deus Iosue Ducem: & post obitum Iosue gubernauit Deus ipse Rempublicam Hebræorum

per

Digitized by Google

per Iudices, quos subinde vocabat cùm Hebræi à vicinis Gentibus opprimerentur. Sed cùm Hebræi Regem sibi dari petiissent, non placuit Deo petitio illa populi, sed tamen permisit vt Regem sibi sorte eligerent. Itaque Deus in libro primo Regum multis modis declarauit, non sibi placuisse quòd populus suus Regem habere voluisset, sicut reliquæ gentes habebant. Sic enim legimus: *Dixerunt maiores natu Israël ad Samuelem: Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes. Displicuit sermo in oculis Samuelis, eò quòd dixissent, Da nobis Regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Ecce quàm apertè Deus improbat petitionem populi petentis Regem. Deinde, vt populum ab hac petitione auerteret, iussit Samueli, vt prænuntiaret populo ius Regis, id est, graue iugum, quod Reges imponere solebant super ceruicem populorum. *Nunc ergo,* inquit Deus, *vocem eorum audi: verumtamen contestare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se Regem, & ait: Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis; Filios vestros tollet, & ponet* 1. Reg. 8.

Digitized by Google

in curribus suis, facietq; sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vosq; eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

Hæc omnia sanctæ Scripturæ verba eò pertinent, vt populus intelligeret, non esse sibi vtile habere Regem, vt habent Gentiles: cùm anteà haberent Iudices à Deo electos & vocatos, omnes viros fortes & prudentes, & qui nihil à populo acciperent, & nullum vexarent. Quia tamen populus mansit in sententia, & voluit Regem, dedit illis Samuel Regem Saul. Sed Rege constituto iterùm Samuel dixit ad populum:

1. Reg. 12. *Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? inuocabo Domi-*

Digitized by Google

Dominum, & dabit voces (tonitruorũ videlicet, quæ eo tempore erant inusitata in Palęstina) *& pluuias; & scietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem; & dixit vniuersus populus ad Samuelem: Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur. addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere: vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro.* Hæc omnia satis apertè indicant, non placuisse Deo, vt populus suus haberet Reges absolutos, quomodo habebant Gentes.

Et quæ est ratio, dicet aliquis, cur Deus nõ probauerit Regale imperium in populo suo? Ratio est, quia præuidebat Dominus, Reges illos malè vsuros absoluta illa potestate. Nam à Moyse vsque ad Reges, omnes Duces & Iudices qui populum gubernauerant, viri optimi fuerant. Nam & Apostolus in Epistola ad Hebræos ferè omnes Iudices cum ipso Moyse numerat inter Sanctos Testamenti veteris. Sed vbi regi- Hebr. 11.

men venit ad Reges, primus Saul, cùm priuatus ciuis esset, erat omnium optimus; factus Rex, euasit omnium pessimus, & ideò Regnum, corpus, & animam perdidit. Secundus Dauid, antequam Regnum obtineret, inimicum Saulem numquam lædere voluit, cùm facillimè posset; factus Rex, militem optimè de se meritum occidit, & eius coniugem adulterio polluit: sed tamen ex corde pœnitentiam egit, & gratiam Dei recuperauit. Tertius Salomon, initio bonus, in senectute idola coluit, & salutem suam æternam in dubio reliquit. Et satis constat ex libris Regum & Paralipomenon, post diuisionem Regni in Regnum Israel & Iuda, ex Regibus Israel nullum fuisse bonum, sed omnes impios & idololatras, ac per hoc omnes ad gehennam esse damnatos: ex Regibus Iuda duos fuisse absolutè bonos & sanctos, Ezechiam & Iosiam; sex ex parte laudatos, & ex parte reprehensos, Asam, Iosaphat, Ioam, Amasiam, Oziam, Ioatham: reliquos omnes absolutè malos & impios, improbos & reprobos. Quæ cùm ita sint, nemo mirari debet, cur neque Deus, neque Samuel Propheta, probare voluerint Regiam potestatem in populo Hebræorum. Porrò ex hac historia quis non videat, quàm sit periculosa potestas Regia

Eccli. 49.

Digitized by Google

& quæ illi simillima est, potestas Principum omnium absolutorum? Adde, quòd idem dici potest de Principibus Testamenti noui. Nam ex tanto numero Imperatorum, Regum, Principum absolutorum, qui vixerunt his mille & sexcentis annis in Ecclesia Christi, in numerum Sanctorum relati, paucissimi sunt; cùm Principum spiritualium, id est, Episcoporum, ferè infinitus sit numerus. Sanè in Martyrologio Romano inueniuntur Episcopi sancti circiter nongenti; Principes verò sæculi sancti solùm viginti. Hæc si Principes sæculi seriò apud se cogitent, inuenient, vocationem suam, siue statum & conditionem suam non esse tam beatam & felicem, vt vulgus existimat; neque esse medium satis idoneum ad Regnum æternum comparandum: & ipsi non insolescent, neque priuatos homines contemnent; sed illis potiùs ex animo inuidebunt, & cum timore & tremore sceptrum suum, non vt sceptrum honorificum & leue, sed vt crucem grauissimam durissimamque portabunt.

Tertia consideratio vtilissima Principibus esse potest, si seriò & sæpè considerent, se dominari & præesse hominibus eiusdem speciei cuius ipsi sunt: & fieri posse, vt non pauci subditorum sint prudentiores & sanctiores,

Digitized by Google

ctiores,& imperio digniores,quàm ipsi sint; præsertim cùm maior pars ipsorum non sint electi ad Principatum ex multis, quómodo eliguntur Episcopi,in quorum electione habetur ratio ætatis, scientiæ, prudentiæ,morum optimorum, & sanctitatis vitæ, & aliorum Magistratuum, in quibus anteà versati sint. Principes enim vt plurimùm succedunt parentibus:&non rarò parenti probo succedit filius improbus, & parenti prudenti succedit filius stultus, & parenti maturæ ætatis succedit adolescẽtulus vel puer. Sic Dauidi seni successit Salomon puer, Salomoni sapientissimo successit Roboam stultus, & Ezechiæ sancto successit Manasses perditissimus. Itaq; deberet Princeps,ista omnia cogitãs,humilis esse in oculis suis, & non contemnere neque conculcare per superbiam subditos, quorũ aliqui fortasse sint imperio digniores, quàm ipse sit.Sed habet Principatus vt plurimùm hũc morbum annexum, vt Princeps, quia sedet altiùs quàm ceteri, verè se reputet naturæ cuiusdam excellentioris, quàm sint reliqui homines, & euanescat in cogitationibus suis. Notum est, Alexandrum Magnum facilè sibi persuaderi siuisse, se non Philippi Regis Macedoniæ, sed Iouis filium esse, atque adeò immortalem Deum. Sed paulò

Curtius libro 4.

pòst

pòst mors immatura declarauit quid esset. Quod idem Caio Imperatori Romanorum accidisse legimus, qui miserebatur stultitiam Iudæorum, quòd se Deum esse sibi persuadere non possent; cùm tamen paulò pòst à coniuratis occisus, experimento didicerit, se verè fuisse mortalem. Idipsum de Domitiano dici potest, qui cùm Dominus ac Deus appellari vellet, paulò pòst non tantùm falsam diuinitatem, sed etiam veram humanitatem interfectus amisit. Ergo Princeps Christianus si sapit, humilis sit in oculis suis: & quòd ipse sedeat in throno, cùm alij stent, vel procumbunt in genua; & quòd ipse imperet, alij dicto obediant; non merito suo tribuat, sed beneficio Dei: & intelligat, subditos suos eiusdem esse naturæ, cuius ipse est, & multos eorum maiores esse in oculis Dei, qui Princeps est Regum terræ; & se quidem ad breuissimum tempus regnaturum, illos autem participes futuros Regni Christi, cuius nullus erit finis.

Philo de legatione ad Caium.

Suetonius in Domitiano.

Apoc. 1.

Quarta consideratio in eo posita est, vt prudenter cogitet pius Princeps, se non esse debitorem soli Regno administrando, vel subditis benè regendis; sed etiam sibi, id est, saluti sempiternæ comparandæ. Et quemadmodum nemo accusare potest Principem, quòd aliquando intermittat negotia

Digitized by Google

Regni vel Principatus, vt corporis sui saluti conseruandæ vel reparandæ vacet, ac per hoc nonnunquam venationi det operam, aut honesto ludo se oblectet, vel certè musica instrumenta aut cantorum voces audiat, aut denique legendis libris historicis vel philosophicis incumbat: sic etiam laudandus est Princeps, si sepositis interdum temporalibus curis, saluti animæ suæ seriò vacet. Hoc in primis consulit sanctus Bernardus Eugenio, suo quondam in Christo filio, ac posteà patri suo & omnium Christianorum. Nam cùm is ex Abbate Summus Pontifex factus esset, & in Ecclesia vniuersali regenda dies ac noctes excubaret; admonuit illum sanctus Bernardus in libris de Consideratione, vt non ita totum se daret gubernationi Ecclesiæ, vt obliuisceretur spiritualis profectus animæ suæ. Quòd si timuit non sine ratione Sanctus ille vir, ne Ecclesiastica negotia, quamuis spiritualia & necessaria, nimis continuata suffocarent spiritum internæ deuotionis, & charitas Pastoris erga Ecclesiam, imminueret charitatem animæ deuotæ erga Deum: quanto magis periculum est, ne Princeps temporalis nimiùm distentus & distractus erga negotia temporalia Regni terreni, remittat ardorem charitatis erga Deum; & dum con-

Digitized by Google

consulit rebus temporibus Regni terreni, detrimentũ faciat Regni cælestis? Christus Rex & Dominus noster non erat occupatus in rebus temporalibus vllis, sed in prædicatione verbi Dei, & in conuersione animarum; & tamen, vt exemplum nobis daret, pernoctabat vt plurimùm in oratione. Id enim signficant illa verba sancti Lucæ: *Erat pernoctans in oratione Dei.* & illa: Luc. 6. *Erat autem diebus docens in templo; noctibus* Luc. 21. *verò exiens, morabatur in monte.* Neque tamen erat illi periculum, ne tepesceret spiritus eius, aut ne detrimentum aliquod spirituale pateretur. Itaque vt nobis exemplum daret, dies consumebat in operando, & noctes in orando. Et si nobis Sacerdotibus vel Religiosis exemplum hoc tanti magistri necessarium est; quanto magis necessarium erit Principibus sæculi, qui toti sunt in rebus tẽporalibus occupati? Et si Dauid Rex & Imperator, septies in die reuocabat animum ad laudandum Deum, & media nocte surgebat ad confitendum Domino; quam excusationem habebunt Principes illi, qui toti sunt diebus ac noctibus in rebus temporalibus occupati? Certè enim si qui sunt qui indigeant gratia Dei, & conuersatione frequenti cum ipso, Principes sunt, qui vt Vicarij eius in temporali regimine, vo- Psal. 118.

lunta-

Digitized by Google

luntatem eius assiduè indagare debent.

Eligat igitur Princeps tempus & locum aptum colloquendi cum Deo, magis corde quàm voce. Ac primùm ab eo petat, vt lumen cordi suo infundat, in quo manifestè videat statum animæ suæ: & si quidem viderit animam suam letali peccato obnoxiam, atque adeò ipsi Deo inuisam; cum Maria Magdalena sese ad eius pedes abiiciat, & lacrymis cordis medicinam quærat. Et quia remedia nota fidelibus tria illa sunt, contritio, confessio, & satisfactio; in eo sciat summam veræ conuersionis positam esse, vt ista non solùm fiant, sed benè fiant. Quid enim prodest flere peccatum admissum, & illud Sacerdoti aperire, & impositam mulctam implere; nisi peccati radicem funditus extirpet? Habet aliquis domi concubinam, habet rem alienam, læsit personam vel famam proximi sui? quid, inquam, prodest flere, & confiteri peccatum, & impositam pœnam subire; si neque concubinam eiiciat, neque restituat rem alienam, neque pro iniuria satisfaciat? An non hoc est simulare, non agere pœnitentiam? Posteà verò quàm Princeps verè cum Deo in gratiam rediit, pergat inquirere ab ipso Deo in oratione, non quacumque, sed valdè seria & attenta, cum fide & fiducia, gratiam perseuerandi, & pro-

Digitized by Google

& proficiendi, atque ad perfectionem vitæ Christianæ tandem aliquando perueniendi. Neque enim existimare Principes debent, perfectionem vitæ Christianæ ad solos Sacerdotes & Monachos pertinere. Pertinet enim ad omnes, qui cupiunt in Regnum cælorum rectà ex hoc mundo transire, cùm nihil coinquinatum in Regnum illud admitti queat, & ad Principes maximè pertineat exemplum virtutum omnium populis, quos regunt, præbere. *Regis* enim *ad exemplum totus componitur orbis.* &, *Qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Proinde vita improba, vel etiam remissa & relaxata Principum multò magis Deo nostro displicet, & grauiùs sine dubitatione punietur, quàm vita mala, vel minùs bona priuatorum. Apoc. 21.

Accedit ad hæc (quod certè Principibus omnino persuadere deberet vitæ perfectæ desiderium) quòd ipsi in maiori periculo mortis æternę versantur, quàm homines priuati; & pœna gehennæ molestior eis accidet, quàm priuatis. De maiori periculo nulla dubitatio esse potest, cùm Sapientia Dei manifestè dicat: *Horrendè & citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Sap. 6.

Into-

Intolerabilia verò multò magis futura tormenta gehennæ Principibus quàm priuatis, maximè pauperibus & vilibus, ratio manifestissima docet: Principes enim magis sunt assueti diuitiis, deliciis, honoribus; in alto loco sedent, molliter cubant, delicatè viuunt, impatientes sunt omnis iniuriæ; cùm viri pauperes facilè pane & aqua contenti sint, & humi cubare non valdè recusent, & ad alta & excelsa munia non aspirent. Quis igitur explicet quàm intolerabile sit futurũ Principibus malis in die Iudicij, iacere humi ab omnibus despectos, & videre sanctos, olim pauperculos & viles in nubibus cæli, gloria & honore coronatos assidere Christo Iudici, & posteà cum eo ad cælestia Regna conscendere; se autem cum dæmonibus ad æternas subeundas pœnas ad inferna detrudi? Itaque damnatio sempiterna, quæ parata est omnibus improbis & reprobis, nullis molestior & acerbior erit, quã Principibus malis.

Quinta, atque adeò postrema consideratio, quæ Principibus multùm prodesse poterit, illa mihi esse videtur, si tempus aliquod ponant in legendis attentè & diligenter historiis, quibus vita & res gestæ sanctorum Principum continentur. Siquidem vitæ Sanctorum sunt quidam quasi commentarij lucidissimi legum diuinarum vtriusque Testamenti.

Digitized by Google

menti. Et si quis velit quasi ipsis oculis cernere, quid oporteat Principem facere, si saluus esse velit; legat attentè sanctorum Principum vitas: ibi enim cernet præcepta & documenta Spiritus sancti, quasi ad praxim reuocata. Quod idem dici potest de Episcopis & Regularibus: nullus enim Doctor manifestiùs & faciliùs docet quid facto opus sit Episcopis & Regularibus, quàm historia scripta de rebus gestis sanctorum Episcoporum & Monachorum. Adde, quòd vitæ Sanctorum diligenter & verè descriptæ, sunt quasi vestigia in arena impressa, quæ per desertum huius vitæ tutò nos ducunt ad terram promissionis, si quis per ea vigilanter incedat, id est, si eas vitas attentè legat, & imitetur. Denique vitæ Sanctorum accuratè descriptæ, sunt veluti specula lucidissima: quæ si quis attentè consideret, facilè inueniet, quid in moribus suis corrigere, quid omnino deserere, quid magno animo complecti & sequi debeat, si ad perfectionem vitæ præsentis, & ad felicitatem futuræ pertingere velit.

Hæc causa fuit, cur ego vitas sanctorum Principum vtriusque Testamenti huic meo Opusculo adiungere voluerim, vt videlicet laborem eas inquirendi in variis Auctoribus,

bus, Principibus demerem. Et quidem vitas Principum sanctorum Testamenti veteris, ego ipse descripsi ex Libris sanctis & canonicis. Vitas sanctorum Principum Testamenti noui, ex variis Auctoribus fide dignis collegi. Quibus aliæ addi poterunt ab aliis, qui maiori otio, & pleniore bibliotheca abundant. Ego enim solùm pro numero Prouinciarum paucas elegi: & secundùm antiquitatem temporis eas dispositi, vt qui prior ad Regnum cæleste peruenit, eius vita priorem in Libro meo locum habeat.

Digitized by Google

LIBER II.

PRAEFATIO in Vitas sanctorum Principum.

De officio Principis Christiani scripsimus in Libro priore ea, quæ vel in Scripturis sanctis, vel in probatis Auctoribus inuenire potuimus, aut certè quæ nobis cogitantibus & speculantibus occurrerunt. Sed quia magis mouent exempla quàm verba, & faciliùs persuadent res gestæ quàm diserti sermones; propositum nobis est, in sequentibus Libris proponere ante oculos mentis Principum Christianorum, egregias sanctorum Principum res gestas; tum eorum, qui Christum Dominum, qui est Princeps Regum terræ, præcesserunt; tum eorum, qui postea secuti sunt. Sic enim fiet, vt dum Apoc. 1.

Digitized by Google

præcepta virtutum principalium ad praxim redacta cernuntur, & quasi in speculo lucidissimo manifestissimè conspiciuntur, nemo dicere possit, ea præcepta grauiora esse, quàm vt ab homine mortali obseruari queant. Quod enim priores Principes omnibus sæculis, Dei gratia adiuuante, implere potuerunt; cur non possint Principes posteriores, eiusdem Dei adiuuante gratia, adimplere? Et si aliqui illorum sine præcedente exemplo optimi Principis gloriam meruerunt; cur non facilius possint posteriores Principes vestigiis præcedentium insistentes, eamdem gloriam promereri? Primùm igitur in medium adferam Vitas Principum sanctorum Testamenti veteris: deinde Vitas multò plures sanctorum Principum Testamenti noui.

Sed antequam ad Vitas Principum Testamenti veteris describendas accedam, videtur mihi obex quidam esse remouendus, qui fructum lectionis eiusmodi Vitarum impedire facile posset. Dicent enim Christiani Principes,

Digitized by Google

cipes, ſuperuacaneum ſibi videri, velle cognoſcere, quid in Republica Hebraica Teſtamenti veteris egerint Principes, ſiue Reges, cùm nos ad Rempublicam Chriſtianam Teſtamenti noui per Dei gratiam pertineamus. Sed hic obex facilè remoueri poteſt: docet enim ſanctus Auguſtinus in Epiſtola ad Honoratum de gratia noui Teſtamenti, & alibi frequenter, ſanctos viros Teſtamenti veteris, quales in primis fuerunt ſancti Principes, Moyſes, Ioſue, Dauid, & alij, floruiſſe quidem tempore Teſtamenti veteris, ſed re vera pertinuiſſe ad Teſtamentum nouum. Quemadmodum etiam plurimi Chriſtiani viuunt in Eccleſia Teſtamenti noui, ſed re vera pertinent ad Teſtamentum vetus. Hæc enim eſt differentia duorum Teſtamentorum, quòd vetus promittit bona temporalia & præſentia, quibus futura & ſpiritualia ſignificantur: nouum autem Teſtamentum promittit bona ſpiritualia in præſenti tempore, gratiæ dona, & virtutes, atque in pri-

Digitized by Google

mis patientiam in tribulatione, ſed in futuro gloriam & gaudia ſempiterna. Quemadmodum igitur viri Chriſtiani, qui ſub Teſtamento nouo viuentes, temporalibus bonis inhærentes, ſpiritualia neglexerunt, viuentes in Teſtamento nouo, pertinent ad Teſtamentum vetus: ſic etiam viri Hebræi, qui viuentes in Teſtamento veteri, contemnebant temporalia, & ſpiritualibus inhærebant, viuentes in Teſtamento veteri, ad nouum ſine dubio pertinebant. Eiuſmodi fuiſſe ſanctos Principes Teſtamenti veteris, quorum Vitas legendas proponimus, vſque adeò verum eſt, vt rariſſimi Chriſtiani Principes inueniantur, qui veteribus illis in virtutibus & ſanctitate non cedant.

VITA

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSEPH PATRIARCHÆ.

PRIMVS omnium, qui inter cultores veri Dei principatum temporalem adeptus est, Ioseph Iacobi Patriarchæ filius fuit. Priores enim Patres ab Adamo vsque ad Ioſephum, vel agrorum cultores fuerunt, vt Cain & Noë; vel ouium pastores, vt Abel & Abraham, & ceteri Patriarchæ, qui sine dubio artem regendi populos non attigerunt. Sic enim scribit sanctus Gregorius in libro vigesimoprimo Moralium, cap. 10. *Scimus, quòd antiqui Patres nostri non tam Reges hominum, quàm pastores pecorum fuisse memorantur.* Ioseph autem Regnum Ægypti, ipso Pharaone Rege potestatem suam illi tradente, administrauit. Sic enim legimus in libro Geneſis Pharaonem dicentem ad Ioſephum: *Ecce, constitui te super vniuersam terram Aegypti. tulitq; annulum de manu sua, & dedit eum in manu eius: vestiuitq; eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit: fecitq; eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & Præpositum esse sci-* Gen. 41.

Digitized by Google

rent vniuersæ terræ Aegypti. Et quoniam Pharao Rex potestatem suam omnem cum Iosepho communicauerat, non ad tempus, vt cum Præfectis fieri solet, sed per omnem vitam; ideò Dauid de eo cecinit in Psalmis:

Psal. 108. *Constituit eum dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ.* & Philo Hebræorum doctissimus in libro de Vita Ioseph scribit, Iosephum à Pharaone creatum fuisse Proregem, vel potiùs Regem totius Ægypti; quia videlicet potestatem absolutam, & planè Regiam, cum Iosepho Pharao communicauerat.

Huius igitur primi Principis vitam magnis virtutibus plenã, & planè dignissimam, in quam, velut in exemplar morum, Principes omnes intueantur, descriptam habemus primùm à Moyse in libro Geneseos, deinde à Philone Hebræo, postremò à sancto Ambrosio. Et quoniam liber Geneseos notissimus omnibus est, & assiduè vel in Ecclesiis legitur, vel à concionatoribus explicatur; omissa vitæ serie, virtutes solùm huius præclarissimi viri Principibus inspiciendas & imitandas proponam.

Prima igitur ac pænè singularis Iosephi nostri virtus, Innocentia vitæ & morũ fuit,

Gen. 37. Gen. 39. Vixit annos centum & decem; ex quibus primos sexdecim in paterna domo consumpsit:

Digitized by Google

sumpsit: quatuordecim sequentes in summis angustiis, ærumnis, & carceribus duxit: reliquos octoginta in summa potestate, & affluentia bonorum omnium, ac prosperitate transegit. In tam longo tempore, & in tanta rerum varietate, neque ærumnæ illum ad impatientiam, neque felicitas ad dissolutionem vel superbiã adducere potuit. Id quod ex eo manifestè potest intelligi, quòd Scriptura diuina nullum omnino crimen sancti Ioseph vsquam indicat, virtutes plurimas & maximas vbique prædicat. Neque responderi rectè potest, non ideò Iosephum expertem omnis criminis vixisse, quia Scriptura sancta nullum eius crimen detexit: Spiritus enim sanctus in Scripturis suis neque adulatur improbis, neque iustis peccantibus parcit, & vbique tam bona quàm mala opera detegit, vt sanctus Gregorius in principio libri secundi Moralium docet. Hinc non solùm Dauidis Prophetæ sancti adulterium & homicidium apertè describit, sed etiam Saulis reprobi virtutes, quibus initio Regni sui floruit, non minùs dilucidè enarrauit. Et quemadmodum sancti Petri fidem & charitatem in Christum eximiam prædicauit, sic etiam negationem trinam cum iuramento minimè tacuit. Igitur cùm veridica & liberrima Spiritus sancti vox peccata filiorum Gen. 40. Gen. 41. Gen. 50.

Digitized by Google

Gen.49. Gen.38. Gen.37. Iacob in medium protulerit, vt incestum Ruben, crudelitatem Simeonis & Leui, fornicationem Iudæ, & odium filiorum Iacob in ipsum innocentem fratrem eorum Ioseph; certè si Ioseph ipse in aliquo deliquisset, Spiritus sanctus in Scriptura sua id minimè tacuisset. Maneat igitur ratum & firmum, Iosephum innocentia vitæ mirificè claruisse.

Neque verò sola innocentia, quæ declinat à malo, in Iosepho fuit; sed etiam reliquę virtutes omnes, quæ faciunt bonum. Porrò virtutes primariæ sunt, Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudo. Prudentia non humana solùm, sed etiam diuina in Iosepho apertè refulsit; atque eam potissimùm ob causam à Pharaone super omnes homines iudicatus est dignus, qui Regnum administraret, vt intelligi potest ex capite quadragesimoprimo libri Geneseos. Nam cùm Ioseph, ex diuina illustratione, somnia Regis diuinitus immissa de septem spicis plenis & septem tenuibus, & septem vaccis pinguibus & septem macilentis, interpretatus fuisset, illis significari septem annos fertilitatis eximiæ, & septem alios inauditæ sterilitatis; adiecit etiam prudentissimum consilium, quo fieret, vt sterilitas futura, non solùm Regis Ægypti ærarium non minueret, sed incre-

incredibiliter augeret: rectissimè Rex iudicauit, neminem esse in toto Regno suo, qui prudentia & sapientia Ioſephum anteiret. Neque Regem fefellit opinio de prudentia Ioſephi concepta: Regnum enim illud, Ioſepho viuente, per annos, vt suprà diximus, circiter octoginta, maximè floruit.

Altera virtus principalis, Iustitia est, quæ & fidelitas dicitur in Scripturis, eaque cum prudentia copulata efficit absolutum perfectumque Præfectum, siue domus, siue ciuitatis, siue Regni, iuxta verbum Domini: *Quis, putas, est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Mat. 24. Hæc fidelitas cum prudentia coniuncta sic in Ioſepho noſtro eminuit, vt vbicumque esset, mox in Præfectum eligeretur. Venditus fuit Gen. 39. Ioſeph in seruum à Madianitis Putiphari principi militiæ Pharaonis. vix ingressus erat Putipharis domum, cùm statim cognita prudentia & fidelitate iuuenis, præpositus est vniuersæ familiæ. Missus posteà fuit in Ibid. carcerem, ob falsum illi imputatũ crimen: sed ecce continuò à principe carceris, creatur præfectus omnium vinctorum, & tamquam Rex captiuorum, omnium curam gerebat. Denique in ipsa veri Regni administratione ita prudenter fideliterque se gessit, vt vsque ad mortem cum laude magna toti

Digitized by Google

Regno præfuerit. Fidelitas enim ſiue Iuſtitia eius in eo potiſſimùm apparuit, vt obſeruauit etiam Philo in eius Vita, quòd cùm ex venditione frumenti cumulum pecuniarum immenſum collegiſſet, nihil omnino ſibi re-
Gen. 47. tinuit, ſed intulit omnem illam pecuniam in ærarium Regis. Et rurſum cùm patrem ſuum, & filios ac nepotes eius, vſque ad numerum ſeptuaginta hominum in Ægyptum vocaſſet, non eos ditauit ex bonis Regis, quæ in manu eius erant omnia; ſed fecit eos paſtores armentorum regiorum, vt ex labore proprio, non ex alienis bonis diteſcerent.

Tertia virtus, quæ Temperantia dicitur, in Ioſepho noſtro non minùs quàm Prudentia & Iuſtitia fulſit. Id teſtari potuiſſet vxor Putipharis, ſi ſplendorem continentiæ impudica mulier adamare potuiſſet. Nam
Gen. 39. vt in Geneſi legimus, *erat Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu.* Et cum eius amore capta eſſet vxor domini ſui, & per dies ſingulos eum ad adulteriũ ſollicitaret; caſtiſſimus iuuenis eam à ſcelere multis rationibus auertere nitebatur: ſed tandem aliquando, cùm vi ab illa ſe cogi videret, relicto in manibus eius pallio, fugit. Scribit etiam Ioſephus in ſecundo libro Antiquitatum, procacem illam feminam adoleſcenti prædixiſſe, ſe illum apud maritum accuſaturam, quòd

ipſi

Digitized by Google

ipsi vim adferre voluisset, & pallium eius in signum fugæ demonstraturam: proinde aut amori eius cum voluptate obsequeretur, aut odium & pœnas grauissimas expectaret. Sed vicit in castissimo pectore innocentiæ amor, vicit Dei timor, vicit iustitia & fides omnia blandimenta, & omnia tormenta, & ipsum etiam crudelissimæ mortis impendens discrimen. O quantum distabant mores huius castissimi iuuenis à moribus multorũ Principum, qui nullam speciosam feminam vident, quam non concupiscant, & ad eam rapiendam potestate imperij abutantur. Testis esse potest Abraham, de quo sic loquitur Scriptura in Genesi c. 12. *Cùm ingressus esset Abram Aegyptum, viderunt Aegyptij mulierem, quòd esset pulchra nimis: & nuntiauerunt Principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum; & sublata est mulier in domum Pharaonis.* Testis quoque Maxentius Imperator, qui matronas etiam nobilissimas vi rapiebat à maritis, easque vi oppressas & violatas maritis remittebat, vt auctor est Eusebius lib. 1. cap. 27. Vitæ Constantini. Iosephus autem noster sicut in flore iuuentutis seniles mores induit, & procacis dominæ blandos contempsit amplexus, etiam cum vitæ periculo; sic in omni vita, vnica vxore, quam ei Rex ipse dedit, omnino contentus; exemplum

Digitized by Google

emplum pudicitiæ omnibus populis, quos regebat, fuit, nec solùm præsentibus, sed etiam futuris.

Porrò Fortitudo & Patientia, quæ quarta est virtus cardinalis, in Iosepho nostro sic fulsit, vt prorsus admirabile sit. Primùm sine vlla causa, nisi quòd à patre ob suam innocentiam plus ceteris amaretur, à propriis fratribus in cisternam veterem proiectus, vt fame moreretur; deinde venditus Madianitis, & in Ægyptum delatus; tum
Gen. 39. iterùm venditus Ægyptio sacerdoti, postremò in carcerem iniustissimè trusus; omnes illas calamitates tam forti animo tulit, vt neque de fratribus quereretur, neque Madianitas obiurgaret; neque mulieri, quæ vinculorum eius causa fuerat, malediceret. Sed quòd omnem admirationem superat, illud est, quòd fratribus, qui in eum crudelissimi, & quasi latrones & homicidæ fuerant, reddidit bona pro malis, excusauit peccatum eorum, ad complexum & osculum eos admisit, conuiuio illos excepit, aluit eos in fame illa tam diuturna, in Ægypto optimum terræ locum illis attribuit, denique bonis omnibus eos locupletauit. Quid quæso sanctissimus iste Princeps fecisset, si Christum Dei filium in terris concionantem, & signis ac prodigiis coruscantem vidisset?

Digitized by Google

disset? Vtinam Spiritui sancto placuisset, per Moysem sanctum Prophetam suum, huius sapientissimi atque optimi Principis res omnes gestas, in illa tam longa octoginta annorum gubernatione describi! plura enim in eius vita & rebus gestis legendis Principes Christiani de ratione Regni benè administrandi didicissent, quàm ex omnibus Platonis, vel Aristotelis, aut Plutarchi, & Senecæ libris discere nunc possint. Sed quod per partes Scriptura diuina non tradidit, compendio dixit, cùm perfectam charitatem, quæ vsque ad inimicos extenditur, in Iosepho fuisse non tacuit. *Charitas* enim *patiens est, benigna est, non agit perperàm, non inflatur, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* & *: Qui diligit proximum, legem impleuit. nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum sicut teipsum. Plenitudo ergo legis est dilectio.* 1.Cor.13. Rom.13.

Quam ardenter autem sanctus Ioseph inimicos suos dilexerit, verba eius testantur, quæ hîc breuiter referam, vt cum verbis Iosephi narrationem de Iosepho concludam. Sic igitur Iosephus ad fratres ingenti pauore concussos ait: *Nolite pauere, neque* Gen.45.

Digitized by Google

neque durum vobis esse videatur, quòd vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, ac Principem in omni terra Aegypti. hæc Iosephus dixit, cùm primùm fratribus suis aperuit, se esse quem vendiderant. Sed postquam mortuus est Iacob parens omnium illorum, iterùm metuentes ac trepidantes, accesserunt ad
Gen. 50. Iosephum, eique dixerunt: *Pater tuus præcepit nobis, antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, vt seruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis, fleuit Ioseph. veneruntque ad eum fratres sui, & prosti adorantes in terram dixerunt: Serui tui sumus. Quibus ille respondit: Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos. Nolite timere, ego pascam vos & paruulos vestros. consolatusque est eos, & blandè ac leniter est locutus.* hæc ille. Qui cùm ad finem vitæ peruenisset, prædixit fratribus suis (nam & Pro-

pheta

Digitized by Google

pheta erat) post mortem suam filios Israel à Deo visitandos, & ex Ægypto perducendos in terram à Deo patribus eorum promissam. Cumque mandatum eis dedisset, vt abeuntes asportarent ossa sua, *Mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Aegypto.*

VITA ET VIRTVTES SANCTI MOYSIS PRIMI DVCIS HEBRAEORVM.

MOYSES primus fuit Hebræorum Princeps, quem Philo Iudæus in extremo libro de Vita Moysis iure vocat Regem, Legislatorem, Pontificem, & Prophetam. Res eius gestæ in quatuor sacris libris, Exodo, Leuitico, Numeris, & Deuteronomio continentur: ex quibus Philo Iudæus accepit, quæ scripsit in tribus libris de Vita Moysis, & Gregorius Nyssenus quæ item literis mãdauit de Vita Moysis, ac vita perfecta. Nos qui breuitati studemus, virtutes Moysis, quas Principes Christiani imitari possint & debeant, si Deo placere velint, breuiter percurremus.

Igitur

Digitized by Google

Igitur Moyses, ex nepotibus Leui, quintus à Patriarcha Iacob, natus est in Ægypto, quo tempore, iussu Pharaonis Regis, masculi Hebræorum vix nati suffocabantur in flumine, & solæ feminæ conseruabantur. Sed prouidentia Dei factum est, vt mater Moysis viso elegantissimo puero sibi nato, non eum in flumine suffocauerit, sed in fiscella iuncea inclusum in flumẽ proiecerit. paulò verò pòst accidit, vt filia Pharaonis Regis ad ripam fluminis fiscellam cum puero inuenerit, & eductum puerum in filium adoptauerit. Sed Moyses vbi adoleuit, *negauit se esse filium filiæ Pharaonis; magis eligens* (vt Apostolus loquitur) *affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem; maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.*

Heb. 11.

Atque hîc iam incipit prima, eaque nobilissima Moysis virtus. Nam, vt tradit Philo in Vita Moysis, filia Pharaonis, quæ Moysem adoptauit in filiũ, vnica erat Regni heres, & Moyses in spẽ Regni educabatur, atq; ea de causa, vt sanctus Stephanus in Actis Apostolorum dicit, *eruditus est in omni sapientia Aegyptiorum*, neque modico tempore in aula Regia mansit, vt heres Regni futurus, sed per annos circiter quadraginta, vt idem

Act. 7.

Digitized by Google

idem ſanctus Stephanus loquitur. Hic igitur cùm cognouiſſet ſe verè Iſraëlitam eſſe, & vnum ex populo Dei, quamuis eo tempore in magnis anguſtiis poſito, apertè negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis; & ex palatio Regis abſcedens, maluit in vera Religione manẽs affligi cum populo Dei, quàm cum idola colentibus, & ſanctos perſequentibus, frui omni temporali iucunditate. Neque inſipienter egit, *maiores diuitias eſtimans theſauro Aegyptiorum, improperium Chriſti*, id eſt, improperium illi ſimile, quod poſteà pertulit Chriſtus. *Aſpiciebat enim in remunerationem*, id eſt, ſapienter cogitabat Moyſes, iam tunc Spiritu ſancto cor eius illuſtrante, tribulationes pro vera Religione ſuſceptas, adferre fidelibus patientibus gloriam, & diuitias, & gaudia ſempiterna. Adde, quòd Moyſes contemnens theſaurum Ægyptiorum & gloriam Regni Pharaonis, non ſolùm adeptus eſt gloriam Regni cælorum in ſæculo futuro; ſed hîc etiam in terris factus eſt Princeps populi Dei, & ipſo Deo opem ferente, de ipſo Pharaone & omni exercitu eius glorioſiſſimè triumphauit. *Viderunt* enim Iſraelitæ, Duce Moyſe, inimicos ſuos *Aegyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuerat Deus contra eos.* Exod. 1.

Digitized by Google

Altera virtus Moysis fuit Humilitas eximia, ob quam non solùm non affectauit Regnum aut Prefecturam vllam, sed à Deo vocatus ad regimen & Principatum populi, multis variisque rationibus conatus est effugere onus imperij, vt perspicuum est libro Exodi capite tertio & quarto. Et certè non poterat excusare ætatem; erat enim annorum plus quadraginta: neque imperitiam; cùm esset educatus in Regno, & institutus in omni sapientia Ægyptiorum: neque debilitatem virium; nam paulò anteà defenderat solus puellas soceri sui aduersus pastorum multitudinem, vt legimus in eodem libro Exodi capite secundo: neque ignorationem vocationis; perspicuè enim intelligebat, se vocari & mitti à Deo. Quid igitur impediebat, quominùs audacter susciperet Principatum, nisi virtus humilitatis, per quam ita sese posuerat in nouissimo loco, vt omnibus cederet, & omnes se aptiores ad illud officium arbitraretur? Id ita esse, manifestum ex eo fieri potest, quòd Deo non fuit ingrata Moysis quasi recalcitratio; quin potius, vt Philo scribit in primo libro, delectatus est Deus pudore ac verecundia Moysis, quippe quæ non ex contumacia, sed ex humilitate proficiscebatur. Non enim potest non Deo placere virtus illa,

Digitized by Google

illa, quæ Doctorem & professorem habuit ipsius Altissimi Filium. Ipse enim est qui dixit, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Mat. 11. Et quoniam ipse idem dixit: *Qui se humiliat, exaltabitur*; Luc. 14. ideò Deus Moysem tanto libentiùs exaltauit, quanto profundiùs ipse se humiliauit. Hæc si homines cogitarent, non tam ardenter ambirent imperia, neque tam multa prælia & strages hominũ fierent.

Sed est etiam alia ratio, cur Deus Principem à se electum, humilem esse vŏluit; quia videlicet facturus erat per eum miracula plurima & maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in sanguinem, vt ad verbum Moysis fierent tenebræ horribiles in omni terra Ægypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac denique vt mare siccaretur, vt Hebræi per maris medium sicco pede transirent; & rursum ad nutum Moysis aquæ ad locum suum subitò redirent, & Ægyptios insequentes obruerent: & periculum erat, ne tantorum mirabilium patrator in superbiam eleuaretur; ideò elegit hominem summa humilitate præditum, qui gloriam Deo daret, & nihil sibi tribueret.

Atque hoc ipsum omnibus Principibus valdè necessarium esse videtur, vt infirmita-

Digitized by Google

tem suam agnoscant, & non furentur gloriam quæ soli Deo debetur: & cùm eis paretur ad nutum, & ipsi ab aliis de geniculis adorantur, & vitæ & mortis arbitri esse videntur; intelligant ista omnia sibi tribui quia personã Dei gerunt, non quia ob propriam excellentiam sibi debeantur. Exemplum habemus terribile, quod apud Danielem legi potest. Nam quia Nabuchodonosor superbè locutus erat, ac sibi tribuerat potestatem quam à Deo acceperat, dicens: *Nónne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloriam decoris mei? Cumq; sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eiicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus in Regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. Eadem hora sermo completus est.* Itaque iusto Dei iudicio, qui per superbiam supra hominem se exaltauerat, infra hominem deiectus, ad humilitatem bestiarum deuenit. Et quamuis non sæpè ista videamus per mutationem naturæ; tamen non rarò videmus per tam ingentem mutationem morum, vt nonnulli non tam homines, quàm bestiæ humana facie

Dan. 4.

Digitized by Google

cie induti esse videantur. Itaque audiant Principes omnes consilium Sapientis: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam.* Eccli. 3.

Tertia Moysis virtus, & quidem valdè singularis, fuit Mansuetudo siue Lenitas, quæ virtus filia est humilitatis, iuxta verbum Domini: *Mitis sum, & humilis corde.* nam ex humilitate cordis nascitur mansuetudo in opere & sermone. Fuisse verò Moysem excellenti mansuetudine præditum, testatur Spiritus sanctus in libro Numerorum his verbis: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra.* Num. 12. Et quamuis hoc testimonium satis esse possit ac debeat, cùm impossibile sit mentiri Spiritum sanctum: tamen etiam res ipsæ & facta idipsum clamant. Fuit enim frequenter Moyses ab ingrato populo, quem infinitis beneficiis affecerat, obiurgatus, reprehensus, ac tantumnon lapidibus obrutus. Sic enim legimus in libro Exodi dicētes Hebræos Moysi: *Cur eduxisti nos in desertum istud, vt occideres omnem multitudinem fame?* Exod. 16. & rursum in eodem libro, *Quid faciam,* inquit Moyses, *populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me?* Exod. 17. Nec solus populus, sed ipse etiam Aaron, & Maria soror eius aliquando detraxerunt Moysi, dicentes: *Num per solum Moysen locu-* Num. 12.

Digitized by Google

tus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Sed quia vir mitissimus dissimulabat se audire, Deus ipse patrocinium eius suscipiebat; sic enim legimus in libro Numeri: Ibidem. *Descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam: qui cùm issent, dixit ad eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum; at non talis seruus meus Moysès, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei, & palàm; & non per anigmata, & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi? Iratusq; contra eos, abiit; nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix.* Porrò sola Maria punita fuit, quia maius peccatum eius erat, cùm esset mulier. Sed mitissimus Propheta, iniuriæ oblitus, mox ad Deum conuersus clamauit: *Obsecro Domine, sana eam.* Dominus autem exaudiuit quidem orationem serui sui fidelis; sed iussit ad exemplum aliorum, eiici Mariam extra castra, ibiq́ue manere vsque ad diem septimum.

Sed non ideò sanctus iste Princeps, quia tam mitis erat erga eos à quibus accipiebat iniurias, negligebat quoque iniurias Dei: quin potiùs zelo incredibili puniebat offen-

sas

Digitized by Google

sas Deo factas. In libro Exodi legitur, cùm populus absente Moyse fecisset sibi idolum vituli aurei, Moysem zelo diuini honoris accensum, iussisse vt Leuitæ armati occiderent obuios quosque Israelitas; & facta est cædes viginti trium millium. Et rursus, vt habetur in libro Numeri, cùm filij Israel iterùm peccassent adorantes idolum Beelphegor, clamauit Moyses: *Occidat vnusquisq; proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor; & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum*, & cuncti Principes populi suspensi sunt in patibulis. Vtinam Christiani Principes hoc tam insigni exemplo edocti, proprias iniurias facilè contemnerent; iniurias Dei, præcipuè blasphemias & hæreses, ardentissimo zelo persequerentur! Exod. 32. Num. 25.

Sequitur alia virtus prorsus inusitata in Principe politico, Contemptus videlicet diuitiarum. de quo sic loquitur Philo Hebræus in libro de Præmiis & pœnis: *Moysem*, inquit, *solum memoriæ proditum est, sine auro, argentoq;, ac reliquis opibus Regnum administrasse, confisum perspicaci, non cæca opulentia: &, vt nihil dissimulem, pro suo censu habentem, quidquid Deus possidet*. Sed quamuis videatur Philo diuitem paupertatem Moysis laudare, quòd esset verissimus Dei amicus, & Dei ope potuerit panem de cælo, & aquam de

Digitized by Google

petra, & coturnices ex aëre procurare, quæ multis millibus hominum in cibum & potum abundè sufficerent: tamen verè etiam & propriè sanctus Moyses argentum & aurum contempsit, & aulæ Regiæ ministeria non desiderauit; & vno contentus administro, vitam pauperem duxit. Nam quemadmodum tributa & vectigalia à populis non exigebat, sic etiam stipendia militibus & famulis non dabat; sic liber à familiaribus curis, & à cupiditate acquirendi, pauciſſimis contentus, totus erat in officio consulendi Deum, & regendæ multitudinis occupatus. Hanc eximiam virtutem, non ignoro, Principibus nostri temporis re ipsa non conuenire; sed conuenire tamen in animi præparatione, & in exuenda cupiditate immensarum opum, atque vt necessariis thesauris contenti, superuacanea resecare discant. Hanc enim legem Regibus futuris ipse idem Moyses Deo iubente præscripsit in Deuteronomio:

Deut. 17. *Cùm fuerit*, inquit, *Rex constitutus, non multiplicabit sibi equos, non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animum eius; neque argenti & auri immensa pondera. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos.* hæc ille. qui non sine causa coniungit superbiam cum magnis opibus; quia diuitiæ superbiam gi-

1. Tim. 6. gnũt, vnde & Apostolus dicit: *Diuitibus huius*

sæculi

Digitized by Google

ſæculi præcipe, non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum.

Reſtat virtus poſtrema, ſed verè magna, ac Regina virtutum, Charitas Dei & proximi, quæ Moyſis animam ſic totam repleuit, vt Deum in patrem, & homines ſibi ſubiectos in filios habere videretur. Quid enim fecit, vt Moyſes per totos quadraginta annos cum ſummo & perpetuo labore & dolore populum duriſſimæ ceruicis ita regeret, vt quaſi in humeris propriis illum portare cogeretur, niſi charitas Dei, & proximi propter Deum? Quã enim graue fuerit Moyſi pondus regiminis gentis illius indomitæ, teſtantur illa verba in libro Numeri: *Intoleranda res viſa eſt Moyſi, & ait ad Dominum: Cur afflixiſti ſeruum tuum? & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iuraſti patribus eorum? Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi; ſin aliter tibi videtur, obſecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Hæc ſunt verba Moyſis, qui tamen ex vera charitate propter Deum, ſic populum illum diligebat, vt illum per exceſſum quemdam propriæ Num. 11.

Digitized by Google

saluti anteponere videretur. Sic enim locutus est ad Deum, quando populus fecit sibi idolum vituli aurei: *Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, fecerunt́q; sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Quamuis autem hunc locum non pauci Expositores intelligant de libro vitæ temporalis, ita vt optauerit Moyses mori potiùs, quàm vt videret populum illum extra gratiam Dei; vt sanctus Hieronymus, sanctus Io. Chrysostomus, sanctus Gregorius, & alij: tamen non pauciores docent, Moysem locutum esse de libro vitæ æternæ, non quoad culpam, sed quoad pœnam: idque, vt diximus, per quemdam excessum, vt Origenes, sanctus Augustinus, sanctus Bernardus, Rupertus, & alij: tamen maxima charitas est, secundùm verbum Domini, ponere vitam temporalem pro fratribus; & plusquam maxima esse videtur, ponere vitam æternam, saltem quoad pœnam. Itaque negari non potest, quin Moyses summa charitate propter Deum dilexerit populum illum, à quo multas iniurias & offensiones acceperat. Ex quo facilè potest intelligi, si tanta fuit charitas Moysis in ingratos & malos, multò maiorem fuisse charitatem erga Deum: & quia in charitate consistit perfectio, sequitur, vt sanctus

Exod. 32.

Hier. in epist. ad Algasiã q. 9. Io. Chrys. Hom. 3. de Lazaro, & Hom. 79. ad pop. Antioch. Greg. l. 10. Moral. c. 7 Orig. in c. 9. ad Ro. Aug. in Psal. 105. & in Exodũ q. 147. Ber. ser. 12. in Cant. Ruper. l. 4. in Exodũ.

Digitized by Google

ſanctus Moyſes fuerit vir vndequaque perfectus. Atque hæc cauſa fuit, cur Deus in hunc hominem plurima & maxima dona contulerit: fuit enim ſingulari priuilegio primus Rex, primus Sacerdos magnus, primus Propheta, & primus Legiſlator in populo Dei. Nec ſolùm fuit primus Rex, ſed à Deo, non à populo electus. Deinde fuit etiam ſummus Sacerdos, non ab hominibus electus vel conſecratus, ſed ab ipſo Deo propriè conſtitutus; & cum tam inſigni poteſtate, vt non ſolùm Aaronem Sacerdotem & Pontificem conſecraret, ſed etiam ritu perpetuo ſtatueret, vt ex ſola eius familia Sacerdotes conſecrarentur, vt notum eſt ex libro Exodi. Propheta quoque fuit primus inter eos, qui prophetica oracula literis mandauerunt; ſic enim loquitur ſanctus Lucas: *Et incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erant.* Denique Legiſlator eximius fuit, vt ipſe idem Spiritu ſancto inſpirante dicat in Deuteronomio: *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cærimonias, iuſtáque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?*

Exod. 28.

Luc. 24.

Deut. 4.

Sed quæret aliquis, An Moyſes inter tot & tam magnas virtutes, & dona, ac priuilegia Dei, nullum peccatum admiſerit, ob quod à

Deo

Digitized by Google

Deo puniri potuerit vel debuerit, ac per hoc vitæ innocentiâ cum Patriarcha Iosepho comparari potuerit? Duo leguntur in Scripturis, quæ peccata videri potuerint, homicidium patratum, & titubatio quædam, cùm aquam de petra educere à Domino iussus esset. Sed homicidium Scriptura non reprehendit, fortasse, quia factum erat in defensione Hebræi innocentis ab Ægyptio violenter oppressi. Sanctus quidem Augustinus in libro 22. contra Faustum cap. 70. existimauit, homicidium illud fuisse culpabile: tamen posteà scribens Quæstiones in Exodum, retractauit sententiam illam suam priorem, & Moysem à criminis culpa defendit. Titubatio verò, peccatum omnino fuisse legitur; sed crimen, id est, letale peccatum fuisse, credibile non est. Historia huius titubationis habetur in libro Numerorum, vbi iubente Deo vt Moyses & Aaron virga percuterent silicem, vt inde prodirent aquæ, Moyses dixit ad populum: *Num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?* & quamuis aquæ largissimæ continuò ex percussa silice profluxerint; tamen Dominus subiratus dixit: *Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israel; non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* & in eodem ipso loco iussit Deus vt Aaron moreretur, dicens:

Exod. 2. Num. 20.

Num. 20.

Digitized by Google

cens: *Pergat Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel; eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis.* in eodem libro Numeri cap. 27. dixit Dominus ad Myosem: *Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terrã, quam daturus sum filiis Israel: cumq; videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron; quia offendistis me in deserto,* &c. *nec sanctificare me voluistis.* & denique in libro Deuteronomij dixit Dominus Moysi: *Ascẽde in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho, & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam; & morere in monte. quem conscendens iungêris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis; quia præuaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad Aquas contradictionis.* Deut. 32. Neque tamen existimandum est, hoc peccatum Moysis fuisse letale: nam pœna eius non fuit propriè mors, sed solùm vt non ingrederetur in Terram promissionis; naturalis enim mortis eius tempus aduenerat, vt etiam anteà Aaronis; neque violenter, sed naturaliter mortui sunt. sed potuisset Deus vel prorogare illis vitam, vel anticipare tempus ingressus eorum in Terram promissionis. Id apertiùs intelligi potest ex capite

Digitized by Google

te primo Deuteronomij, vbi Moyses dicit: *Nec miranda indignatio in populum, cùm mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc, sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te.* Ex his apertè colligitur, peccata Moysis, in tam longa ætate centum viginti annorum, pauciſſima atque leuiſſima fuiſſe; & opera bona, plurima & maxima: & tamen noluiſſe Deum, Iudicem iuſtiſſimum, vt illa peccata leuiſſima impunita manerent. Quòd ſi Deus in Moyſe amico ſuo intimo & fideliſſimo titubationem illam modicam tam ſeuerè puniuit; iure timere debent Reges ac Principes terræ iram omnipotentis Dei, niſi ſummo ſtudio in lege Domini meditentur die ac nocte: & ſi peccando iram Domini commeruerint, illam per opera pœnitentiæ ſeriò placare, vel etiam in confeſſione præuenire procurent. Atque hîc finis ſit Vitæ & virtutum ſancti Moyſis, Principis primi & clariſſimi in populo Dei. Vixit annos centum & viginti; Deut. 34. *non caligauit oculus eius, nec dentes ſunt emoti.* Obiit in monte Nebo. ſepeliuit eum Deus, vt non inueniretur, neque ſciretur ſepulchrum eius.

VITA

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSVE DVCIS SECVNDI HEBRÆORVM.

IOSVE Dux secundus Hebræorum, à sancto Iosepho, vno ex duodecim filiis Israel, descendit; fuitq; de tribu Ephraim, septimus à Iosepho, vt legimus in libro Numeri. Minister fuit Moysis longo tempore, & cum eo ascendit in montem Sinai, & fuit in eo loco quadraginta diebus. Posteà Moyses præuidens, Iosue fore sibi successorem, non sine magno mysterio mutauit illi nomen (vocabatur enim anteà Osea) & voluit vocari Iosue, quod est idem nomen cum Iesus; Græci enim Iesum illum vocant, & ipse etiam Ecclesiasticus, Scriptor sacer, de eo sic loquitur: *Fortis in bello Iesus Naue successor Moysi.* Et quidem sanctus Hieronymus in Commentario ad caput primum Oseæ Prophetæ scribit, Oseam significare saluatorem, Iosue significare saluatorem Domini, addita videlicet prima litera nominis Domini, quæ est Iod, apud Hebræos. Non reiicio sententiam sancti Hieronymi, sed existimo posse etiam dici, additam fuisse literam Iod,

Num. 13. Exod. 24. & 32. Num. 13. Eccli. 46.

Digitized by Google

Iod, vt fieret nomen veri Saluatoris: nomen enim Oseæ, significat saluatorem, accipiendo literam He, pro litera Iod; sed nomen Iosue, siue Iesus, propriissimè saluatorem designat. Quoniam igitur Iosue futurus erat figura manifestissima Domini nostri Iesu Christi, qui introducit nos in veram terram promissionis, ad quam Moyses nos introducere non potuit: ideò cùm mitteretur Iosue ad explorandâ Terram promissionis, & quodammodò inchoaret officium suum introducendi populum in terram illam; tunc primùm cœpit appellari Iosue, id est, saluator. Porrò Iosue successit Moysi in regimine politico, non per electionem Moysis, sed per electionem ipsius Dei: sic enim legimus in libro Numeri, quando Deus prædixerat Moysi, quòd breuî esset moriturus, respon-
Num. 27. disse Moysem: *Prouideat Dominus Deus hominem, qui sit super multitudinem hanc, ne sit populus Domini sicut oues absque pastore. Dixitq; Dominus ad eum: Tolle Iosue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine; & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur & ingre-*

Digitized by Google

ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cetera multitudo. Fecit Moyses sicut præceperat Dominus. cúmque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro Sacerdote, & omni frequentia populi; & impositis capiti eius manibus, cuncta replicauit quæ mandauerat Dominus.

Ex hac narratione Scripturæ diuinæ non pauca discere possumus. Primùm, in hac electione Iosue, diuisam fuisse in populo Dei potestatem temporalem à spirituali, siue politicam ab Ecclesiastica: Moyses enim vtramque potestatem à Deo ipso acceperat; sed ab hoc tempore spiritualis data est Eleazaro Pontifici, & temporalis data est Iosue Duci: atq; hæc est causa, cur Deus Moysi dixerit, vt daret Iosue Duci partem gloriæ suæ, id est, vnam potestatem, non vtramque. Discimus præterea, benedictionem, & quasi consecrationem Principum temporalium per manus Sacerdotum, esse antiquissimam, addo etiam vtilissimam: nam in libro Deuteronomij sic scribitur, *Iosue filius Nun repletus est Spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.* Deut. 34. Discimus postremò, potestatẽ spiritualem esse præstantiorem temporali; siquidem vbique videmus Eleazarum Sacerdotem anteponi Iosue Duci. In libro Numeri: *Præcepit ergo Moyses Eleazaro Sacerdoti, & Iosue.* item: *Ter-* Num. 32. Num. 34.

ram vobis diuident, Eleazar Sacerdos, &
Ioſ. 14. & 19. *Ioſue.* & in libro Ioſue: *Hoc eſt quod poſſederunt filij Iſrael in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar Sacerdos & Ioſue filius Nun.*
Num. 27. denique in libro Numeri apertiſſimè Moyſes dicit: *Ad verbum eius* (Eleazari) *egredietur & ingredietur ipſe* (Ioſue) *& omnes filij Iſrael.*

Venio nunc ad virtutes & priuilegia ſancti Ioſue. Primùm, fuit Ioſue Duci Innocentia communis cum Patriarcha Ioſepho,
Num. 20. & 27. Deut. 33. à quo ipſe deſcendit: & in hac parte ſuperauit etiam Moyſem ipſum. Moyſes enim reprehenſus fuit à Domino quòd offenderit, & non ſanctificauerit ipſum Dominum ad Aquas contradictionis; & ideò punitus fuit ea pœna, vt non intraret in Terram promiſſionis, quam tanto tempore deſiderauerat, & tanto labore quęſiuerat. At de Ioſue nihil omnino legitur, quod reprehenſum fuerit in Scripturis ſacris: & tamen, vt ſuprà diximus, Scripturæ non ſolent omittere lapſus eorum, quorum res geſtas narrant. Ea igitur innocentia decebat eum, qui Ieſu Chriſti
1. Pet. 2. typum gerebat, *qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.*

Altera virtus, eaque ferè ſingularis, fuit in noſtro Ioſue Caſtitas virginalis, in qua ſuperauit caſtitatem Patriarchæ Ioſeph, &

domini

domini sui Moysis: isti enim, quamuis alioqui viri castissimi, vxorem vnam duxerunt, & filios procrearunt. Fuisse autem nostrum Iosue, vt verum typum Iesu Christi Domini nostri, virginem castissimum, ex eo potest intelligi, quòd in Scripturis nulla fiat mentio filiorum eius: cùm tamen in Scriptura veteris Testamenti accuratissimè describantur generationes omnium tribuum filiorum Israel. Itaque sanctus Ignatius in epistola ad Philadelphienses dum hortatur virgines, ponit exempla eorum qui in vtroque Testamento virginitatem coluerunt, dicens: *Virgines, solum Christum præ oculis habete, & eius Patrem, in animabus vestris illuminatæ à Spiritu sancto. Memor sum sanctitatis vestræ, sicut Eliæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedech, sicut Elisæi, sicut Ieremiæ, sicut Ioannis Baptistæ, sicut dilectissimi Discipuli, sicut Timothei, sicut Titi, sicut Euodij, sicut Clementis, & aliorum, qui in castitate de vita exierunt.* Itaque ex sententia sancti Ignatij, primus, qui ex filiis Abrahæ trophæum sanctæ virginitatis erexit, fuit sanctus Iosue: nam Melchisedech non fuit ex filiis Abrahæ, vt notum est ex libro Geneseos. Porrò sanctum Ignatium secutus est sanctus Hieronymus libro primo aduersus Iouinianũ, vbi posteaquam multis verbis probauerat, Gen. 14.

Digitized by Google

Iosue virginem fuisse, concludit, dicens: *Moyses moriens plangitur à filiis Israel; Iesus autem quasi victurus non plangitur: nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari.* Addamus & tertium testem, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Sanctus Ioannes Chrysostomus in Sermone de Martyribus, proprias Sanctis veteribus laudes assignans, nostro Iosue laudem castitatis attribuit, dicēs: *Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transfertur, iustus Noë inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moyses mansuetus dignoscitur, Iesus castus, Dauid lenis, Elias acceptus, Daniel sanctus, tres pueri victores redduntur.*

Iam verò, vt ad virtutes Theologicas veniamus, Fides in Deum nescio an in vllo maior vmquam enituerit. Fides in miraculorū patratione maximè cernitur, Apostolo dicente: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil sum.* Porrò in miraculorum patratione, prēter ceteros Sanctos Testamenti veteris Moyses maximè claruit; quippe qui mare diuisit, ex petra aquas eduxit, manna de cēlo descendere fecit, & alia id genus multa patrauit: Iosue noster diuisit Iordanem, de cælo lapides super hostes populi sui descendere

1. Cor. 13.

Ios. 10.

Digitized by Google

dere fecit: sed quod est omnium maximum, solem & lunam in cælo imperio suo à cursu cohibuit. Moyses iussus virga petram percutere, & ea percussione aquam elicere tam copiosam, vt homines & iumenta bibere possent, nonnihil in fide hæsitauit: Iosue noster magnitudine fidei sine vlla hæsitatione imperauit soli & lunæ, dicens: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon: steteruntq; sol & luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Stetit itaque sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Non fuit anteà nec posteà tam longa dies, obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Israel.* Iosue. 10. Hîc planè enituit fides maxima & eminentissima sancti Iosue, qui sine hęsitatione credidit sibi Deum adfuturum, & effecturum vt solem & lunam sisteret: nam ideò non timidè & submissa voce, sed audacter atque altissimè clamauit: Sol ne mouearis, & tu luna pariter siste cursum tuum, certus videlicet, omnino futurum, quod ipse Dei amicissimus fieri iuberet. Nam quod subiungitur, *obediente Deo voci hominis*, nõ significat, Deum proprièparuisse voci hominis, sed per Metaphoram dici obediuisse, quia fecit vt sol & luna obedirent voci hominis, serui & amici sui fidelissimi. Itaque præuenit Iesus

Digitized by Google

Naue promissionem illam Iesu Christi, cuius ille figuram gerebat: *Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, & si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.*

Mat. 21.

Nec minor fuit in Iosue Spes in Deum, quàm Fides: siquidem in ipso primo capite libri Iosue, Deus ipse non semel, sed secundò ac tertiò dixit ad Iosue: *Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.* Hæc enim verba Dei non solùm significantia, sed etiam efficientia sine dubitatione fuerunt. Itaque abstulerunt ab eo omnem pauorem & timorem, & induerunt eum fiducia incredibili, & fortitudine admirabili, vt facilè victor euaserit aduersus Reges plurimos, & expugnauerit omnes vrbes eorum.

Quid iam de Charitate ipsius erga Deum & proximum dicam? Iusserat Iosue, vt cùm caperetur prima ciuitas, quæ dicebatur Iericho, omne aurum & argentum quod in ea repertum fuisset, conseruaretur in thesauros Dei, reliqua omnia destruerentur in honorem Dei, & nemo quidquam attingere auderet. Sed cùm quidam vir, nomine Charmi, clàm abstulisset aliquid auri & argenti,

Ios. 6.

Ios. 7.

& ne-

Digitized by Google

& neſcio quæ alia Deo dicata: hîc Ioſue exarſit in zelum honoris Dei, quamuis alioqui mitiſſimus eſſet, & magna diligentia inuento reo, ipſum lapidari iuſſit, & omnia bona eius, id eſt, tabernaculum, oues, boues, aſinos, & omnem ſubſtantiam flammis cremanda tradidit. Apparuit quoque zelus Religionis & charitatis in Deum, in fine vitæ eius, vbi incredibili ardore hortatus eſt populum ad perſiſtendum in vera Religione vnius veri Dei; & ita infixit in cordibus audientium zelum Religionis, vt Scriptura dicat: *Seruiuit Iſrael Domino cunctis diebus Ioſue, & ſeniorum, qui longo vixerunt tempore poſt Ioſue.* Ioſ. 23. & 24.

De amore eius & Charitate in proximos, duæ res in teſtimoniũ adduci poſſunt: vna, quòd nulla vmquam ei contentio fuit cum Eleazaro ſummo Pontifice, neque cum vllo ex Principibus populi, ſed incredibili concordia cum illis omnibus ſemper vixit. Altera, quòd cùm ventum eſt ad diuiſionem oppidorum, & agrorum, ac vinearum, atque adeò rerum omnium, vi & armis acquiſitarum; ille non elegit primus, vt par erat, optima quæque: ſed poſteaquam omnibus tribubus filiorum Iſrael regiones aſſignatæ fuerant, tunc ipſe petiit à populo locum aliquem vbi habitare poſſet. Sic enim loqui-

Digitized by Google

Ioſ. 19. tur Scriptura: *Cùm complesſet ſorte diuidere terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionem Ioſue filio Nun in medio ſui, iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Thamnath Saraa, in monte Ephraim, & ædificauit ciuitatem, habitauitq; in ea.* Fuiſſe autem locum illum horridum & aſperum, teſtatur ſanctus Hieronymus in Vita ſanctę Paulæ matronæ Romanæ, quam dicit admiratam fuiſſe, quando circuiuit Terram promiſſionis, quòd Ioſue diſtributor poſſeſſionum, ſibi montana atque aſpera delegiſſet. Sed non eſt hoc admirandum, cùm Ioſue non eſſet de hoc mundo, ſed vir ſanctiſſimus, & æmulator virtutũ Moyſis magiſtri ſui; qui non quærebat quæ ſua erant, ſed quæ aliorum: nec ſolùm Moyſem imitari volebat, ſed multò magis Ieſum Chriſtum, quem ſpiritu venturum nouerat, & ſe illius figuram gerere, Deo reuelante, non ignorabat. Itaque, quod poſteà Philoſophus ſcripſit, hoc eſſe diſcrimen inter Regem & Tyrannum, quòd Rex non ſuam, ſed populi vtilitatem quærit: Tyrannus contrà, ſuam, non populi: multò anteà noſter Ioſue reipſa & factis demonſtrauit; exemplo ſuo Reges informans, & Tyrannos deteſtans.

Lib. 8. Eth.

Omitto quæ dici poterant de prudentia & for-

Digitized by Google

& fortitudine in bellis gerendis, quemadmodum videlicet exercitus suos semper in officio continuerit, à sceleribus compescuerit, in timore Domini erudierit: & quibus artibus hostes auerterit, vel prostrauerit; ac denique tam multas prouincias breui domuerit; & habitatoribus interemptis vel fugatis, filiis Israel habitandas possidendasque tradiderit. Hæc enim ex libro Iosue peti possunt. Vixit Iosue annos centum & decem; & genti Hebræorum cum imperio feliciſſimè præfuit annis viginti sex.

VITA ET VIRTVTES SANCTI DAVID REGIS ET PROPHETÆ.

SANCTVS Dauid speculum lucidiſſimum esse poterit Christianis Regibus omnibus. Nam diuitiis non caruit, vt Moyses & Iosue; neque vitiis etiam caruit, vt Iosue & Ioseph: sed cùm auri & argenti copia abundaret, vsum legitimum diuitiarum ostendit; & cùm ex humana fragilitate peccata non leuia perpetrasset, sic tamen emendare culpas illas studuit, vt non minùs post lapsum quàm ante lapsum, amicus Dei singularis dici atque haberi potuerit.

Digitized by Google

Ac vt in tanti Regis rebus gestis & virtutibus explicandis ordine procedamus, enarrabimus primùm secundas res, quæ illi acciderunt in pueritia & adolescentia: deinde persecutiones & angustias, quas passus est vsque ad annum ætatis suæ trigesimum: tum res eius gestas, dum regnaret per annos quadraginta: denique addemus virtutes eximias & plurimas, quibus illud obtinuit, vt post obitum à Spiritu sancto ita celebraretur, vt possit verissimè dici, ab ipso Deo in Sanctorum numerum relatus.

CAP. I. Igitur primum Dauidis priuilegium illud fuit, quòd adhuc puerulus, iussu Dei à Samuele Propheta fuerit inunctus in Regem. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum non rectè fungeretur munere suo, neque mandata Dei, sibi per Samuelem Prophetam indicata, fideliter adimpleret: iussit Deus Samueli, vt vnum ex filiis Isai oleo sancto inungeret, qua vnctione significaretur, illum fore Saulis successorem. Profectus itaque Samuel ad Isai Bethleemitem, de tribu Iuda; & productis in medium septem eius filiis, Spiritus Domini indicauit Samueli, ad vltimum, qui erat Dauid, puer paruulus, rufus, & facie decorus, regnum Israeliticum post mortem Saulis deuenturum; atque in huius rei signum, illum vnxit

1. Reg. 16.

oleo

oleo sancto; ex qua vnctione repletus est Dauid Spiritu sancto, & indutus robur corporis & animi prorsus admirabile: nam adhuc adolescens & pænè puer, oues patris sui custodiens, leonem & vrsum inermis interfecit; & paulò pòst, singulari certamine cum gigante Goliath armato ipse puer inermis depugnauit, & vicit. Sed præstat audire verba eius ad Saulem Regem: *Non concidat*, inquit, *cor cuiusquam in eo* (Goliath) *ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philisthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es; hic autem vir bellator est ab adolescētia sua. Dixitq; Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis: & persequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum: & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamq; eos. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus. Erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus quasi vnus ex eis.* Ac vt sanctus puer non videretur de suo robore gloriari, & non de auxilio Dei, in quo præcipuè sperabat, adiunxit: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis? Et ait Dauid:* 1. Reg. 17.

Domi-

Digitized by Google

Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Atque ita vt locutus est, sic res se habuit: nam procedens Dauid ad singulare certamen cum Philisthæo, Deo adiuuante vicit puer inermis virum armatum, & proprio hostis gladio caput eius præcidit: neque solùm de gigante triumphauit Dauid adhuc adolescentulus, sed causa fuit, vt totis castris Philisthinorum trepidaretur, & Israëlitæ resumptis animis ac viribus fugientes persequerentur, & magna strage affectos è finibus suis eiicerent. Hoc fuit initium operum heroicorum Dauidis, quod totum debetur magnæ fidei & fiduciæ innocentis & religiosi adolescentis in Deum.

CAP. II. Sed hoc tam egregium facinus occasionem dedit grauissimæ persecutioni; quam Deus permisit, vt virtus patientiæ ipsius Dauidis, & pietatis in Deum, & charitatis in proximos, etiam inimicos & ingratos, perspicuè cerneretur: & omnes nos intelli-

Act. 13. geremus, fuisse Dauidem secundùm cor Dei. Saul enim audiens mulieres canentes, cùm Dauid reuerteretur à singulari illo certamine, caput Philisthæi portans in manibus,

1. Reg. 18. *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia*; inuidentiæ stimulis agitari cœpit, & eousque processit illa mentis ægritudo, vt eum bis

Digitized by Google

bis lancea tentauerit interficere. Deinde amouit illum à se, & constituit tribunum super mille milites, sperans illum in prælio ab hostibus aliquando interimendum. Sed quò magis Dauidem Saul oderat, eò magis Deus eum diligebat, & hostibus formidolosum, & toti populo Israëlitico gratum & amabilem reddebat. Denique Saul non ferens ampliùs præsentiam Dauidis, locutus est ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauidem. Nimis autem longum esset hîc referre, quàm frequenter, & palàm & per insidias tentauerit Saul Dauidem occidere. Denique etiam integrum exercitum militum ad eum capiendum & interficiendum misit: ipse quoque armatis copiis siluas & montes circumdedit, in quibus latêre Dauidem acceperat, vt eum de vita tollere posset. Sed videamus, quid contrà Dauid fecerit; an insidiatus vmquam fuerit Sauli, an vllum in eum incitauerit, an de fama vel honore eius detraxerit. nihil eiusmodi legitur in Sacris litteris; sed hoc solum, quòd fugerit, quòd latuerit, quòd insidias eius declinauerit. Sed quod pænè fidem superat, illud est, quòd cùm posset eum sine periculo suo interficere, & Regnum eius inuadere, & hoc non semel, sed bis, & amicis cohortantibus, & occa-

1.Reg.19.

1.Reg.23. & 24.

1.Reg.24. & 26.

Digitized by Google

occasionibus optimis se offerentibus; semper recusauit. Quàm paucos reperiemus, etiam iam Euangelio coruscante, qui parcant hosti sæuissimo, si possint eum sine periculo suo interficere? Sed quid dicam, si possint non solùm vitam suam conseruare, sed etiam amplissimum Regnum acquirere? Hoc Dauid fecit, ad hoc culmen virtutis peruenit Dauid: ideò de eo canitur, *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et non sine magna ratione Filius Dei, filius etiam Dauidis appellari voluit: nimirum mansueti patris mitissimus filius, & patientis patris patientissimus filius, *qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur.*

Pſal. 131. Matth. 9. Mar. 10. Luc. 18. 1. Pet. 2.

CAP. III.

Sed veniamus nunc ad tempus, in quo persecutionibus consummatis peruenit ad Regnum, & videamus quàm iustè & quàm sapienter Regnum administrauerit. Saul, qui cùm primùm electus fuit ad Regnum, optimus erat omnium, & tam humilis in oculis suis, vt oportuerit eum quasi compellere vt Regnum acciperet, quippe qui absconderat se ne Rex fieri cogeretur: tamen paulò pòst oblitus mandatorum Dei, & in sensum reprobum datus, non solùm Dauidem, fidelissimum sibi militem, ob inuidiam persecutus est tamquam hostem;

1. Reg. 10.

sed

sed etiam Sacerdotes Domini, quòd suspicaretur amicos esse Dauidis, planè mites & innoxios, coram se interfici iussit; & perierunt illa die Sacerdotes octoginta quinque: neque ea crudelitate contentus, ciuitatem Sacerdotum, quæ dicebatur Nobe, *percussit*, vt Scriptura loquitur, *in ore gladij; viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemq; & asinum, & ouem in ore gladij*. En ad quantam barbariem & feritatem perduxit inuidia, & carentia timoris Domini, eum Regem, qui priuatus cùm esset, erat omnium optimus. Sed neque his contentus, Religione diuina contempta, consuluit pythonissam. His igitur omnibus sceleribus prouocatus Dominus, tradidit Saulem cum exercitu suo in potestatem Philisthinorum, & vna die ceciderunt interfecti Saul cum tribus filiis eius, & ingens populi multitudo. 1.Reg.22. 1.Reg.28. 1.Reg.31.

Defuncto igitur impio Rege, translatum est Regnum ad pium & amicum Dei Dauidem, cùm iam esset annorum triginta. Initium autem regnandi duxit Dauid à lacrymis & ieiunio & planctu magno, ob mortem Saulis inimici sui, & animaduertit gladio in eum, qui dixerat à se interfectum fuisse Saulem, dicens ei: *Quare non timuisti mittere manum tuam vt occideres christum Domini?* Quid igitur mirum est, quòd Dauid 2.Reg.1.

Digitized by Google

uid diceretur vir secundùm cor Dei, qui inimicum suum sæuissimũ viuentem mortuumque ita dilexit, ac si amicissimus ei
Luc. 6. fuisset? sic enim & Deus *benignus est super ingratos, & malos:* & secundùm Apostolum,
Rom. 5. *commendat charitatem suam in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est.*

Porrò quàm iustè Dauid, misericorditer, prudenterque regnauerit, explicat ipse in Psalmo centesimo. Neque miretur aliquis, quòd ipsemet laudes suas decantet: neque enim ipse, sed Spiritus Domini per os eius loquebatur. sic enim ipse loquitur in secun-
2. Reg. 23. do libro Regum: *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam.* Et in
Act. 4. Actis Apostolorum tota Ecclesia dicit: *Domine, qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid, pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes.* Itaque Dauid laudes suas, non vt laudes suas, sed vt beneficia gratiæ Dei Spiritu sancto inspirante verè scripsit, cùm ait:
Psal. 100. *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*; hoc est, Ad laudem tuam, Deus, & ad institutionem Principum quos tu elegeris, cantabo misericordiam & iustitiam, ad quas reuocari possunt omnes virtutes, quæ sunt Principibus omnibus ad benè regendos populos necessariæ. Cantabo autem

tibi,

Digitized by Google

tibi, quia dona tua sunt, in quocumque Principe inueniantur: tua enim gratia Principes boni misericordes sunt, sed non iniusti, sed non crudeles. *Psallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.* id est, Canam non sola voce, sed etiam per instrumentum musicum, quando veneris ad me, Spiritu sancto tuo, inspirans mihi viam immaculatam, quæ consistit in misericordia & iustitia. *Vniuersæ* enim *viæ Domini, misericordia & veritas*; quæ eadem cum iustitia est. *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Hîc iam incipit Dauid explicare laudabiles mores suos, vt ceteri imitentur, tum successores, tum subditi. Ad hoc enim Principes in sublimi loco sedent, vt tamquam lucernæ in candelabro positæ, omnibus luceant. Ac primùm declarat, qualis fuerit in oculis Dei, qui videt etiam in abscondito; deinde, qualis fuerit publicè in oculis hominum: *Perambulabam,* inquit, *in innocentia cordis mei:* id est, Perambulabam viam huius præsentis vitæ, conseruans in primis cordis innocentiam, nihil cogitans, & nihil appetens contra legis diuinæ mandata; ne fortè cor meum vitiosis cogitationibus vel desideriis inquinarem. Atque id faciebam etiam *in medio domus meæ*, in penetralibus videlicet, vbi nemo

Verba text.

Psal. 24.

Verba text.

Digitized by Google

erat qui me reprehendere posset. Multi enim in foro & in plateis modestè ac moderatè se gerunt, sed in penetralibus domus fræna libidinibus laxant. Quanta igitur & quàm seuera disciplina Dauidis erat, qui etiam in penetralibus domus suæ, & in ipso corde, vbi solus Deus videt, innocentiam custodiebat? & credibile est ab ipso didicisse
Prou. 4. filium eius Salomonem, qui scripsit, *Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit.* Neque contentus Dauid innocentia
Verba text. interiore, addit: *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam: facientes præuaricationes odiui.* Hæc enim pertinent ad innocentiam oculorum & manuum. Auertebat enim magna diligentia oculos Dauid ab omni spectaculo vitioso, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aspectu rerum quæ mentem inquinare possent; sed præcipuè auertebat oculos ab omni iniustitia, à muneribus quæ excæcant oculos sapientum, à contractibus vsurariis, ab omni negotiatione iniusta: nec solùm ipse leges diuinas præuaricari nolebat, sed omnes subditos suos, quos pręuaricatores nouerat, odio habebat, & si quo modo poterat, eos à præuaricatio-
Verba text. ne compescebat. Addit posteà: *Non adhæsit mihi cor prauum: declinantem à me malignum non cognoscebat.* Tanta videlicet erat in populo

Digitized by Google

pulo sanctitatis opinio de Rege Dauide, vt improbi ad eum accedere non auderent. Magna laus Principis, cui deceptores, assentatores, lenones, atque alij scelerati homines appropinquare non audent. Non adhæsit mihi, inquit, homo praui cordis & nequam; nouerant enim omnes, à me non diligi facinorosos: *Declinantem à me malignum non cognoscebam.* Sic enim erat omnibus notum, me non delectari societate improborum, vt per se declinarent improbi à consortio meo, etiam me nescíente. *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.* Alia virtus planè regia hîc aperitur, in qua mirificè lucent misericordia & iudicium. Sæpè enim in aulis Principum regnat liuor & inuidentia: inde multi exurgunt detractores vel adulatores, qui detrahendo eiiciunt competitores, & adulando occupant eorum loca. Sed Dauid Rex sapiens & iustus, detrahentes secretò proximis suis non solùm non audiebat, sed persequebatur, & ex aula eiiciebat. Addit: *Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Non enim solos detractores, sed etiam superbos & cupidos Dauid detestabatur: nihil enim tristius accidere populis potest, quàm si ministri Regum superbi aut auari sint. Abutuntur, qui eiusmodi sunt, publica potestate ad

Verba text.

Verba text.

explendas cupiditates proprias, non sine magno detrimento populorum. Dauid igitur ad mensam suam non admittebat, tamquam domesticos & familiares, homines elatos atque superbos, neque homines cu-
Verba text. pidos, qui opibus expleri nequeunt. *Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Explosis à conuictu & familiaritate vel ministerio suo detractoribus, superbis, & auaris; eligebat & admittebat solos fideles & probos. Sæpè enim accidit, vt Principes sic delectentur fidelitate ministrorum quos vtiles experiuntur vectigalibus & gazis suis, vt facilè tolerent multa alia illorum vitia. Non sic Dauid Rex sanctus, sed coniunctam volebat esse in ministris suis fidelitatem cum probitate, & probitatem cum fidelitate. Nolebat enim amicos habere, quos inimicos Domini sui esse non ignorabat; & qui sic diligenter conseruarent regias opes, vt simul flagitiis suis perderent animas proprias, & malo exemplo perderent animas populorum. Ideò subiungit: *Oculi mei ad fideles terræ*, quærendos videlicet & eligendos: sed simul eos qui ambulant in via immaculata, id est, qui fidelitatem cum probitate coniungunt, hos ad ministrandum mihi semper deligebam. Denique

que addit: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Concludit Psalmum, demonstrans zelum suum in purganda ciuitate Dei: in qua purgatione faciebat misericordiam & iudicium: misericordiam erga bonos ciues, liberans eos ab oppressionibus impiorum, & iudicium erga malos, debitis pœnis eos afficiens. Dicit autem, in matutino se hoc iudicium exercuisse, id est, in ipso principio erumpentium malorum, antequam radices figant: nam vbi mala crescendo inualuerunt, vix magno labore eradicari possunt. Dicit autē, se disperdere voluisse omnes peccatores terræ; omnes, inquam, qui mortem merebantur, & quibus vita concedi non poterat sine periculo innocentium. Quando enim è contrario non possunt omnes peccatores disperdi, nisi cum eis multi pereant innocentes; tunc parcendum est etiam impiis, ne simul cum illis pereant iusti, iuxta parabolam zizaniorum, in qua Dominus ait: *Sinite vtraque crescere, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.* Verba text. Matth. 13.

Neque solæ virtutes regiæ, misericordia & iustitia in Dauide nostro mirificè refulserūt; sed etiam pietas & charitas in Deum tanta, quanta vix in probatissimis Sacerdo- CAP. IV.

Digitized by Google

tibus,& perfectis Monachis,Euangelio coruſcante,inueniri poterit. Et tamen hic magnus vir non in templo Domini, vt Samuel; neque in deſertis locis habitabat, vt ſanctus Ioannes Baptiſta, & noſtri Paulus & Antonius; ſed aulam regiam tenebat, opibus abundabat, vxores & filios multos habebat, exercitum armatum ducebat, vrbes oppugnabat vt caperet,& captas euertebat: & tamen ſic erat addictus colloquiis diuinis & orationi, vt ſepties in die laudes diceret Domino,& media nocte ſurgeret ad confitendum Domino;& Cantica illa ſpiritualia tam multa & tam pia ſcriberet, quæ fontes lacrymarum producunt, quæque iam per omnes Eccleſias ſuauiſſimè concinuntur; vt factus iam ſit Dauid magiſter omnium Eccleſiarum & Monaſteriorum.

Pſal.118.

Quid iam dicam de amore eius in Deũ, & de contemptu mundi huius? Ita prorſus amor diuinus cor eius occupauerat, vt diceret: *Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.* item: *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quã abſcondiſti timentibus te!* item: *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.* item: *Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* item: *Renuit conſolari anima mea, memor*

Pſal.26. Pſal.30. Pſal.33. Pſal.41. Pſal.76.

Digitized by Google

mor fui Dei, & delectatus sum. item: *Quid mihi est in cælo? & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* item: *Lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui; quoniam tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.* item: *Ego verò delectabor in Domino.* Psal. 72. Psal. 85. Psal 103.

Addidit quoque Dauid ad amorem erga Deum, pietatem & religionem erga ea quæ Dei sunt; & præparauit quæ ad templum magnificentissimum ædificandum necessaria esse videbantur, thesauros immensos. Sic enim legimus in libro priore Paralipomenon cap. 22. *Ecce ego,* inquit, *in paupertate mea præparaui impensas domus Domini, auri talenta centum millia; & argenti mille millia talentorum: æris verò & ferri non est pondus; vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparaui ad vniuersa impendia.* Ecce in quos vsus Dauid thesauros cōgessit suos: non in voluptates suas, vel gloriam suam, sed in obsequium Domini Dei sui. Neque verò solùm amabat Dominum Dauid ex toto corde suo, sed etiam despiciebat omnia quæ extra Deum sunt, vt planè inania, nihil solidi & veri boni in se habētia: quod ex toto Psalmo trigesimo octauo intelligi potest: *Ecce,* inquit, *mensurabiles posuisti dies* 1. Paral. 22. Psal. 38.

Digitized by Google

meos, id est, breuissimos, qui quasi palmo vno mensurari possint. &, *Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.* &, *In imagine pertransit homo, sed & frustrà conturbatur. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.* &, *Tabescere feciſti sicut araneam animam meam.* (aranea enim laborat in texenda tela vt capiat muscas; & ipsa interim exiccatur & consumitur.) Denique addit: *Aduena ego sum, & peregrinus, sicut omnes patres mei.* In quem locum sanctus Ioannes Chrysostomus scribens, exclamat: *Iure admirandus est magnus Dauid, qui in Regno, opibus, & potentia, se ipse appellat inquilinum & viatorem; vt qui prosperitati nō fideret: reuerà enim sunt hæc verba plena sapientia.* Neque solùm Deū, sed etiam proximum sic ardenter diligebat Dauid, vt pro eo vitam suam exponere paratissimus esset. Cùm aliquando sæuissima pestis grassaretur in populū, clamauit Dauid
2. Reg. 24. ad Deum: *Ego sum qui peccaui, ego qui iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.* Hæc nimirū est illa perfecta charitas, de qua loquitur Apostolus Ioan-
1. Ioan. 3. nes, dicens: *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

Insignis quoque fuit patientia & humilitas

tas Dauidis, tum etiam cùm Rex esset. Nam cùm fugeret Absalonem filium, qui vt Regnum patri eriperet, cum ingenti exercitu aduersus eum veniebat; accidit, vt vir quidam nomine Semei malediceret Regi, dicens: *Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial*; & proiiciebat lapides contra Dauid: cumque vnus ex Ducibus Dauid vellet consurgere aduersus eum, mortemque illi comminaretur; compescuit Dauid militem suum, dicens: *Dimitte eum vt maledicat iuxta præceptum Domini: si fortè respiciat Dominus afflictionem meam; & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.* Sic Dauid humiliter passus est vt vir priuatus pergeret maledicendo, & lapides contra se iaciendo, quamdiu voluit, etiam si facillimè posset per vnum ex militibus suis eum de medio tollere. Et cùm posteà Dauidi ex prælio victori redeunti idem Semei occurrisset, & veniam petiisset; facillimè impetrauit. Et quid mirum si veniam impetrauit à Rege mitissimo & patientissimo, de quo scriptum est: *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* 2. Reg. 16. Psal. 131.

Porrò mansuetudinis & patientiæ soror vel mater est humilitas; quarum virtutum magistrum ac doctorem se profitetur Christus dicens: *Discite à me, quia mitis sum, &* Matth. 11.

Digitized by Google

humilis corde. Atque ea causa mihi esse videtur, cur Dauid in Psalmo quodam humilitatem suam apertissimè prædicauerit, quasi glorians, ea se virtute præditum ex insigni dono Dei fuisse, quam, vt Propheta eximius prænoscebat, in Christo, filio suo secundùm carnem, primarium locum habituram. *Domine*, inquit humilis Dauid, *non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei*. Audacter hoc dicit ad eum, qui scit eum vera dicere. & eadem fiducia adiungit: *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me*. Ac ne fortè homines non facilè crederent, in tanto Rege locum tantæ humilitati esse potuisse; addit iuramentum, dicens: *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: sicut ablactatus est super matre sua; ita retributio in anima mea*. Tremendum iuramentum, si intelligatur per experimentum, quàm grauis sit pœna, priuatio lactis diuini. hæc enim sententia huius loci esse videtur, Sicut infans recèns amotus à lacte, manet in sinu vel super genua matris suæ mœstus & plorans, quia priuatus est dulcedine lactis, quæ pro illo tempore summæ deliciæ illius erant; sic anima mea priuetur dulcedine visitationis diuinæ, quæ meæ purissimæ ac solæ deliciæ sunt, si spiritus superbiæ in anima mea locum

Psal. 130.

Digitized by Google

cum vllum habet. Quorsum autem hæc declaratio humilitatis regię tendat, intelligi potest ex conclusione Psalmi, quæ est: *Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & vsque in sæculum.* hæc enim est sententia horum verborum: Si ego Rex & Propheta non me efferre audeo propter potentiam & sapientiam, neque de me ipse præsumo, sed omnem spem meam in Deo collocatam habeo; certè par est vt populus meus non in viribus suis confidat, sed speret in Deo in omni tempore, tam præsenti quàm futuro.

Restat ex rebus gestis Dauidis, peccatum eius & pœnitentia: quia enim multò plures sunt Reges qui egent exemplis pœnitentiæ, quàm innocentiæ; ideò placuit Deo, ad multorum Principum salutem, permittere, vt hic singularis eius amicus, & vir planè secundùm cor eius, in graue peccatum aliquando laberetur, & per seriam pœnitentiam citò resurgeret: & peccatum eius ac pœnitentia literis publicis scriberetur, & per omnes prouincias legeretur & cantaretur, & ad memoriam sęculorum omnium mandaretur. Igitur peccauit Dauid sanctus peccatum grande, adulterium videlicet cum homicidio coniunctum. In quo peccato multę deformitates numerari possunt. Vna, ex numero personarum quas offendit, quæ CAP. V.

plu-

Digitized by Google

plurimæ sunt; offendit enim Dauid primò Vriam, militem suum fidelissimũ, cui vxorem & vitam eripuit; deinde offendit Bethsabeam, quam ad peccatum adulterij prouocauit, & spiritualiter interfecit; tum offendit vxores proprias, quibus fidem non seruauit; præterea offendit populum vniuersum, imò etiam infideles ipsos exemplo pessimo. quod notauit Propheta Nathan,
2.Reg. 12. cùm ait: *Blasphemare fecisti inimicos Domini.* Denique offendit Deum, cuius leges apertè præuaricatus est, videlicet, *Non occides*, &, *Non mœchaberis*. Deinde grauitas peccati Dauidis cognosci potest ex circumstantiis personarum: nam offendit Dauid Vriam primò, innocentem, secundò, fidelissimum; tertiò, qui tum Dauidi militabat; quartò, quia vxorem eius polluerat per adulterium, quasi puniendum censeret, quia iniuriam acceperat; quintò, quia ipsum eumdem ministrum suæ mortis esse voluit, dans ei literas, quibus cædes ipsius continebatur; sextò, quia cùm scripsit ad Ioab Ducem militiæ vt Vriam interficiendum curaret, existimari voluit, eum magni criminis reum, & eo modo famam eius maculauit. Sed ingratitudo erga Deum, præcipua causa est magnitudinis peccati Dauidis: Deus enim in Dauidem omnia ferè dona & priuilegia contulit,

Digitized by Google

tulit, quæ in hominem conferri posse videntur. Eum siquidem Deus ex pauperculo ouium pastore fecit Regem magnum, Prophetam eximium, Imperatorem felicissimum; donauit prudentia, robore, pulchritudine; cumulauit diuitiis, prolibus, denique rebus omnibus quæ in terris desiderari possunt. Adiecit ad hæc omnia Dauid, quòd non continuò resipuit, sed hæsit in cœno peccati multos menses: iam enim natus erat filius ex adulterio, quando primùm Dauid resipiscere cœpit; & nisi Deus singulari beneficio gratiæ suæ misisset ad eum Nathan Prophetam, diutiùs fortasse in luto peccati volutatus esset. Hæc tanta peccati grauitas, hominis alioqui tam pij, in Scripturis tam accuratè exponitur, vt nullus desperet, sed omnes ad pœnitentiam, eamque seriam, primo quoq; tempore reuertantur.

Alterum peccatum Dauidis in Scriptura sancta narratur, quòd numerari voluerit homines ad bellum idoneos in vniuerso Regno suo. Sic enim legitur in secundo libro Regum: *Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitq; Dauid in eis dicentem: Vade, numera Israel & Iudam*, &c. *Et inuenta sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; & de Iuda quingenta millia pugnatorum. Percussit autem* 2. Reg. 24.

cor

Digitized by Google

cor Dauid eum, postquam numeratus est populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto, sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Et mox adfuit Gad Propheta, qui nomine Dei dedit optionem Dauid, vt eligeret in pœnam illius peccati, vel septem annos sterilitatis terræ, vel tres menses infelicis belli, vel tres dies pestis crudelissimæ. elegit autem Dauid tres dies pestis. Ista numeratio potuisset videri sine culpa, cùm Deus ipse in libro Numeri iusserit numerari omnes tribus Israel: sed pœnitentia Dauid, & ira Dei per Gad Prophetam manifestata, & pœnitentia imposita; satis apertè indicat, & Regem & populum peccasse tumore superbiæ, vel saltem inanis gloriæ, ob tam ingentem numerum virorum fortium, in Regno alioqui non ampliſſimo. Sed cõstat etiam, maius fuisse peccatum populi quàm Regis. Id quod intelligi potest tum ex illis verbis: *Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitq; Dauid in eis dicentem: Vade, numera Israel & Iudam*; tum ex pœna subsecuta, ex peste videlicet, quæ personam Regis nõ attigit, & de populo sustulit septuaginta millia virorum. Atque hæc de peccatis Dauid, quæ in Sacris literis manifestantur. Nunc pœnitentiam cognoscamus.

Primùm

Primùm igitur Humilitas & Manſuetudo cognoſci potuit ex eo, quòd cùm Nathan Propheta Dauidem reprehendiſſet nomine Dei, ac dixiſſet: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Quare contempſiſti verbum Domini, vt faceres malũ in conſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum; & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis ſolis huius. Tu enim feciſti abſconditè; ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu ſolis.* Ad hæc Dauid neque negauit, neque factum excuſauit, neque cum indignatione repulit nuntium illum, ſed ait: *Peccaui Domino.* Et quoniam Deus, qui ſcrutatur corda, vidit vocem illam ex vera & profunda contritione prodiiſſe, reſpondit ei per eumdem Prophetam: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum; non morieris.* CAP. VI. 2. Reg. 12.

Sed Dauid non contentus hoc Prophetæ reſponſo, inſtituit omnes partes veræ pœnitentiæ adimplere. Partes veræ pœnitentiæ, hæ præcipuæ eſſe videntur, Contritio cordis, Confeſſio oris, Satisfactio per opera pœnitentiæ, ac demum Patientia in aduerſis,

Digitized by Google

sis, quando præsertim satis constat, immitti illa à Deo, vt per eorum tolerantiã peccata admissa purgentur. In his omnibus exemplar eximium verè pœnitentium videtur fuisse Dauid. Nam de contritione cordis, de qua testatur idem Propheta dicens: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies*; testantur flumina lacrymarum, quæ ipse fudit: nam in Psalmo sexto dicit: *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* & apertiùs in Psalmo centesimo decimo octauo: *Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Quamuis enim hunc locum ego exposuerim aliàs cum Theodoreto & Euthymio de fletu pro peccatis aliorum: tamen maiori ratione possum nunc exponere cum sanctis Patribus, Ambrosio, Hieronymo, & Augustino, de peccatis propriis ipsius Dauidis. & in specie de peccato cum vxore Vriæ, de quo nunc agimus. *Exitus*, inquit, *aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam* ipsi oculi mei, quando vxorem alienam concupierunt. Notant autem sancti Patres, per *exitus aquarum* non significari guttas aliquas lacrymarum, sed riuos ingentes, siue potiùs flumina, vel, vt loquitur sanctus Ambrosius,

Psal. 50.

Digitized by Google

brosius, *continuum quoddam & iuge profluuium lacrymarum.* Sic nimirum diluuntur peccata, sic placatur Deus, non vt multi faciunt, qui mortem filiorum aut coniugum flumine lacrymarum deflere norunt; mortem animæ propriæ, ne vna quidem lacrymula plangere possunt. Et tamen verum est quod Veritas dicit: *Quid prodest homini si* Mat. 16. *vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?*

Neque verò sanctus Dauid solis lacrymis dolorem suum expressit, sed etiam libera confessione: neque solùm Prophetæ Nathan dixit, *Peccaui Domino*: sed palàm in oratione clamauit: *Miserere mei Deus, se-* Psal. 50. *cundùm magnam misericordiam tuam: & secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*; & similia in multis Psalmis leguntur. Neque ignorabat Dauid, hunc Psalmum cum ceteris in toto orbe terrarum vsque ad mundi consummationem esse legendum, & titulum eius futurum, *Quando intrauit Dauid ad Bethsabee.* Itaque peccati confessio in Dauidis pœnitentia non desideratur.

Porrò de ieiunio & oratione, nulla dubi-

Digitized by Google

tatio esse potest, quin crebra ista fuerint apud Dauidem post hoc peccatum patratum: nam si in Psalmo trigesimoquarto de se ipse dicit, *Induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam*; certè id fecit, cùm pro hoc maximo peccato satisfacere Deo voluit. Sanctus Ambrosius id quod legitur
2. Reg. 12. in libro secundo Regum, Dauidem iacuisse in terra, ieiunasse, & fleuisse, quando filius ipsius ex adulterio natus ægrotabat ad mortem, non tam tribuit morti propinquæ filij, quàm peccato contra Deum patrato. sic enim loquitur in Sermone septimodecimo super Psalmum centesimum decimumoctauum: *Denique*, inquit, *filio in ægritudine constituto, neque cibum sumpsit, neque regium thronum, aut cubile conscendit: sed stratus in terra, ieiuna ora lacrymis diluebat, non tam filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare desiderans.* hæc ille, qui rectissimè iudicauit, si potuisset Deum placare ob eius peccatum offensum, filium non fuisse moriturum: proinde non tam filij mortem redimere, quàm Deum placare Dauid illo suo ieiunio & humi cubatione quærebat.

Restat postrema pœnitentiæ pars, quæ in flagellis Dei æquo animo suscipiendis & patientissimè ferendis posita est: Deus enim filios suos peccantes seuerè in hac vita flagellat.

Digitized by Google

gellat, non quia odit, sed quia diligit; nam & ipsis filiis longè vtilius est hîc flagellis purgari, quàm in alio sæculo hereditate priuari. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos: *Quem diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseuerate. Tamquã filijs offert se Deus. Quis enim filius, quẽ non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri* (id est adulterini) *& non filij estis*, id est, non filij legitimi estis, ad quos solos pertinet hereditas. Deus igitur, qui Dauidem in filiis legitimis numerabat, flagellis grauissimis attriuit, præter ea quæ ipse sibi sponte assumpserat, lacrymas, ieiunia, humi cubationes, & alia id genus. Ac primum, quod per Nathan Prophetam illi comminatus est, quòd in vltionem homicidij Vriæ, gladius, id est mors violenta, non exiret de domo eius; ad literam impletum est. Obiit enim continuò filius ex adulterio natus: deinde Amnon filius eiusdem Dauidis, ab Absalone fratre occisus fuit; posteà Absalom conspirauit contra patrem, & eiecit eum ex vrbe Regia; & vt maiori iniuria illum afficeret, publicè expanso tentorio, incestauit vxores patris sui, quod Nathan futurum illi prædixerat: paulò pòst in prælio occiditur Absalom cum incredibili do-

Hebr. 12.

2. Reg. 12.

2. Reg. 13.

2. Reg. 16.

2. Reg. 12.

2. Reg. 18.

Digitized by Google

lore patris; qui non tam interitum carnis, quàm mortem æternam animæ considerabat, cùm sciret illum periisse reum scelerum grauissimorum. His accessit exprobratio &
2.Reg. 16. maledictio Semei, qui Dauidem fugientem maledicebat, vt Scriptura loquitur, maledictione pessima, quasi vsurpatorem alieni
2.Reg.15. Regni. Accessit denique fuga Dauidis ex vrbe sua Regia, & fuga adeò repentina, vt coactus sit Rex nudis pedibus, operto capite, & flens per montem oliuarũ iter facere.

Hæc sunt flagella, dura quidem, sed paterna, quibus Deus Dauidem sanctum exercuit. Et quidẽ mortem tot filiorum patientissimè tulit, ita vt intra se lugeret quidem, & sensum doloris ostenderet, sed absque murmure, absque commination e, absque signo vllo impatientiæ aut vindictæ. De vxorum siue concubinarum publica turpitudine à filio accepta, nulla mentio facta est, nisi quòd eas à sua consuetudine, vt æquum erat, remouit, & in locum vnum conclusis, alimenta subministrari iussit quoad viuerent. Exprobrationem & maledictionem pessimi Semei tulit summa animi æquitate, dum ipse viueret: sed quia res
3.Reg.2. fuerat pessimi exempli, Salomonem, qui post eum regnaturus erat, admonuit, vt pro sua sapientia delictum illud non relinqueret impu-

Digitized by Google

impunitum. Quod ergo dixerat Dauid, quando à Semei maledicebatur, *Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid*; non sic accipiendum est, quasi maledictio Semei fuisset laudabilis, vtpote à Deo imperata; sed quòd maledictio illa, quamuis falsa & iniqua, à Deo permissa fuisset ad patientiam & humilitatem serui sui Dauidis exercendam. Ac ne quis fortè miretur, quomodo potuerit maledictio illa Semei esse à Deo mandata, & tamen iniqua; legat sanctum Augustinum in libro de Gratia & libero arbitrio, hunc nodum apertissimè dissoluentem. 2. Reg. 16. S. August. l. de Gratia & libero arbitr. cap. 20.

Habemus igitur Dauidem sanctum, magnis virtutibus præditum, & à peccatis duobus, in quæ, diuina permissione, ob carnis fragilitatem lapsus fuerat, per veram pœnitentiam, diuina gratia sic liberatũ, vt Deus ipse testimonio suo sæpè ac sæpiùs repetito, in Sanctorum numerum singulari priuilegio retulisse videatur. Sic enim loquitur Deus in libro Regum tertio de Salomone, cùm idem esset senex: *Deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius.* item in eodem libro ad Ieroboam, *Non fuisti*, inquit, *sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo.* item 3. Reg. 11. 3. Reg. 14.

2.Reg.15. in libro eodem, de Abia Rege, *Nec erat*, inquit, *cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius*. item in libro
4.Reg. 14. quarto Regum, de Amasia Rege, *Fecit*, inquit, *rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.*
4.Reg. 16. item in eodem libro, de Achaz Rege, *Non fecit*, inquit, *quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut Dauid pater eius*. item
4.Reg.18. in eodem libro, de Ezechia, *Fecit*, inquit, *quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius*. item in eodem
4. Reg.22. libro, de Iosia, *Fecit*, inquit, *quod placitum erat coram Domino, & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui; non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram*. Itaque videmus, Dauidem sic laudari à Spiritu sancto in Scripturis sanctis, ac si fuisset idea optimi Regis, vt illi essent boni, qui essent illi similes: illi mali, qui essent ei dissimiles. Regnauit
3.Reg.2. Dauid annis quadraginta, vixit annis septuaginta.

VITA

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES S. EZECHIÆ REGIS.

EX Regibus Hebræorum tres tantùm inuenio à Ieſu Sirach in libro ſacro, qui Eccleſiaſticus appellatur, abſolutè laudari, & quaſi in Sanctorum numerum referri, Dauidem, Ezechiam, & Ioſiam. Et ſine dubio iſti fuerunt omnium optimi, ità vt ſancti Reges optimo iure dici poſſint. Quare operæpretium exiſtimaui, Ezechiæ & Ioſiæ res geſtas & virtutes breuiter explicare. Ezechias Rex filius fuit Regis Achaz, & pater Manaſſæ, id eſt, filius optimus patris peſſimi, & pater optimus filij peſſimi. Eccli. 49. 4. Reg. 18. 4. Reg. 21.

Fuiſſe autem Ezechiam virum optimum, teſtatur primùm Spiritus ſanctus per Eccleſiaſticum ita loquentem: *Præter Dauid, & Ezechiam, & Ioſiam, omnes peccatum commiſerunt: nam reliquerunt legem Altiſſimi Reges Iuda, & contempſerunt timorem Dei.* Non ſignificant autem iſta verba, nullum omnino peccatum commiſiſſe hos tres Reges; ſed non commiſiſſe peccatum in materia Religionis & fidei: reliqui enim omnes aut idolis ſeruierunt, aut idololatriam populo permiſe- Eccli. 49.

miserunt. Isti tres in veri Dei cultu & idololatriæ execratione diligentissimi & ardentissimi fuerunt: præterea, tres isti, si qua in re deliquerunt ex humana fragilitate, pœnitentiam sine dubio seriam egerunt, & à Deo veniam obtinuerunt. De Regibus ceteris ista non certò constant.

Secundum testimonium præbet Ezechiæ Spiritus sanctus in libro quarto Regum capite 18. his verbis: *Fecit* Ezechias *bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. In Domino Deo Israel sperauit, adhæsit Domino, & non recessit à vestigijs eius, fecitq; mandata eius, quæ præceperat Dominus Moysi. Vnde & erat Dominus cum eo.* Præclara sanè laudatio in eo libro scripta, in quo falsitas inueniri non potest.

Tertium testimonium sanctitatis Ezechiæ, idem Spiritus sanctus reddidit per ipsummet Ezechiam, qui cùm audiuisset ab Isaia Propheta, se ex morbo, in quem inciderat, moriturum; orauit ad Dominum, dicens: *Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno.* Hanc laudationem fuisse veram, testatur Isaias Propheta, qui scribit, eam orationem vt veram & Deo gratam, continuò fuisse exau-

4. Reg. 20. Isa. 38.

Digitized by Google

exauditam à Domino. Sic enim loquitur Isaias: *Et antequã egrederetur Isaias mediam* Ibid. *partem atrij, factus est sermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ Duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, & ecce sanaui te: die tertio ascendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos.* Et quia cupiebat Ezechias aliquod signum huius tam lætæ promissionis, addidit Isaias: *Hoc tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in Sole, retrorsum decem lineis. Et reuersus est Sol decem lineis per gradus, quos descenderat.* Mirabile prorsus signum, non absimile illi quod fecit Iosue, cùm Solem stare fecit. Itaque, vt crederet Ezechias se verè sanandum à morbo illo letifero, & superuicturũ multos annos; fecit Deus vt crescerent horæ illius diei, & pro duodecim horis diurnis fierent viginti duæ. Hæc sunt argumenta manifestissima, quòd Ezechias non superbè & falsò dixerit, se ambulasse coram Deo in veritate & in corde perfecto; sed humiliter & veraciter, non iactans propriam virtutem, sed Dei dona commemorans.

Quartum testimonium sanctitatis eiusdem,

dem, dare possunt opera eius: siquidem incredibili zelo purgauit Ierusalem ab omni illa fœditate idololatriæ, quam in eam inuexerant Reges qui eum præcesserant, & præsertim parens eius Achaz, vt habetur in
4. Reg. 16. libris Regum. Neque solùm purgauit ciuitatem ab omni cultu falsorum deorum; sed incredibili labore & sumptu restituit altare Domini, & sacrificia secundùm legem Domini, & omnes sacros ritus & cærimonias; ac denique renouauit totam faciem veræ Religionis, non parcens labori nec sumptibus: quæ omnia legi possunt in libro poste-
2. Paral. 29 & 30. riore Paralipomenon. Neque contentus fuit propria Religione & pietate sua, sed excitauit primùm Sacerdotes & Leuitas ad seruiendum Domino cum omni alacritate & puritate: deinde scripsit etiam epistolas ad omnes filios Israel dispersos in variis ciuitatibus, cohortans omnes ad resipiscentiam, & ad seruiendum soli Deo viuo & vero; & cohortationibus suis profecit plurimùm. Itaque non tantùm Regis pij munus impleuit, sed etiam Sacerdotis & concionatoris, prout ea tempora postulabant.

Neque minùs fuit Ezechias fortis in rebus aduersis, quàm diligens & accuratus in prosperis. Erat verò fortitudinis huius causa, quòd multũ omnino sperabat in Domi-

no,

Digitized by Google

no, non hæsitabat in fide, non diffidebat de auxilio Domini; sed cum parente suo Dauid dicere poterat: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Psal. 26. Cùm enim Sennacherib Rex Assyriorum cum ingentibus copiis varias prouincias deuastasset, & iam Ierosolymæ immineret, præ multis victoriis tumidus, misit nuntios & literas ad Ezechiam, in quibus dicebat: *Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam. Numquid liberauerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei? Ezechias ascendit in domum Domini, & expandit* literas *coram Domino, & orauit in conspectu eius., dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus Regum omnium terræ, tu fecisti cælum & terram. Inclina aurem tuam, & audi; aperi Domine oculos tuos, & vide; audi omnia verba Sennacherib, qui misit vt exprobraret nobis Deum viuentem. Verè Domine dissipauerunt Reges Assyriorum gentes, & terras omnium, & miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dij, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc igitur Domine Deus noster saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia Regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus.* 4. Reg. 19. Hanc orationem plenam fide & fiducia, Dominus audi-

audiuit; & misit Isaiam ad Ezechiam, qui illi diceret: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quæ deprecatus es me super Sennacherib Regem Assyriorum, audiui.* Nec distulit Dominus, sed illa ipsa nocte misit Angelũ suum, qui percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia; & ipse Rex visa strage tanti exercitus, recessit inglorius: & cùm rediisset in Regnum suum, & adoraret idolum suum, à filiis propriis cæsus, miserè vitam finiuit. Ex his apparuit, Deum Ezechiæ esse verè Deum solum, & ipsum Ezechiam verum seruum & amicum Dei.

Neque verò Ezechias omisit etiam partes suas in præparatione belli, quamuis fiducia eius potissimùm esset in Deo: nam vt scribitur in libro posteriore Paralipomenon, antequam Sennacherib perueniret ad
2.Paral.32 portas Ierusalem, Ezechias *inito cum Principibus consilio, virisq; fortissimis, vt obturarent capita fontium, qui erant extra vrbem, & hoc omnium decernente sententia; congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt cunctos fontes, & riuum qui fluebat in medio terræ, dicentes: Ne veniant Reges Assyriorum, & inueniant aquarum abundantiam. Aedificauit quoque, agens industriè, omnem murum qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instaura-*

uit-

uitq; Mello in ciuitate Dauid, & fecit vniuersi generis armaturam, & clypeos: constituitq; Principes bellatorum in exercitu: & conuocauit vniuersos in platea portæ ciuitatis, ac locutus est ad cor eorum, dicens: Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis Regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem quæ est cum eo: multò enim plures nobiscū sunt, quàm cum illo. cum illo enim est brachium carneum, nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatq; pro nobis. hæc ille. qui cùm ait: *Multò plures nobiscum sunt, quàm cum illo*; significat, Deum esse Dominum Sabaoth, id est exercituum, ac per hoc semper habere secum multa millia Angelorum: significat etiam, tam ipsum Deum quàm eius ministros plus posse etiam solos, quàm innumerabiles homines armatos: quod vel ex eo potest intelligi, quòd vnus Angelus statim occidit centum octoginta quinque millia Assyriorum. Habemus igitur, Regem Ezechiam virum fuisse omni ex parte perfectum, prudentem, eloquentem, pium, religiosum, fortem, amantem populi, & super omnia cultorem Dei. Vixit annos quinquagintaquatuor: regnauit annis viginti nouem. 4. Reg. 18.

VITA

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSIÆ REGIS.

SANCTVS Iosias Rex simillimus fuit Regi Ezechiæ; nam & ipse patrem habuit valdè malum, & filium reliquit etiam malum. Fuisse verò Iosiam Regem optimum & sanctissimum, iisdem testimoniis docere possumus, quibus probauimus Ezechiam sanctitate floruisse.

Primùm igitur, sanctitatem Iosiæ Regis prædicat Spiritus sanctus in libro quarto
4.Reg. 22. Regum, vbi sic legimus: : *Fecit* Iosias *quod placitum erat coram Domino: & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui: non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram.* Magna laus, similem fuisse Dauidi viro laudatissimo. Deinde testatur sanctitatem eiusdem Iosiæ Ecclesiasticus, non solùm quia iungit Iosiam cum Ezechia & Dauide; sed etiam quia speciali præconio illum ornauit, di-
Eccli. 49. cens: *Memoria Iosiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarij. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt musica in conuiuio vini.* Quibus verbis declaratur bonus odor, id est, optima fama, quam post se reli-

Digitized by Google

reliquit Iosias: & quàm dulce fuerit posteris vel cantare, vel audire res eius præclarè gestas. Præterea, testis fide dignissimus pietatis Iosiæ fuit Ieremias Propheta, qui Lamentationes scripsit de morte Iosiæ. Sic enim legitur in libro posteriore Paralipomenon: *Vniuersa Iuda & Ieruſalem luxerũt* Iosiam; *Ieremias maximè, cuius omnes cantores atque cantatrices vsque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel.* 2. Paral. 35

Denique bona opera Iosiæ testimonium perhibent amplissimum de fide & vera pietate ipsius: nam vt legitur in libro quarto Regum, & in libro posteriore Paralipomenon, Iosias imitatus Ezechiam, purgauit ciuitatem & Regnum ab omni idololatria, euertit altaria, combussit & abstulit omnia idola, & vasa atque instrumenta pro cultu idolorum excogitata, abstulit pythones & ariolos, & reduxit omnia quæ ad veram Religionem pertinebant incredibili labore & studio, sic vt Scriptura testetur, similem illi non fuisse ante eum Regem, *qui reuertetur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi*: neque post eum surrexisse similem illi. Denique, quia peccata priorum Regum furorem Domini ita prouoca- 4. Reg. 23. 2. Paral. 34 4. Reg. 23.

Digitized by Google

uocauerant, vt statuerit omnino tradere omnem terram illam in potestatem Regum Babyloniæ, & gentem illam Iudaicam mittere in captiuitatem, iussit dici seruo suo Iosiæ verba hæc: *Colligam te ad patres tuos, & colligêris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.* Itaque anno trigesimoprimo Regni sui, ætatis verò trigesimonono, occisus in bello de hac vita migrauit.

4.Reg. 22.

4.Reg. 23.

VITA ET VIRTVTES S. IOSAPHAT REGIS.

POST tres Reges, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, qui soli ex Regibus Hebræorum absolutè laudantur vt viri sancti ab Ecclesiastico in capite quadragesimonono, sex sunt alij qui laudantur in libris Regum & Paralipomenon, quòd fecerint rectum in conspectu Domini, Asa, Iosaphat, Ioas, Amazias, Azarias, & Ioatham. Sed iidem etiam reprehenduntur, quòd excelsa non abstulerint, in quibus sacrificabant idolis filij Israel: & præterea solus Iosaphat absolutè laudatur, vt verè pius, & amicus Dei; in reliquis multa alia reprehendun-

Digitized by Google

duntur. Quare solius Iosaphat, quinq; aliis prætermissis, vitam & virtutes, vt verè sancti Regis, adiiciam. Iosaphat igitur, vt scribitur in libro tertio Regum extremo, triginta quinque annorum erat cùm regnare cœpisset, & vigintiquinque annis regnauit in Ierusalem. Virtutes eius præcipuæ narrantur in secundo libro Paralipomenon capite septimodecimo, & sequentibus tribus. 2.Paral.17

Prima virtus eius fuit, Fides in Deum, & odium in idola: nam, vt Scriptura loquitur, *ambulauit in viis Dauid patris sui primis, & non speruit in Baalim, sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Israel.* Deinde altera virtus eius in eo singulariter emicuit, quòd curauit vt multi viri docti mitterentur in omnes partes Regni, qui erudirent populos circa legem & præcepta Dei, qui circuibant cunctas vrbes Iuda. Quæ res adeò placuit Deo, vt inde secutus sit pauor super omnia Regna terrarum, nec audebant bellare contra Iosaphat: quin etiam Philisthæi mittebant illi munera & vectigal argenti: Arabes quoque adducebant pecora arietum & hircorum. Sed quod multo gratius fuit Deo, illud est, quòd abiit idem Rex in Bersabee, & vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ipsorum. Itaque 2.Paral.19

Digitized by Google

concionatoris officio functus eſt, cum tanta efficacia & fructu, vt integros populos ab infidelitate ad cultum veri Dei conuerterit.

Tertia virtus, & quidem maximè propria Regum, eſt iuſtitia, quam adminiſtrari iubebat cum ſumma integritate, & cum timore Dei, apud quem non eſt iniquitas, & qui omnia cernit. Illud quoque digniſſimum memoria eſt, quòd nolebat Iudices Regni miſcere ſe in iis quæ ad Sacerdotes pertinent. *Amarias*, inquit, *Sacerdos & Pontifex veſter, in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.*

Quarta virtus eſt, fiducia maxima in
2. Paral. 20 Deum, præſertim tempore belli. Nam cùm conueniſſent Moabitæ & Ammonitæ cum maximo exercitu, adiunctis ſibi etiam Syris, & res Ioſaphat in maximo periculo eſſent; Ioſaphat continuò totum ſe contulit ad rogandum Deum, & prædicauit ieiunium vniuerſo populo ſuo, & orans Deum, dicebat: *In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere quæ irruit ſuper nos: ſed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolùm habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Et ecce poſt ora-

Digitized by Google

orationem Regis Ioſaphat, continuò ſurrexit Propheta, nomine Iahaziel, & facto ſuper eum ſpiritu Domini, ait: *Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei. Cras deſcendetis contra eos,* &c. *non eritis vos qui dimicabitis; ſed tantummodò confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos, ô Iuda, & Ieruſalem: nolite timere, nec paueatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiſcum.* Tunc Ioſaphat auditis verbis Prophetæ, locutus eſt ad populum, dicens: *Audite mè viri Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem, credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient proſpera. Deditque conſilium populo, & ſtatuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis ſuis, & antecederent exercitum, ac voce conſona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in æternum miſericordia eius. Cumq; cœpiſſent laudes canere, vertit Dominus inſidias eorum in ſemetipſos, filiorum ſcilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egreſſi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percuſſi ſunt. Namque filij Ammon & Moab conſurrexerũt aduerſum habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cúmque hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos verſi, mutuis concidêre vulneribus. Porrò*

Iuda cùm veniſſet ad ſpeculam, quæ reſpicit ſolitudinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaueribus; nec ſupereſſe quemquam, qui necem potuiſſet euadere. Venit ergo Ioſaphat, & omnis populus cum eo, ad detrahenda ſpolia.

Hinc apparet, quàm facile ſit Deo fideles ſuos protegere & locupletare. Atque hæc eſt cauſa, cur Deo valdè diſpliceat, cùm ij qui experti ſunt beneficia Dei, fiduciam ſuam, vel partem fiduciæ collocant in hominibus, ac præſertim inimicis ipſius Dei: præſertim ſi propterea amicitiam cum illis contrahant, vel fœdus percutiant, id quod ipſi Regi Ioſaphat Propheta Iehu dixit nomine Dei: *Impio,* inquit, *præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcircò iram quidem Domini merebaris: ſed bona opera inuenta ſunt in te, eò quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* 2. Paral. 19

Et alibi alius Propheta dixit eidem Ioſaphat: *Quia habuiſti fœdus cũ Ochozia* Rege impio, *percuſſit Dominus opera tua, contritæq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.* 2. Paral. 20

Sed grauior fuit reprehenſio diuina contra Regem Aſa, patrem Regis Ioſaphat.. Sic enim locutus eſt Propheta Hanani ad Aſa: 2. Paral. 16. *Quia habuiſti fiduciam in Rege Syriæ, & non in*

Digitized by Google

in Domino Deo tuo; idcircò euasit Syriæ Regis exercitus de manu tua. Nónne Aethiopes & Libyes multò plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos, cùm Domino credidisses, tradidit in manu tua? oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti: & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent. hæc Propheta ad Regem Asa; alioqui satis bonum: sed quia reprehensionem non æquo animo accepit, sed indignatus valdè Prophetam in carcerem trusit, & interfecit de populo in tempore illo plurimos; non tardauit flagellum Domini: nam ægrotauit dolore pedum vehementissimo; & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in Medicorum arte confisus est.

Hoc sanè exemplo admoneri possunt Principes Christiani, vt non faciles sint ad amicitiam & fœdera cum paganis vel hæreticis, etiamsi ad tempus vtilia videantur. Hinc enim & Iudas Machabæus, & fratres eius Ionathas & Simon, viri fortissimi, dum in solo Deo fiduciam posuerunt, victorias pænè incredibiles de hostibus omnibus reportauerunt: sed vbi cum Romanis amicitiam contraxerunt, & in auxilio illorum

Digitized by Google

ſpem ponere cœperunt; breui omnes tres necati ſunt. Et Chriſtianis temporibus Fridericus Secundus Imperator, cùm auxilia Saracenorum, Chriſti hoſtium, magnificere, & in illis confidere cœpit; breui, Deo illum puniente, & Imperium & Regnum Neapolitanum, & filios, & vitam ipſam amiſit. Sed noſter Ioſaphat, quamuis in hac re lapſus ſit vt homo, tamen multis bonis operibus plenus, & multis virtutibus ornatus, id à Domino obtinuit, vt ſolùm iactura temporali, eaque non magna, puniretur.

Vide Matthæum Paris in Henrico tertio.

VITA ET VIRTVTES IVDÆ MACHABÆI.

POST Reges Hebræorum, non alios inuenimus in Teſtamẽto veteri Principes pietatis nomine inſignes, quàm Zorobabelem cum Nehemia, & Iudam Machabæum cum fratribus Ionatha & Simone. Sed de Zorobabele, quem mirificè laudat Eccleſiaſticus cum Nehemia, nihil habemus præter nomen in libris duobus Eſdræ, & in Prophetis Aggæo & Zacharia: de Nehemia nihil ferè habemus niſi ingens deſiderium reædificandæ Ieroſolymæ in toto

Eccli. 49.

Digitized by Google

toto libro secundo Esdræ. His igitur prætermissis, ad Iudam Machabæum veniamus, quem non solùm Scriptura in duobus libris Machabæorũ, sed etiam sancti Patres, Ambrosius in libris de Officiis, Augustinus in libris de Ciuitate Dei, & Ioannes Chrysostomus in Explicatione Psalmorum, mirificè laudant. Iudas igitur Machabæus Princeps Iudæorum incidit in ea miserrima tempora, in quibus Antiochus Epiphanes Rex Syriæ non solùm bonis temporalibus Iudæos spoliabat, sed etiam diuinam Religionem illis à maioribus traditam extinguere, & ad idolorum cultum eos omnes traducere conabatur. Cuius rei testimoniũ reddere possunt egregia martyria Eleazari, & septem puerorum cum matre ipsorum, quæ habentur in posteriore libro Machabęorum; de quorum laude sanctus Gregorius Nazianzenus Orationem pulcherrimam habuit ad populum.

Lib. 1. c. 41.
Lib. 18. c. 45.
In Psal. 43

Porrò Iudas Machabæus, de cuius rebus gestis præcipuè scribitur in duobus libris, qui dicuntur Libri Machabæorum, quia de hoc eminentissimo viro potissimũ tractant; filius fuit Mathathiæ Sacerdotis optimi, qui primus zelo Dei ardere cœpit, cùm videret in ciuitate sua compelli Iudæos ad veram Religionem deserendam. Fuit autem Iudas Macha-

1. Mach. 2.

BIBLIOTECA GIOVANNI DEL VECCHIO UNIVERSITÀ DI ROMA

Machabæus post patrem Sacerdos & Princeps populi sui, pius ac religiosus valdè in Deum, sicut etiam misericors & benignus in fratres, præcipuè pauperes. De pietate in
2.Mach.15 Deum testantur illa verba Scripturæ: *Erat enim pro vxoribus & filiis, item & pro fratribus & cognatis, minor sollicitudo: maximus verò & primus pro sanctitate timor erat templi.* Et cùm essent pugnaturi aduersus hostes, magis in oratione ad Deum, quàm in viribus suis & armis confidebant. sic enim legi-
1.Mach.3. mus: *Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo.* & infrà: *Sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & Sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem. Et ecce nationes conuenerunt aduersum nos vt nos disperdant: quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum,*
2.Mach.15 *nisi tu Deus adiuues nos?* & alio loco: *Considerans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem bestiarum; extendens manus in cælum, prodigia facientem Dominum inuocauit, qui non secundùm armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. Dixit autem inuocans hoc modo: Tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia: & nunc dominator cælorum mitte Angelum*

Digitized by Google

gelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum. & hic quidem ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admouebant. Iudas verò, & qui cum eo erant, inuocato Deo per orationes, congressi sunt: manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnificè delectati. Et rursum in alio bello dixit Iudas viris qui secum erant: *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari Rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo: & nunc clamemus in cælum, & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie, & scient omnes gentes, quia est qui redimat & liberet Israel.* & infrà: *Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes.* Et anno sequenti iterùm venit Lysias, & adduxit sexaginta millia peditum, & quinque millia equitum; & eos quoque Iudas Machabæus cum parua manu, oratione ad Deum magis quàm armis, debellauit. Nec minùs opere quàm verbis Machabæus pietatem suam in Deum demonstrauit: nam 1. Mach. 4. Ibid.

Digitized by Google

victoria potitus, non cogitauit de domo sua
Ibid. priuata restituenda, sed dixit: *Ecce contriti sunt inimici nostri; ascendamus nunc mundare sancta, & renouare.* Et quod dixit, fecit; summa enim diligentia & celeritate purgauit templum ab omni contaminatione qua polluerant illud idololatræ, & restituit omnia, quæ secundùm legem Domini ad cultum Dei viui & veri necessaria erant. Atque hæc pauca de pietate erga Deum.

Pietas siue charitas fraterna erga proximos ex eo cognosci potest, quòd cùm spolia de hostibus Iudas Machabæus reportabat, non ea cum solis militibus diuidebat, sed memor erat pauperum, senum, ægrotorum, viduarum, & aliarum miserabilium
2. Mach. 8. personarum. sic enim legimus: *Debilibus, & orphanis, & viduis diuiserunt spolia; & residua ipsi cum suis habuerunt.* & infrà: *Et plures prædas diuiserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes.* Nec solùm pij & misericordes erant Machabæi in pauperes viuentes, sed etiam in animas defunctorum, præsertim eorum qui in bello ceciderant. sic enim loquitur
2. Mach. 12 Scriptura: *At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione duo-*

Digitized by Google

duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. De qua re sic loquitur sanctus Augustinus in libro de Cura pro mortuis: *In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium: sed & si nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locũ suum habet etiam commendatio mortuorum.* Itaque Iudas Machabæus non solùm viuentibus, sed etiam mortuis misericordiæ operibus indigentibus plenissimè satisfecit. Cap. 1.

Quòd autem gratissima fuerint Deo prælia Iudæ Machabæi, Scriptura duobus in locis manifestè declarat. Vnus locus est in secundo libro Machabæorum, vbi hæc verba leguntur: *Sed cùm vehemens pugna esset, apparuerunt aduersarijs de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes: ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant. Ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.* Alter locus est in eodem libro, paulò infrà, vbi eiusmodi visio describitur: *Erat autem huiuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus Sacerdos, virum* 2.Mach.10 2.Mach.15

Digitized by Google

rum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Post hoc apparuisse & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel; hic est qui multùm orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias Propheta Dei. Extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel.

Istæ certè visiones admirabiles manifestè demonstrant, Iudam Machabæum gratissimum fuisse Deo; & non sua virtute, sed Dei omnipotētis peculiari auxilio victorias tam multas & tam præclaras de suis hostibus reportasse. Pugnauit enim cum parua manu militum, primò cum quatuor Ducibus Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, & cum quatuor eorum magnis exercitibus; & de omnibus victoriam reportauit. Primus Dux Antiochi fuit Apollonius, de quo sic loqui-
1.Mach.3. tur Scriptura diuina: *Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam ad bellandum contra Israel. Et cognouit Iudas, & exijt obuiàm illi; & percussit, & occi-*

Digitized by Google

occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt: & accepit spolia eorum, & gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Alter Dux Antiochi Seron fuit, de quo sic legimus in eodem loco: *Et audiuit Seron Princeps exercitus Syriæ, quòd congregauit Iudas congregationem fidelium & Ecclesiam secum, & ait: Faciam mihi nomen; & glorificabor in Regno, & debellabo Iudam, & eos qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum Regis. Et præparauit se, & ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Israel. Et appropinquauerunt vsque ad Bethoron: & exiuit Iudas obuiàm illi cum paucis. Vt autem viderunt exercitum venientem sibi obuiàm, dixerunt Iudæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam & tam fortem, & nos fatigati sumus ieiunio hodie. Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis, & in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est,* &c. *Vt cessauit autem loqui, insiluit in eos subitò, & contritus est Seron, & exercitus eius in conspectu ipsius.* Tertius Dux fuit Nicanor cum Ptolomęo & Gorgia, qui cum quadraginta millibus peditum, & septem millibus equitum, vene- Ibid. 1. Mach. 4. & 8.

venerant ex mandato Regis Antiochi, vt delerent omnem gentem Iudæorum. Sed
1. Mach. 4. contrà accidit; nam Iudas ait suis: *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes, & fugerunt in campum; nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio. Et Iudas reuersus est ad spolia castrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas; & conuersi hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericor-*
Ibid. *dia eius.* Quartus Dux fuit Lysias, qui anno sequente venit cum sexaginta millibus peditum electorũ, & quinque millibus equitum. Et occurrit illis Iudas cum decem millibus militum, & commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum; & reliqui fugerunt, & Lysias inglorius abiit Antiochiam. Deinde pugnauit Iudas cum finitimis gentibus, ac
1. Mach. 5 præcipuè cum quatuor: primùm cum Idumæis, quos percussit plaga magna. Deinde
Ibid. cum Ammonitis, quorum Dux erat Timotheus, & habebat manum fortem, & populum copiosum: & commisit Iudas cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eius.

Digitized by Google

eius. Tertiò cum Galaaditis multa prælia Iudas commisit, vbique victor euadens. Ibid.
Quartò cum Galilæis Simon frater Iudæ, & ex ipsius Iudæ mandato multa quoque prælia feliciſſimè fecit. Ibid.

Post hæc, Antiocho Epiphane defuncto, Antiochus Eupator eius ſucceſſor venit in Iudæã cum exercitu copioſiſſimo centum & decem millium peditum, & equitum quinque millium, & curruum falcatorum trecentorum. Vicit autem tam ingentem exercitum Iudas, primùm oratione & ieiunio triduano armatus, deinde gladio cum ſuis paucis aduerſus multitudinem hoſtium fortiter pugnans: ſic enim & plurimos occidit, & reliquos in fugam egit, & tandem ad pacem & amicitiam Regem compulit. 1.Mach.6. 2.Mach.13

Denique, cum Demetrio Antiochi Eupatoris ſucceſſore poſtrema duo bella Iudas fecit. Sed tamen non ipſe per ſe Rex ad bellum venit, ſed miſit Duces ſuos, Alcimũ & Bacchidem, qui tamen nihil profecerunt. Deinde miſit Nicanorem cum exercitu magno: ſed Iudas cum ſolis tribus millibus militum, exercitum illum contriuit; & primus omnium periit Nicanor, qui ſuperbè nimis & arroganter locutus fuerat, dicens: *Niſi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas; continuò cùm regreſſus fuero in pace,* 1.Mach.7.

Digitized by Google

pace, succendam domum istam, templum videlicet Dei. Postremò addidit Demetrius, audita morte Nicanoris, mittere in Iudæam Bacchidem & Alcimum cum ingenti exercitu; in quo vltimo prælio, cùm per totam diem pugnatum esset ab octingentis militibus Iudæ aduersus viginti millia peditum, & duo millia equitum, is fuit exitus prælij, vt Dux Regis Demetrij amiserit exercitum copiosum, & exercitus Domini amiserit Ducem fortissimum Iudam. Hinc Scriptura sancta encomiũ illud de Iuda contexuit:

1. Mach. 9.

1. Mach. 3. *Et dilatauit* Iudas *gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in præliis, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutans eos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt, & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat Reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis, & in sæculum memoria eius in benedictione. Et perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Israel. & nominatus est vsque ad nouissimum terræ.*

Sed vnum est, in quo videtur Iudas aliquid

quid humani passus, Deo hoc permittente, ad instructionem Principum ceterorum: siquidem audita gloria Romanorum, misit ad eos Legatos, ac petiit amicitiam eorum, vt amicitia illa fretus, deinceps liber esset ab infestationibus Regum Græcorum. Atque exemplum Iudæ secuti sunt posteà fratres eius Ionathas & Simon, qui post illum, Principatum Iudæorum obtinuerunt; vterque enim amicitiam Romanorum honorifica legatione missa petiit, & obtinuit. Sed vt ostenderet Dominus, non debuisse Iudam, qui tot & tam manifestis signis auxilium Dei præsentissimum semper agnouerat, aliquid de spe illa sua in Deum concepta remittere, neque vllam eius partem in Romanos idololatras deriuare; permisit vt primo quoque tempore post amicitiam cum Romanis contractam, in prælio Iudas ipse occideretur: iam enim non aderant duo illi cælestes milites, qui mediũ tenentes Iudam ab omni ictu lanceæ vel gladij protegebant. & quod Iudæ contigit, idem & fratribus accidit: vterque enim post initam societatem cum Romanis interfectus fuit.

1.Mach.8.

1.Mach.9. 2.Mach.10

Neque hæc dico, quòd existimem Iudam Machabæum ob amicitiam cum Romanis initam, à gratia Dei Omnipotentis excidisse: absit enim à me iudicium tam temera-

Digitized by Google

rium. Nam si Rex Ioſaphat, qui cum Achabo Rege impio & idololatra affinitatem contraxerat, & fœdus in bello inierat, audiuit à nuntio Dei: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris, & idcircò iram quidem Domini mereberis; ſed bona opera inuenta ſunt in te, eò quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* Quanto magis de Iuda Machabæo credendum eſt, cum ob amicitiam cum Romanis initam non excidiſſe à gratia Dei; cùm & Romani minùs impij fuerint quàm Achab; & Machabæus opera bona plurima, & fortaſſe gratiora Deo fecerit, quàm Ioſaphat.

2. Paral. 19

Digitized by Google

LIBER III.

Hic postremus liber continet Vitas sanctorum Principum Testamenti noui.

VITA ET VIRTVTES THEODOSII IMP.

PRIMVS Christianus Imperator, Constantinus Magnus & planè egregius fuit. Sed quoniam Vitam eius scripsit Eusebius Cæsarienſis hæreticus Arianus, & ab illo hauserunt, quidquid scriptis de rebus eius gestis mandarunt, Socrates, Sozomenus, & alij posteriores; ideò vitam illam prætermittendam mihi esse existimaui; præsertim cùm historias Eusebij Gelasius Papa inter scripta apocrypha retulerit. Gratian. dist. 15.

Post Constantinum, celeberrimus & religiosissimus Theodosius fuit, quem sanctus Ambrosius non dubitat inter eos connumerare, qui statim ab obitu in cælum ascendunt.

Digitized by Google

dunt. Sic enim loquitur in Oratione funebri de eius laudibus habita ad populũ: *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, in quam festinauit ingredi Theodosius.* & paulò infrà: *Absolutus igitur dubio certamine, fruitur nunc augustæ memoriæ Theodosius luce perpetua.* & infrà: *Manet ergo in lumine Theodosius, & Sanctorum cœtibus gloriatur.* Et quoniam potuisset illi obiici peccatũ cædis Thessalonicensis, respondet in eodem loco idem sanctus Ambrosius, dicens: *Dilexi virum, qui magis arguentem quàm adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur insigne regium, defleuit in Ecclesia publicè peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. Gemitu & lacrymis orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publicè agere pœnitentiam. Neque vllus posteà dies fuit, quo non illum doleret errorem.* Sancto Ambrosio sanctum adiungamus Augustinum. Hic in libro quinto de Ciuitate Dei miris laudibus effert fidem & pietatem Imperatoris Theodosij, quem dicit in bello magis orando quàm feriendo pugnasse: & hoc tam manifestum fuisse omnibus, vt etiam Claudianus Poëta Gentilis de eo cecinerit: Cap. 26.

O nimiùm dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti!

& enumeratis bonis operibus eius, concludit:

Digitized by Google

dit: *Hæc ille secum, & si quæ similia, quæ enumerare longum esset, bona opera tulit, ex isto temporali vapore cuiuslibet culminis & sublimitatis humanæ, quorum operum merces est æterna felicitas, cuius dator est Deus, solis veraciter piis.*

Addam & tertium testem pietatis Theodosij sanctum Paulinum Nolę Episcopum. Hic in epistola nona ad Seuerum, loquens de laudatione sua in Theodosiũ, *Non tam*, inquit, *Imperatorem, quàm Christi seruum, non dominandi superbia, sed famulandi humilitate potentem, nec Regno, sed fide Principem prædicaui.* Denique Ruffinus, qui eodem tempore vixit, in libro vndecimo Historiæ Ecclesiasticæ sic loquitur: *Igitur* Theodo- Cap. 35. sius *præparatur ad bellum, non tam armorum telorumq́, quàm ieiuniorum orationumq́, subsidiis: nec tam excubiarum vigiliis, quàm obsecrationum pernoctatione munitus. Circuibat cum Sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.* & paulò infra: *Tunc Theodosius, vt cõuersas suas acies vidit, prostratus in conspectu Dei, Tu, inquit, omnipotens Deus noster, qui a in nomine Christi Filij tui vltionis iustæ prælia ista suscepi: si secùs, vindica in me: si verò cum causa probabili,*

Digitized by Google

& in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne fortè dicant gentes, Vbi est Deus eorum? & paulò pòst: *Etenim compertum est, quia post illam Imperatoris precem quam Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostium in eos qui iecerant retorqueret: cumq; magna vi persistente vento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorum animo, seu potiùs diuinitus repulso; Eugenius* Tyrannus *ante Theodosij pedes vinctis post terga manibus adducitur, ibiq; finis vitæ eius & certaminis fuit.* Ex his quatuor testibus omni fide dignissimis facilè potest intelligi, Theodosium nostrum non solùm pium fuisse Principem, sed etiã cum Moyse & Iosue, cum Dauide & Ezechia posse conferri, ad quorum preces Deus cum eorum hostibus manifestè pugnabat.

Sed vt ordine res eius gestæ intelligantur, adferemus in medium ea omnia, quæ Theodoretus in Historia sua literis mandauit: quamuis enim res easdem Socrates & Sozomenus scripserint, tamen Theodoretus maiori fide dignus est; cùm Socrates & Sozomenus labe hæreseos Nouatianæ infecti fuerint, & de Sozomeno scribat sanctus Gregorius in epistola ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, Sozomenum in Historia sua multa mentiri: quod etiam de

Lib. 6. ep. 31.

Socrate

Digitized by Google

Socrate dici potest, vt nos ostendimus in libro de Clericis, capite vigesimo. Sic igitur Theodoretus scribit: Per idem tempus Lib.5.c.5. Theodosius, vir cùm ob maiorum splendorem, tum ob suam ipsius fortitudinem percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò qui pares erant dignitate, verùm etiam à tribulibus suis vocatus, in Hispania vbi & natus erat & educatus, ætatem degit. Itaque Imperator incertus animi quid ageret, (quippe barbaros adeò insolentes effecerat victoria, vt difficiles admodum expugnatu tum essent, tum viderentur:) tandem sibi persuasit, si Theodosium Ducem belli gerendi constitueret, Imperium malis, in quibus versabatur, penitus liberatum iri. Quare confestim Theodosium euocat ex Hispania, Ducem creat, & cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto iter suscipit: & ingressus in Thraciam, barbarosque ex aduerso venientes conspicatus, aciem veluti prælium facturus instruit: facta autem leui pugna, cùm barbari Romanorum impetum sustinere non possent, aciem deserunt, atque terga dantes, fugæ se mandant; quos Romani quantum poterant persequuntur, magnaq; barbarorum fit cædes: nam non à Romanis solùm,

Digitized by Google

sed ab se mutuò interfecti ceciderunt. Quare cùm quamplurimi essent ad hunc modum trucidari, & pauci qui latêre potuerant Istrum traiecissent; Dux ille longè præstantissimus Theodosius, copiis suis in vrbes vicinas distributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò suæ victoriæ ipse nuntius esset, proficiscitur. Atque cùm Imperator, quæ narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum supra modùm miraretur: illi, quos stimuli pungebant inuidiæ, aiunt, eum fugæ se dedisse, & exercitum
Lib. 5. c. 6. amisisse. Theodosius igitur postulat ab illis qui contradicerent, vt nuntios mittant, perque eos multitudinem barbarorum interfectorum diligenter cognoscant: facile enim esse, ex spoliis numerum perdiscere. Cui orationi assensus Imperator, misit nuntios qui res gestas explorarent, eique posteà referrent. Duci autem optimo Theodosio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam visio ab ipso omnium Rectore Deo obiecta est. Videbatur enim videre diuinum Meletium Ecclesiæ Antiochenæ Præsulem, chlamydem sibi Imperatoriam iniicere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quæ cùm noctu secundùm quietem vidisset, prima luce cuidam ex familiaribus indicauit. Ille somnium

nium manifestum esse dixit. Ac perpauci dies iam interceſserat, cùm redeunt nuntij, qui ad res à Theodosio gestas cognoscendas profecti fuissent; retuleruntque permulta barbarorum millia trucidata esse. Itaque Imperator iam pro certo persuasum habes, se non sine summo Imperij commodo eum delegisse, Imperatorem quoque designauit, & illis Imperij partibus, quas Valens rexerat, ei commissis, ipse in Italiam contendit, Theodosiumque in Imperij partes ei assignatas dimisit. Qui vt primùm Imperium obtinuit, Ecclesiis præ ceteris rebus diligenter prospicere cœpit, & vt Episcopi suæ ditionis Constantinopolim ire maturent, admonet: nam sola ea Imperij pars Ariana labe passim commaculata fuit; pars autem versus Occidentem ab ea libera permansit: siquidem Constantinus filius Constantini Magni natu maximus, & Constans minimus natu, paternam fidem integram conseruabant: quin etiam Valentinianus Imperator Occidentis veram pietatem sinceram & incorruptam custodiebat. Imperij verò pars quæ spectat ad Orientem, ex multorum nequitia Arianam labem contraxit, ob nimiam Constantij Imperatoris facilitatem, & improbam Valentis item Imperatoris nequitiam.

Digitized by Google

Per idem tempus Iustina Valentiniani senioris coniux, & Valentiniani iunioris mater, Arianæ doctrinæ semina, quæ viuente marito occultare studuit, cùm filij sui mollem & flexibilem animum cerneret, proferre cœpit audaciùs. Adolescens autem matris monita vsui sibi fore arbitratus, primùm cum Ambrosio communicat, ratus si hunc ad suam perduceret sententiam, se alios facilè superaturum. At Ambrosius reuocat illi in memoriam paternam pietatem, & simul exponit doctrinarum differentiam, & quo modo hæ, id est Catholicæ, cum doctrina Domini & Apostolorum prædicatione conueniunt; illæ verò, id est hæreticæ, ab vtraque dissentiant, & legibus Ecclesiæ, Spiritus sancti instinctu sancitis, perspicuè repugnent. Adolescens verò, vtpote adolescens, & à matre errore cæcata incitatus, tantum aberat vt Ambrosij orationi assentiretur, vt etiam iracundia inflammatus, Ecclesiæ parietes turmis peditum tum graui tum leui armatura tectorum, circumsideret. Vbi autẽ fortissimum illum bellatorem his rebus minimè perterrefactum videt, (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos pueros obiici solent, habebat Ambrosius) tandem bile commotus, palàm dat ei mandatum, vt è sacri templi vestibulis

Digitized by Google

lis egrediatur. Tum Ambrosius, Non sum istud, inquit, facturus, neque ouile ouium proditurus lupis, neque blasphemiæ auctoribus sacrosanctum Dei templum traditurus; sed si libet me interficere, hîc intus vel cuspide hastæ, vel gladio confodito; sum enim cupidè ac libenter hanc cædem excepturus. Longo autem tempore pòst, vbi Cap. 14. Maximus de facinore contra præclarissimum veritatis præconem Ambrosium per Valentinianum admisso certior factus est; scribit ad Valentinianũ literas, hortaturque vti tum à bello contra pietatem faciendo desistat, tum ne paternam pietatem prodere moliatur; postremò minatur, bellum, si non obtemperet, se contra eum susceptum. atque quod literis significauerat, factis præstitit: nam collecto exercitu Mediolanum, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit: cuius aduentu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum, iam edoctus experientiâ quid commodi materhum attulisset consilium. Theodosius autem omni laude cumulatus Imperator, cùm certior factus esset tam de rebus ab adolescente Valentiniano Imperatore gestis, quàm de Tyranni Maximi literis; scribit ad Valentinianum, non debere eum mirari, quòd sibi Imperatori terror incussus fuerat, & robur

Tyran-

Digitized by Google

Tyranno adiunctum : nam Imperatorem armis pietatem impugnasse ; Tyrannum eamdem defendisse. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum, hunc ea veluti armis munitum, eum illa nudatum deuicisse ; pietati enim eius legislatorem fauere. Ista quidem, cùm longè à Valentiniano abesset, scripsit Theodosius: Atque simul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei subsidio, illumque iam è proprio Imperio eiectum, & ad suam ditionem accedentem conspicatus, primò animo eius adhibet curationem, impietatis morbum altiùs insitum euellit, & ad pietatem paternam reducit: deinde iubet bono animo esse: contra Tyrannum bellum gerit, sine sanguinis effusione adolescenti restituit Imperium, & Tyrannum interficit: nam rem iniustam se facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturum, si non pœnas de interfectoribus suis repeteret.

Cap. 16. Post Theodosij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis accessit Imperatorem, oraturus vt ex vrbibus Arianorum conuentus eiiciat. At Imperator, postulationem illam nimis seueram & inhumanam arbitratus, reiecit. Sapientissimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id quod volebat obtinendum, eamque

Digitized by Google

eamque planè memorabilem excogitauit: nam cùm alio tempore fortè intra palatium esset, videretque astanti Imperatori filium suum Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat; ipsum Imperatorem Theodosium, vt mos est, salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumque salutare. At Amphilochius respondit, satis esse quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbè & grauiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibiipsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilochius declarans Imperatori quod animo instituebat, contenta vòce, Vides, inquit, ô Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiaris, imò verò illis qui eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum eos qui contra Filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tamquam ingratos erga Seruatorem & Patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cùm hoc pacto cognouisset Imperator, facta eius dictaque simul admiratus, legem protinus conscripsit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes communis humani generis aduersarij tendiculas

Digitized by Google

diculas vitare, non adeò facile est: quapropter admirabilis ipse Imperator, humanæ naturæ particeps, à perturbationibus minimè vacuus fuit; quippe immoderata animi concitatione cum iusta iracundia coniuncta, facinus crudele commisit. Quod quidem ad legẽtium vtilitatem hoc loco commemorabo: nam eiusmodi profectò est, vt Imperator iste admirabilis ob id tum in crimen meritò vocari, tum contrà summa laude ac prædicatione efferri debeat.

Cap. 17. Thessalonica vrbs est, amplissima illa quidem & multis hominibus frequentata: quæ tametsi subiecta est ditioni Macedonum, præ cunctis tamen vrbibus Thessaliæ, Achaiæ, & aliarum gentium plurimarum, quas Præfectus Illyriæ moderatur, primas obtinet. In hac ciuitate cùm fortè seditio concitata esset, magistratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus contumeliis vexati. Quibus rebus nuntiatis, Imperator bile accensus, flammas neutiquam repressit iracundiæ; sed illius arbitrio permisit pronuntiandæ sententiæ de supplicio Thessalonicensibus irrogandæ potestatem. Iracundia igitur hanc auctoritatem nacta, gladios contra omnes distrinxit, & insontes pariter cum sontibus trucidauit: nam septem hominum millia, vti ferunt, interfecta

Digitized by Google

cta fuerunt. in qua occisione non iudicium anteceſſerat, neque auctores tam horrendi facinoris iuſta & legitima ſententia condemnati; ſed omnes ſimul, veluti ſpicæ in meſſe deſectæ, conciſi fuerunt. Hac miſeranda & lugubri calamitate cognita, Ambroſius Imperatori Mediolanum aduentanti, & in ſacrum templum ingredi cupienti, extra ſacra veſtibula obuiàm procedit, vetatque in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur: Eſt veriſimile, ô Imperator, te ignorare cædis abs te patratæ magnitudinem, neque poſt ſedatam iracundiá admiſſum facinus peruidere: nam Imperatorius fortaſſe Principatus peccatum agnoſcere non ſinit, ſed poteſtas offundit rationi caliginem. Verùm quæ ſit natura noſtra, & quàm fragilis ac fluxa, conſiderandum eſt, & in auitum puluerem ex quo orti ſumus, & in quem recaſuri, acies mentis intendenda; neque ipſe ſplendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatem ignorare debes. Quin etiam illis imperas, qui & eiuſdem ſunt naturæ participes, atque adeò conſerui: vnus enim Dominus omnium & Rex, huius vniuerſitatis fabricator, Deus. Quibus igitur oculis intueberis templum illius, qui eſt omnium Dominus? quibus pedibus ſanctum illud ſolum

solum calcabis? quî, quæso, manus iniusta cæde & sanguine respersas extendere audebis, & iisdem sacrosanctum Corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius Sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente tantum sanguinem tam iniquè effudisti? Recede igitur, & ne conare nouo scelere scelus antè editum augere: sed capesse vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium cælitus sententiam dat. quod quidem vinculum vim habet & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi. Huic orationi obsecutus Imperator, (nam diuinis educatus eloquiis accuratè norat, tum quæ essent officia Sacerdotis, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso (octo enim menses iam præterierant) Seruatoris natalitia fuere celebrata. Imperator autem considet in palatio lamentis se dedens, & magnam vim profundens lacrymarum. Quod cùm animaduertisset Ruffinus, qui tum Magister aulæ fuit, magnaque apud Imperatorem auctoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior; ad illum accedit, rogat causam fletus. Tum Imperator lugens acerbiùs, & maiorem in modum flens, Tu, inquit, Ruffine ludis; nam quantis in malis versor, non sentis.

Digitized by Google

sentis. Ego verò gemo, & meam ipsius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad sacrum templum seruis & mendicis pateat, liberque illis ad Dominum suum deprecandum detur introitus; mihi autem non modò ad illum locum, verùm etiam ad cælum ipsum accessus præclusus sit: nam venit mihi in mentem sententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit: *Quemcumque ligaueritis super terram, erit ligatus & in cælis*. Cui Ruffinus, Curram, inquit, si placet, ad Episcopum, ei supplicabo, persuadeboque vt tua soluat vincula. At non est, inquit Imperator, tibi morem gesturus: noui enim adeò iustam Ambrosij sententiam, vt non metu potestatis Imperatoriæ sit legem Dei violaturus. Verùm cùm instaret Ruffinus, pollíceturque se Ambrosio persuasurum, Imperator iubet properè abire, ipseque falsa spe inductus, & Ruffini confisus promissis, paulò pòst sequitur. Vt primùm autem Ruffinum diuus vidit Ambrosius, Videris mihi, inquit, Ruffine, canum impudentiam imitari: nam tametsi tuo suasu tam crudelis facta est cædes, tu tamen ita perfricuisti os, vt nec pudeat nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei insaniuisse. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratque Imperato-

Digitized by Google

rem breuî adfuturum; sanctus Ambrosius diuino zelo accensus, Ego, inquit, Ruffine, prædico, me illum ab introitu sacri vestibuli prohibiturum: quòd si Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem accipiam. Quibus auditis, Ruffinus Imperatori per nuntium significat, hortaturque vt maneat in palatio. Quæ cùm Imperator in medio foro accepisset, Eo, inquit, illuc nihilominùs, quò iustas debitasque contumelias subeam. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, nõ ingreditur in templum ille quidem, sed ad Episcopum, qui in ædicula salutatoria sedebat, accedens, obsecrat vt vincula illi soluat. At Ambrosius eius aduentum dixit esse tyrannicum, eumque ipsum contra Deum insanire, & illius leges proterere. Tum Imperator, Non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neque sacra vestibula per nefas introire cupio; sed oro, vti mihi soluas vincula, & proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui est Dominus omnium; & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum suorum pœniteat, patefecit. Cui Ambrosius, Quam tu, inquit, pœnitentiam post tam graue scelus admissum ostendis? quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti?

Tuum

Digitized by Google

Tuum est, inquit Imperator, medicamenta ostendere, eaque temperare, & vulnera quæ ægriùs curantur obligare: meum autem, quæ sunt adhibita accipere. Tum diuus Ambrosius, Quoniam, inquit, iracundiæ permisisti iudicium, & non rectæ rationi, sed animo irato obsecutus, sententiam pronuntiasti: conscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiam pronuntiatæ, irritæ sint & nullius momenti: cognitioneſque causarum de cæde & publicatione bonorum ad triginta dies scriptis proditæ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des; atque diebus illis confectis, qui decreta illa scripserint, mandata tua tibi ostendant. Ac tum quidem compressa iracundia, ratione sola causam expendens, inquires in decreta, & ita perspicies, iniqua sint, an æqua. quòd si iniqua deprehenderis, certum est, ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum; sin æqua, confirmaturum; sicque manifestè intellecturum, numero dierum interiectorum nihil de auctoritate decretorum rectè sancitorum omnino detractum esse. Istud consilium Imperator, quoniam prudentissimum esse censebat, libenter amplexatus, iubet extemplò legem conscribi, suaque subscriptione confirmat. Qua re confecta, diuus Ambrosius eius vincula soluit. Itaque

Imperator fidelissimus in sanctum templũ ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis; sed pronus humi abiectus versum illum Dauidis recitauit: *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundùm verbum tuum.* atque capillos manu lacerans, frontem ferire, lacrymarum guttis solum rigare, veniamque supplex petere cœpit. Vbi autem tempus postulauit vt dona sacræ mensæ offerret; surgit, atque non minorem lacrymarum vim quàm anteà effundens, in sanctuarium ingressus est. Cùm verò, vti solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit. At rursus magnus ille Ambrosius non conticuit quidem, sed locorum differentiam eum docuit. Ac primùm sciscitatur, ecqua re egeret: & cùm respondisset Imperator, se expectare diuinorum mysteriorum perceptionem; significat illi per primarium Diaconum, qui ei ministrabat, ad loca interiora solis Sacerdotibus aditum patere; eademque aliis omnibus inaccessa esse. Iubet igitur vt exeat, & cum reliquis laicis consistat: nam purpura, inquit, Imperatores facit, non Sacerdotes. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fidelissimus, respondítque se non animi cõfidentia inductum mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem

Con-

Digitized by Google

Constantinopoli didicisse; quare habeo etiam, inquit, pro hac medicina gratiam.

Tantis & tam eximiis virtutibus enituit tum Episcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror; alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem, alterum propter sinceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo Episcopo didicerat, etiam cùm reuertisset Constantinopolim obseruauit: nam cùm diuino quodam festo ad templum veniret, statim vt dona sacræ mensę obtulerat, exiuit. Atque cum Nectarius, qui id temporis illius Ecclesiæ Antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens inquit: Ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem interſit & Episcopum; ægrè tandem reperi veritatis magistrum; nisi solum Ambrosium noui Episcopum, dignum eo nomine. Tantum commodi reprehensio à viro virtute præstanti adhibita, secum apportare solet.

Alia porrò causa suppetebat huic Imperatori, ex qua similiter vtilitatis percepit non parum: nam coniux eius Placilla numquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere; seque primùm eisdem accuratè ipsa erudierat: siquidem e non Imperato- Cap. 18.

Digitized by Google

rio principatu se insolenter extulit, sed diuinum quo flagrabat desiderium augere studuit; quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multò reddidit ardentiorem. Itaque ad eos subleuandos, qui mutila corpora, membraque omnia labefactata haberent, nihil non diligentiæ & curæ adhibuit; atque ad eam rem non seruorum opera vsa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoque ratione Ecclesiarum hospitia visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis, qui eam ab hoc genere ministerij auocare studebant, respondit; Aurum distribuere decere Imperatorem, se autem pro ipso Imperio ei qui idipsum dederat, illam operam offerre debere. Quin etiã crebrò solebat marito dicere: Semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis. Ista assiduè animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum; sed Imperium quod suscepisti, iustè & legitimè gubernabis; atque eo ritè administrando, eum qui ipsum donauerit, augu-

Digitized by Google

augustè sanctéque coles. Eiusmodi sermonibus semper habitis, semina virtutum animo eius mandata præclarissimè commodissimeque rigauit. Ista quidem ante virum migrauit è vita: post cuius mortem non ita diu facinus quoddam fortè fortuna commissum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris quo eam complexus est, perspicuè patefecit. Cap. 19.

Imperator crebritate bellorum coactus, nouum quoddam & peregrinum tributi genus ciuitatibus imposuit: quod quidem Antiochia non tulit; sed plebs, cùm videret eos à quibus exigebatur tributum, propter inficiationem suspendi, tum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occasionem seditionis nacta patrare solet, tum statuam æneam Placillæ Imperatricis deturbat, & per magnam vrbis partem trahit. Quibus auditis, Imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit, & principatum Laodiceæ vicinæ ciuitati tradit; quippe istud Antiochenos grauissimè laturos existimauit. postremò se vrbem incensurum, penitusque vastaturum minatur, atque adeò in pagum redacturum. Porrò Magistratus quosdam in illo audaci facinore deprehensos priùs interfecerunt, quàm de ipsa tragica clade Imperator cer-

Digitized by Google

tior factus esset. Imperator autem quamuis omnia quæ fuerat minatus, imperauit fieri, tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambrosij lata erat, obstabat quò minùs fierent. Vbi verò nuntij, qui vrbi Imperatoris minas exponerent, eò adueniunt, nempe Elobocus Dux exercitus, & Cæsarius Præfectus palatij; omnes minis illis perterriti in magno metu erant. At virtutis athletæ, qui ad montis radices habitabant, quique multi erant, & viri optimi, hos duos monere & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit sanctissimus Macedonius. Iste in montium verticibus vitam agens, noctes diesque omnium Seruatori sinceras preces offerebat: qui neque Imperatoris violentiam pertimescere, neq; de potestate eorum qui missi erant, laborare visus est: sed in vrbe media, prehenso alterius pallio, ambos ex equis descendere iubet. Illi verò cùm viderent senem statura exigua pannis sordidis amictum, primò indignari quidem; sed vt primùm à quibusdam eorum qui antecedebant, viri illius virtutem didicerunt; desiliunt ex equis, illius genua amplecti, veniam denique petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia, tali oratione eos compellat: Dicite, viri charissimi, Imperatori hæc verba, non solùm Imperatorem esse,

esse, sed etiam hominem : itaque ne oculos tantummodò ad Imperium adiiciat, sed suam etiam naturam mente contempletur. Nam cùm homo sit, illis imperat qui sunt eiusdem naturæ participes ; humanam autem naturam ad imaginem & similitudinem Dei fabricatam esse. Quare ne tam crudeliter & inhumanè imaginẽ Dei è medio tolli iubeat : nam bilem mouet opifici, cùm eius imaginem contumeliosè tractet. Consideret enim quàm iniquo animo tulerit ipse æneam imaginem coniugis contumelia affectam esse ; se tamen in imaginem Dei contumeliosum esse non dubitare. Ac quantum interfit inter imaginem inanimam & animatam, viuam & ratione præditam, omnibus qui sunt ratione præditi perspicuum est. Illud præterea secum cogitet, nobis perfacile esse pro vna ærea imagine multas fabricare : sed eum omnino non posse facere vel pilum vnum illorum qui interfecti sunt. Hac audita oratione, viri illi admirabiles eam ad Imperatorem retulerunt : qua cùm eius iracundia restincta esset, pro minis quas iactauerat, scripsit literas quibus se purgabat, iræque causas in illis exposuit. Non oportebat, inquit, si quid à me peccatum esset, coniugem summis laudibus meritò decorandam, post mor-

tem tantam contumeliam subire; sed si qui mihi succensuissent, in me furentis animi impetus conuertere debuissent. Adiunxit etiam, se acerbè tulisse, & valdè animo discruciatum esse, cùm intellexisset quosdam à Magistratibus trucidatos fuisse. Ista quidem à me sunt propterea commemorata, tum quòd iniquum putabam, vt libertas loquendi à Macedonio monacho longè præstantissimo vsurpata, obliuione deleretur, tum perutilem illam legem magni Ambrosij suasu conscriptam omnium oculis subiicere cupiebam.

Cap. 20. His confectis rebus, Imperator fidelissimus omne suum studium ad errorem gentilium euertendum transtulit, legesque promulgauit, quibus imperatum erat, vt simulachrorum fana diruerentur. Nam Constantinus Magnus omnibus præconiis meritò efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametsi vetuit omnino dæmonibus hostias immolari; non tamen eorũ delubra demolitus est, sed mandatum solùm dedit, ne quisquam ad ea accederet; quin etiam istius filij sunt paterna diligenter persecuti vestigia. Iulianus autem impietatem renouare, & flammam veteris fraudis iam pridem extinctam de integro accendere laborauit. At cùm Iouianus Imperio

Digitized by Google

perio potitus esset, simulachrorum cultum omnino vetuit. Valentinianus quoque ille magnus eisdem legibus Europam præclarè gubernauit. Ceterum Valens, sicut aliis omnibus permisit potestatem, eam quam vellent religionem amplectendi, & eos colendi deos, quos ipsi pro diis haberent; ita aduersus solos doctrinæ Apostolicæ propugnatores bellum continenter gessit. Itaque toto tempore quo ille regnabat, ignem in aris accendere, libamenta & hostias simulachris immolare, gentiles non destiterunt. Quæ omnia cùm fidelissimus Imperator Theodosius pro certo comperisset, extirpauit radicitus, & sempiterna obliuione obruenda curauit. Atque ex Episcoporum nu- Cap. 21.
mero Marcellus Apamearum Antistes, vir in rebus omnibus longè præstantissimus, lege Imperatoris, tamquam machina bellica, omnia delubra vrbis cuius Episcopus erat, prorsus expugnauit. Theophilus quo- Cap 22.
que Alexandrinus Episcopus, vrbem suam errore in simulachris colendis liberauit.

Iam verò Imperator, cognita morte Va- Cap. 24.
lentiniani iunioris, & Eugenij tyrannide, in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monasticum vitæ genus excolens, vixit in Ægypto, qui gratia Spiritus sancti imbutus, sciscitantibus multas

Digitized by Google

tas res futuras prædixit. Ad istum misit Imperator nuntium, quæsitum, an bello cum tyrannis decertaret; aiebat enim de eo fieri certior. Qui, vti prædixerat, eum in primo bello victoriam sine sanguine habiturum: sic in posterum, post multam hominum cædem, superiores laturũ significauit. Qua spe indutus Imperator, complures ex hostibus acie instructa telis confixit, multosque ex barbaris, qui ei auxilio venerant, amisit. Ibi cùm Duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum superesse, hortarenturque vt bellum aliquamdiu intermitteret, quò ineunte Vere exercitu collecto, hostes multitudine vinceret: Imperator fidelissimus eorum consilium repudiauit. Nam non committendum, inquit, est, vt salutaris Crux tantæ arguatur imbecillitatis, Herculisque statuæ tantum virtutis nostro testimonio tribuatur: quippe vt Crux nostrum exercitum, ita illa hostium antecedit. Qua oratione cum tanta in Deo fiducia habita, cùm copiæ relictæ & paucæ admodum essent, & animis fractę; sacra æde in vertice montis, vbi castra fecerunt, reperta, totam noctem huius vniuersitatis gubernatorem precibus sollicitauit: sub tempus autem noctis quo galli cantare solent, somnus eum oppressit. Qui humi stratus, videre

sibi

sibi visus est duos viros candido indutos amictu, equis albis vehi, qui ipsum bono animo esse, timorem abiicere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent; nam se auxiliares & velut antesignanos ad eum missos esse, & alterum esse Ioannem Euangelistã, alterum Philippum Apostolum esse. Hac oblata visione, Imperator preces fundere non desistit: sed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque visio militi secundùm quietem apparuit, qui Præfecto suo eam narrauit: ille eum deducit ad Tribunum militum, Tribunus autem ad Ducem; Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori significat. Tum Imperator, Non mei causa, inquit, hæc visio oblata est (ipse namque illis qui victoriam promiserant, fidem habui) sed ne quisquam existimaret, me, vtpote prælij faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus, Imperij mei propugnator, hanc obtulit visionem, vt mihi eamdem narranti certum testimonium daret: nam mihi primùm communis omniũ Dominus illam ostenderat. Quare omni metu prorsus amoto, antesignanos nostros & Principes belli gerendi sequamur: nemo bellantium multitudine metiatur victoriam; sed eorum potentiam, qui se Duces nobis præbent,

Digitized by Google

bent, quisque consideret. Hac oratione militum animis valdè confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cùm videret milites procul à se ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse verò colle quodam occupato, ait militibus suis, Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem prælio decertare. Dat igitur mandatum Ducibus, vt viuum eum ad se & vinculis constrictum adducerent. Postquam autē phalanges ordine locatæ erant, satis animaduerti potuit, tum quàm ingentes hostium copiæ essent, tum quàm paucæ cum Imperatore iungerentur in acie. Cùm autem tela vtrimque coniici cœpta sunt, tunc antesignani Imperatoris verè promissa præstitere: nam ventus violentus è regione hostibus irruens, illorum sagittas, iacula, spiculaque in ipsos retorquet, adeò vt nullum teli genus eis adiumento fuerit, neque miles grauis armaturæ, neque sagittarius, neque iaculator Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quin etiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vi grauiter oppugnatas tegere & tueri eos coëgerit: Imperatoris autem exercitus nullo damno incommodóve ex illo tur-

Digitized by Google

turbine accepto, fidentibus animis hoſtes trucidant. Qui quidem his rebus perſpectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copiis allatum erat, cognito, abiectis armis veniam ab Imperatore ſuppliçes petunt. Ille autem flexit animum, & illorum miſericordiam capit. Iubet deniq; Tyrannum celeriter ad ſe adduci. Illi igitur properè collem aſcendunt, in quo Tyrannus ignarus rerum iam geſtarum conſidebat. Qui cùm eos anhelantes videret, ipſaque anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem, victoriæ nuntios eſſe ſuſpicatus eſt. Rogat, num Theodoſium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent. Cui illi, Non eum, inquiunt, adducimus ad te: ſed te hinc ad eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit ſummus huius vniuerſitatis moderator Deus. Quæ cùm dixiſſent, ei è ſolio erepto vincula iniiciunt, abducunt vinctum; & qui paulò ante inſolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodoſium deducunt. Imperator autem primùm iniuriarum in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis, eum in memoriam reuocat: deinde bellorum contra Imperium legitimum ſuſceptorum cauſas cum irriſione reprehendit: reprehendit ſtatuam Herculis, qua fretus tam audax temerariumque facinus admiſe-

rat:

Digitized by Google

rat: postremò iustam æquamque de supplicio illi irrogando sententiam pronuntiat. Talem se Theodosius cùm in pace tum in bello præstitit: quippe semper diuinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapsus, filiis Imperium distribuit, ac maiori natu eam partem quam ipse rexerat; minori autem Europæ tradidit gubernacnla. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem conseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filiis adhibita, obiit mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Collatio Theodosij cum Dauide.

RECTISSIME Theodosius Imperator cum Dauide Rege conferri posse videtur. Vterque bellator feliciſſimus fuit, vterque pietati in Deum addictiſſimus, vterque mitis & humilis valdè, vterque peccatum grande commisit, vterque ita seriò peccatum suũ lacrymis lauit, vt cor vtriusque super niuem dealbatum fuisse videatur. Multa prælia fecit Dauid, & semper victor euasit; quia non in gladio & arcu suo con-

Digitized by Google

confidebat, sed in Deo viuo & vero, qui est Dominus exercituum. Sic noster Theodosius multa prælià fecit; sed tria potissimùm. Primũ aduersus barbaros, qui cùm Istrum flumen transiuissent cum ingentibus copiis, vt non solùm Thraciæ, sed toti Orienti terrorem maximum incusserint; occurrit illis Theodosius, nondum Imperator, sed à Gratiano Imperatore Dux militũ electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Cæsare dicere posset: *Veni, vidi, vici.* eaque causa fuit, vt Gratianus eum consortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potiùs quàm commissum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaserat: sed hoc, vt Abbas Ioannes vir sanctissimus illi prædixerat, sine sanguine militum suorum confecit, occiso repentè Tyranno, & Occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commisit, sed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, vt paulò antè dictum est. Itaque tam Theodosius quàm Dauid, diuina protegente dextera, in omni prælio victor euasit.

De pietate & fide Dauidis testimonium habemus ab Ecclesiastico, qui loquens de Regibus Testamenti veteris, scribit, omnes Eccli. 49.

Reges illos peccauisse, præter Dauidem, Ezechiam, & Iosiam; reliqui enim omnes vel idololatræ fuerunt, vel idololatriam permiserunt. Idem nos de Theodosio dicere possumus, si comparetur ad Imperatores qui ante illum fuerunt, vno excepto Philippo, qui tamen idololatriam non sustulit, nec prohibuit. Deinde Constantinus Magnus & eius filij, vt etiam Iouianus & Valentinianus cum filiis idololatriam prohibuerunt, sed non euerterunt; quin potiùs Valens Imperator eam liberam esse voluit, & Iulianus Apostata eamdem exercuit & fouit. Primus, qui cultum inanium deorum seuere prohibuit, & fana ac templa deorum euertit, & idololatriam funditus extirpauit, Theodosius fuit, vt Theodoretus testatur. Ad hæc, Rex Dauid mitis & humilis fuit, & arguentes se patienter audiebat, vt intelligi potest ex increpatione Nathan Prophetæ: noster quoque Theodosius non solùm mitis & humilis, sed Sacerdotibus Domini obedientissimus fuit. Iussit illum aliquando sanctus Ambrosius exire de sanctuario, & cum reliqua plebe consistere: paruit continuò, & gratias egit, quòd ab Ambrosio didicisset differentiam inter Sacerdotes & laicos, quam differentiam apud Constantinopolim discere non potuerat.

Digitized by Google

tuerat. Et tamen hic non erat vnus ex Regibus, sed Imperator Orientis & Occidentis vniuersi. Multa prætereo causa breuitatis.

Venio ad comparationem peccati & pœnitentiæ. Dauid peccauit adulterans alienam vxorem, & maritum eius occidi procurans: qua occasione non ille solùm, sed permulti alij perierunt, vt intelligi potest ex libro secundo Regum. Theodosius iratus, quòd apud Thessalonicam seditione facta Magistratus publici lapidibus obruti fuissent, iussit à militibus suis occidi obuios quosque de populo; & cædes ascendit ad numerum septem millium hominum. Admonitus postea Dauid à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodosius ab Ambrosio Episcopo, simili modo pœnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cum peccato, & pœnitentiam cum pœnitentia. Peccatum Regis Dauid ex concupiscentia carnis, peccatum Imperatoris Theodosij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occisio multorum innocentium sine vlla causa iusta: peccatum Theodosij fuit vnum, & ex iusta causa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magistratus. Itaque peccatum

Theodosij in eo solùm positum fuit, quòd iracundia vehemens effecit, vt vltionis iustę metas excederet. Addit autem sanctus Ambrosius in Oratione de obitu Theodosij, fleuisse illum peccatum, quod ei aliorum fraude obrepserat: quæ certè circumstantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipse videtur peccatum Dauidis grauius iudicasse quàm peccatum Theodosij: Dauidi enim per Nathan significari iussit, filium ex adulterio natum paulò pòst moriturum, & gladium ex eius domo non recessurum, & vxores eius publicè violandas; quæ vaticinia breui adimpleta sunt omnia: Theodosio nostro post peractam pœnitentiam, omnia prosperè euenerunt. Pœnitentia Dauidis sine dubitatione vlla, seria, & grauis, & diuturna fuit; sed tamen priuata, inter domesticos parietes, in gemitu & lacrymis: at pœnitentia Theodosij non solùm seria, & grauis, & diuturna, sed etiam publica fuit. Primùm per menses octo, sancti Ambrosij iussu ab ingressu templi, communicatione Sacramentorum abstinuit; quod totum tempus in lacrymis & dolore consumpsit. Deinde publicè in templo coram populo humi stratus, pauimentum lacrymis lauit, frontem percussit, capillos sibi euulsit: ita Deo, Sacerdotibus, & toti

Eccle-

Digitized by Google

Ecclesiæ satisfecit. Et, quod argumentum est verissimæ & maximæ pœnitentiæ, toto vitæ tempore peccatum illud posteà defleuit. Sic enim loquitur sanctus Ambrosius in Oratione paulò antè commemorata: *Neque vllus posteà dies fuit, quo non illum doleret errorem. quod vtique à sancto Dauide didicisse videtur, qui ait in Psalmo, quem propriè scripsit ob peccatum homicidij cum adulterio coniunctũ, Peccatum meum contra me est semper.* Sic igitur Dauid pariter cum Theodosio, & Theodosius cum Dauide speculum fidei, iustitiæ, humilitatis, Religionis, & pœnitentiæ omnibus Regibus, aliisque Principibus; vt cùm Regnum temporale dimiserint, Regnum adipiscantur æternum.

Obiit Theodosius anno Domini 395. cùm vixisset annos quinquaginta, & imperasset cum Gratiano & Valentiniano iuniore annos quatuordecim, & solus in toto orbe Romano annos duos, relictis Imperij heredibus filiis suis, Arcadio & Honorio.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES TIBERII

Imperatoris optimi & religiosissimi.

TIBERIVS Imperator cum Iustino regnauit vt Cæsar, annis tribus; solus autem vt Augustus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, sed potissimùm quatuor. Primùm enim populos sibi subiectos gubernauit vt pater, non vt dominus; ex quo factum est, vt ab omnibus subditis mirificè diligeretur. Deinde, in bello quod gessit cum Persis, exercitum tam copiosum collegit, & virorum fortissimorum plenum, vt nullus vmquam Imperator eiusmodi castra habuisse legatur; proinde mirum non fuit, si Persas omnino domuerit. Ad hæc, erga pauperes Christi, ob eiusdē Christi amorem, vsque adeò liberalis & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis excessisse videatur; cùm eius prædecessor Iustinus, & eius successor Mauritius, auarissimi fuisse legantur. Ex quo factum est, vt Iustinus in pœnam peccati in delirium inciderit, & coadiutore in Imperio opus habuerit; & Mauritius exosus militibus factus, cum vxore & liberis occisus

Digitized by Google

cisus fuerit. Denique, in fide Catholica asserenda & defendenda ardentissimus fuit, sic vt amicissimo Antistiti, & de se optimè merito, Eutychio Episcopo Constantinopolitano non pepercerit, cùm eum à sancto Gregorio Romano, tunc Diacono, pòst Pontifice, de hæresi conuictum fuisse animaduertit. Hæc & alia eiusdem generis ex quatuor Scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio Turonico & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iam Euagrium audiamus Tiberij laudes enarrare incipientem.

Intereà temporis Iustinus de consilio Sophiæ Tiberium Cæsarem declarat; taliaque verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia vel vetere vel recentiore sunt omnino commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad sua ipsius peccata confitenda, tum ad explicanda ea quæ ex vsu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Episcopus vnà cum suis, cumque Principes ac Magistratus, cùm denique milites Prætoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negotia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumue- Lib. 5. c. 13.

Digitized by Google

ſtiens, ſic clara voce locutus eſt: Ne te in errorem inducat veſtis ſplendor, neque illuſtris ornatus iſtarum rerũ quæ ſub aſpectum cadunt, decipiat; quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum grauiſſimis ſuppliciis obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. ſumma cum manſuetudine & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito Magiſtratus demonſtrãs, Non oportet, inquit, horum conſiliis morem gerere: nam hi me in iſtas quas cernis miſerias deduxerunt. Aliaque eius generis protulit verba, quæ omnes cùm in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolùm & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primùm, quod ad corporis formam attinet, ea Principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo & benignitas exornauit. Primo ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendũ inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolùm ad neceſſitatem, verùm etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modò conſiderabat, quòd qui opis indi-

Digitized by Google

indigeant, illis beneficia accipienda sint; sed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum existimauit, quod cum subiectorum lacrymis collectum est. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigalibus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impositis ferè labefactauerat, quasi in libertatē vindicauit, & non modò damnum pro eius magnitudine, sed etiam cum fœnore sarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores suos subiectos Magistratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodò diuendere consueuerant, remisit; cauitq; per leges, ne quid eiusmodi in posterum committeretur.

Idem Tiberius cùm pecuniam malam & iniquè partam ita collocasset, sicut ratio & æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facilè præstantissimorum tam ex gentibus Transalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex Cisalpinis, quin etiam ex Massagetis, aliisque ex genere Scytharum, ex Pœonia præterea, Mysia, Illyria, & Isauria collectorum, adeò vt propè centum quinquaginta turmas equitum lectissimorum instructas haberet: quorum subsidia Chosroëm, qui statim post Daras Cap. 14.

Digitized by Google

expugnatas, tempore æstiuo in Armeniam inuaserat, indeque iter versus Cæsaream vrbem Cappadociæ primariam susceperat, penitus profligauit. Iste Chosroës tam insolenter se gessit aduersus Imperium Romanorum, vti cùm Imperator legatos ad eum misisset, illis ne se quidem adeundi potestatem facere dignaretur, sed iuberet eos Cæsaream vsque sequi. Ibi namq; se consilium de eorum legatione initurum dixit. Postquam verò exercitum Romanum ex aduerso sibi occurrentem, & à Iustiniano fratre Iustini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas classicum canentes, & signa ad pugnam sublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram & furorem anhelantes, & tantum ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero vel ipsa cogitatione conceperit, animaduertit; vehementer obstupefactus, præ re tam insperata inexpectataque ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callidè ludificantem, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus est: & cùm Persæ impetum eius ferre non possent, sed aciem

penitus

Digitized by Google

penitus deſererent; Curs magnam cædem hoſtium fecit. Poſtremum agmen à tergo inuadit, vbi apparatus tum Choſrois tum totius exercitus locatus fuit. Capit theſaurum Regis vniuerſum, & omnem prætereà apparatum bellicum, idque Choſroë inſpectante, toleranteque, atque hoc potiùs perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipſum irrueret. Curs igitur cum ſuis magna pecuniæ vi & multis ſpoliis potitus eſt: iumenta cum ſarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Choſroës, abducit: atque Perſarum exercitu repulſo, lætum pæana canentes, ſub crepuſculum redit ad ſuos, qui iam ſtationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Choſroës, neque illi præliari cœperant; ſed quędam dumtaxat velitares pugnæ factæ ſunt; ſicubi ſinguli ex vtroque exercitu, vti fieri ſolent, cum ſingulis congrederentur. Choſroës autem ingenti rogo noctu accenſo, prælium nocturnum inſtituit. Ac cùm Romani duos haberent exercitus, illum qui verſus Septemtrionem erat, intempeſta nocte adoritur. Quo repentè & de improuiſo pedem referente, Melitinā vrbem ſitam in proximo, præſidiis nudatam, atque prorſus deſertā à ciuibus, inuadit; qua igne abſumpta, parat ſe ad fluuium Euphratem tra-

Digitized by Google

traiiciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum coactæ eum sequi cœperunt, ipse metuens de salute sua, conscenso elephante fluuium transmittit: magna autem pars exercitus sui tranando flumine vndis obruta est. Quam submersam cùm accepisset, maturè decessit. Itaque Chosroës hoc postremum supplicium pro insana temeritate contra Romanos admissa luens, vnà cum suis qui supererant, in Orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iustinianus verò incursione cum toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hieme ibi commoratus est, nemine quidquam omnino ei exhibente molestiarũ. Circiter verò Solstitium Æstiuum redit, nulla parte exercitus amissa: atque in finibus, quibus Romanorum & Persarum Imperium terminatur, cum magna vitæ prosperitate & rerum gestarum
Cap. 15. gloria totũ æstatis tempus contriuit. Chosroës autem ingenti doloris cumulo oppressus, animo fracto & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & variis ægritudinis fluctibus demersus, miserandum in modum interiit: ac legem quam scripsit, ne Rex Persarum in posterum contra Romanos arma ferret, velut sempiternum suæ fugæ monimentum post se reliquit. Quo exstincto,

Digitized by Google

ſtincto, Hormiſdes eius filius regnũ capeſſit: de quo in præſentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ me ad ſe vocant, & ſermonis noſtri curſum eò tranſferri expectant.

Audiuimus Euagrium; audiamus nunc Gregorium Turonicum. Cùm autem Iuſtinus Imperator amiſſo ſenſu amens effectus eſſet, & per ſolam Sophiam Auguſtam eius Imperium regeretur, populi, vt in ſuperiore iam libro diximus, Tiberium Cæſarem elegerunt, vtilem, ſtrenuum, atque ſapientem, eleemoſynarium, inopumq; omnium defenſorem. Qui cùm multa de theſauris quos Iuſtinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Auguſta illa eum frequentiùs increparet, quòd Rempublicã redegiſſet in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè diſpergis; aiebat ille: Non deerit fiſco noſtro; tantùm pauperes eleemoſynam accipiant, aut captiui redimantur. hic eſt enim magnus theſaurus, dicente Domino: *Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur*. Ergo, de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in ſæculo. Et quia, vt diximus, magnus & Lib. 5. c. 19.

verus

Digitized by Google

verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat: nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua, Domine, frontẽ munimus & pectora, & ecce Crucem sub pedibus cõculcamus. Et dicto citiùs iussit eam auferri: defossáq; tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem: nuntianteſque iussit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiam: iussuque eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. sublatumque aurum pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat; nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua.

Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille Dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratã vrbem aduenit, ibique in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentique reposuit; ibique interfectis conscijs, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit: defun-

defunctoque Narsete, hæc sub terra latebant. Cumq; supradictus senex huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedéte verò sene, hi sequuntur attoniti: peruenientesque ad cisternam, deopertamque ingrediuntur, in qua tantum aurum argentumque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille ampliùs hilari erogatione dispensauit egenis.

Dum hæc gererentur, Iustinus impleto Imperij octauodecimo anno, amentiam quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo sepulto, Tiberius Cæsar arripuit iam olim aggressum Imperium. Sed cùm eum secundùm consuetudinem loci ad spectaculum Circi præstolaretur populus processurum, parare ei cogitans pro parte Iustiniani insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur; ille per loca sancta processit. Completaque oratione, vocato ad se vrbis Papa cum Consulibus Lib. 5. c. 30

sulibus atque Præfectis, palatium est ingressus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impositus, cum immensis laudibus Imperium confirmauit. Factionarij quoque opperientes ad Circum, cùm cognouissent quæ acta fuerant, pudore confusi, sine effectu regressi sunt, nihil homini, qui in Deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus, adueniens Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille secundùm patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adsistere. Sophia verò Augusta, immemor promissionis quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iucundaretur; vocato clàm Iustiniano, Sophia voluit eum erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur, apprehensamque Augustam ab omnibus thesauris spoliauit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens: segregatisque pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum

Nota diuinam prouidentiam erga pium Imp.

Digitized by Google

num verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victorque regressus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

Audiamus nunc sanctum Gregorium disputantem cum Eutychio Patriarcha de resurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem non peperciſſe Eutychio erranti, quamuis ipsum Eutychium maximi faceret, eo potissimùm nomine, quòd sibi Imperium prædixisset, vt Eustathius in eius Vita testatur. Sic igitur loquitur sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo: *Et rursus circumdabor pelle mea.* Cap. 29. *Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis aufertur: neque sicut Eutychius Constantinopolitanæ vrbis Episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aëréque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus, & latus, palpanda*

Luc. 24. *panda ossa carnémque præbuit, dicens: Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Qui cùm eidem Eutychio in Constantinopolitana vrbe positus hoc Euangelicæ veritatis testamonium protulissem, ait: Idcircò Dominus hoc fecit, vt dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam, est res valdè quam astruis, vt inde nobis dubietas surgat, vnde discipulorum corda à dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quàm vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati. Si enim non hoc habuisse astruitur quod ostendit; vnde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra destruitur.* & paulò infrà: *Cùm piæ memoriæ Tiberius Imperator secretò me & Eutychium suscipiens, quid inter nos discordiæ versaretur agnouit, & vtriusque partis allegationes pensans, eumdem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens, deliberauit vt flammis cremari debuisset.* hæc sanctus Gregorius. Ex qua historia perspicuè cernitur, quantus fuerit in eo Principe Catholicæ fidei zelus. Erat enim Eutychius nòn solùm Imperatori gratissimus & amicissimus, sed etiam Episcopus Regiæ ciuitatis, & vir doctus, qui libros iam scripserat, & quod

maius

maius est, opinione sanctitatis, & signis atque miraculis editis clarissimus. Contrà, Gregorius homo externus, ordine Diaconus, ætate iunior, nulla scriptione celebris, nullo miraculo edito illustris, nullo beneficio Imperatori adstrictus: & tamẽ vbi cognouit Imperator opinionem Eutychij hæreseos labe esse suspectam, non solùm eam reiiciendam censuit, sed etiam librum ipsum continuò flammis voracibus cremandum existimauit. Itaque pius Imperator, vbi periculum fidei Catholicæ vidit, oblitus est amicitiæ & beneficiorum Eutychij, necnon dignitatis pontificalis, ætatis senilis, opinionis doctrinæ, vitæ sanctitatis, & famæ cælestium miraculorum, & cum Apostolo clamandum censuit: Etiamsi Angelus de cælo euangelizet, præter id quod hactenus euangelizatum est nobis, anathema sit. Galat. 1.

Audiamus rursus Gregorium Turonicum de felici exitu ex præsenti vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migrauit à sæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu suo: erat enim summę bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudiciis iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cùm Lib. 6. c. 30.

Digitized by Google

ægrotare cœpisset, & se iam viuere desperaret, vocauit Sophiam Augustam, dicens: Ecce iam impletũ sentio tempus vitæ meæ, nunc cum consilio tuo eligam qui Reip. præesse debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens: Valdè strenuus & sagax est vir iste; nam & sæpiùs contra inimicos Reip. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt isto transeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tiberius postquam consensum cognouit Augustę de huius electione, iussit exornari filiam suam ornamentis Imperialibus, & vocato Mauritio ait: Ecce cum consensu Sophiæ Augustæ ad Imperium eligeris; in quo vt firmior sis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauritio, dicens: Sit tibi Imperium meum cum hac puella concessum. Vtere ea felix, memor semper, vt æquitate & iustitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum suam; & transacta solemnitate nuptiarum, Tiberius obiit. Igitur celebrato iustitio, Mauritius indutus diademate & purpura, ad Circum processit: acclamatisq; sibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio cõfirmatur.

Audiamus denique Nicephorum de morte Tiberij hæc narrantem: Imperator in lecto suo repositus, in somnis viri speciem

Lib. 18. cap. 16

ciem ea forma, quæ neq; verbo neque scripto exprimi queat, & veste tam candida, vt cubiculum eius illustraret, vidit. Vir is manu protesa talia verba ad eum præfatus: Hæc tibi, Tiberi, ter sanctũ Numen renuntiat: Tyranni impij Imperij tui tẽporibus non extabunt. Postquã autem euigilauit, & somnium illud amicis exposuit; legibus deinde naturæ, quamuis Imperator esset, obsecutus, terrenam tunicam deposuit, anima eam veluti vmbraculum quoddam relinquente, ad sedes superas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus annis, solus autem quatuor annis præfuit. hæc Nicephorus. Porrò visio illa mirabilis ad Imperiũ temporale Tiberij referri non potuit, cùm iam cõpletum esset; neque ad Imperiũ successoris, cùm constet, Mauritiũ à Phoca tyrãno crudeliter interfectũ fuisse: proinde necesse est, promissionem illam ad cælestis Imperij securitatem esse referendum, ad cuius consortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, *Venite Benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare*, &c. Matth. 25.

Obiit Tiberius Imperator anno Domini 586. cùm imperasset annos septem, tribus cum Iustino, quatuor solus.

Digitized by Google

VITA S. VENCESLAI REGIS BOHEMIÆ,

Ex D. Ioannis Dubrauij Olomucensis Episcopi Historiæ Bohemicæ libro quarto & quinto conscripta. Consentiunt manuscripti codices, & antiquissima Martyrologia.

CAP. I. SANCTVS Venceslaus Bohemiæ Rex, patre Christianissimo simul ac religiosissimo Vratislao, matre verò Drahomira Lucensi, à Christiana Religione alienissima, progenitus fuit: siquidem longè seueriorem immanioremque in Christianos, quàm Iezabel in Prophetas, ea se exhibuit. Qua de causa Ludmilla Vratislai Ducis mater, per speciem visitandi salutandique Drahomiram nurum suam Pragam adiit; reverà vt alterum filiorum (duos enim habebat, Venceslaum & Boleslaum) sibi dari nutriendum impetraret. Cui cùm oblata esset tam à patre quàm à matre legendi, vtrũ accipere vellet, potestas, Venceslaum, in quo melior indoles meliorque spes elucebat, sibi adoptauit, aluitque deinceps pro suo:

3. Reg. 18.

suo: præceptorem ei adiungens Paulum, virum opinione sanctitatis celebrem. Hic domi aliquamdiu puerum docuit, pòst auctor fuit, vt Budecum ad Nycenum presbyterum ludi illic magistrum mitteretur, inquiens, maiores ibi eum in literis & disciplinis Christianis profectus facturum, inter multos condiscipulos Christianos. Nam hæc præcipua cura erat auiæ, vt nepos Christianam religionem ante omnia disceret coleretque.

Interim marito funerato, filiisque adhuc ætate imbecillioribus, Drahomira regionem inuadit, ac statim odium in Christianos malè diu dissimulatum detegit, edicto proposito, vt templa Christiani occluderent, cultu cærimoniisque abstinerent: Sacerdotes populum ne docerent, nec ludimagistri discipulos. Secùs facientibus carcer, exilium, mors denuntiata. Pragæ Magistratus immutati, & pro Christianis idololatræ crudelissimi substituti, quorum instinctu clàm palamque ac semper impunè fidei cultores indignè tractabantur, occidebanturque. At si quis ex Christianis vel se defendendo, vnum illorum aliquem interfecisset, pro vno in decem capita animaduertebatur. Tum verò, secundùm tam impia tamque immania matris facinora, Ven- CAP. II.

Digitized by Google

ceslaus, qui hactenus ne in Principatum succederet, ætatis studiorumque excusatione vtebatur, auiæ maximè hortatu, pollicentis se quoque curarum nepotis fore participem, magno omnium assensu, regimen in Bohemos suscepit.

CAP. III. Ad tollendam igitur fraternam discordiam, quam plerumque inter fratres bona indiuidua suscitare solent, in ipso statim Principatus introitu decernitur, vt Boleslao fratri iuniori pars aliqua hereditatis assignetur, finesque vtriusque ditionis constituantur. Boleslauia ei assignata est cum territorio suo vltra Albim, ita vt Albis fluuius citra vltraque terras finiret. Mater iuniorem filium moribus suis congruentem secuta est: Venceslaus Principis thronum solus Pragæ obtinuit. Alius fortasse mutato honore, id quod subinde vsu venire videmus, mores quoque aucta dignitate & potentia immutaret: at Venceslaus ab omni ambitione inuictus, demissiùs pænè Princeps quàm priuatus agebat, aliquantoque diligentiùs obseruabat, ne quid de instituto prioris vitæ apud auiam transactæ intermitteret: nam & noctibus intensiùs quàm priùs ad psallendos Psalmos laudesque Deo dicendas vtebatur, & dies per plura pietatis officia transigebat, crebriùs in funus prodeundo, lan-

Digitized by Google

languentes inuisendo, laceros nudosque conuestiendo, pauperes alimentis sustentando. Instituerat praetereà sibi inediæ ac vigiliæ quoddam quasi cum auia certamen, experiri satagens, ipse an illa sæpiùs ieiunaret peruigilaretque.

Interim Drahomira dirumpi præ inuidia, secumq; nefaria aduersus socrum meditari, quòd illa maiore gratia apud Venceslaum, quàm ipsa mater polleret, Religionemque Christianam nimis prolixè proueheret. Nec longiùs nefaria meditata perficere distulit, quàm inuenit cædis perficiendæ audaces sicarios. Instante exitij die, quem Ludmilla futurum diuinitus præuiderat, vocat ad se clientulos omnes, mercedemque cuique suam dissoluit. Et praetereà quidquid in penu, in cella, in horreis, loculis redundaret, id sua manu in sinus vsusque pauperum transfudit. Post hæc remotis arbitris, ac solo adhibito Paulo Sacerdote, ante aram prouoluitur, factaque exomologesi, de manu eiusdem Sacerdotis sacrosanctum vitæ accipit viaticum, mox inde fini suo propitiũ Deum exorat; cùm ecce tibi eadem hora submissi à nuru Thomas & Gumo, non tam genere quàm scelere nobiles, in sacrariũ irrumpunt ac velo, quo sancta vidua caput velatum habuit, elisis faucibus prostratam suffocant. CAP. IV.

Digitized by Google

CAP. V. Non defuere qui Venceslaum ex cæde auiæ vehementer perturbatum, ad vlciscendum inflammarent: alij, si ipse vlciſci vellet, sibi hanc dari prouinciam deposcebant. Vtrosque ille quàm potuit grauissimis verbis corripuit; quòd aliena à pietate ergà qualemcumque matrem, aliena deinde à modestia & tolerantia Christiana suadere auderent, ignari, aut parum memores, quòd Deut. 23. ore suo dicat Dominus: *Mea vltio est, & ego retribuam illis in tempore.* Quemadmodum euenit, anno nondum reuoluto, vt ambo sceleris ministri non solùm miserè, sed etiam notabiliter extinguerétur; notam videlicet vterque suam ad posteros transmittentes. Nam cùm alter eorum barba rutila insignis, alter malè pedatus esset, non aliter nati natorum, & qui hodie nascuntur ab illis, vel rufescunt, vel à pedibus laborant: nam vtraque familia apud Bohemos etiam nunc extat. Ceterùm, impiæ matri ideò impunitas diuturnior concessa videbatur, vt filij pietas, quò diutiùs illum mater infectaretur, hoc clarior euaderet. Tametsi alios quoque, præter ipsam matrem, molestos sibi infestosque habuit, quasi parum idoneus ad exequenda Principis munia, quæ exequi non per sacra & cærimonias, sed magis per arma & acies oporteret.

Ante

Ante alios autem Radislaus Gurimensis Princeps, Mistibogij filius, hac vana spe inflammabatur, quasi solo armorum terrore Venceslaus expugnari posset; agros eius incursare, armatosque illi viros ostendere incipit, nec vllos legatos de pace agentes audire vult: immò quò magis Venceslaus paci studuit, eò maiorem etiam suspicionem pauoris aduersario faciebat; adeò vt superbissimè tandem Venceslao responderet, Se, nisi tradito sibi totius Bohemiæ Principatu, ab armis non discessurum. Coactus igitur à suis Venceslaus, militem atque aciem contra Radislaum instruit: videnscque omnino iam sibi dimicandum esse, classicum cani vetat, priusquam ipse Radislaum alloquatur. Data alloquendi potestate, Si aliter, inquit, nisi prælio res pacificari nequit, cur non potiùs sine magna aliorum clade, sine multo insontium sanguine, ipsi inter nos singulari certamine decernimus? victoriæ permissuri, vter vtri iustiùs imperare debeat. Perinde quasi iam manibus victoriam Radislaus teneret, conditione proposita lætari, instareque, & ad pugnam ineundam festinare. Loriculam super cilicinam vestem indutus, paruoque ensiculo succinctus erat Venceslaus, cùm in arenam prodiret. At Radislaus cataphractus, hastatusque cum longa CAP. VI.

Digitized by Google

longa insuper machæra contrà sese inferebat, erecta vtrimque acie velut ad nouæ rei spectaculum. Nouum enim esse videbatur, vt ipse Venceslaus pro imbelli habitus, componere se cum bellatore auderet. Vbi sub ictum ventum est, alter signo Crucis frontem pingit, alter hastam vibrare festinat, idemque subitò Angelos videt, atque hanc vocem velut ab homine promptam, ponè se exaudit: *Ne feri.* Ac nemine conspecto qui illam prompserit, vim Numinis fauore propitio Venceslaum prosequentis veritus, humi procumbit, veniam audaciæ exposcit, seque potestati victoris permittit. Alleuat prostratum Venceslaus, datáque venia, & dignitate ei restituta, monet vt contumaciam in obsequium debitũ vertat, ne pòst grauiùs ab irato Numine plectatur.

CAP. VII. Hæc in Germaniam celeriter nuntiata, aulam Cæsaris apud alios admiratione, apud quosdam irrisione affecerunt. Ottho tunc regnabat, qui Germanorum primus coronam Cæsaream legitimè sibi traditam in Germaniam intulit, vir illo honore, ob celebrem pietatem & raram in bellis felicitatẽ non indignus, nec alienus à Venceslao propter eximias ipsius virtutes; & qui vnà cum aliis Germaniæ Principibus maiestatem Cæsaream officiosè comiterque conserua-

Digitized by Google

seruabat. Is Ottho deliberandi causa diem ad conueniendũ Principibus VVormatiam edixerat: quò vbi Venceslaus quoque vocatus sine vlla dilatione venisset, dicitur postridie dum solemne Sacrificium cunctantiùs Sacerdos facit, ipse similiter cunctantiùs curiam introiisse, eamq; moram, quasi ex ambitione nata fuisset, Principes adeò ægrè tulisse, vt conspirarẽt, ne quis ipsorum venienti assurgere, neu supra se locum considendi dare vellet. Persuasum denique Cæsari fuisse, vt sine vllo honore Bohemum velut arrogantem transmitteret. At Cæsar ex conspectu duorum Angelorum qui Venceslaum in curiam deducebant, subitoque ibidem disparuerant, obstupefactus, throno exilit, aduersum vadit, ipsumque Venceslaum tantum non adorat, ac manu mox sua ad subsellia perductum, assidere sibi proximum iubet. Ceteris vehementer factum admirantibus, Cæsar facti causam aperit, vicissimque miratur quòd nemo præter se quispiam Angelos, tam clarum manifestumque sui spectaculum exhibentes, oculis suis adspexerit. Hîc Moguntinus pontifex, se quidem nihil planè vidisse inquit, ceterùm horrore quodam se perfusum fuisse confitetur: ac tunc demum famę quoque nuper inuulgatæ, quemadmodum vide-

videlicet interuentu Numinis ab hostis impetu seruatus fuerit Venceslaus, fidem se habere, quando in præsens paria numina eumdem à calumnia vindicauerint: quare inde simul vniuersi errati veniam deprecantur.

CAP. VIII. Cæsar præterea hunc tam liberalem hospiti habuit honorem, vt potestatem ei petendi concederet, quidquid petendum sibi à Cæsare putaret: existimabat autem Cęsar, glorioſa & ambitioſa petiturum. At is brachium diui Viti ex Gallia, sub Ludouico Pio Corbeiam in Saxoniam translati, magnaque religione in Bohemia culti: dein Sigismundi quoque Burgundiæ Regis, propterea quòd Vandalicę nationis fuerit, Reliquias sibi dari postulauit. Ad quæ postulata Cæsar subridens, Feres tu, inquit, primo quoque à reditu nostro in Saxoniam tempore, quas habere cupis Reliquias, interim dona Cæsare digna à nobis accipe: Regium in primis decus, quo te ex dignitate tua meritò decoramus, deinde tributo absoluimus, quod Carolus quondam soluendum Cæsaribus instituerat. Iussit postremò & insignia sua Venceslaum ferre, fuscam aquilam in clypeo candido. Facilè hoc, & illud alterũ de tributo amplexus est Venceslaus; sed idem caput suũ diademate cingi, seque Regem

Regem inungi, aut Regem à ſuis appellari nullo pacto ſuſtinuit: quamquam à Cæſare, atque ab aliis Regibus & Principibus Rex in epiſtolis ſalutaretur.

Allatis ex Saxonia ſanctorum corporum Pragam Reliquiis, Venceſlaus omnia ædificia miſſa faciens, applicare architectum manus ad ædem diuo Vito deſignandam conſtruendamque imperat: ſubiiciens, digniſſimum eſſe vt profanis ædificiis ſacra anteuertant. Ceterùm, antequam illa inchoata erat, iám in templo diui Georgij à patre ſuo extructo, Venceſlaus locum ſepulcro, in quod auia Ludmilla transferretur, delegerat, ſimulque abſoluerat, ita vt nihil iam reliqui ſupereſſet, niſi vt tranſlatio funeris ex arce Thein in arcem Pragenſem à Sacerdotibus perageretur. Auertere vnus aliquis ab inſtituto Venceſlaum cupiebat, inquiens iam pridem corpus auiæ computruiſſe; quandoquidē plus triennium eſſet, cùm illud terra obrutum iaceret; proin nimis ſeram fore eius corporis tranſlationem. Excipit Venceſlaus: Et ſi quidem iam in puluerem ſit redactum, vel ipſum puluiſculum perferri ad me cupio: ſed contrà fortaſſe eueniet, ac tu, mi pater, autumas: fac modò vt deſiderio meo vnà cum ceteris morem geras. Paret ille, ſeque ſuis collegis CAP. IX.

addit

addit comitem, vsque ad locum vbi sepulta erat Ludmilla: sepulchro recluso, nares statim omnium odor perfudit suauissimus, adhucque suauior arcula recluſa, in qua corpus tabe incorruptum integrumque iacebat, nisi quòd parum quiddam ei de naso decerpserat arculæ tabella confracta, quam incuriosè quidam tractauerat. Igitur læti re præsenti Sacerdotes, feretrum subeunt, corpusque miraculis clarum quò iubet Venceslaus deportant, conduntque. Sed enim Architecti quoque in templo diui Viti proximo operas vrgent, vt opus celeriùs excrescat, festinante Venceslao ad noui templi dedicationem, sanctarumque Reliquiarum consecrationem.

CAP. X. At tunc primùm creandi Pontificis mentio orta: siquidē nullus ad eam vsque diem Pontifex in Bohemia creatus erat, sed à principio Moraviæ Antistes, posteà ex Bauaria Ratisponensis, officio Pontificali apud Bohemos fungebatur. Idem Ratisponensis in Morauia quoque aliquamdiu faciebat, quamdiu videlicet vacua sedes ibidem suo Præsule fuerat, nempe annis quinque & triginta. Quamquam igitur Venceslaus Ratisponam pro Pontifice (diuus VVolfgangus tunc Pontifex ibi erat) qui templum diuo Vito destinatum in arce Pragensi dedicaret,

Digitized by Google

dicaret, ſuos quoſdam miſerit; non ideò tamen curam remiſit quærendi viam, qua facillimè ad inducendum Pragam Præſulem, vt inſtituerat, peruenire poſſet: ſed has eius pias curas, ſicut pleraſque alias ad Religionem pertinentes, mater nimis impia interturbare non deſtitit. Pari modo, vt mater, Boleſlaus moratus armatuſque ad turbandam & oppugnandam fratris pietatem fuit. Nam ſi aliàs vmquam educatio oſtendit, quantum momenti afferat ad ingenerandos hominibus mores, tum certè in illis duobus alumnis ex eiſdem parentibus prognatis mirificè demonſtrauit: nam Venceſlaus, qui à Ludmilla muliere religioſa educatus à puero fuerat, omnibus pietatis & cuiuſuis prætereà virtutis numeris vir abſolutiſſimus euaſit; ſicut è diuerſo Boleſlaus tum impius, tum ſæuus, tum indomitus & violentus: quia Drahomira, quæ Boleſlaum aluit, comparibus vitiis infectiſſima erat, paratiſſimaque per quamlibet occaſionem incrementa bonæ Religionis impedire, ac potiſſimùm in Sacerdotes deſæuire; quaſi penes illos culpa reſideret, quòd diſciplinæ (vt ipſa dicebat) ignauiſſimæ deditus Venceſlaus, maiorem diei noctiſque partem circum ſacella & aras, aliaſque cærimonias, quàm in negotiis ſeriis & ad Principem

pertinentibus contereret; quodque illorum ipsorum Sacerdotum instinctu, neque reuerentiam erga matrem, neque charitatem erga fratrem continuaret.

Itaque custodes plagosi per vias appositi erant, qui ictu plagarum Sacerdotes prohiberent, quò minùs Venceslaum per quotidiana officia adire possent. Qua de re factus certior V Volfgangus, venire in Bohemiam ad dedicandum templum supersedit, hac excusatione vsus, tamquam breuî futurum esset vt Antistes Pragæ inauguraretur. Ceterùm nec Venceslaus fauorem erga Sacerdotes cultumque, nec vicissim illi officium solitum, qualicumque iniuria accepta, interrumpi sibi permiserunt, furente indies magis ac magis Drahomira, cùm quotidie fermè audiret, tanti esse Venceslaum in Sacerdotes obsequij, vt ipse suis manibus vinum inter Sacra, libaque & thura illis subministraret, vt idemtidé illos domi quemque suæ inuiseret, necessariisque rebus ante tempus succurreret, vtque à seruitute profana multos redimeret, & ad seruitia Dei illos conuerteret: vt denique noctu plerumque, vel in ipsa hieme nudis incederet pedibus ad templa, in quibus peruigilia celebrabant Sacerdotes. Ferunt Podiuinum, qui intimus Venceslao & assiduus comes fuerat,

Digitized by Google

rat, malè aliquando à frigore & niuibus acceptum fuisse, quamquam ipse calceatus Ducem suum discalceatum subsequeretur, rursus tamen subitò incaluisse, cùm primùm videlicet pedes suos, quemadmodum iussus erat, vestigiis Ducis impresserat.

Paulisper inter hæc suam rabiem Drahomira remisisse videbatur, postquam certior facta erat, Venceslaum tædio vitæ aulicæ & curarum publicarum, circumspicere locum sepositum, in quem cum sodalibus diui Benedicti cucullatis ipse quoque sodalis futurus diuerteret: nam & Romam ad Pontificem suos iam misisse inaudierat, qui peterent, vt illius auctoritate liceret in Bohemia eiusmodi Sodalitium instituí. Sed dum Romanus Pontifex legatos diutiùs propter domesticas seditiones retinet, dumq; interim Venceslaus de consuetudine sua, deque sacris & cærimoniis nihil quidquam intermittit; non sustinens vlteriorem dilationem impatientissimâ mulier, conceptum iam pridem de tollendo Venceslao parricidium properat. Natalis tunc dies infantuli recèns ex Boleslao editi se obtulerat. Ad hunc simul concelebrandum mater iuxtà atque Boleslaus frater verbis suauissimis Venceslaum inuitant, gaudio ipsorum communi oblatum esse tempus dicentes, quò tota

domus principalis meritò gaudere debeat, nato ex Boleslão Principe, qui spem successionis in Principatu Bohemiæ continuaret. Siquidem Venceslaus præter aliam rebus in aliis abstinentiam, & continentia constantiaque seruatæ quoq; in omne æuum suum virginitatis suæ clarus fuit: & Boleslaus tunc primùm pater esse incepit, producto ad spem successionis filiolo.

CAP. XIII. Hoc igitur modo inuitatus Venceslaus, tametsi multo satis tempore à quouis matris fratrisque contubernio se remouisset, attamen vt antiquum seruaret morem suum, nemini cuiquam, non solùm natura coniunctissimis, officium suum denegandi, ad natalitia se Boleslauiam venturum ad diem recepit. Interimque in cubiculum secedés, quos fidelissimos habuit, secum ad fenestram seducit, iubetque eos in atrium Pauli presbyteri frequétia Sacerdotum refertum despicere: ac mox altè suspiria ducens, Quá cuperem, inquit, vanus videri augur! vtinamque fiat, vt irritum venti secum auferant meum augurium! videre tamen mihi iam videor, eum locum, qui mea cura tanto Sacerdotum cœtu, quantum cernitis celebratur, paulò pòst discessu hinc meo repentè desertum iri; cædem videlicet Sacerdotum futuram per ista diuinans, quæ illis ab inter-

Digitized by Google

interitu suo immineret. Ceterùm, qui tunc præsentes aderant, non intelligebant quorsum dicta hæc tenderent. Podiuinus tamen scopum cõiectura attingebat, cùm Ducem suum reuocare à proposito Boleslauiam eundi tentaret, sed incassum; olim namque pro Religione & pietate Venceslaus nullum periculum, nullum casum, nullum vitæ discrimen sibi vitandum putauit: ideoque die lustrali appetente, nihil ampliùs moratus, quàm dum se apud Sacerdotem expiat, dum aræ adstat, dum sacrosanctum delibat libum, extremum salutis viaticum, inde continuò Boleslauiam petit. Sed neque Boleslaus procrastinat fratri ire obuiàm, eum complecti, gratulari aduentui composita adulatione. Conuiuio dein mater adhibita, quantò magis ad omne facinus exercitata erat, tantò blãdiùs hospitem filium habuit, traxitque in seram noctem conuiuium.

At Venceslaus, quamquam intelligeret, quò tenderent blanditiæ, & quam ob rem produceretur conuiuium, non tamen omisit, quin de media nocte surgens iret in templum, vt orationes solitas Deo optimo commemoraret. In ea re occupatum inuadit Boleslaus frater, à matre ad scelus vigilantiore excitatus, ac primò ab ictu suo frustratur, ense sibi ob insperatum stuporem CAP. XIV.

Digitized by Google

elapso; mox redeunte animo & furore, quę sceleris participes clientuli extingui non patiebantur, ictum repetit, ac facilè inermem fratrem, patienterque plagam excipientem, interficit: dissimulataque nece, manè statim filium lustrat, nomenque ei inter lustrandum, Strachyquas, à terrore conuiuij mutato vocabulo, quòd ipse terribile parricidio effecerat, indit. Adeò gloriari in malitia etiam sua gestiebat, qui potens erat in iniquitate, nescius adesse Deum bonis omni tempore, tum in vita, tum in morte; quemadmodum illustrissimo tunc patuit exemplo. Eadem quippe nocte Rex Daniæ (vide quanto interuallo à Bohemia semotus) per quietem se admonitum oraculo testatus est, vt Venceslai in Bohemia à fratre obtruncati memoriam sibi colendam susciperet: id quomodo ab ipso factum, cærimoniæ, Sacerdotes, templum in Dania diuo Venceslao dedicatum declarant. Vt interim alia pænè infinita miracula datâ operâ transeamus, partim quia nota & illustria, partim quia decantata à nostratibus, diebus pænè omnibus habentur.

Psal. 51.

Cap. xv. Boleslaus, parto audacia & scelere Principatu, audacter etiam illum & non sine scelere ab initio gessit, idque non obscurè: siquidem clara voce omnibus qui aliqua cum

cum diuo Venceslao familiaritate cõiuncti erant, ac præcipuè Sacerdotibus, quicumque sua sponte Bohemia non decederent, carcerem, exilium, cædem denuntiauit. Adiecit mater, ne cæsi terræ mandarentur; sed abiecti vt in campis iacerent, esca dilanianda canibus alitibusque. Intra breue igitur tempus vaticinium diui Venceslai completum fuit, vaticinantis, fore vt à discessu suo atrium Pauli presbyteri Sacerdotibus vacuum redderetur. Correptus inter præcipuos ad supplicium Podiuinus quoque, totum biennium in furca sub dio pendens, nulla tabe violari, nedum corrumpi conficique potuit, donec post haustam terræ hiatu Drahomiram sepeliretur. Nam quò manifestior grauiorque pœna appareret, quæ meritò de crudelissima atque impiissima muliere exigenda fuerat, eò loci, quo adhuc insepulta iacebant ossa occisorum Sacerdotum, terra sua sponte dehiscens viuam Drahomiram vnà cum curru & qui simul vehebantur absorbuit, auriga solo incolumi, qui ad aram iuxtà sitam (nunc haud extat) equo desiliens accurrit, cum fortè tintinnabulum tinnire audisset, vt Corpus Domini adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Quare locum eum etiamnum vt execratum funestumque declinant

Digitized by Google

nant viatores, qui arcem Pragensem ab Occidentali plaga petunt: quamquam terra eodem loci in statum pristinum cohæserit. Puniti & illi diuinitus, qui Boleslaum assectati, gladios etiam suos aduersus diuum Venceslaum strinxerunt: pars enim eorum mente alienata in rabiemque versa, præcipites ex alto deorsum se dabant: quidam in eos gladios, quos nudauerant, incumbere. Ad hæc, templi paries, quem prope occisus fuit diuus Venceslaus, velut cædis ipse quoque conscius, aut potiùs vt testis foret sceleris sempiterni, nulla vllius opera abstergi eluique potuit à cruore, quo respersus ex corpore diui Venceslai fuerat.

CAP. XVI. Hæc tandem tot prodigia, tamquam varia supplicia, Boleslaum exterruerunt, vt mitiùs deinceps cum Christianis agere, sæuitiamque suam aduersus illos remittere inciperet. Accessit prætereà nouus ex Cæsare Otthone terror, minitante fratricidij vltionem, cùm primùm Hunnicum bellum confeciſſet. Quippe Hunni ex Pannonia vsque in Sueuiam progressi, vrbem Augustam obsidione premebant, tanta suorum multitudine, vt dubitauerit Otthò, prodire ne in aciem contra tantas copias, an castris se tenere securius fuerit: sed dubitantem Vldricus Augustæ Præsul, in Diuorum

rum numerum posteà relatus, indicto vnius diei ieiunio, ad ineũdam pugnam impulit, certam ei victoriam (si pugnauerit) promittens. Nec fefellit: tantam enim inter Hunnos stragem Ottho edidit, vt Lycus Augustanus fluuius mutatis in cruorem aquis alueum suum fœdauerit. Capti in eadem pugna duo Hunnorum Duces supplicia crucibus luerunt. Ex Cæsarianis maximè insignis, Conradus, Otthonis gener cecidit. Atque hoc interim spatio, quod per moras huiusce prælij interiectum fuit, Boleslaus vicum quem inhabitabat, fossis, vallis, mœnibus cingendum muniendumque suscipit, & quò celeriùs susceptum opus perficiat, vicinæ nobilitati iniungit, vt certum quisque paterfamilias colonorum suorum numerum operi continuando attribuat. Cœpit abnuere operam eiusmodi senex quidam nobilis, inquiens: Exemplum se à maioribus non accepisse, vt ædificandis muris operam aliquam locaret, sed vt potiùs pro salute Principis, in campo & in ipsa acie, siue eques, seu pedes dimicaret. Hîc sæuus Boleslaus (sic iam is passim cognominabatur) solita sæuitia incensus, At ego, inquit, nunc statim exemplum in te statuam, quò ceteri admoniti discant parere Principibus, non autem imperia illorum contemnere:

Digitized by Google

ſtrictoque gladio miſerandum ſenem confodit, ac denuò vicinis iniungit, vt iuſſa obedienter faciant.

CAP. XVII Operi abſoluto, cinctoque oppido, nomen Boleſlauia manet. Huic oppido cùm Ottho appropinquaret, miſſis obuiàm Legatis, Boleſlaus pacem magnis precibus cum ipſis oppidanis cœpit petere. Valdè præcisè Ottho eis reſpondit, aliter pacem coire non poſſe, niſi dedito ſibi fratricida Boleſlao. Porrò Boleſlaus omnibus rebus ad ſuſtinẽdam obſidionem neceſſariis, frumento, pecore, telis, armis, viris inſtructus in oppido erat. Non ita Cæſar foris commeatu abundabat, vacuis vbique ex vicino horreis, & pecoribus longiùs in ſiluas abactis. Vnde paulò pòſt factum, vt Cæſar ob rerum penuriam mutata duriore ſententia, animum ad molliora deflecteret. Cùm igitur denuò Boleſlaus, quamquam ſatis, vt dixi, inſtructus, cõſcientia tamen ſcelerum timidus, gratiam Cæſaris ambiret, pacemque oraret, eam his tandem legibus impetrauit. Prima erat, Vt commiſſa piacula omnibus modis expiaret. Altera, Vt exules Chriſtianos reuocaret ab exilio. Tertia, Vt tributum nuper remiſſum denuò exoluendum reciperet. Vltima, Vt eadem conditione atque ceteri Germaniæ Principes,

Digitized by Google

cipes, in nomen Cæsaris iuraret.

Obsidione soluta, Boleslaus suis præce- CA. XVIII
pit, vt è conspectu suo sepulchrum & corpus sancti Venceslai remoueant, idque noctu per multas tenebras Pragam transferãt, occulteque sine arbitris condant in æde diui Viti, ab eodem Venceslao ædificata. Grauiter nimirum ferebat, signa & prodigia idem tldem ad corpus sanctum nunc in cæcos, nunc in claudos, nunc in surdos edi: putabatque fore, vt illo ad diui Viti ædem sepulto, Vito etiam potiùs quàm Venceslao miracula edita attribuerentur. Sed vide, vt in se innocentia & sanctitas, vt denique ipsa veritas contra astum & improbam calliditatem perfacilè defendant. Plaustro corpus impositum fuit, iussusque auriga quantum posset accelerare, vt ante lucem è Boleslauia Pragam perueniret. At aurigam magis equi, quàm ipse equos regebant. Itaque cùm primò ad amnem, cui Rochetnicze vocabulum, aquis tunc redundantem, deinde ad Vultauiam adhuc redundãtiorem ventum esset, non ponte, vt ille volebat, sed pleno alueo vtrumque amnem equi transeunt, pedibus tantum non siccis, mox vltra Vultauiam ad carcerem arcĩ Pragensi subiectum immobiliter subsistũt, nec inde vlla vi se amoueri patiuntur nisi die clarissimo,

simo, cùm iam multorum aliorum spectatorum oculis res esset testatissima, corpus diui Venceslai vectores vehere, id quod obstinatè priùs illi negabant, quàm vincti ad vnum omnes è carcere illo dimissi fuissent. Corpus, præterquam quòd à corruptione post triennium incolume repertum est, insuper etiam ab omnibus vulneribus erat percuratum, vna tantùm auricula capiti defuerat; eam Premislauia Venceslai soror ad limen templi, in quo occisus frater erat, inuentam, arcula clausam habuit. Ceterùm re, vt gesta fuit, cognita, ne quid de corpore sancto desideraretur, eamdem statim Pragam misit, statimque illa capiti suo adhæsit.

Occisus fuit S. Venceslaus anno Domini 938. Vide Æneam Siluium in Historia Bohemica cap. 14. & Cardinalem Baronium Tomo 10. Annalium, & in Notis Martyrologij ad diem 28. Septembris.

VITA

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES S. HENRICI IMP.

Vitam eius scripsit Adelbodus Episcopus Vltraiectensis, teste Sigeberto in lib. de Viris illustribus cap. 139.

Quam nos hîc posuimus, descripsit Henricus Canisius in sexto Tomo Antiquæ lectionis: an sit eadem cum illa quam scripsit Adelbodus, ignoramus: sed cuiuscumque sit, grauis valdè, & fide dignissima est.

ANNO ab Incarnatione Domini millesimo primo, ab Vrbe autē condita millesimo septingentesimo quinquagesimo secundo, Otthone tertio defuncto Romæ, vacante Regni solio, cùm de Principe ageretur subrogando, omnium vota nutu diuino ad eum inclinantur, qui tunc in Regno potissimus habebatur. Fuit namque eodem tempore quidam Dux Bauariorum nomine Henricus, Henrici eiusdem gentis Ducis filius, (cuius temporibus sanctus VVolfgangus Ratisponensium præfuit

fuit Episcopus) tam bonitate, quàm nobilitate Regia conspicuus, & vniuersa morum honestate præclarus. Hic initium sapientiæ timorem Domini pleniter est secutus; quia erat omni litterarum studio principaliter imbutus, & totus sana fide & actione Catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto & communi consensu omnium adscisitur, diuina vtique disponente clementia, vt per temporalis Regni fastigia ad culmen regni cælestis pertingeret. Terrena enim bona omnia, sicut vsu malo à salute alios præpediunt, sic alios vsu bono ad salutem perducunt.

Cumque prædictus Rex Henricus necdum Cæsaris vel Imperatoris obtineret dignitatem, apparuit ei Ratisponæ beatus VVolfgãgus Episcopus tali visione: Visum namque est, quòd manens in Ecclesia sancti Emmerammi Episcopi & martyris, accederet orãdi gratia ad beati VVolfgangi sepulchrum, in eadem basilica situm; cumque ibidem Dominum & sanctum VVolfgangum intimis precibus conaretur exorare, subitò videbatur ei ipse sanctus VVolfgãgus astare, eumque huiusmodi verbis appellare: Intuere diligenter litteras in muro, quæ sunt secus tumulum meum scriptæ. Erat autem, sicut videbatur, scriptum solummodò,

dò, POST SEX. Euigilans verò Rex, diuturna tractatione secum reuoluit pauciſſima huius viſionis ſcripta. In primis ergo arbitratus, quòd poſt ſex dies eſſet moriturus, multa diſpenſat pauperibus; cumque dierum ſex numerus præteriiſſet, & nihil in ſe Rex moleſtiæ corporalis ſenſiſſet, putauit prædictam viſionem ad ſex menſes pertinere, & eadem cœpit timere. Tranſactis verò ſex menſibus, cùm nihil infirmitatis in ſe pateretur, arbitratus eſt hunc numerum ad ſex annos pertinere; ideoque quæ & ſuprà cœpit timere. Cumque ſex annorum numerus integer præteriiſſet, & ſeptimi anni dies reuolutus veniſſet, ipſo die per Apoſtolicam benedictionem ſuſcepit Cæſaris dignitatem. Tunc tandem ſentiens qualis eſſet ſua viſio, gratias egit Deo, ſanctoque VVolfgango, qui ſibi talem dignatus eſt reuelare ſublimitatem.

Vnctus ergo in Regem beatiſſimus Dei famulus Henricus, temporalis Regni non contentus anguſtiis, pro adipiſcenda immortalitatis corona, ſummo Regi, cui ſeruire regnare eſt, militare diſpoſuit. Summam etenim diligentiam in amplificando cultu Religionis adhibuit. Eccleſias Dei ditare poſſeſſionibus, & immenſis ornatibus augere cœpit. Sedes quoque Epiſcopales,

Hil-

Digitized by Google

Hildinsheim videlicet, vbi à puero fuit enutritus, & litteras edoctus, Magdeburge & Argentinam, & Merseburg, quæ barbarica immanitate adiacentium Sclauorum vastatæ fuerant, restaurauit; & tam ipsis, quàm aliis Episcopatibus per vniuersum Regnum, in possessionibus & ornatibus innumera dona distribuit. Hildinsheimensi verò Ecclesiæ sanctum Gothardum diuina edoctus reuelatione præfecit Episcopum. Quid autem Merseburgensi Ecclesiæ præ aliis contulerit, futurorum ex parte volumus notificare. Hæc etenim Ecclesia tempore magni Otthonis, illius, inquam, qui iuxta Lycum fluuium sub sancto Vdalrico Pontifice glorioso Vngaros prostrauit, & Reges eorum, Leuicam & Assur, Ratisponę Principibus hoc fieri adiudicantibus, in patibulis suspendit; assiduis incursionibus & hostili vastatione Sclauorum redacta est ad nihilum. Et quia violentiis vicinarum nationum non poterat resistere, in possessionibus, in religione, & in omnibus quæ ad Pontificalem dignitatem pertinebant, penitus cœpit deficere.

Accidit autem eodem tempore, vt Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus vniuersæ carnis viam ingrederetur, & Merseburgensis Præsul propter sapientiam sibi à Deo

Digitized by Google

Deo præstitam,& propter virtutes plurimas quibus ornatus erat, ob quas & Otthoni Magno gratissimus erat, in cathedram Magdeburgensem à prædicto Rege constitueretur. Factum est autem, vt Merseburgensis Episcopatus prorsus destrueretur, & quæ potiora erant illius Ecclesiæ,in prædiis, in ministerialibus, in ornamentis, in ditionem Magdeburgensis Ecclesiæ transferrentur, & de quibusdam reliquiis possessionum, quæ Merseburgensi Ecclesiæ remanserant, Abbatia inibi constitueretur. Quod factum vsque ad tempus piissimi Confessoris Christi Henrici sine mutatione permansit. Qui conuocatis Principibus Regni sui apud Chuselingenburg curiam celebrauit, atque vniuersis in idipsum consentientibus, Poloniam, & Bohemiam,ceteraſque Sclauorum adiacẽtes regiones, quæ fines Regni sui vastauerant, debellare disposuit. Congregato itaque exercitu contra prædictas nationes, aciem direxit, & transiens per locum qui VValbêch dicitur, gladium sancti Hadriani Martyris, qui pro reliquiis multo tempore ibidem seruabatur, accepit, quo accinctus, ex toto corde suo clamauit ad Dominum,dicens: *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me; apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Psal. 34.

Digitized by Google

Inde progrediens castrametatus est in campo, in quo Merseburgensis Ecclesia sita est; & videns locum desolatum, ingemuit, & ait: Beate Laurenti Martyr Christi, si tuo interuentu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano Imperio & Religioni Christianæ subiugauero, locum istū desolatum, tuo nomini consecratum, diuina fauente gratia, in pristinæ dignitatis statum reformabo. Vt ergo Princeps Poloniæ & Bohemiæ, & ceterorum Sclauorum primates, Romanum Imperatorē cum exercitu suo, vt eos debellaret, aduenire cognouerunt, collecta innumerabili barbarorum multitudine, in bellum obuiàm processerunt. quod Regi piissimo per speculatores suos citissimè innotuit; & sicut in omnibus angustiis suis solebat, ad orationis arma confugit: & inuocato super se nomine Domini, beatis Martyribus Laurentio, Georgio, & sancto Hadriano semetipsum suumq; exercitum protegendum cum summa deuotione commisit. Cumque omnes Communionem Corporis & Sanguinis Dominici percepissent, ad locum certaminis peruenerunt. Vbi cùm Rex beatissimus verbis exhortatoriis, quatenus viriliter agerent, animos singulorum confortasset; videns aduersariorum innumerabilem multitudinem,

nem, clamauit ad Dominum, dicens: *Domine Deus, qui conteris bella ab initio, eleua brachium tuum super gentes, quæ cogitant seruis tuis mala: Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine: Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.* Iudith 9. Pſal. 58. Pſal. 82.

Hæc eo orante, aperti sunt oculi eius, & vidit glorioſos Martyres, ſanctum Laurentium, beatum Georgium, & ſanctum Hadrianum, cum Angelo percutiente, exercitum ſuum præcedentes, & hoſtium cuneos ad fugam propellentes. Et ſicut exercitus Sennacherib ab Angelo percutiente contritus eſt & diſperiit; ſic omnis iſta barbarorum immanis multitudo per virtutem Dei contrita, proiectis armis ſine effuſione ſanguinis Chriſtianorũ fugæ præſidium quæſiuit. Quod videns Rex ſanctiſſimus, eleuatis oculis ac manibus in cælum, gratias egit Domino, dicens: Benedico te, Rex cæli & terræ, qui ſuperbis reſiſtis, & humilibus das gratiam, qui cuſtodiſti diligentes te, & glorificatus es in gentibus propter datam nobis de cælo victoriam. Victis itaque barbaris, & quæ ad futuram pacem prodeſſe poterant pactione firmiſſima ſtabilitis; Rex beatiſſimus cum ſuis reuerſus eſt ad propria, vniuerſis glorificantibus Deum & laudanti- Iacob. 4.

Digitized by Google

bus, qui præstat auxilium omnibus in se sperantibus. Cumque Imperator Christianissimus Poloniam, Bohemiam, & Moraviam tributarias fecisset, ob reuerentiam sancti Laurentij Martyris, conculcationem & destructionem Merseburgensis Ecclesiæ, cœpit pro misericordiæ & pietatis intuitu respicere, & ad nihilum redactam, in ædificiis, in ministerialibus, in sæcularibus possessionibus, in ornamentis Ecclesiasticis in pristinum gradum Pontificalis dignitatis, sicut Deo & sancto Laurentio vouerat, studuit restaurare. Nec priùs ab operibus misericordiæ destitit, quoadusque præfatam Ecclesiam ad antiquæ statum dignitatis, & honorem pristinæ Religionis ex integro reduceret. Denique Rex gloriosus Episcopum Bambergensem ex integro in suo domate fundauit; terminis videlicet ab adiacentibus Episcopatibus concambio legitimo commutatis. Eumdem verò Episcopatum Apostolorum Principibus Petro & Paulo, & pretiosissimo Martyri Georgio attitulatum, speciali iure sanctæ Romanæ Ecclesiæ contradidit, vt & primæ Sedi debitũ diuinitus honorem impenderet, suamque plantationem tanto patrocinio firmiùs communiret.

Frater eius erat Bruno Augustensis sedis Episcopus, qui felicibus eius actibus inuidens,

Digitized by Google

dens, multas ei aduersitatum iniurias, in quantum potuit, inferebat; & vbi per se non potuit, inferentibus se adiunxit, alioſque ad inferendas exhortando ſtimulos ſuæ prauæ incitationis ſubiunxit. Cui Rex glorioſus non talionem reddebat, verùm etiam inſtructus fraterna dilectione, omnia diſſimulando & patienter ſufferendo, illum bono vincere ſatagebat. Quanta autem eius munificentia, quanta erga Deum eius benignitas atque largitas extiterit tam in illa Bambergenſi Eccleſia, quàm in aliis compluribus locis, manifeſtis operum declaratur indiciis: ſolum quippe Deum ſibi elegit heredem, quatenus & ipſe in conſortium hereditatis æternæ illum aſſumere dignaretur. Liberos enim nec ſecundùm carnem habebat, nec expectabat; quia eam quam pro coniuge habere videbatur, Chunigundam nomine, dicitur numquam cognouiſſe. Sed qualiter hoc innotuerit, ad communem ædificationem non eſt prætereundum, vt & caſtimoniæ exemplis eruditamur, & diuinorum ſecretorum admiratione moueamur, conſiderantes quemadmodum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. tantis namque ac talibus bonis tentatio deeſſe non potuit. Inuidus enim omnium bonorum diabolus, cùm torum immacula-

Digitized by Google

tum ſauciare non potuiſſet, zelotypię liuore fœdare cogitauit, volens ſaltem famam eius lędere, cui non potuit corruptionis vulnus infligere. facta eſt igitur auctore diabolo ſuſpecta criminis, quæ non nouerat maculam corruptionis. Sed quia crudelis eſt qui infamiam negligit, expurgationis gratia ſibi iudicium elegit; quod propter duritiam hominum inſtitutum eſſe cognoſcitur. Cúmque Deo dilecta ad illud iudicium, velut ouis ad occiſionem duceretur, ingemuit, & ait: Domine Deus creator cæli & terræ, qui probas renes & corda, iudica iudicium meum, & eripe me, te enim teſtem inuoco hodie & iudicem, quia nec hunc præſentem Henricum, nec alterum quemquam virum carnali commixtione vmquam cognoui. Hæc dicens, ſtupentibus ac flentibus vniuerſis qui aderant, vomeres candentes nudo veſtigio calcauit, & ſine aduſtionis moleſtia tranſiit. Ita Deus omnipotens vinculum caſtæ dilectionis ſeruauit, innocentiam comprobauit, integritati cuſtodiam humilitatis adhibuit.

Ierem. 11.

Pſal. 118.

Inter hæc, beatiſſimi Principis Henrici gloria magis ac magis proficiebat, & gratia Dei erat cum ipſo. Non declinauit clypeus eius de bello, & haſta eius non eſt auerſa. Apuliam à Græcis diu poſſeſſam Romano Imperio

Digitized by Google

Imperio recuperauit, & eidem prouinciæ Ismahelem ducem præfecit, qui posteà in vrbe Bambergensi mortuus, & in Capitulo maioris Monasterij sepultus requiescit in Domino. Beneuentanum Monasterium condidit, & omni ornatus decore locupletauit. Cumque ciuitates Apuliæ pertransissent, & quæ ad vtilitatem & honorem Regni pertinebant, prudenter in eis dispositisset, cœpit in infirmitate calculi laborare. Cuius morbi molestiam vir sanctus tanta patientia sustinuit, vt passiones carnis ad custodiam humilitatis à Deo sibi collatas assereret, & flagellum correptionis certissimum signum dilectionis affirmaret: fomenta tamen curationum sibi fecit adhiberi, sed nulla Medicorum arte potuit liberari. Ingraueſcente autem dolore, ascendit in montem Cassinum, petens beati Benedicti & sanctæ Scholasticæ sororis eius auxilium: & cùm oraret, cœpit cogitare quæ de translatione sancti Benedicti eiusque sororis audierat, quia videlicet Reliquiæ eorum dicebantur furtim ablatæ, & in alium locum translatæ; ideoque cœpit de corporali eorum præsentia dubitare. Completa verò oratione ad hospitium se contulit, & lassatus ac debilitatus ex itinere, in lectulo se collocauit. Cumque obdormiuisset, audit sibi sanctum

Digitized by Google

Benedictum assistere, & ferrum sectorium ad medicinales sectiones aptatum manu tenere. qui dixit ei: Quia speraſti in Deo & in Sanctis eius, ecce missus sum à Deo, vt per medicinam meam ab infirmitate tua libereris. Ecce ego, cuius ossa furtim ablata esse putaueras, præsentiam meam tibi exhibeo, & in argumentum veritatis passiones tuas curabo. Hæc dicens, partem illam corporis quæ calculum tenebat, ferro medicinali aperuit, & euulso molliter calculo, hiatum vulneris sanatione subita redintegrauit, & calculum quem tulerat, in manu Regis dormientis reposuit. Quo facto, Christianissimus Imperator euigilans, pertractauit secum, quæ circa se gesta fuerant per Confessorem Christi; videnſque calculum quem manu tenebat, vocauit satellites suos, qui more regio semper sibi assistebant, & dixit ad eos: Pontifices & Principes Regni nostri ad nos vocate, vt cognoscant & videant mirabilia Dei, quæ ineffabilis & inenarrabilis misericordia cum potentia eius fecerunt in me: at illi mandata Regis cursu celeri perferentes ad Principes, adduxerunt eos; & cùm venissent ad eum, dixit eis: Fratres & commilitones mei, *magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in id-*
Psal. 33. *ipsum*; quia ipse est *magnus Dominus, & lau-*
Psal. 144. *dabilis*

dabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis: ipse percutit, & medetur; flagellat peccatores, & pœnitentibus miseretur; *hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto.* En ego, qui heri morti proximus fui, per misericordiam Dei hodie sanus vobis appareo, & aculeū mortis, quem heri gestaui incluſum corpori meo, hodie oculis vestris visibiliter ostēdo. His dictis ostendit eis calculum quem manu tenebat; & ostendens eis vulneris cicatricem, omnia quæ per sanctū Benedictum circa se gesta fuerant, cunctis audientibus ex ordine referebat. At illi videntes & audientes mirabilia Dei plus quàm possit credi, admirati sunt, & benedicentes Deum, diuque in laudem eius acclamantes, de incolumitate Regis gauisi sunt: rursumque Rex ad eos ait: Quas gratiarum actiones, aut quæ munera tantis beneficiis condigna medico nostro sancto Benedicto possumus rependere? At illi omnes iudicauerunt eum regia munificentia esse dignum. Rex verò consilio Principum suorum ingentia munera in prædiis, in auro, in argento, in ornamentis plurimis Ecclesiæ sancti Benedicti contulit, & valefaciens Fratribus eiusdem Ecclesiæ ministris, à Cassino monte hilaris & sanus recessit. Ab eo autem tempore & Psal. 74.

Digitized by Google

deinceps quadam ſpeciali dilectione & veneratione ſancto Benedicto & omnibus Monaſticæ religionis cultoribus ſtuduit deſeruire, & in amplificandis & rebus protegendis Eccleſiaſticis benignus & deuotus pater exiſtere.

Inde iter faciens, Romam peruenit, vbi à Benedicto VIII. Papa benignè & honorificè ſuſceptus; quantas miſerationes & beneficia per ſanctum Benedictum ei Dominus contulerit, indicauit. Apoſtolicus verò gratias egit Deo pro omnibus beneficiis ſuis, & pro ſalute Regis & totius populi Catholici obtulit ſacrificium laudis. Eodem tempore Rex ſanctiſſimus Bambergenſem fundum cum omnibus pertinentiis ſuis beato Petro Apoſtolorum Principi contradidit, & Apoſtolico Pręſuli in perpetuum defendendum commendauit; & in memoriam huius pactionis ſingulis annis album ambulatorem cum phaleris Romano Præſuli dari conſtituit. Hoc quoque humilitate & deuotione apud Domnum Apoſtolicum obtinuit, vt Alemaniam intraret, & Bambergenſis Eccleſiæ nouam plantationem viſitaret; quod & ita factum eſt. Nam in proximo Apoſtolicus aduenit Alemaniam, & omnibus ciuitatibus regionis illius peragratis, tempore quo condixerat vrbẽ Bambergenſem adire diſpo-

Digitized by Google

disposuit. Venit ergo Feria quinta maioris Hebdomadæ, hoc est in Cœna Domini, hora sexta, sacris Pontificalibus indumentis indutus, sicut iam ad peragenda diuina mysteria & solemne diei illius officium processurus erat, & suscipitur glorioſissimè ab Imperatore, & vniuersis qui aderant Principibus, omniq́ue Clero & populo, inæstimabili exultationis tripudio. Vt autem in aduentu tam insoliti tamq́ue exoptati hospitis Deo nostro iucunda decoraq́ue exhiberetur laudatio, Imperator prudentissimus in occursum eius quatuor choros psallentium decenter ordinauit; primum in vlteriori ripa fluminis, secundum in citeriori, tertium ante portam ciuitatis, quartum in atrio Ecclesiæ, vbi primus omnium ipse Rex data manu Papæ in domum Domini introduxit, atque diuinis hinc inde hymnis canora suauitate resonantibus, in Episcopali Cathedra collocauit. Quid plura? debitum huius sacratissimæ diei cum duodenis Episcopis cooperatoribus Apostolicus Pontifex, & aliorum sequentium dierum summa cum deuotione celebrauit. In sancta autem Dominica Paschæ, cùm in Matutinali officio Aquileiensis Patriarcha Lectionem primam, Archiepiscopus autem Rauennas secundam, ipse Apostolicus tertiam recitaret; cumq́ue

Digitized by Google

cumque omni ornatu processio ageretur, sicut dignitatem Apostolicâ condecuit in sancta solemnitate solemnitatum: quis non iudicet tam religiosam celebritatem, nostrisque in regionibus inusitatam, meritò in memoriâ omnium Bambergensis Ecclesiæ filiorum perpetuò haberi, & memoriale eius in sæculum non derelinqui?

Vt autem ad superiora redeamus, vnde paulisper digressi sumus; postquam vir sanctus à beato Benedicto calculi molestia sanatus Romam peruenit, ibique à venerabili Papa Benedicto omnia quæ petierat impetrauit, munitus Apostolica benedictione Alpes Apenninas transcendit; & dimisso exercitu in terram suam, Cluniacum causa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eò quòd multa de religione & statu loci illius audiret. Vbi cùm multa religionis & sanctitatis signa vidisset, sancti Spiritus igne succensus, coronam auream pretiosissimis gemmis adornatam, ad Missam quæ de Cathedra sancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem suscipiens, cum maxima humilitate & cordis contritione orationibus eorum se commendauit, & in supplementum rerum necessariarum optima prædia in Alsatia eidem Congregationi contradidit.

Inde

Digitized by Google

Inde iter faciens, per Leodium & Treuerim transiuit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus & prædiis ditauit. Et mirum, quòd homo Dei, qui circa vtilitates Ecclesiasticas & salutem animæ suę tanto studio flagrabat, in nullo proiectum sui Regni neglexit; quinimò sine effusione sanguinis, pietate & sapientia terminos Regni sui dilatauit, & Imperialē dignitatem gloria & honore ampliauit & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam subiugauit, Pannoniam quoque fidei Catholicæ & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum, Apostolus fuit Hungarorum: cùm enim omnes adhuc infideles essent, ad fidei Catholicæ attraxit confessionem. Quod vt faciliùs fieret, sororem suam Gisilam Stephano Regi in matrimonium collocauit, secundùm Apostolum dicentem: *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificatur mulier infidelis per virum fidelem*. 1. Cor. 7. Stephano itaque Rege baptizato, vniuersa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apostolos Baptismi gratiam percepit. Quàm præclara tanti Apostolatus societas, quàm veneranda vtriusque sanctitas, per quos tot sunt saluati & sanctificati! Præfatus autem Rex Hungarorum religiosus,

Digitized by Google

sus, Deoque deuotus, posteà in executione bonorum operum permansit, quod diuina pietas post mortem eius euidentibus indiciis ad sepulturam eius factis signorum miraculis demonstrauit. Burgundionum quoque non humana, sed diuina fuit victoria: nam cùm armis & omnibus belli copiis essent instructi viri ad bella doctissimi, armis depositis, non hominis metu, sed nutu Dei, rogantes ea quæ pacis sunt, dextras dederunt.

Sicut enim ad declaranda beati Martini merita Dominus pacificum fecit exercitum, ita & nunc serui sui beati Henrici meritis consimilem virtutē dignatus est ostendere: similem ergo fecit illum Dominus gloriæ Sanctorum. & sicut Moyses precibus magis quàm armis triumphauit, ita glorioſus Princeps per arma iustitiæ bella omnia consummauit, & sine funere & absque cruore semper triumphauit. Denique consummatis huius vitæ laboribus, postquam bonæ opinionis odorem longè lateque olere fecerat, locumque sibi dilectum & cetera Monasteria ditando, & ornando, & excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcescibilem coronam à Domino vocatus est ab ergastulo carnis. qui cernens diem mortis sibi imminere, vocatis

Digitized by Google

tis ad se parentibus & cognatis beatissimæ Imperatricis Chunigundæ, necnon etiam quibusdam Regni primoribus, manu eam apprehendit, & commendauit eam illis, huiusmodi verbis memoria dignissimis: *Hanc ecce*, inquit, *mihi à vobis, immò à Christo consignatam, ipsi Christo Domino nostro & vobis resigno virginem vestram.* Discite ergo diuites huius sæculi facere *vobis amicos de mammona iniquitatis; vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Luc. 16.

Huius verò glorioſissimi Principis præconia linguam carnis tacere non conuenit, in cuius transitu confutatis dæmoniis, triumphantibus Angelis cælum exultauit. Defuncto itaque beatissimo Dei famulo Henrico anno Regni sui vigesimoquarto, Imperij vndecimo, vitæ verò suæ quinquagesimosecundo, corpus eius Bamberg in Ecclesia beatorum Apostolorum Petri & Pauli honorificè sepelitur; ac postmodum multis miraculorum virtutibus à Domino glorificatur. Post huius sanctissimi Principis excessum, Conradus vnus ex Regni Primoribus Regali solio sublimatus, consilio Brunonis Augustensis Episcopi, fratris sancti Henrici Imperatoris, qui semper, vt superiùs dictum est, eius felicibus actibus inuidebat; Episcopatum Bambergensem destruere

Digitized by Google

ſtruere meditabatur, quia idem Bruno Epiſcopus promiſit ſorori ſuæ Giſilæ Reginæ Hungarorum omnia prædia hereditario iure ad ſe pertinentia, filio eius Henrico contradere. Locus ergò & tempus conuentui ſtatuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem huius negotij præceſſerat, Eberhardus primus Bambergenſis Epiſcopus ad tentoriũ prædicti Brunonis clàm acceſſit, lectoque eius aſſidens, multa ſuper hac re monendo, obſecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem ſollicitus egit. Tranſacta verò multa hora noctis, Eberhardus Epiſcopus receſſit; & cùm Bruno Epiſcopus obdormiuiſſet, viſus eſt ei frater ſuus Imperator lecto ſuo aſtare, faciemque ſuam barba ex vna parte depilata deturpatam obiectare. Cui ſuper hac re ſuſpenſo & admiranti, quis tam temerarios auſus in eum præſumeret; interroganti reſpondit, dicens: Tu hæc feciſti, qui me, & Sanctos Dei, quos ego rebus à Deo mihi conceſſis ditaui, deſpoliare diſpoſuiſti. Caue ergo vlteriùs ſuper hac temeritate, ne incepta luas cum magna infelicitate. Ad hæc ille expergefactus, de viſione nimiùm eſt perterritus, omniumque membrorum horrore ac tremore grauiter attactus. Manè autem facto, cùm diu expectatus ad conuentum

Digitized by Google

uentum Procerum non veniret, Gisila Regina pro filio sollicita, missis nuntiis rogauit illum obnixè, vt adueniens inomissa perficeret. Ille verò affirmauit, se tanta infirmitate grauari, vt nec de lecto surgere, nec pedem posset quóquam mouere. Cumque rogaretur, vt se in lecto ad conuentum portari pateretur, quò vel sic promissio perficeretur; omnino abdicauit, seque in Deum & in Sanctos eius peccasse, libera tandem voce proclamauit. Sic itaque diuina pietas per merita famuli sui, ne spe quam in se posuit fraudaretur, omnia prauæ illius conspirationis machinamenta repressit; idq; quod ab eo benè cœptum est confirmando, semper exinde ad meliora prouexit.

Sed iam nunc ad miracula quæ post felicem transitum eius, ad declaranda eius meritorum insignia, ad sepulchrum illius operatus est Dominus, veniamus.

Mulier quædam contracta in ipsa manebat ciuitate, adeò incuruata, vt ad gradiendum nullatenus erigi posset, sed potiùs manibus reptaret, quàm pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbenti, diuinitus inspiratum est, vt ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam obnixiùs imploraret: quod dum faceret in anniuersario die

Digitized by Google

ipsius, subitò cernentibus cunctis adstantibus, facta est quasi in extasi, ac posteà nerui qui diriguerant, sensim dissolui, & omnia corporis membra crepitantia cœperunt extendi; mulierque erecta vsum ambulandi & reliqua membrorum officia cum omni sanitate recepit.

Quidam æduuus in ordine laico ad custodiam deputatus Ecclesiæ, furtis cœpit assuescere, & quæcumque poterat in ipsa Ecclesia clanculò decrustabat: sed cùm iam inolita vitiorum consuetudine, ipsam consuetudinem peccandi iam quasi legem sibi fecisset, misericorditer à Domino corripitur. Quadam enim nocte, dum in eadem Ecclesia somnum caperet, seruus Dei aspectu terribilis ei apparuit, & asperè inuectus
Dan. 13. in eum, dixit: *Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum*; quare hoc & hoc fecisti? scito quia rem iniquam operatus es. His dictis de stratu eum protraxit, & multis verberibus cæsum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem somnians pertulit, sed expergefactus signa plagarum euidentia demonstrauit, & verba verberum argumẽtis comprobauit. Taliter ab immani præcipitio retractus, in ministerio suo vsque ad prouectiorem ætatem in eadem Ecclesia permansit; & in eius correctione multi alij correcti sunt,

Digitized by Google

sunt, glorificantes Deum, qui per seruum suum iam coronatum in cælis, talia adhuc operatur in terris.

Quadam vice contigit incerto casu cuidam, vt dissociatis naturalibus instrumentis ab inuicem, mandibula loco suo dimota, & oris officium impediret, & naturalem humani decoris compositionem deformaret. Talibus circumuentus incommodis clamauit ad Dominum, & diuinæ pietatis obnixius implorauit auxilium: vt ergo manifestarentur opera Dei in illo, multis interuenientibus, ad tumbam beati Henrici accessit, & capite superimposito, tam diu precibus institit, quoadusque meritis ipsius sanitatem accepit.

Item alio tempore contigisse in veritate audiuimus, vt quidam in paralysi adeò vexaretur, vt exinde vsum brachij iam perdidisset: nutu autem diuino admonitus est, vt ad sepulturam sancti corporis accederet, & prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam, & beatissimi viri ibidem requiescentis merita inuocaret. Toto itaque corpore prostratus orationibus incubuit, corde magis quàm ore decantans cum Propheta, *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundùm verbum tuum.* Quid ergo? Christus filius Dei, qui super terram gra- Psal. 118.

diebs, manum aridam habentem sanauit, ibidem nunc sedens ad dexteram Patris, eodem inuocato miraculo, per merita dilecti sui supplicem istum liberauit. Sanus equidem ab oratione surrexit, & Deum propitiatorem in commemoratione Sancti sui glorificauit. Clamor ad cælum attollitur, & cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotentis Dei ab vniuersis assistentibus decantatur.

Hoc quoque successoribus nostris indicare curauimus, quod in diebus Rogationum ad sepulchrum prædicti Confessoris contigisse veraciter cognouimus. Quidam enim Sacerdos cum populo suæ procurationi commisso, in diebus Rogationum Crucem cum Hymnis & Canticis ad Monasterium sancti Petri & sancti Georgij deferebat, cum qua quidam cæcus alterius manu ductus veniebat. Is cùm ad sepulchrum Confessoris Christi venisset, ex toto corde suo rogauit sanctum Henricum, vt per eius interuentum restitueretur ei lumen oculorum. Cumque diu precibus & lacrymis pulsaret ad ostium pij Confessoris, cunctis videntibus, & in laudem Dei acclamantibus, redditus est illi visus per gratiã Omnipotẽtis; & mirum in modum, qui alterius mane ductus, Crucem Domini secutus fuerat

rat cæcus, modò propriis manibus Crucem ferens, cum laudibus ipsi populo domum redeunti ductum præbuit illuminatus.

Aliud quoque diuinę virtutis miraculum celebri commemoratione & certa fide cognitum est. Erat quidam languidus ipsa in ciuitate omnibus cognitus, cuius inferiora omnia à lumbis & infra, omnino præmortua fuerunt, adeò vt nec pedibus solo niti valeret, sed instrumento cuidam rotulis quatuor coaptato, pendulus inhærebat, suique corporis molem manibus propriis pro possibilitate artificis volutabat. Idem loculum sanctissimi corporis frequentiùs visitare solebat; & per Dei misericordiam ad declaranda serui sui merita tantam gratiam consecutus est, vt membra præmortua viuificarentur, ac deinde baculis vtrique humero suppositis, pedibus terram tangeret, & erectus incederet.

Modernis etiam temporibus, contractus quidam, qui adhuc in carne supereſt, in eodem loco sanatus est, & naturalem vsum recepit ambulandi.

Præter hæc, multa alia sanctitatis argumenta & experimenta frequenter loco in eodem visa sunt: debiles curati, cæci illuminati, dæmones ex obsessis corporibus visibiliter fugati, multi ex diuersis infirmi-

Digitized by Google

tatibus ibidem frequentissimè liberati sunt, Domino testificante quanta Sanctorũ gloria in cælis sit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruscare concedit; ne apud homines loco humili teneantur, qui apud Deum meritis excelsi esse comprobantur. Cùm etenim miraculorum attestationibus sanctitatem Confessoris sui Dominus declararet, Bambergensis Ecclesiæ Prælati crebrescentibus signis cum mandatis & litteris Conradi Regis ac Principum Romam abierunt, & quàm magna mirabilia Deus per Cõfessorem suum operaretur, Domino Papæ Eugenio & Romanæ Curiæ nũtiauerunt: at illi gaudentes pro tantæ famæ dulcedine, Deum glorificantes, de canonizatione sancti Regis Henrici cœperũt sollicitè & diligenter ad inuicem conferre, quatenus in catalogo conscriberetur Sanctorum, qui virtutibus & signis probaretur esse assumptus in regnum cælorum. Cui canonizationi quidam Cardinalis Ioannes nomine cœpit vehementer obsistere, & proiecto Dei timore, in quibuscumque potuit non verecundatus est prædicto Confessori Christi detrahere: sed diuina vltio detrahentem cælesti repentè verbere coërcuit; & dum famam beati viri laceraret, potestas Dei lumine oculorum eum priuauit: at ille adeò

Digitized by Google

adeò humiliatus & percussus cæcitatis molestia, reatus sui conscientia cœpit torqueri; & quoniam hanc plagam ex Confessore Christi peccando meruisset, publica voce confiteri. Et mirum in modum quem priùs dentibus detractionis lacerabat, hunc modò laudibus & præconiis vsque ad sidera tollebat. Conuersus itaque ad pœnitentiam, celerem consecutus est indulgẽtiam, & per intercessionem Confessoris Christi denuò est illuminatus, ob cuius vltionem iusto Dei iudicio fuerat excæcatus.

Simili modo, cùm in loco Bambergensi, vbi prædictus Confessor tumulatus fuerat, de canonizatione eius celebris fama haberetur, Presbyter quidam, nomine Luipoldus, maioris Ecclesiæ Canonicus, de signis quæ per eum fiebant, cœpit dubitare, & de permutatione exequiarum, quę in anniuersario eius celebriter fiebant, intra semetipsum dolere; qui mox adeò oculorum caligine est plagatus, vt posteà per Confessorem Christi sanatus, quantum sanctitas eius apud Deum posset, in curatione ipsius experiretur. Et mirandum est valdè, quòd de sanctitate tanti viri aliquis potuerit dubitare, cùm conuersationis sanctitatem, castitatis integritatem, eleemosynarum largitatem, humilitatis custodiam, & omnia ope-

Digitized by Google

ra iustitiæ vsque in finem vitæ suæ cum deuotione summa seruauerit. sed sicut scriptum est, *nemo Propheta acceptus est in patria sua*. Luc.4. Presbyter ergo prædictus grauatus defectu luminis, confugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans, vt per suffragia eorum, sanitas sibi restitueretur oculorum. Et cùm ex dolore, & labore, & assidua venarum incuruatione fatigatus fuisset, lassatum corpus somno reparauit. Cui dormienti sanctus VVolfgangus, eò quòd eum familiarem in orationibus suis habuerit, apparuit, & ait ei: Ora Confessorem Christi Henricum, & liberabit te, quia quòd eius sanctitati derogasti, idcircò hæc plaga cæcitatis venit super te. Post hanc visionem expergefactus, ex conscientia delicti sui intremuit, & ad tumbam Confessoris Christi concito gradu & deuota mente properauit, & procumbens terræ, à Confessore Christi lacrymis & precibus suis excessibus veniam postulauit: qui statim exauditus, & pristinæ sanitati restitutus, gratiarum actiones Deo & sancto Henrico retulit, & magnalia Dei, quæ circa ipsum Deus fecerat, religiosis viris, qui nobis retulerunt, ipse narrauit.

Caueant igitur habitatores sæculi, domesticis Dei & viribus Sanctorum detrahere; quia necesse est eos hîc & in æternum perire,

Digitized by Google

ire, qui Sanctorum bonis operibus solent obloqui & inuidere. Quamuis ergo nunc tempora miraculorum nõ sint (signa enim debentur non fidelibus, sed infidelibus:) tamen cùm aliqua nobis præter solitum cursum ordinemque naturæ eueniant, omni veneratione amplectenda sunt: quatenus & ipse qui in Sanctis suis mirabilis est honorificetur, & nostra tarditas ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur, præstante Domino nostro IESV Christo, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, &c.

Additio ex Annalibus Card. Baronij, Tomo XI. anno Domini 1014. *ex vita sancti Popponis Abbatis, scripta ab Euerhelmo Abbate.*

CONTIGIT etiam ludis histrionum Imperiales tunc fores occupari, atque eo spectaculi genere Regem (Henricum) cum suis oblectari: vrsis enim quidã nudus melle perunctus exhibetur, illo plurimùm pro periculo suo timente, ne fortè ab iisdem vrsis ad ossa sua, melle consumpto, peruenireturVnde super tam iniqua in Christianum illusione Regem beatus Poppo redarguit,

Digitized by Google

guit, eumque ab hoc spectaculo suis cum optimatibus mox compescuit; tum etiam à periculo vrsorum virum liberauit; & ne id vltrà fieret, arguendo & obsecrando obtinuit: Henricus enim Imperator tam obsecrationi quàm correptioni eius humiliter paruit. At nec id satis, sed magna sollicitudine idem Imperator curauit, vt idem Poppo Abbas Stabulensis crearetur. Sic Imperator benè vti sciuit reprehensione, vt reprehensorem suum nouo beneficio sibi deuinciret.

Anno Domini 1020. *ex Vita S. Heriberti Episc. Colonienſis.*

HENRICI Imperatoris animam timor Domini possidebat, neque scienter disponère aut iudicare in regno cupiebat, per quod cælestis offenderetur Maiestas. Denique cùm aliquid de regno disponere aut iudicare intenderet, dispositiones omnes siue iudicia sua precibus & eleemosynis præueniebat, quatenus mens eius & actus cælesti regimine gubernaretur, ne quando exorbitaret agendo vel iudicando, quod diuinis legibus contrairet.

Eodem

Digitized by Google

Eodem anno ex eadem Vita S. Heriberti.

INVIDI quidam animum Imperatoris aduersus Archiepiscopum Colonienſem vehementer concitauerant, ſed poſteà diuinitus admonitus, quàm magnus Dei ſeruus eſſet Heribertus, ſic ad eum locutus eſt: Ex quo ad regni faſtigium Deo donante conſcendi, detrahentiũ linguis nimiùm, fateor, credulus, te, venerande Pater, exoſum habui, & hanc odij trabem in oculo gerens, & ideò nihil videns, iniquum de te iudicium habui, tuamque iuſtitiam, immò Dei gratiam in te fulgentem videre non merui. & infrà: Indulge ergo, precor te, quòd in te malignatus ſum, quia peccatum meum agnoſco, nec ampliùs addam aduerſari ſanctitati tuæ. His dictis, ſemel, iterùm, ac tertiò ſanctũ Pontificem deoſculatus eſt. & paulò infrà: Sollicitus Imperator, neque præterita reconciliatione contentus, nocte ſequente finitis Matutinorum ſolemniis, aſſumpto vno ex Clericis, cubiculum ſancti Pontificis adiit; ſed non ibi quieſcentem, verùm in proximo ſancti Ioannis Oratorio vigilantem, vt ſolebat, & orationibus inſiſtentem reperit; protinus abiecta chlamyde ſolo ſtratus, ante pedes eius in ſpiritu humilitatis &

in

Digitized by Google

in animo contrito se suscipi postulat, & ea potestate, quam Sacerdotibus suis Dominus contulit, veniam sibi dari cunctorum quæ in ipsum admiserat. Nec moratus omnipotentis Dei famulus, Imperatorem prostratum à terra subleuat, & Christo mediante qui dixerat, *Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo:* absolutio culpæ secundùm fidem Regis in cælo & in terra peracta est. Hæc ibi. Quid egisset hic piissimus Imperator, si Archiepiscopum reipsa & factis læsisset, quando ob solam cogitationem illi nocendi, & hanc à perditis hominibus animo illius, alioqui simplici & recto, inspiratam, tanta pœnitentiæ signa edidit?

Matth. 18.

Anno Domini 1022. *ex Bonif. de rebus Hungaricis, Decade* 2. *lib.* 5.

HENRICVS in omnibus rebus specimen reddidit Christianissimi Imperatoris, quippe qui sacratissima Eucharistia communire soleret exercitum, expiatione anteà facta delictorum, cùm prælium cum hostibus initurus esset, adhiberetque Patronos sanctos Martyres Laurentium, Georgium, & Adrianum, quos præuio Angelo præ-

Digitized by Google

præcedere consueuisse aliquando vidisset exercitum.

Obiit sanctus Imperator Henricus anno Domini 1024. cùm vixisset annos 52. regnasset annos 24. & imperasset annos decem.

VITA S. STEPHANI primi Regis Hungarorum, qui eos ad Christi Religionem traduxit:

Ab Episcopo Chartuitio conscripta, sed stylo mutato per Fr. Laur. Surium.

PRÆFATIO AVCTORIS *ad* COLOMANNVM *Regem.*

DOMINO suo Colomanno, Regi excellentissimo, Chartuitius Episcopus spiritale ministerium Dei benignitate adeptus, post huius vitæ terminum, illud Euge precatur sempiternum. Aggredior nunc opus, Sereniſſime Rex, iussu tuo mihi demandatum; à quo hactenus ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præsertim, quòd Priscianus Grammaticus mihi olim sat benè perspectus & cognitus, procul à me digressus, iam decrepito mihi, tam-

Is Colomannus est 8. Hungarorum Rex.

Mat. 25.

tamquam caligine quadam ſeptus, faciem exhibet obſcuriſſimam. Sed cùm alia ex parte dignitatis tuæ attenderem auctoritatem, vicit tandem anxiæ mentis dubitatiónem omnem, virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius forti præſidio fretus, tametſi mihi vires cernerem haudquaquam ſuppetere, Operis inchoãdi fiduciam concepi. Cùm ſint autem plerumque inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur; ſupplex oro Regiam ſublimitatem tuam, vti Opuſculi huius ſuſcipere ne grauetur patrocinium: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum geſtarum confuſione. Quòd ſi occurrat quippiam, quod fœdam habeat offenſionem, malim codicẽ ignibus abſumi, quàm liuoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina miſericordia proficiſcuntur, ipſius munere ſic libet Opuſculum præſens auſpicari.

VITA.

Iac. 1. OMNE *datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.* Huius quidem Patris datum optimum & donum perfectum ad omnes largiter dimanans, (neminem enim ſpernit,

1. Tim. 2. ſed *vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitio-*

Digitized by Google

nitionem veritatis peruenire) ad Hungaros vsque, quos olim Christianorum flagellum fuisse constat, sese diffudit. Quod quemadmodum & quando factum sit, styli officio ad posteriorum notitiá transmittere visum est. Ea quidem tempestate, qua Hungarorum gens Dei Ecclesiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo qui Hungaris in Pannoniam ingressurisDucem se præbuit: is Geisa dicebatur. seuerus sanè & crudelis homo in suos, potenter eis imperans: erga alios verò, præsertim Christianos, humanus, misericors, & liberalis. Etsi autem paganismi adhuc erroribus esset implicatus, attamen cælestis gratiæ luce spiritali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaque prouinciis de pace cœpit accuratè tractare; vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret esse filius; dicente in Euangelio Domino Saluatore: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Edicto quoque proposito, iussit Christianis omnibus, in ipsius ditionem siue Ducatum ingredi volentibus, hospitalitatis & publicæ fidei studium & curam impendi. Porrò Clericis & Monachis fecit potestatẽ in ipsius quoque conspectum veniẽdi, eosque propenso animo audiuit: atque ita factum est, vt Orthodoxæ fidei semen in pectoris eius Matth. 5.

horto

Digitized by Google

horto satum, in fruges erumpere gestiret.

Quid multa? Adest tempus cælitus dispositum: credit ipse cum familiaribus suis. vndis salutaribus expiatus, omnes ditionis suæ homines pollicetur ad Christianismum perducturum. Cùm autem multùm esset sollicitus de edomandis rebellibus, ritibus sacrilegis abolendis, ad sanctæ Ecclesiæ profectum pro sua æstimatione statuendis Episcopatibus, mira quadam visione nocte eum Dominus consolatus est. Misit enim ad eum iuuenem speciosissimum, qui diceret ei: Pax tibi Christi electe: faceſſat cura isthæc & solicitudo. Non fiet per te id quod meditaris: habes enim manus humano sanguine pollutas. Nascetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ consilio id efficiet, quod tu animo concepisti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero quos Dominus elegit, coronâ Regni temporarij æternâ commutaturus. Tu verò hominem spiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito, exceptum reuerenter habeto, eius adhortationibus sincerũ pij pectoris assensum adhibeto. Experrectus Princeps, stupens ad visionem, priùs secum, deinde cum Christianis & suis hominibus pertractans, humi totus prostratus, expansis manibus humiliter gratias agit Deo, seque Principatumque

tumque ſuum cum filio naſcituro curæ illius qui non dormit, neque dormitat, lacrymabundus commendat. Pſal. 120.

Admirante autem eo de viro diuinitus ipſi prædicto, nuntiatur illi, beatum Adalbertum Bohemenſis Eccleſiæ Antiſtitem ad ipſum venire, ad Chriſtianã Religionem fidemque non fictam eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hoſtiam immolare cupientem. Is nuntius nouis Chriſti tironibus ineffabilem attulit lætitiam. Dux procedit obuiàm ſeruo Chriſti cum fidelibus quibuſque, honorificè eũ excipit, & vt in viſione erat admonitus, modis omnibus ſe obedientiæ filium fore demonſtrat. Deinde iubente ipſo, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per ſanctum Epiſcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur, multis locis Eccleſiæ conduntur: Lux enim illa quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cœpit in Hungaria enitere, & completum eſt in ea quod Propheta ait: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Lux lucis inuiſibilis Chriſtus eſt, quem tunc Gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati, illum eſſe & verum Deum & hominem verum perfectè credidere. Iſai. 9.

Digitized by Google

Non est autem silentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parum fidei habere videretur visio Duci oblata, etiam vxorem eius iam partui propinquam, eiusmodi diuinitus consolatione affectam: Apparuit illi beatus Leuita & Protomartyr Stephanus, Leuitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto te filium parituram, cui primo huius gentis & Regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem femina non sine admiratione scisciteretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur, sic respondit: Ego sum Stephanus Protomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui: ijs dictis disparuit. Nascitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, secundùm Prophetam, priusquam in vtero conciperetur; & per Stephanum Protomartyrem à Domino appellatus antequam natus. Eum verò beatus & Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, vt nos quidem persuasum habemus: Stephanus enim Latinè coronam significat. Et illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria perfruatur

Ierem. 1.

Digitized by Google

fruatur sempiterna. Oppido quidē Strigonienſi natus est, & illic quòque puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus est.

Intereà creuit accuratè educatus: cumque iam exceſſiſſet pueritiæ metas; pater eius conuocauit Hungariæ Proceres & reliquos Ordines, communicatoque cum eis conſilio, illum poſt ſe regnaturum conſtituit. Vtque ea res firmior eſſet, ſingulos ad ſacramentum adegit. Deinde iam grandæuus, anno à Chriſto nato noningenteſimo nonageſimo ſeptimo, vitæ huius ærumnas cum cæleſtibus gaudiis commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cùm in Pruſſiam, gentis eius conuertendæ cauſa, profectus eſſet, martyrij palmam adeptus eſt.

Poſt obitum patris, Stephanus adhuc adoleſcens, Principum & plebis fauore patri ſubrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tametſi etiamnum eſſet adoleſcens, non tamen illi cor in ore, ſed in corde os erat. Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iuſtitiam ſemper ob oculos verſabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: *Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſſidebit.* Cumque omnia Dei Prou. 1.

Digitized by Google

præcepta sedulò obseruare conaretur, apud se pertractabat quemadmodum populum suum ad vnius Dei cultũ adducere posset. Animaduertens autem, sine vicinarũ gentium confœderatione id nequaquam fieri posse, cum exteris prouinciis pacem fecit, fidemque inchoatam egregiè confirmauit, vt posset eò securiùs id quod animo constituerat, in nouella plantatione efficere. Sed hostis totius boni & aduersarius diabolus, malignitate & inuidentia plenus, vt eius sanctum propositum disturbaret, intestina ei bella excitauit: eius enim instinctu populus gentilis Christianæ fidei iugo colla supponere noluit, & cum Principibus domini sui imperio subducere se moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vastabant, possessiones diripiebant, ministros cædebant, & vt cetera taceam, etiam ipsi insultabant. Cumq; ab huiusmodi improbitate reuocare se nollent, nec suo furori & amentiæ modum statuerent, Dux ipse, diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem, cum sui exercitus copiis sub signis Deo dilecti Pontificis Martini, & clarissimi Martyris Georgij, mouit in hostes, qui tum fortè vrbem obsidebant, quam vulgò Vesprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecere contumeliam, vt quem ad

locum

Digitized by Google

locum ille familiariùs consueuisset accedere, ibi ipsi considerent; essetque ex eo loco facilior ipsis aditus ad alia præsidia occupanda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggressus est: & illis quidem suis armis confidentibus, ipso verò fide armato, vtrimque congressi sunt. Victis tandem hostibus, & partim cæsis, partim captis, Dux victor abscessit. Et sapienter quidem de illorum villis & agris siue possessionibus statuens, non quemadmodum olim Saul, qui superatis Amalecitis, contrà quàm Dominus iusserat, ex eorum spoliis optima quæque seruauerat: sed quia Pannonia beatissimum Martinum apud se natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Christo fidelis, vt iam dictum est, ex hostibus victoriam reportauit; nihil de rebus eorum in suos vsus conuertit: sed ex Dei amantium consilio, iuxta eiusdem sancti Præsulis fundum, eo loco qui Sacer mons dicitur, vbi sanctus Martinus, cùm in Pannonia degeret, precari solitus erat, sub eius nomine Monasteriũ construxit, possessiones & redditus sufficientes ei attribuẽs. Idem verò de Episcopis cõstituit, ex illorum captiuorũ facultatibus decimas persolui volens, idque adeò exactè, vt si quis decem haberet proles, decimam prolem sancti Martini cœnobio daret. 1.Reg.15.

Digitized by Google

Ita ergo hostibus sub iugum missis, Christi miles gaudio spiritali perfusus, omnem ingenij sui vim contulit ad consectandam doctrinam Euangelicam. Itaque dabat operam eleemosynis, vacabat precibus, crebrò adhærens Ecclesiæ pauimento, cum lacrymis orabat Dominum, vt animi sui propositum ipse ad effectũ perduceret: vt qui sine illo nihil posset efficere, eius opitulante prouidentia, bona quæ facere decreuisset, cum virtutum incremento etiam re ipsa exequi valeret. Cùm autem facilè intelligeret, ad hæc inchoanda & consummanda fidelium Christianorum consilium sibi esse necessarium; per nuntios & literas in partes omnes suum declarauit votum & desiderium. Multi igitur Presbyteri & Clerici, sancti Spiritus gratia compuncti, relictis sedibus suis, Christi causa peregrini esse voluere: Abbates & Monachi, nihil proprij habere cupientes, sub tam religioso Principe statuerunt ad sui instituti præscriptum viuere; in quibus fuit Astricus Abbas cum discipulis suis, è quibus Bonifacius loco patris Abbas posteà creatus, & à beato Rege in inferiores Hungariæ partes causa prædicationis missus, in vertice gladio percussus, etsi superuixit, non est martyrij corona frustratus. Venerunt etiam duo è Polonia, eremiticæ vitæ

Digitized by Google

vitæ contemplationis causa studiosi: ex ijs alter Andreas dictus, confessionis merito choris Angelicis est adiunctus, haud obscurè id declarantibus miraculorum signis, quæ per eum Dominus effecit: alter Benedictus nomine, pro Christo sanguine fuso, insigniter est laureatus. Porrò Astricus Abbas cum suis honorificè acceptus, ad radices Montisferrei cœnobium in S. Benedicti honorem construxit, vbi hodieque Monachorum est congregatio, regulari disciplina pollens, temporalium rerum copiis ex Ducis liberalitate superabundans, nullius indigens, nisi vt ad Euangelij præscriptum, suos aliorumque pedes quotidianis precibus & lacrymis lauet. Cum his Dei seruis Princeps Christianissimus, modò communiter cum omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens, vsqueadeò diuinis conspectibus gratum & acceptum se præbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti sint. Quos autem alios deos colere animaduertit, eos & minis & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ Ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum & legem imposuit, omnesque dæmonum spurcitias prorsus eliminauit.

Posteà verò prouinciam in decem Epi-

Digitized by Google

ſcopatus diſtribuit, quorum metropolim & magiſtram eſſe voluit Eccleſiam Strigoniēnſem. Non ignorans autem vir prudens Aſtrici Abbatis religionem, Epiſcopum Colocenſem conſtituit canonica electione creatum. Deinde quarto à patris obitu anno, diuinitus permotus, eumdem Aſtricum Præſulem, qui etiam Anaſtaſius dictus eſt, ad ſanctorum Apoſtolorum limina miſit, à Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſore petiturum, vt recèns conuerſæ Pannoniæ largam benedictionem impertiret, Strigonienſem Eccleſiam ſua auctoritate metropolim conſtitueret, reliquos Epiſcopatus ſua benedictione muniret, & ipſum Ducem regio diademate cohoneſtaret: vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratię adiutorio cœpiſſet, ea magis magiſq́ue promouere & conſtabilire poſſet. Per idem tempus etiam Mieſca Polonorum Dux Chriſtianam complexus fidem, legatos ſuos Romam miſerat, vt Pontificis benedictionem, & Regium ipſi titulum impetrarent. Aſſenſerat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curarat, quam ei mitteret ſua benedictione adiuncta. Sed quia nouit Dominus, qui ſint eius, qui etiam duobus ab Apoſtolis propoſitis, Matthiam ſocio ſuo prætulit, & cum Apoſtolis annumerandum curauit;

2. Tim. 2.

Act. 1.

Digitized by Google

curauit: illa corona Stephanum ornari voluit, posteà feliciùs gloria sempiterna coronandum. Nocte enim eius diei, quo statuerat Pontifex coronam Polonorum Principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitque ad eum: Noueris cras hora diei prima ignotæ gentis nuntios ad te venturos, suo Duci coronam regiam & Apostolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iussisti, illis incunctanter tribue, ad ipsorum Ducem eam absportaturis: nec dubites illi eam cum Regni gloria pro vitæ eius meritis deberi. Itaque crastina luce, ea hora qua prædictum erat, Præsul Astricus ad Pontificem venit, demandatumque sibi officium prudenter exequens, sanctique Ducis res gestas ordine referens, à Sede Apostolica Regni coronam petiit, ostendens dignum esse Ducem eo honore & dignitate; quippe qui diuina fretus ope, multos sibi populos subiugasset, multosque infideles sua potentia ad Christum conuertisset.

Iis auditis, mitè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemque ante Regem, ceu Apostolatus insigne, gestandam adiunxit: Ego, inquiens, sum Apostolicus; at ille meritò Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi

Digitized by Google

Christus acquisiuit. Atque ea causa, quemadmodum diuina gratia ipsum docebit, Ecclesias Dei vnà cum populis nostra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis quæ postularat, Antistes Astricus lętus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. Allatis verò Apostolicæ benedictionis literis cum Corona & Cruce, Præsules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dilectus Stephanus Princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autē dignitate auctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia & moderatione fuerit, illud satis declarat edictū, quod ab illo cum Episcopis & Hungariæ Primoribus promulgatum est; quo singulorum vitijs singula adhibuit remedia: & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cetera cauit, ne quis alium hostiliter inuaderet, ne quis vicinum suum absque iudicis sententia læderet, ne quis viduas & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui fœderis subscriptione, ad posteros suos transmisit.

Vide Annotat. ad finem historiæ.

Porrò consortem regni, præcipuè sobolis propagandæ causa, sibi adsciuit Henrici Imperatoris filiam Giselam: qui Imperator, ob morum comitatem & mansuetudinem,

Pius

Pius est appellatus. Ea autem Gisela Chrismate vncta, & corona regia insignita, qualem se præbuerit erga Dei cultum ornandum, quàm frequens & benigna ac liberalis erga Christo seruientium congregationes fuerit, multarum Ecclesiarum Cruces, vasa sacra, & vtensilia, miro opere effecta vel contexta, in hunc vsque diem testantur: præcipuè tamẽ Ecclesia Vesprinensis, quam illa à fundamentis constructam, rebus omnibus quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisque vestibus præclarè ornauit. Ipse verò Rex nuper inchoatos Episcopatus, id est, tam Metropolitam, quàm ceteras cathedrales Ecclesias, amplissima singulis assignata diœcesi, & idoneo præfecto Antistite, Abbatias quoque, prædiis, cohortibus, familiis, & redditibus regia planè munificentia instruxit; Crucibus, vasis sacris, aliaque supellectile ad Dei ministerium spectante, pro cuiusque necessitate vel indigentia satis exornauit, annisque singulis, quoad vixit, munera & oblationes semper auxit, ne aliquid extrinsecus conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerant. Monachorum quoque vitam & conuersationem modò per se ipsum, modò per alios accuratè inuestigans, desides arguebat, alacres & vigiles charos habe-

habebat. Canonicorum ministerium, Episcoporum moderationi & circumspectioni sub Christi & Ecclesiæ testificatione com-
1.Cor.9. mendabat, cum Apostolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret.

Ea tempestate in Monasterio S. Martini erat Monachus quidam, Sebastianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religiosa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cœpit amore complecti (quanto enim quisque esset religiosior, tanto illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita dignum eum censens qui Episcopi dignitate polleret, Strigoniensis Ecclesiæ
Heb.12. Archiepiscopum esse voluit. Sed quia *flagellat* Deus *omnem filium quem recipit*, Sebastianum illum, vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriusque luminis orbitate afflixit. Ne verò nouellus grex, pastoris gubernatione destitutus, à recto itinere deflecteret & aberraret, Romano Pontifice assentiente, Astricum Colocensem Episcopum, cuius iam crebrò est habita mentio, in eius locum Rex substituit. Triennio inde euoluto, Sebastianus ex Dei benignitate recuperauit visum, & Pontifice Romano approbante, Astricus cum pallio rediit ad suam Colocensem Ecclesiam, Sebastianus Strigonienſem gubernandam recepit.

Erat

Digitized by Google

Erat sanè Rex ille fidelis & integer in omnibus factis suis, Deo toto pectore deditus & addictus; seipsum quoque & regnum suum per votum & oblationē in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam assiduis precibus contulit. Cuius sacratissimę Virginis honor & gloria tam est celebris apud Hungaros, vt festum Assumptionis eius, tacito proprio nomine, sua lingua Diem Dominæ appellent. Atque vt Rex piissimus propensiorem tantæ Virginis defensionem & patrocinium posset promereri, in ipsa regiæ sedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiusdem perpetuæ Virginis laudem & honorem, grandem & insignem, atque in primis celebrem Basilicam condidit, opere sanè mirifico cælatis Chori parietibus, & pauimento marmore strato. Quam Basilicam qui vidit, testimonium perhibet dictis nostris, innumera illic haberi palliorum, & eorum quæ paramenta vocant, genera: tabulas altarium non paucas ex auro purissimo, pretiosissimorum lapidum ordinibus conspicuas: Eucharistiæ ædiculam, quam Ciborium dicunt, arte mirabili supra Christi mensam extructam: conclaue omni genere vasorum crystallinorum, onychinorum, aureorum & argenteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantiæ Ecclesiam vsqueadeò Rex sibi vni vendi-

vendicauit, adeoque immunem esse voluit, vt nullus Episcopus quidquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus absolutio esset pœnitentibus impendēda, aut sacrum Chrisma conficiendum, eum Episcopum voluit in ea & absoluere pœnitentes, & Chrisma conficere, quem ipse vel præsens id facere iuberet, vel quem absens eò mitteret. Diuina quoque Missarum solemnia, Rege illic præsente, eum dumtaxat Episcopum celebrare, cui Rex, consentiente cum Fratribus Præposito, id demandaret: absente autem Rege, absq; Præpositi & Fratrum bona venia, nullum Episcopum illic sibi vel Missas celebrandi, vel cuiuslibet Pontificalis ministerij exercendi licentiam vsurpare. Prętereà eius Ecclesiæ populum tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omnino Episcopo decimas penderet: sed soli Præposito & Fratribus, prout ipse instituisset, seruitium exhiberet.

Quæcumque autem seruus Dei per id temrus acquirere potuit, ea in Christum refundere studuit, à quo illa profecta non ignoraret; vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cælestis patriæ ciuibus clementer adscribere dignaretur. Et in Prophetis quidem de Apostolis scriptum legimus, *in omnem terram* exiuisse Psal. 18.

sonum

Digitized by Google

sonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Non debet autem hoc de solis illis duodecim accipi, sed de omnibus à Deo ad euangelizandum missis, quorum fide, verbis & moribus, Ecclesia suis augescit incrementis. Ex eorum autem numero ille, de quo agimus, Christianissimus Rex non minimus fuisse putandus est, vt qui bonæ voluntatis & piorum operum famam, quam Ecclesiis in propriæ ditionis amplitudine construendis sibi peperit, in longinquas regiones & vrbes celeberrimas diffuderit ac propagarit. Extruxit enim in ipsa Ierosolyma, vbi Dominus noster Iesus Christus in carne versatus est, Monachorum cœnobium, idemque prædiis & vineis, vnde eis quotidiani victus copia suppetat, ditauit. Romæ quoque, quæ est mundi caput, sub Protomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorum Collegium condidit, rebus necessariis & ad eiusmodi Collegium attinentibus abundans. Domos quoque & hospitia Hungarorum, qui orationis causa Romam ad beati Petri Apostolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circumdans. Tum quoque vrbem Regiam Constantinopolim noluit suæ liberalitatis esse expertem, mirifici operis in ea condens Ecclesiam, rebus omnibus necessariis

Digitized by Google

ceſſariis ei adiunctis. Itaque non immeritò ſuæ ditionis Apoſtolus appellatus eſt. Etſi verò ille ſibi euangelizandi munus non ſumpſit, attamen ceu quidam concionatorum dux & magiſter, defenſionis & ſuſtentationis ſolatia eis ſuppeditauit.

Inter omnia autem cæleſtis gratiæ munera beato Regi diuinitus collata, illa vel præcipuè admiranda & ſcriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, puta, miſericordia & veritas. In cunctis enim felicibus factis ſuis hoc vel maximè ſibi conſectandum exiſtimabat, quod in Euangelio ſcriptum fidelibus interioris hominis oculis contemplatus erat, ipſa Veritate ita dicente: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* & alio loco: *Date, & dabitur vobis.* Tanta igitur miſericordia, benignitate & pietate pauperes Chriſti, imò in pauperibus ipſum Chriſtum complectebatur, vt nullum vmquam hoſpitem & peregrinum abſque aliquo ſolatio à ſe diſcedere pateretur, & ad recreandos egenos quotidianas expenſas abſque intermiſſione fieri iuberet. Iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate & hilaritate abluebat fidelium pedes, & in ſinu pauperum abſcondebat eleemoſynas, Chriſtum inopem

Mat. 5.
Luc. 6.

Digitized by Google

pem in membris eius consolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoque in illa cæleſti domo, bonis omnibus refertiſſima, æternùm exultare mereretur.

Quadam autem nocte diuino permotus inſtinctu, nemine ſciente, crumenam nummis plenam accipiens, puſillum Chriſti gregem ſuo more ſolus inuiſit. Et ecce pauperes cæleſtis theſauri diſtribuendæ pecuniæ nimiùm inhiantes, beati viri barbam euulſerunt, eaimprobitate illius meritis teſtimonium perhibentes. At ille gaudio perfuſus ingenti, ad beatiſſimam Creatoris omnium Matrem ſe confert: humi proſtratus gratias agens exclamat: Regina cæleſtis, & mea, en quem tu Regem contuliſti, eum ſic honorarunt milites tui. Quæ ſi mihi ab aliquo hoſte illata eſſet iniuria, tuo fretus adiutorio, non ſinerem eam inultam abire: at nunc ſciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijſſimi Saluatoris conſolatoriis verbis, quibus diſcipulos ſuos confirmauit, *Capillus*, inquiens, *de capite veſtro non peribit*. His dictis, cùm ſe vir Dei cęleſti gratia & ſpirituali chariſmate perfuſum ſentiret, ſtatuit numquam pectoris ſui oſtia opem poſcentibus claudere: atque deinceps per ſeipſum & alios, præcipuè tamen Chriſti ſeruos & fa- Luc. 21.

miliares, nempe Clericos & Monachos, cælitus sibi datas facultates pauperibus impertiit, in æternis thesauris per illorum manus reponendas. Eius rei permulti sunt testes, atque in iis beatus Guntherus, ex sæculari nobilitate conuersus, atque Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humanissimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione crebrò ad illum venire solebat. Quoties autem sua præsentia eius aulam illustraret, curam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inuenisset, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cœnobia, & Ecclesias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus Monasterium, quod Beel vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus Monachus, qui Venetiis eò venerat, vitam duxit contemplationi addictam: & posteà diuina ordinatione creatus Episcopus, post obitum sancti Regis orta Christianorum persecutione, lapidibus oppressus, diuino munere Martyrum contubernio dignus effectus est. Nec hîc prætermittendum puto, quòd diuina virtus in beati viri vita demonstrare voluit, cuius meriti esset. Nam quoties ad aures eius peruenisset, quempiã aduersa laborare valetudine,

Digitized by Google

ne, medicinæ loco misit ei siue panis, siue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, simul mandans, vt sanus surgeret. Mox verò diuinæ misericordię fauore eius sermonem prosequente, incolumis ille efficiebatur.

Post glorioſam in cælos ascensionem, & mirabilē in paterna dextra confeſſum, Saluator noſter paucis corporaliter apparuiſſe legitur: per viſionē autem multos cōſolans, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præſtitit etiam huic ſancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iuſſit properè ire ad Albam Trāſiluaniæ, & omnes ruricolas, vt ad vrbes munitas celerrimè ſe conferant, admonere, quòd ſuperuenturi eſſent Chriſtianorum hoſtes Beſſi, (qui tum Hungaris infenſi & & infeſti erant) eorumque res deprædaturi. Vix nuntius compleuerat quæ iuſſus erat, & ecce Beſſorum inopinata incurſio & impetus incendiis & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæſis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca ſe recepiſſent.

Defuncto autem beati Regis amico Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in Imperio ſucceſſit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus

Digitized by Google

& copiis contractis, Pannoniæ infesta signa inferre conatus est. Tum verò Rex Stephanus, Episcoporum & Principum coacto conuentu, in patriæ defensionem totius Hungariæ exercitum euocauit. At priùs tamen secum perpendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde sursum erectis, Dominæ suæ, perpetuæ Virgini & Dei genitrici, suas iniurias commendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet tibi, Domina mundi, tuæ partem hereditatis ab inimicis deuastari, & nouellam Christianismi plantationem dissipari, ne, quæso, sinas illud imputari diffidentiæ meæ, sed potiùs dispositioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa pastoris, ipse luat: oues, quæso, insontes ne patiaris affligi. His dictis, tamquam accepta consolatione ab ea, fidenter mouit in hostes. Altera die nuntius venit ad singulos quosque Duces exercitus Germanorum, ab Imperatore literas adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. Illis ergo discedentibus, sanctus Rex diuina misericordia adiutum se sentiens, humi se abiicit, gratiasque agit Deo & sanctissimæ Genitrici eius, cuius protectioni seque Regnumque suum assiduis precibus commendare solebat. At Imperator suorum tam repentina defectione perterritus, sciſci-

Digitized by Google

sciscitatur quidnam rei ipsis accidisset: audiensque de nuntio, qui eos ipsius nomine redire iussisset, scienscq; illum à se haudquaquam missum fuisse, non dubitauit consilio & volũtate omnipotentis Dei rem gestam, ob fidelissimi Regis corroborandam spem; seque deinceps ab eius inuadendo regno, timore illius Iudicis æterni, cohibuit.

Porrò Rex piissimus erga regni sui politicam gubernationem religiosa solicitudine occupatus, diurnum tempus colloquiis & consultationibus impendebat; nocturnis horis in vigilias, preces, lacrymas, rerum diuinarum cõtemplationem incumbebat, orans sedulò iustum Iudicem, vt ipse sua moderatione quotidie discutiendis rebus & ferendis sententiis adesse dignaretur. Quod quidem cùm ille magno spiritalis desiderij studio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei (descenderat quippe cum illo suo magno & nobili comitatu) in loco campestri fixis tentoriis, in cordis sui cubiculum se recepit; & flexis genibus, solo labiorum motu ad sempiternæ misericordiæ fores gemitibus & lacrymis pulsabat. cumque diutiùs precibus inhæreret, Domini sui, Regis æterni ministris ad suscipiendas preces eius aduenientibus, papilio super eum extensus, à terra sublatus est, atque tamdiu

Digitized by Google

in aëre manſit ſuſpenſus, donec vir Dei ad ſe reuerſus ab illa contemplatione, ſpiritum à precibus relaxauit. Quod licet inuiſibiliter illi ſoli, qui res nouit antequam fiant, & ſecretorum eius conſciis Angelis eſſet cognitum: attamen etiam cuidam magnæ ſimplicitatis & innocentiæ viro, qui tunc fortaſſis ſimili erat operi intentus, innotuit. Quem Rex, Dei ſpiritu id reuelante, arcani ſui conſcium ſciens, ad ſe accerſitum, blandis primùm verbis appellat; rogat, quidnam viderit: deinde ſeueriter interdicit, ne cui id, dum ipſe ſit in humanis, reuelet.

Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudiciis oris eius cum multa laude vbiq; propalatis, ſexaginta Beſſi, quorum ſuprà meminimus, cum vniuerſo apparatu ſuo, auri argentíque copia, & multi variis ornamentis curribus onuſtis, è finibus ſuis egreſſi, ad Regem venire volebant. Cumque ad Pannoniæ fines acceſſiſſent, multi è ſeruis, quorum animi inſtar ceræ facilè flectuntur in vitium, malignitatis ſuæ facibus inflammati, iis exiêre obuiàm: & quoſdam gladiis cedentes, illorum res omnes abſtulerunt, eoſque vacuos & ſemineces reliquerunt. At illi ea quæ paſſi erant, ad Regem relaturi, cepto pergunt itinere: cumque in Regis conſpectu veniſſent, ad eius genua prouol-

Digitized by Google

prouoluuntur. Rex iis visis, percontatur quid mali perpessi sint. Tum illi: Nos, inquiunt, serui tui, domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus, audituri iudiciorum tuorum disciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem quam apud nos habebamus, nulla culpa nostra abstulere: atque insuper quosdam apprehensos è nobis ceciderunt: denique vix compotes vitæ, huc accessimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex iis auditis, vt erat prudens, neque vultu neque verbis minatus est eis: sed conuenienter illi sententiæ Salomonis, *Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reseruat in posterum*, misit ocyus ad tribunal sub quo militabant illi, & ad certum diem iussit coram se sisti omnes. Factum est ita, & ad eius conspectum adducti sunt, ab illo discutiendi. Eos ergo sic appellat Rex: Cur posthabita & contempta lege diuina, non estis vsi misericordia, sed homines innoxios tam malè mulctastis? Sicut ergo feciſtis, ita hodie vobis coram me faciet Deus: Legis enim transgressores feriri par est. Lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes Regni aditus bini suspensi. Quod ille credendus est zelo iustitiæ ita iussisse, vt exemplo suo perditi illi homines alijs terrorem Prou. 29.

rorem adferrent. Cùm enim Regnum ſuum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quemdam tutiſſimum & aſylum eſſe vellet; liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingreſſum, ita vt nemo auſus eſſet quemquam ex eis lędere, aut moleſtiam ei exhibere. Quod etiam ſua auctoritate conſecutus eſt, quando illo viuente nullus quemcumque hoſpitem in aliquo violare auſus fuit.

Act. 14. Nec tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo quod Apoſtolus dicit, *per multas tribulationes* oportere *nos introire in regnum Dei.* & quod habetur in Prouerbiis Salomo-
Prou. 3. nis: *Quem diligit Dominus, corripit; & quaſi pater in filio complacet ſibi.* Multis enim modis caſtigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduerſa valetudine: qua cùm tandem diuinæ miſericordiæ medicina eſſet liberatus, in obitu filiorũ ſuorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni Iudicis flagella perſenſit. Attamen dolorem ex ea orbitate conceptum, amore filij ſuperſtitis, bonæ indolis pueri Emerici temperauit: quem ſanè ceu vnicum impenſiùs amans, quotidianis precibus Chriſto & eius Genitrici Virgini perpetuæ commendabat, eumque ſibi ſuperſtitem & Regni heredem votis omnibus expetebat. Et vt idoneus ille

foret

Digitized by Google

foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & vtrasque tam animi quàm corporis aures eum voluit adhibere: atque insuper paterni amoris impulsus stimulis, libellum ei composuit de morum institutione, in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat; docens eum quemadmodum ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticum, honorem habere Præsulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cunctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benigniùs alere & fouere, sine consilio nihil agere, maiores suos semper ob oculos exemplum sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam ceteraſque virtutes colere & consectari. His & id genus aliis disciplinis præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parêre necesse est, Dominicæ incarnationis anno millesimo trigesimo, vitam hanc corruptibilem cum sempiterna commutauit, supernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipsa hora qua decessit, cuidam Græcorum Episcopo, sanctæ conuersationis viro, diuinitus reuelatum est, Angelicis manibus in

Digitized by Google

cælos deportari. Cùm autem prò sanctitatis suæ meritis summè ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, in primis verò Principum; inter quos pater, tanto acceptò orbitatis vulnere, grauiter suspirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat se omni posteritatis spe destitutum. Attamen sciens
Prou. 21. scriptum esse, *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum:* & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimiùm debere contristari: posito animi mœrore, totum se contulit ad largam Dei misericordiam promerendam. Cœnobiorum enim & Ecclesiarum ministris, Monachis & Clericis multa elargitus est, multamque ea beneficentia attulit consolationem: quidquid verò ei superfuit, peregrinis, viduis & orphanis erogauit. Exterarum quoque prouinciarum Monasteriis Regiæ munificentiæ dona innumera per nuntios suos crebrò misit. Eam, quam in iuuentute susceperat, morum grauitatem ad supremum vsque vitæ diem præ se tulit. Vix vmquam ridere visus est, sciens scriptum:
Prou. 14. *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat*: semper ita se comparans, ac si staret ad tribunal Christi, eius præsentiam oculis interioribus sereno vultu contemplans. Christum in ore, Christum in corde, Chri-

Digitized by Google

Christum in cunctis actibus suis circumferebat. Extremum vitæ diem semper ob oculos mentis habebat, & magno cordis desiderio ad illam supernorum ciuium frequentiam adspirabat, quemdam Angelicæ conuersationis habitum præseferens. Denique cunctis ornatus virtutibus, in sanctitate & iustitia coram Deo omnibus diebus vitæ suæ viuere cõstituerat, vt in eo iam quædam futuræ gloriæ species elucere videretur.

Nec diu pòst in morbum incidit, qui ei posteà mortem attulit: diuturnaque eius morbi molestia increscente, pedibus insistere non potuit. Quod vbi aduerterunt ex Palatinis nobilissimi quatuor, scilicet Regem diu grauiterque laborantem, cùm etiamnum cordis perfidia tenerẽtur, iniquum inter se consilium inierunt, vt eum è medio tollerent. Iam die adueſperascente, antequam in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obscuro ingressus est, nudum ensem sub chlamyde ferens, quo erat Regem piissimum iugulaturus. Sed cùm eò inferret pedem, vbi Rex quiescebat, cæsti reuerà impulsu gladius ei excidit: quem Rex statim sentiens, quid is sibi vellet, perquisiuit, cùm iam diuinitus id præsciret. Tum ille territus corruit, agnoscit consilium amentia plenum, dolet, accedit propiùs,

Digitized by Google

propiùs, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, se peccasse confitetur, petit tanti parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenso animo ignoscit. At verò iubet inquiri illos immanes parricidas, in repertos tanto sceleri congruentem mortis profert sententiam.

Dignus tandem, qui centuplex cælestis Regni brauium consequeretur, febre correptus est: sentiensq; adesse migrationis tempus, accersitis Episcopis & Primoribus palatij, Christiano nomine gloriantibus, primùm tractauit cum eis de substituendo sibi Rege: deinde paternè monuit eos, seruare Catholicam fidem quam accepissent, amare iustitiam, fraternæ charitati studere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Christianismi plantationi curam & solicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cælum erigens, Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cum Clero & Episcopis, Regnumque cum Primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. Instabat tunc præcipua solemnitas, celebris Angelis & hominibus, Assumptionis beatissimæ Mariæ dies: in cuius gaudiis, vt sui corporis

poris fieret dissolutio, precibus à Domino contendit, lacrymis & gemitibus impetrauit, sperans cumulatioris misericordiæ se spem habiturum. Aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam accessionem habiturus; circumstabant cum Clero Episcopi, cum ministris Principes & Comites: Rex in medio iacens, sacram percepit vnctionem, sanctamque animam, Corporis & Sanguinis Christi recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis millesimo trigesimo quarto, in manus perpetuæ Virginis & sanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam, tradidit.

Extitit mox planctus Sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus: sed planctus ille posteà mutatus in gaudium perenne tam præsentium quàm futurorum populorum. Ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concursum est, corpus ad vrbem regiam, puta Albam, perductum: sed cùm Ecclesia beatissimæ Virginis ab eo constructa, necdum consecrata esset, communicato inter se consilio, priùs Episcopi statuunt sanctificandam Basilicam, posteà in ea corpus humandum. Absoluta igitur dedicationis solemnitate, sacrum corpus in media æde sarcophago è candido marmore confecto, impositum est, vbi compluribus annis ob

eius

Digitized by Google

eius merita Dominus permultis malè habentibus, febribus vexatis, afflictionem & miseriam suam fatentibus, innumera præstitit beneficia. Sæpè quoque illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ sunt à multis, sæpè odoris suauissimi fragrantia per templum sese diffudit.

Iacuit in eo loco sacrum corpus annis quadragintaquinque, occulta quadam omnipotentis Dei dispositione, qui est mirabilis in Sanctis suis, marmoris pondere pressum, & in puluerem redactum, vt tempore præfinito digniùs declaretur, & in resurrectionis die glorioſiùs renouetur. Id verò quid significet, quando sine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus speculari. Fortassis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum in illo remanserat, sine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præsentem vix quidem transigere possunt. Illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cùm ad præstanda per eum mortalibus suæ misericordiæ beneficia, Sancti sui iam vellet Deus merita declarare, Romani Pontificis literis mandatum fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Christianæ fidei semina iecissent, & sua vel prædicatione vel institutione ad Dominum eam conuertissent.

Digitized by Google

tiſſent. Itaque Ladiſlaus Rex, qui tum ad Reipublicæ gubernacula ſedebat, omni morum honeſtate conſpicuus,& virtutibus illuſtris,diuino cultui & laudibus Dei totus addictus,ſancto illum Spiritu permouente, communicato cum Epiſcopis & proceribus, totiuſque Regni ſapientibus viris conſilio,triduanum cunctis ieiunium indixit;vt quod communi Catholicorum vtilitati, Spiritus ſancti muneribus animarum & corporum ſalutem efficientibus profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiuniis & eleemoſynis fulcita, per ſignorum manifeſtationem expeteretur. Sed vt oſtenderet Dominus,quanta miſericordia Rex adhuc manens in corpore præditus fuerit,quam etiam iam cum Chriſto regnans præ ceteris operibus ſe approbare declaret,cùm triduo totis viribus in id incumberent, vt eius ſacrum corpus eleuarent, nulla id arte loco mouere potuerunt. Eo namque tempore ob hominum culpas, inter eum quem diximus Ladiſlaum Regem, & fratrem eius Salomonem, grauis fuit orta ſimultas & ſeditio; cuius nomine captus Salomon, cuſtodia tenebatur. Cùm ergo in corpore eleuando fruſtrà ſudarent, quædam incluſa apud Eccleſiã ſancti Saluatoris, (Charitas ea dicebatur) cuius vitæ

tum

Digitized by Google

tum erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec posse transferri sancti Regis corpus, donec Salomon venia impetrata, liber custodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rursus triduano exacto ieiunio, cùm ad sacras transferendas Reliquias tertio die ventum est, grande saxum sarcophago impositum, tanta facilitate sublatum est, ac si nihil ponderis haberet. Absoluto autem eius diei vespertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præstolantibus, subitò Christo plebem suam visitante, per sanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula coruscant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum excessit, libet hîc illud ex Euangelio dicere, quod Saluator Ioanni per nuntios scisciranti, an ipse esset qui ventu-
Matth. 11 rus sit, voluit responderi: *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur*, mali corriguntur, paralytici curantur. Sed tamen quando omnia non possumus, quædam ex eis annotabimus.

Iuuenis quidam, membris omnibus dissolutus, duodecim annis mansit paralyticus, manuum & pedum officio destitutus. Is parentum opera eò perductus, totius corporis est incolumitate potitus, atque ad altare

Digitized by Google

tare currens alacriter, omnium Christi laudes promentium gaudia cumulauit. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Alius septennis puer, ab ipso ortu contractus, genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis sepulchrum adducunt, illicque prostrati, eius suffragia implorant. Mox voto potiti suo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari. Vident omnes eum solidatis plantis & genibus ambulantem, & Christi nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrãt. Porrò Rex pius, præ nimio gaudio lacrymans, puerum è terra leuatum ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio illi puero collato, cum omnibus qui aderant, profusè gratias agit. Ita totam noctem illam Deus, pro famuli sui veneratione, multorum splendore signorum mirificè illustrauit: & populus vigiliis & precibus vacans, singula miracula laudis & prædicationis vocibus prosequi non cessauit.

His verò illud quoque adiungendum videtur, non solùm illic præsentes, sed etiam procul positos, eius suffragantibus meritis celerem salutis effectum adeptos esse. Cùm enim eius eleuandi fama passim increbuisset, variis afflicti morbis ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad

Digitized by Google

sanctum eius tumulum properarunt. Sed cùm aliis præcedentibus, alij maiori morbo retardati, simul eò pertingere non possent, eadem tamen misericordia innumeri in ipso itinere sanati sunt. Quamobrem etiam ob perpetuã benefici Regis conseruandam & ad posteros propagandam memoriam, complures eius meritis salutem adepti, in iis ipsis, quibus curati sunt, itineris sui locis, grandes lapidum aceruos effecerunt, qui posteà longo illic tempore permanserunt. Sed & mulier quędam exanime corpus vnici filij sui, qui interim spiritum exhalarat, apud sancti Regis sepulchrum deposuit, Dei & Sancti eius opem imploratura. Mira quidem res, & nostris temporibus stupenda: non priùs femina orare destitit, quàm viuentem cerneret filium suum.

Manè diei ab Assumptione beatissimæ Virginis quinti, conuenientibus in Ecclesiam cum Rege Principibus, cum Clero Episcopis, primùm Missa pro defunctis celebrata est: deinde sublata tabula marmorea, quæ erat pauimento eminentior. Postquam autem ad sarcophagum peruentum est, tanta inde suauissimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt sibi in paradisum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipse verò sarcophagus plenus fuit aqua aliquantùm

quantùm ſubrufa, & quaſi oleo permixta, atque in ea, perinde atque balſami liquore, oſſa pretioſa quieuere. Quibus in mundiſſimum linteamen collectis, in ipſo liquore diutiſſimè quæſierunt annulum ſancti Regis dexteræ inſertum. Sed cùm non inueniretur, iuſſu Regis aqua illa in argentea vaſa effuſa eſt, vt poſſet annulus certiùs reperiri. Sed modo ſanè admirabili factum eſt, vt quò plus exhauriretur aquæ, eò magis ſarcophagus impleretur. Id vbi animaduerſum eſt miraculi, aquam hauſtam ſuo reſtituere loco: nec tamen ea accedente, ſarcophagus magis abundare viſus eſt. Tum verò cooperto ſepulchro, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. Porrò interim dum ex inuento theſauro reparant beatiſſimæ Matris Dei & perpetuæ Virginis altare, Deus, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, profuſis benignitatis ſuæ muneribus, & euidentibus miraculorum ſignis ſe præſentem declarauit, in tantum, vt tempus illud quo Saluator vixit inter homines, rediiſſe videretur, de quo Scriptura diuina ait: *Omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad Ieſum, & curabantur.* Luc. 4. Hæc verò omnia virtus diuina non ſolùm illo die, ſed poſteà quoque longo tempore ob merita ſerui ſui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus,

Digitized by Google

cognita beati viri fama, salutis recuperandæ causa permulti variis affecti morbis, ad sancti Regis imploranda suffragia cupidissimè aduolarent.

Comitissa Mithildis, eximiæ nobilitatis matrona, tribus annis perpetuo viscerum dolore laborans, iam morti proxima videbatur: à suis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatim cœpit habere meliùs: breuique recuperata pristina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita in se renouata diuulgauit.

Alia miracula cælitus perpetrata non idcircò prætermisi, quòd ea fastidiam; sed cùm non mihi vni pluat Dominus, *qui solem suum oriri facit super bonos & malos*; tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati consulere cupiens, innumeris sapientibus viris quos Hungaria fouet & complectitur, stylo prosequendam relinquo. Illud solum sub libelli finem adiicere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæsitum & minimè repertum annulum cum ipsius beati Regis dextera, post eius peractam translationem inuentum esse.

Matth. 5.

Nam monachus quidam, Mercurius nomine, (qui cùm esset Clericus, thesauri beatissimæ semperque Virginis Mariæ custos fuerat, & iam amore cælestis patriæ sæculo

culo valefecerat) ea hora qua ſancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid ſacrarum Reliquiarum ad ſe raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro triſti vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pannum tibi ſeruandum commendo, opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro inde expleto miniſterio, Monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramque pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expaueſcit, nulloque conſcio, ad Monaſterium ſuum cui præfectus erat, eam abſportat, tempus à iuuene ſibi memoratum præſtolaturus. Et diu ſanè theſauri illius in agro abſconditi ſolus ipſe cuſtos peruigil fuit: deinde Monaſterij eius fundatoribus rem aperuit; poſtremò, appropinquante iam tempore quo erat arcanum illud in publicum offerendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Epiſcopis & Hungariæ primariis viris, cùm multa interim Chriſtus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dexteræ eleuandæ. Sed quid ſibi vult, fratres mei, quòd ceteris membris reſolutis, & carne in puluerem redacta, ſolam dexteram manum cum eius cute, oſſi-

Digitized by Google

bus & neruis, Deus integram conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilij altitudinem id hac re demonstrare voluisse, eleemosynæ studium omnes virtutum gradus transcendere. Quamobrem etiam in Euan-
Matth. 5. gelio Dominus ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur.* itemque:
Luc. 6. *Date, & dabitur vobis.* & alio loco Scripturæ
Eccli. 3. diuinæ: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.*

Meritò igitur sancti Regis dextera corruptionis manſit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuiuiscens, ad alendos pauperes numquam muneribus distribuendis vacua fuit: namque piissimus Rex opem tulit calamitosis & indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miseriam & inopiam, suam pu-
Ioan. 13. tauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens: eleemosynas præstitit non ex rapinis, aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus. Vt domos Dei locupletaret, sibi ipsi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus pro dignitate prodesse cupiens, carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifixit. Inde est ergo profecta corporis & dextræ manus eius admiranda

& iu-

Digitized by Google

& iucunda veneratio; inde suauis & beata sempiternæ vitæ retributio; inde optatissima supernorum ciuium cohabitatio, vbi cunctos illustrat semper lucens, nec vmquam deficiens splendor vnius summæque Diuinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, per infinita fæcula fæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

QVOD in hac historia dicitur, Gisilam coniugem sancti Stephani fuisse filiam sancti Henrici, & ab eo ductam cùm iam Christianus esset; corrigendum est ex Historia Othonis Frisingensis: Gisila enim non fuit filia, sed soror sancti Henrici, & in coniugem data Regi Stephano cùm ille nondum Christianus esset. Hæc enim sunt verba Othonis Frisingensis Historici nobilissimi in libro sexto Chronici capite 27. Henricus Imperator sorore sua Gisila Stephano Hungarorum Regi in vxorem data, tam ipsum, quàm totum Regnum eius ad Fidem vocauit. Hunc Stephanum Hungari hactenus fidem Christianam seruantes, velut principium fidei suæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator piissimus, vigesimoquarto Regni sui, Imperij autem vndecimo anno, rebus

Digitized by Google

humanis exemptus, in Ecclesia Bambergensi humatur. Et, vt illa testatur Ecclesia, sepulchrum eius vsque hodie crebris miraculis celebre habetur.

Obiit sanctus Stephanus anno Domini 1034. & in Sanctorum numerum relatus fuit à Benedicto IX. anno Domini 1036.

S. EDVARDI REGIS VITA,

Auctore Alredo Rhieuallo Anglo, Monacho & Abbate Cistercienſis Ordinis.

Floruit is Alredus anno Domini 1164.

GLORIOSI ac Deo Dilecti Regis Eduardi vitam literis traditurus, ex verbis beatissimi Petri Apostolorum Principis sumamus exordium, qui Centurionis vocationem admirans, ait: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.* In omni enim gente, ordine, gradu & dignitate nouit Dominus qui sunt eius, & misereatur cui voluerit, & misericordiam præstat in quem sibi

Act. 10.

2. Tim. 2. Rom. 9.

Digitized by Google

sibi placuerit. Neque enim ex sui ipsius natura vel paupertas præstat, vel adimunt diuitiæ sanctitatem; nec perfectum obscuritas, nec reprobum claritas facit; nec claudit libertas, nec reserat seruitus paradisum. Primus Patriarcha Abraham & diues scribitur & perfectus, cuius fides admirabilis, & obedientia inimitabilis in rerum omnium copia prædicatur. Ioseph dominus Ægypti constitutus à Rege, vniuerso orbi præbuit castitatis exemplum. Sanctus Iob qualis in diuitiis fuerit, earum probauit ademptio, quam morbus corporis, tentatio vxoris, amicorum exprobratio, spectabili patientia reddidit clariorem. Rex Dauid, quo nemo ditior, sed nemo & sanctior; quo nullus sublimior, sed humilior nullus; & inter thesauros innumeros sepelitur, & inter Dei amicos ceteris gratior computatur. Nemo proinde miretur, si noster Eduardus & Rex dicatur, & sanctus, quem cernimus & in diuitiis egenum, & in deliciis sobrium, in purpura humilem, & sub corona aurea mundi contemptorem.

Cùm enim Rex Ethelredus ex filia Comitis Thoreti filium suscepisset Edmundum, cognomento Ferreum latus; ex Regina autem Emma Alfredum: beatus Eduardus intra viscera materna conclusus præfer-

Digitized by Google

tur vtrique, agente eo qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ, qui dominatur in regno hominum, & cuicumque voluerit, dat illud. Fit enim coram Rege magnus Procerum & Episcoporum conuentus; & quia iam futuræ cladis indicia sæua processerant, agitur inter eos de Regis statu tractatus. Alij verò Edmundum ob inuictissimum robur corporis æstimant præferendum; alij ob virtutem Nortmannorum Alfredum promouendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præscius, prioris breuissimam vitam, alterius mortem immaturam prospiciens, in puerum necdum natum vniuersorum vota cõuertit; vtero adhuc clauditur, & in Regem puer eligitur: non natus natis præfertur, & quem necdum terra susceperat, terræ dominus designatur: & læti Proceres sacramentum fidelitatis illi iurant, qui vtrùm nasceretur, ignorant. Paulò itaque post natiuitatem sancti Eduardi irruentibus in Angliam Barbaris, & maximam insulæ portionem cæde incendioque vastantibus, Regina cum filiis in Nortmanniam transposita est. Viuebat in aula domo inter pueros puer, immunis tamen à vitiis, quibus ætas illa solet implicari. Castus erat corpore, sermone rarus, simplex actu, & purus affectu. Frequẽtare

Digitized by Google

tare Ecclesiam dulce habuit, crebriùs orationibus incumbere, sacris Missarum interesse solemniis, visitandis Monasteriis operam dare, & quos sanctiores sciebat, sibi Monachos in amicitiam copulare.

Sæuiebat interim gladius hostilis in Anglia, cædibus & rapinis omnia replebantur, vbique luctus, clamor, & desolatio. Incenduntur Ecclesiæ, Monasteria deuastantur, Sacerdotes à suis sedibus fugati, in locis desertis communem miseriam deplorantes delitescebant. Inter quos vir venerabilis Brithuualdus VVintoniensis Episcopus, cœnobium Glastonienſe mœrens ac tristis ingressus, orationibus vacabat & Psalmis. Qui cùm aliquando pro Regni plebisque liberatione preces lacrymasque profunderet, quasi in hæc verba prorumpens, ait: *Et tu Domine vsquequò? Vsquequò auertis faciem tuam? obliuiscéris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ? Sanctos tuos occiderunt, altaria tua destruxerunt, & non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Scio Domine, scio, quia omnia, quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti. Sed *numquid in æternum proiiciet Deus, & non apponet vt complacitior sit adhuc?* Eritne, Domine Deus meus, eritne finis horum mirabilium? aut in æternum tuus in nos mucro desæuiet, & percuties vsque ad inter-

Psal. 12. 43. 87. Dan. 3. Psal. 76.

Digitized by Google

ternecionem? Inter preces tandem & lacrymas fatigatum ſopor ſuauis excepit, videtque per ſomnium beatum Petrum in eminentiori loco conſtitutum, & ante eum præclari vultus in forma decenti, regalibus inſigniis amictum Eduardum. Quem cùm propriis manibus Apoſtolus conſecraſſet & vnxiſſet in Regem, monita ſalutis adiecit, præcipueque cælibem vitam commendans, quot eſſet annis regnaturus aperuit. Obſtupefactus Præſul tanti miraculi nouitate, petit ſibi à Sancto huius viſionis myſterium reuelari: de ſtatu inſuper Regni, & de inſtantis periculi fine Apoſtolicum exegit oraculum. Tunc placitum vultu intuitus intuentem ſe, ait: *Dòmini*, ô Præſul, *eſt regnum, & ipſe dominabitur in filiis hominum.* *Ipſe transfert regna, & mutat imperia, & regnare facit hypocritam propter peccata populi.* Peccatum peccauit populus tuus Domino, & tradidit eos in manibus gẽtium, & dominati ſunt eorum qui oderunt eos. Sed non *obliuiſcetur miſereri Deus, nec continebit in ira ſua miſericordias ſuas.* Erit enim cùm dormieris cum patribus tuis, viſitabit Dominus populum ſuum, & faciet Dominus redemptionem plebis ſuæ. Elegit enim ſibi virum ſecundùm cor ſuum, qui faciat omnes voluntates ſuas, qui me opitulante regnum

Pſal. 21.

Dan. 2.

Iob 34.

Pſal. 76.

Digitized by Google

gnum adeptus Anglorum, Danico furori finem imponet. Erit enim acceptus Deo, gratus hominibus, terribilis hostibus, amabilis ciuibus, vtilis Ecclesiæ, laudabilemque vitam sancto fine concludet. Quę omnia in beato Eduardo completa, rei exitus comprobauit. Cùm autem Episcopus de posteritate Eduardi quæreret, respondit sanctus Petrus: Regnum Anglorum, regnum Dei est; post istum prouidebit Regem ad placitum suum.

Stabat adhuc spiritus procellę, & exaltati sunt fluctus eius, externisque malis accessit ciuilis discordia; adeò vt quis cui mentis suæ secreta committeret, nesciretur. Plena erat proditoribus insula; nusquam tuta fides, nusquam sine suspicione amor, sermo sine simulatione. Tandem eousq; proditio ciuilis, & astutia processit hostilis, vt defuncto Rege Ethelredo, magna pars insulæ, legitimis heredibus abdicatis, Canuto qui regnum inuaserat, manus darent: peremptoque inuictissimo Rege Edmundo, etiam filios eius adhuc in cunis agentes, Barbaris mitterent occidendos. Alfredus demum Eduardi frater in Angliam transuectus, inaudita crudelitate ab hostibus ciuibusque perimitur. Tunc Eduardus omni humano destitutus auxilio, exul patriæ, regni, & honoris, Psal. 106.

Digitized by Google

noris, viuebat: impiorum insidias timebat, & ne à suis proderetur, vel ab hostibus ad mortem emeretur, plurimùm formidabat. Inuento autem consilio salutari, Deo prosternitur, talia prosequendo: Ecce Domine,

Iob 6. *non est mihi auxilium in me, & necessarij mei*

Psal. 37. *recesserunt à me: Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerũt, & steterunt:* pater meus post multos labores rebus humanis excessit, fratres meos crudelitas proditorum absorbuit, nepotes in exilium acti sunt, mater æmuli nostri nuptiis tradita

3.Reg.19. est: ita solus relictus sum, & quærunt ani-

Psal.9. mam meam. Sed tibi Domine derelictus sum pauper: pupillo tu eris adiutor. Tu quondam Eduuinum morti expositum, mirabili modo & vitæ reseruasti, & Regno. Tu illud Angliæ decus, sanctum Osualdum ex exule Regem factum, per signum Crucis reddidisti cunctis hostibus fortiorem. Si

Gen.28. igitur fueris mecum, & custodieris me, & reduxeris me in Regnum patris mei; eris tu mihi semper in Deum, & beatus Petrus Apostolus in Patronum, cuius sacratissimas Reliquias in Vrbe Roma, te annuente, te regente, te comitante, visitaturum me promitto. Exhinc autem factus fide robustior, spe alacrior, expectans expectauit Dominum.

Canu-

Digitized by Google

Canuto autem Rege rebus humanis exempto, filiis eius immatura morte præreptis, Angli Danico iugo liberati, Eduardum in Regem elegerunt, & cum maximo honore consecrari & inungi fecerunt. Tunc Sacerdotes sapientia & sanctitate fulgebãt, Monasteria omni religione pollebant, agebat Clerus in officio suo, populus stabat in gradu suo. Videbatur etiam terra fecundior, aër salubrior, maris vnda pacatior. Reges enim & Principes pro tanta rerum mutatione, admiratione perculsi, cum tanto Rege fœdus inire, amicitias iungere, pacem componère gauisi sunt. Sola tamẽ Dania adhuc spirans & anhelans cædes, Anglorum interitum minabatur. In his omnibus vir beatus in gloriam non est elatus humanam, sed hanc sibi viuendi formam proponens, suis se domesticis præbebat æqualem, Sacerdotibus humilem, plebi gratum, compatientem miseris, & largum egenis. Nulla apud eum personarum acceptio, sed iudicabat in iustitia pauperes, & arguebat in æquitate pro mansuetis terræ: eratque pater orphanorum, & iudex viduarum. Si quidquam petebatur, præbebat: si accipiebatur, tacebat. Nullus vmquam eum vidit aut inflatum superbia, aut ira efferatum, aut gula dehonestatum. Supra humanum enim

modum,

Digitized by Google

modum pecuniæ contemptor, nec in earum amissione tristior, nec in adeptione videbatur hilarior.

Recumbente aliquando gratia quiescendi Rege in lectulo, Camerarius accessit ad thecam, in qua æs regium seruabatur, & repositò intus quod volebat, & illam claudere oblitus, foras egressus est. Animaduertit hoc quidam, & accedens ad thecam, pecuniam non modicam in sinum recondit, & abscedit. Reuersus denuò, Rege inspectante facinus iterauit. Quòd cùm tertiò attentasset; cernens Rex in spiritu thesaurorum adesse custodem, ait: Importunè agis, ô homo, si mihi credis; tolle quod habes, & fuge; quoniam si venerit Hugolinus (hoc enim cubicularij nomen erat) nec vnum tibi nummum relinquet. Fugit ille, & vix pedem extulerat; & ecce minister Regis rediens, & thesaurum ablatum reperiens, timore & tremore concutitur: vnde non solùm angustiam cordis, verumetiam & furorem mentis, clamor & suspiria prodiderũt. Surrexit, & quasi nesciens quid acciderit, perturbationis huius causam inquirit. Quam cùm didicisset, ait: Tace, fortè ille qui cepit, plus nobis indiguit. Habeat sibi: nobis sufficit quod remansit.

Proceres autem terræ de successione solliciti,

Digitized by Google

liciti, Regem de vxore ducēda conueniunt. Stupet Rex, thesauro metuens suo, qui fictili vase reconditus, facilè poterat calore dissolui. Sed quid ageret? si obstinatus resisteret, timebat ne propositi sui proderetur dulce secretum: si suadentibus præberet assensum, naufragium pudicitiæ formidabat. Tandem importunè insistentibus cedere tutius ratus, huiusmodi verbis pudicitiam suam Domino commendabat: Iesu bone, tua quondam misericordia tres pueros inter flammas Chaldaicas illæsos seruauit. Dan. 3. Per te Ioseph, relicto pallio in manibus meretricis, cum titulo castitatis euasit. Gen. 39. Admirabilis Susannæ constantia, tua virtute de impudicis presbyteris triumphauit. Dan. 13. Sanctæ Iudith castitas ab Holoferne nec lædi potuit, nec tentari. Iudith 12. Ecce ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: succurre mihi Domine, quatenus sic maritale suscipiam Sacramentum, vt pudicitiæ periculum non incurram. Rege igitur Procerum voluntati cōsensum præbente, Goduuini filiā duxit in vxorem. Erat autem Goduuinus vir magnarum opum, sed astutiæ singularis, Regum Regniq́ue p[illegible]ditor, qui doctus fallere, & quælibet dissimulare consuetus, facilè populum ad cuiuslibet factionis inclinabat assensum. Sed sicut spina rosam, genuit Goduuinus

Digitized by Google

Egdidam. Hanc dilecto ſuo præparauit Chriſtus Eduardo, inſpirans ei ab ipſa infantia caſtitatis amorem, odium vitiorum, virtutis affectum. Legere, aut operari manibus, otium fugiendo, conſueuit laſciuiam vitare, & colloquia iuuenum declinare. Conuenientibus igitur in vnũ, Rex & Regina de caſtitate ſeruanda paciſcuntur, nec huic fidei alium quàm Deum teſtem æſtimant adhibendum. Fit illa coniux mente, non carne; ille maritus mente, non opere. Perſeuerat inter eos ſine actu cõiugali coniugalis affectus, & ſine defloratione virginitatis, caſtæ dilectionis amplexus. Diligitur ille, ſed non corrumpitur; diligitur illa, nec tangitur, & quaſi noua quædam Abiſag Regem calefacit amore, ſed non diſſoluit libidine; mulcet obſequiis, ſed deſideriis non emollit.

Quadam verò die Pentecoſtes, cùm Rex diuinis intereſſet myſteriis, hora eleuationis Corporis Chriſti, ſubitò Rex vultu hilarior, & erectior oculis, in riſum modicum, ſeruata tamen regia grauitate, diſſoluitur. Mirari qui aderant cœperunt, nec ſine cauſa, cùm præter conſuetudinem id ei accidiſſe ſciebant. Peractis autem Miſſarum ſolemniis, cauſam riſus inſtanter adſtantes ſibi exponi petunt. Ille, vt erat miræ ſimplicitatis, ſimpliciter

pliciter quærentibus, simpliciter omnia confitetur, dicens: Conuenit Danis cum Rege suo antiquũ facinus iterare, & quam nobis propitia diuinitas largita est, infestare quietem. In percussione quidem nostra, qua castigans castigauit nos Dominus, ignorantes Dei iustitiam, & suam extollentes virtutem, dixerunt: *Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.* Deut. 32. Quia verò Deus patribus nostris iratus, Danorum nos tradidit potestati, suis id viribus tribuentes, facilè hoc ipsum & nunc fieri posse arbitrantur; nescientes quia qui percutit, ipse & sanat; & Ibidem. qui mortificat, ipse & viuificat; & qui ducit ad inferos, ipse & reducit. Igitur Rex Daniæ, coacto in vnum exercitu, hodierna die ventis pro voto flantibus, naues parari præcepit. Iam naues velis, & vela ventis fuerant committenda, & Rex iniquus ob nimiam superbiam quasi semetipsum non sustinens, dum de scapha in nauem conscendere vellet, pede lapso, inter vtramque in mare corruit, & statim abyssus vallauit eum, & pelagus cooperuit caput eius; sicque morte sua vtrumque populum, Danorum scilicet & Anglorum, à peccato pariter & periculo liberauit. Et spero in Domino Deo meo, & in dulcissima matre eius, quòd temporibus meis nullum habebit conatus eorum effe- 1. Reg. 2.

Digitized by Google

ctum. Hæc sunt, quæ Christo reuelante cognoui & vidi, & risi, & gauisus sum. Risum enim mihi fecit Dominus, & quicumque audierit, corridebit mihi. Notantur tempus & hora, mittuntur nuntij in Daniam, & omnia quæ beatissimo Regi cælitus nuntiata fuerant, vera & eadem hora accidisse reperta sunt. Gen. 21.

Succedentibus itaque prosperis, Rex voti sui nequaquam oblitus, recogitans quanta sibi fecerit Dominus, qui ditauit egenum, sublimauit humilem, inglorium coronauit; parat reddere vota sua, parat sumptus, parat donaria. Vocatis autem Regni Proceribus, habuit cum eis de statu Regni, vel de sua peregrinatione sermonem, dicens: Non excidit vobis quomodo irruentibus in hereditatem nostram Barbaris, facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt. Aliis namque interfectis, aliis fugatis, aliis iugo ignominiosæ seruitutis oppressis, nihil ferè honoris, nihil gloriæ nostro generi reliquerũt. Tandem defuncto patre meo, peremptis fratribus, actis in exilium nepotibus, & cum hostibus nostris in omnibus fortuna fuerat, mihi profectò nihil spei superesse videbatur: ego verò contra spem in spem credens, & Domini mei misericordiæ me totum

Digitized by Google

tum dedens, peregrinationem meam ad sanctorum Apostolorum limina voui, & deinceps diuinæ me protectioni dispositioniq́ue commisi. Ille autem respexit in orationem meã,& non spreuit precem meam, & abstulit opprobrium meum, & restituit me in Regnum patris mei:insuper cumulatum diuitiis, auxit gloria, donis cælestibus illustrauit: ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subuertit, & omnia nostra amabili quidem pace composuit. Absit vt tot & tantis eius beneficijs inueniamur ingrati; quin potiùs de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in iustitia & veritate, faciamusq́ue quod ait Propheta, *Vouete,& reddite Domino Deo vestro.* Decernite ergo mecum quomodo me peregrinante, Regnum subsistat Anglorum, qua lege, qua pace,qua iustitia, quo iudice omnia disponantur; quis castra, vrbes, priuata & publica negotia procuret. Erit autem vnus omnium custos & protector Deus, & pacem quam dedit, ipse seruabit,nobiscum proficiscens, & remanens, qui & vos custodiat, & me reducat. Tunc omnes in communi vociferantes ad Regem, se non deserendos,se non exponendos gladiis,patriam hostibus non prodendam, nec pro vno, vt putabatur, bono, tot admittenda pericula

Luc.1.

Psal.75.

allegabant. Tunc Rex eorum vocibus & precibus vrgeri se sentiens, diu in animo fluctuabat; quia & voto supersedere periculosum, & tantorum precibus fletibusque non cedere, inhumanum arbitrabatur. Tandem peregrinationem differens, expectabat donec Apostolico fultus consilio, aut votum redimeret, aut impleret.

Demum Pontifex Summus, consideratis præmissis & diligenter discussis, Regi epistolam subscripta continentem transmisit: Leo Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio suo Eduardo Anglorum Regi salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam voluntatem tuam laudabilem & Deo gratam cognouimus, gratias agimus ei, per quem Reges regnant, & Principes iusta decernunt. Sed quia propè est Dominus in omni loco omnibus inuocantibus eum in veritate, & sancti Apostoli cum suo capite coniuncti, vnus spiritus sunt, & pias preces æqualiter audiunt; & quia constat periclitari Anglicam regionem ex tua discessione, qui fræno iustitiæ seditiosos eius motus cohibes, ex auctoritate Dei & sanctorum Apostolorum absoluimus te à peccato illius voti, pro quo offensam Dei times, & ab omnibus negligentiis & iniquitatibus tuis, ea potestate vsi, quam Dominus in beato Petro

Petro conceſſit nobis, dicens: *Quæcumque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis.* Mat. 16. Deinde præcipimus tibi ſub nomine ſanctæ obedientiæ & pœnitentiæ, vt expenſas, quas ad iter iſtud paraueras, pauperibus eroges, & cœnobium Monachorum in honorem ſancti Petri Apoſtolorum Principis aut nouum conſtituas, aut vetuſtum emendes & augeas, & ſufficientiam victualium Fratribus de tuis redditibus conſtituas; quatenus dum illi aſſidue inibi Deum laudauerint, & Sanctis augeatur gloria, & tibi indulgentia. Cui loco quidquid contuleris, vel collatum eſt, vel conferetur, vt ratum ſit, Apoſtolica auctoritate præcipimus; & vt ſemper habitatio Monachorum ſit, & nulli laicæ perſonæ niſi Regi ſubdatur, & quæcumque priuilegia ibi conſtituere volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus, & robuſtiſſima auctoritate confirmamus, & in fine fractores eorum æterna maledictione damnamus.

Reſponſalibus autem Regis & literis Pontificis oraculum cæleſte concurrit. Erat enim vir quidam in Anglia, Deo dilectus & hominibus, qui in ſpecu ſubterraneo multis annis incluſus, ſuorum erat meritorum ſtipendiis iam vicinus. Huic Petrus Apoſtolus in viſione noctis aſſiſtens, ait: Rex Eduardus

Digitized by Google

pro voto quo se cùm adhuc exularet adstrinxerat, pro Regni etiam pace, pauperumque necessitate preceq; sollicitus, Romanam Ecclesiam de omnibus credidit consulendam. Nouerit ergo se mea auctoritate ab hac obligatione solutum, & de Cœnobio ad mei nominis honorem construendo, à Summo Pontifice suscepisse mandatum. Incunctanter itaq; literis Apostolicis fidem habeat, præceptis obediat, consiliis acquiescat. A me enim egressus est sermo, quem sibi quondam patronum elegit, viæ comitem, gratiæ largitorem. Est autem mihi locus in Occidentali parte Londoniæ à me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi propriis manibus consecraui, mea nobilitaui præsentia, diuinis etiam miraculis illustraui; Thorneia nomen est loci, qui quondam ob peccata populi, Barbarorum traditus potestati, pauperrimus ex diuite, humilis ex sublimi, ex nobili factus est contemptibilis. Hunc me Rex præcipiente, in habitaculum Monachorum suscipiat reparandum, sublimandum ædificiis, possessionibus ampliandum. Non erit
Gen. 28. ibi aliud, nisi domus Dei, & porta cæli: ibi erigenda est scala, per quam descendentes & ascendentes Angeli, preces & vota hominum perferant, & deferant gratiam. Inde ascen-

Digitized by Google

aſcendentibus reſerabo ianuas paradiſi, vt ex officio, quod meus mihi Dominus ac Saluator iniunxit, & ligatos abſoluam, & abſolutos ſuſcipiam; & quam eis delictum occluſerat, iuſtificatis portam patriæ cæleſtis aperiam. Tu autem omnia, quæ audiſti à me & didiciſti, literis tradens Regi mitte, vt munere Dei duplicato, & de abſolutione ſecurior, & præcepti executione deuotior, in mei autem dilectione & obſequio reperiatur propenſior. His dictis, lux cum loquente diſparuit. Scripſit itaque ſenex omnia audita, & Regi direxit. Eadem autem hora lecto Papæ ſcripto, beati ſenis apices recitantur. Tunc Rex lætus & alacris, pecuniam quam ad peregrinationem parauerat, pauperibus diſtribuit, & Monaſterium ædificauit.

Tempore quo Rex Ethelbertus, qui regnauit in Cantia, prædicante Auguſtino Fidei ſacramenta ſuſceperat; nepos eius Sebertus, qui Orientalibus Anglis præfuit, fidem eodem Epiſcopo euangelizante ſuſcepit. Hic Londoniis, quæ regni ſui caput habebatur, intra muros Eccleſiam beati Pauli fabricauit, & Epiſcopali honore Mellitum Epiſcopum inſtituens honorauit: extra muros verò in Occidentali parte, in honorem beati Petri Monaſterium inſigne

Digitized by Google

fundauit, & multis possessionibus ditauit. Nocte autem dedicationem eiusdem Ecclesiæ præcedente, piscatori cuidam Thamesis fluuij, qui idem Monasterium præterfluit, vlteriori ripa in habitu peregrino beatus Petrus apparens, promissa mercede transponi se ab eodem & petiit, & promeruit. Egressus autem de nauicula, Ecclesiam piscatore cernente ingreditur. Et ecce subitò lux cælestis emicuit, miroque splendore illustrãs omnia, noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apostolo multitudo ciuium supernorum, ingredientium & egredientium, melodiaque cælestis insonuit, indicibilis odoris fragrantia nares perfundebat. Peractis autem omnibus quæ ad Ecclesiæ dedicationem spectant solemniis, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem dum diuini luminis fulgore perterritum, & alienatum pænè sensibus reperisset, blanda consolatione reddit hominem sibi, animum rationi. Ingredientes cymbam simul vterque piscator, ait Petrus: Numquid pulmentarium non habes? & ille, Inconsultè, inquit, lucis perfusione stupidus, & expectatione tui detentus, nihil cepi, sed promissam à te mercedem securus exspectaui. Ad hæc Apostolus ait: Laxa nunc retia in capturam. Paruit imperanti piscator,

Digitized by Google

tor, & mox impleuit rete piſcium maxima multitudo. Omnes erant eiuſdem generis piſces, præter vnum miræ enormitatis eſocium. Quibus ad ripam extractis, dixit Apoſtolus: Hunc, qui præ ceteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piſcem Epiſcopo; pro nautica verò mercede, cetera tibi tolle.

Huius generis copia abundabis in vita tua, & longo tempore poſt te progenies tua, tantùm ne vltrà piſcari audeatis in celebritate Dominica. Ego ſum Petrus qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus conſtructam in meo nomine Baſilicam dedicaui, Epiſcopalemque benedictionem meæ ſanctificationis auctoritate præueni. Dic ergo Pontifici quæ vidiſti & audiſti, tuoque ſermoni ſigna parietibus impreſſa teſtimonium perhibebunt. Superſedeat igitur dedicatione, ſuppleat quod omiſimus, Dominici Corporis & Sanguinis ſacroſancta myſteria, populumque ſermone erudiens, notificet omnibus, hunc locum me crebrò viſitaturum, hîc me fidelium votis & precibus affuturum, ſobriè verò, piè, & iuſtè in hoc ſæculo viuentibus cæli ianuam reſeraturum. His dictis, confeſtim ab oculis eius diſparuit. Manè autem facto, Epiſcopo Mellito ad dedicandam Eccleſiam procedenti,

Digitized by Google

denti, cum pisce piscator occurrit, & omnia quæ sibi mandata fuerant, pandit. Stupet Antistes, reseratisque Ecclesiæ valuis, videt pauimentum vtriusque Alphabeti inscriptione signatum, parietem bis senis in locis sanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quasi recenti respersione adhuc cuncta madescere. Quod videns Episcopus, vnà cum populo Deum benedicebat, & illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut à patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei conferret, beato Petro eique seruientibus decimas offerebat. Vnus tamen semel fraudem ausus inferre, mox tam diu artis caruit beneficio, donec confessus reatum, & ablatum restitueret, & promitteret correctionem.

Hæc cùm sanctus Eduardus relatione ac scriptis veterum didicisset, ad Monasterium illud ædificiis, possessionibus, & dignitatibus altiùs extollendum exarsit animus eius, & pro priuilegiis illius loci, ceterisque causis nuntios Romam transmisit, talem epistolam Papæ deferentes: Summo vniuersalis Ecclesiæ patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam & subiectionem & obedientiam. Glorificamus Deum, quia

Digitized by Google

quia curam habet ſuæ electæ Eccleſiæ; quoniam in loco boni prædeceſſoris, vos optimum ſucceſſorem conſtituit. Quapropter iuſtum iudicamus, apud vos velut ad ſolidam petram acuere & probare omnes bonas actiones noſtras, & veſtram notitiam atq; ſocietatẽ in bono habere, quatenus eas donationes & priuilegia, quæ obtinuimus apud prædeceſſorem veſtrum, renouetis & augeatis nobis; videlicet, vt quod ille iniunxerat nobis ſub nomine obedientiæ & pœnitentiæ, propter votum, quod voueram ire Romam, & in remiſſionem omnium peccatorum meorum conſtruere cœnobium Monachorum in honorem Apoſtoli Petri, ratum faciatis, & priuilegia poſſeſſionum & dignitatum eiuſdem loci confirmetis, renouetis, & decernatis. Ego quoque pro modulo meo augeo & confirmo donationes & conſuetudines pecuniarum quas habet ſanctus Petrus in Anglia, & ipſas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, vt oretis pro me, & pro pace Regni mei, & cõtinuam ac ſolemnem memoriam inſtituatis totius gentis Angliæ coram corporibus ſanctorum Apoſtolorum.

Reſcripſit autem ei Papa in hũc modum: Nicolaus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, glorioſiſſimo ac piiſſimo, omniq́ue honore digniſ-

dignissimo, speciali quoque filio nostro Eduardo Anglorum Regi, visitationem omnimodam, salutem mellifluam, & benedictionem Apostolicam. Omnipotēti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit & decorauit erga beatum Petrum Apostolorum Principem, nobiscum habere dilectionem, & in omnibus Apostolicis consentire censuris. Literas igitur vestræ nobilitati transmittimus, & per eas sanctorum Apostolorum societatem & nostram vobis damus; orantes misericordiam illius qui est Dominus omnium, & Rex super omnia solus, vt ipse vos participem faciat ex omnibus, si qua sunt coram Deo, bonis operibus nostris, & fratres nos ac socios in sua dilectione cōstituat in omni tempore ampliùs, ac non minorem partem obsequij nostri vobis in suo regno reconsignet, quàm nobismetipsis prouenire optamus. Erimus etiam deinceps pro vobis sine dubio orantes assiduè, vt ipse Deus subiiciat hostes & inimicos, qui contra vos voluerint insurgere, & confirmet vos in paterno solio, & propria hereditate, ac beatus Petrus sit vobis custos & adiutor in omni tribulatione. Renouamus ergo, & confirmamus, ac augemus vobis priuilegia vestra, scilicet, vt absoluti

soluti sitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus aliis peccatis & iniquitatibus vestris, auctoritate illius, qui me, licet indignum, suæ sanctæ præesse voluit Ecclesiæ. Prætereà illi loco, quem sub nomine sanctæ pœnitentiæ construendum & meliorandum suscepistis, quoniam (vt fertur) primam antiquitus consecrationem à beato Petro accepit, cuius licet indigni, Vicarij sumus, & quia regia antiquitus sedes est; ex auctoritate Dei, & sanctorum Apostolorum, atque huius Romanæ Sedis, & nostra concedimus, permittimus, & solidissimè confirmamus, vt ampliùs in perpetuum regiæ constitutionis locus sit, atque repositorium regalium insignium, & habitatio perpetua Monachorum, qui nulli omnino personæ nisi Regi subdantur, habeantque potestatem secundū Regulam sancti Benedicti per successiones eligere ex se idoneos Abbates, neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio ex se prælegerit. Absoluimus etiam eum locum ab omni seruitio & dominatione Episcopali, vt nullus Episcopus illuc introeat ordinaturus, aut præcepturus aliquid, nisi ex petitione & consensu Abbatis & Monachorum. Et habeat idem locus liberum procinctum, id est, ambitum, & cœme-

Digitized by Google

cœmeterium mortuorum circa se, absque Episcopali vel cuiuslibet respectu vel exactione, & omnia, quæ ad libertatem & exaltationē illius loci ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, hilari & promptissima voluntate concedimus. Possessiones autem, quas antiqui Reges, seu quicumque alij homines, vos quoque & vestri Barones ad eumdem locum cōtulistis, & chartas quæ ex eis factæ sunt, diuina & nostra auctoritate roboramus, & ratas ac stabiles esse decernimus, & infractores earum, vel inuasores, aut diminutores, aut dispersores, venditores etiam, æterna maledictione cum Iuda proditore damnamus, vt in beata non habeant partem resurrectione, sed à beato Petro Apostolo se iudicandos sciant, quando sedebit cum suis coapostolis, iudicans duodecim tribus Israel. Vobis verò & posteris vestris Regibus committimus aduocationem & tuitionem eiusdem loci, & omnium totius Angliæ Ecclesiarum, vt vice nostra cum consilio Episcoporum & Abbatum constituatis vbique quæ iusta sunt, scientes pro hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cuius Regnum & Imperium nec desinet, nec minuetur in sæculum.

Matth. 19.

Sanctus autem Eduardus tributum illud gra-

Digitized by Google

grauissimum, quod tempore patris sui classi Danicæ pendebatur, & postmodum Fisco regio inferebatur, regia liberalitate remisit, & ab hoc onere importabili in perpetuum Angliam absoluit. Cùm enim collecta illa pecunia ante illum delata esset, diabolum super cumulum sedentem & ludentem vidit; & ne ampliùs exigeretur præcepit.

Cùm in palatio iuxta Ecclesiam beati Petri Rex aliquando moraretur, superuenit quidam vir mirabilis, Hibernicus genere, pedis vtriusque priuatus officio: nerui enim in poplite contracti, ad posteriores corporis partes crura retorserant, tali natibus inhæserant, immersione carnibus pedum articuli à lumbis eius & deorsum corpus omne peruerterant. Porrectis ad terram manibus & scamnis suppositis repebat, & factus sibimetipsi grauis, trahebat se post se. Hic videns Regis cubicularium, ait ad eum: Hugoline, non me respicis, nec misereberis, nec mouebit te mea tanta calamitas? & ille: Quid me vis facere? Cui pauper: Sexies, inquit, Apostolorum limina repens (vt cernis) visitaui, & sanitatem necdum promerui. Quam tamen Apostolorum Princeps non negauit, sed distulit; socium in hoc miraculo habere volens. Eduardum, quem sibi nouit esse deuotum. Ab ipso enim Apo-

ſtolo in mandatis accepi, Regem adire, vt me ſuo ſacro ſubuectum dorſo ad Eccleſiam eius, quæ palatio vicina eſt, perferat, recepturum, ſi id fecerit, membrorum meorum integram ſanitatem. Hæc vbi nuntiata ſunt Regi, gratias agit Deo, & citatus mox æger acceſſit. Rex verò vt ſpiritalis ille aſinus fortis, accubans in terminis, ſuppoſuit humeros ſuos ad portandum. Pendet de humero tanti Principis plenus ſordibus pauper, ſqualidis manibus brachiiſq; ſquamoſis regium illud pectus collumque complectitur. Intereà ex aſſiſtentibus ridebant nonnulli; alij à paupere Regem deluſum iocabantur, alij ſimplicitatem iuſti fatuitatem iudicabant. Cùm itaquè Rex paululùm proceſſiſſet, ſubitò nerui extenduntur, rigantur oſſa, carnes marcidæ recaleſcunt, emergunt à carne articuli, pedes à natibus ſoluuntur. Diſtendit homo crura, poplite iam flexibili, & ſanie cum ſanguine profluente, veſtis Regia ornatur potiùs quàm fœdatur. Iam nunc ſatis eſſe clamant omnes, ſanatum languidum, onus ob ſordes vlcerum deponendum. Ille verò memor præcepti quod ſuſceperat, ſirenarum cantus obturata aure pertranſiit; ingreſſuſque Eccleſiam, ante ſanctum altare, holocauſtum quod detulerat, Deo ac beato Petro reſignat,

Gen. 49.

Digitized by Google

gnat, incolumemque dimisit. Suscepto autem à Rege itineris viatico, acturus gratias Deo & sancto Petro, Romam profectus est.

In Monasterio autem beati Petri ante altare sanctæ Trinitatis Missarum sollemniis sanctus Rex vice quadam cum Comite Leofrico assistebat. Et ecce speciosus ille forma præ filiis hominum Christus Iesus in ara consistens, oculis vtriusque visibiliter corporalis apparuit, sacraque dextera super Regem extensa, signum sanctæ Crucis eum benedicendo depinxit. At Rex demisso capite, diuinæ maiestatis adorabat præsentiam. Comes verò quid in animo Regis ageretur ignorans, volensque Regem tantæ visionis esse participem, cœpit velle ad ipsum vsque procedere. Verùm Rex quid in mente Comitis voluebatur intelligens, Sta, inquit, Leofrice, sta: quod vides, video & ego. Post Missam verò dixit Rex ad Comitem: Per eius, quem vidimus, maiestatem, mi Leofrice, te obtestor, ne, quoadusque vixerimus, sermo iste proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem nostram ob fauorem vulgi pulset elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quasi glandes mu-

Digitized by Google

lieri cuidam succreuerant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem in saniem verterant; inde nati vermes, odorem teterrimum exhalabant. Iubetur tandem in somnis adire palatium, & ex Regis manibus sperare remedium, quibus si lota, si tacta signata foret, meritis eius reciperet sanitatem. Cùm autem venisset ad Regem, & oraculum exposuisset: ille nec sordes cauit, nec fœtorem exhorruit; sed loca tumentia manibus contrectans, & aqua lauans, signum sanctæ Crucis impressit: & subitò rupta cute, cum sanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abscessit.

Cæcus quidam docetur oraculo, lumen amissum sancti Regis meritis se adepturum, si lympha, qua manus ablueret, ipse faciem perfudisset. Cumque id cubiculario, & ille Regi retulisset, obstupuit ille, plurimùm indignatus; illusum phantasmatibus hominem, nihil tale de peccatore sperandum, Apostolicæ id esse virtutis; nec fidem somniis adhibendâ asseruit. Aqua manus lauit, & ad Ecclesiam processit. Cubicularius autem cæco receptam in pelui aquam illam tradit, cum qua oculos & faciem lauans, visum confestim percipere meruit.

Ciuis quidam Licolnienſis cæcitate percussus,

Digitized by Google

cussus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux succedit.

Quidam cæcus Regem adire, & visum ab eo percipere monitus, Cubiculario, & ille rem Regi pandit. Cui Rex, Veniat, inquit. quis ego sum qui contrister, & non potiùs exultem, si meis manibus, licet indignis, promissum beneficium homini illi pietas diuina contulerit? Vocatus est autem vir, & à Rege tactus & signatur, & inter manus eius ab oculis vtrisque vbertim sanguis effluxit, pupillas serenauit, & tumorem palpebrarum deposuit. Et dixit homo ille: Video te, domine mi Rex, & facies tua tamquam facies Angeli stantis ante me.

Alia autem vice duo cæci cum vno monoculo, aqua lotionis manuum Sancti perfusi, visum percipere meruerunt.

Sedebat aliquando Rex ad mensam, & à latere eius Comes Goduuinus. Huius duo filij adhuc pueri, Haraldus & Tostius, ludebant coram eis; cumque vnus ex illis amariùs, quàm expetebat ludi suauitas, insurrexisset in alterũ, ludum vertunt in pugnam. Et ecce Haraldus vehementiùs in fratrem irruens, capillis eius vtramque manum inserit, prostratumque, nisi citiùs eriperetur,

virtute superior suffocasset: Tunc Rex versus ad Ducem, ait: Nihil aliud, ô Goduuine, nisi simplicem in his vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris? Et ille: Nihil aliud, domine mi. Tunc Rex dixit: Longè aliud mea mihi mens loquitur: & his quid futurum sit pueris, per hoc mihi bellum reuelatur. Emensis quippe puerilibus annis, cùm in virum vterque profecerit, tandem aduersus inuicem liuor vtrumque aduret: & primùm, circumuentione insidiisque priuatis quasi ludere videbuntur: ad vltimum fortior infirmiorem proscribet, rebellantem prosternet, & prioris mortem post modicum sequens alterius calamitas expiabit. Quæ omnia sic completa, tota Anglia teste probatur: nam Tostius ab Haraldo fugatus, cùm paulò in Regnum successisset Eduardo Haraldus, vnà cum Rege Noruuegiæ Tostius prosternitur, & totus ferè exercitus deletur. Eodem anno Haraldus ipse Regno spoliatus Anglorum, aut miserè occubuit, aut, vt quidam putant, pœnitentiæ tandem seruatus, euasit.

Goduuinus cùm in mensa Regi assideret, vnus ministrorum in obicem aliquem vno pede immoderatiùs impingens, pænè lapsum incurrit: quem tamen pes alius recto pede procedens, iterùm in statum suum nihil

nihil iniuriæ passum erexit. De hoc euentu pluribus inter se loquentibus, & quòd pes pedi subuenerit gratulatibus, Comes quasi ludendo intulit: Sic est frater fratrem adiuuans, & alter alteri in necessitate subueniens. Et ait Rex ad Ducem: Hoc meus mihi feciſſet, si Goduuinus hoc permisisset. Ad hanc vocem Goduuinus expauit, & tristem præferens vultũ, ait: Scio ego, Rex, scio, adhuc de morte fratris tui tuus me accusat animus: nec eis æstimas discredendum, qui me vel eius, vel tuum vocant proditorem; sed secretorum omnium conscius Deus iudicet, & sic buccellam hanc, quam manu teneo, guttur meum faciat pertransire, & me seruet illæsum, sicut nec tuæ proditionis reus, nec de fratris tui nece mihi conscius existo. Cumque vir beatus buccellam manu benedicens signasset, miser ille eam ori inferens, vsque in medium gutturis pertraxit. Tentat interiùs trahere, nec valet; tentat emittere, sed firmiùs hæsit. Mox meatus, quibus ducebatur spiritus, obcluditur; vertuntur oculi, brachia rigescunt. Intuetur infeliciter morientem Rex, & vltionem in eum sentiens processisse diuinam, adstantes alloquitur, dicens: Extrahite canum istum: & factũ est ita. Hic Goduuinus simplicitate Regis abutens, multa in

Digitized by Google

Regno contra iustitiam & Deum faciebat. Cunctos ferè Regis cognatos & amicos, quos de Nortmânia adduxerat, fraude sua, dolo & circumuentione de patria exturbabat; credens, sibi cuncta processura pro voto, si Rex amicis nudatus, suis tantùm consiliis vteretur. At Rex cuncta dissimulans, diuinis vacabat obsequiis, vltionemque Dei sibi futuram multis prædixit. Aliquando etiam ipsi Goduuino idipsum non tacuit.

Sanctus Eduardus nulli petenti in nomine sancti Ioannis Euangelistæ aliquid denegabat; hunc enim post Apostolorum Principem arctiùs diligebat. Vnde cõtigit, quòd quidam peregrinus, absente Camerario, in nomine sancti Ioannis Euangelistæ importunè à Rege eleemosynam postularet: cui Rex pretiosum annulum, cùm nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit post hæc, duos Anglicos ad adorandum Saluatoris sepulchrum Ierosolymam proficisci. Qui die quadam à publica strata declinantes, deuia quæque sectati sunt: & sole ruente, nox obscura adducta est. Et cùm nescirent quid agerent, quò se verterent, apparuit eis senex quidam venerandus, qui eos ad ciuitatem reducit. Susceptis autem hospitio mensa paratur; lautissimeque refecti, dant membra quieti. Manè autem facto, egressis illis de ciui-

ciuitate, ait ſenex: Viri fratres, cum ſumma proſperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam proſperum iter faciet vobis Deus, & ego ob amorem Regis veſtri in omni via firmabo ſuper vos oculos meos: ego enim ſum Apoſtolus Chriſti Ioannes, qui Regem veſtrum ob meritum caſtitatis ſumma dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrino apparenti tribuit, reportate, denuntiantes obitus ſui inſtare diem: quem infra ſex menſes viſitans viſitabo, vt mecum ſequatur Agnum quocumque ierit. His dictis diſparuit, & illi ad patriam proſperè redeuntes, quæ viderant & audierant, Regi ſeriatim retulerunt.

Cùm autem Rex infirmitate graui detineretur, in mentis raptus exceſſum, biduo ferè iacebat exanimis. Tandem quaſi de graui ſomno euigilans, aperuit oculos, & ſedit, & aſſumpta parabola, ait: Cùm adoleſcens in Nortmannia exularem, grata mihi ſemper extitit bonorum amicitia; & quicumq; ſacræ Religionis meliores videbantur, hi mihi ceteris erant familiariores: inter quos duos Monachos ſpeciali quadam deuinxerant charitate, conuerſationis honeſtas, vitæ ſanctitas, ſuauitas morum, verborum affabilitas. Hos frequentiùs viſitabam,

quoniam dulcia faucibus meis eloquia eorum. Hos ante plurimos annos translatos ad cælum vidi mihi paulò antè in somnis assistere, quid genti meæ post obitum meum sit futurum, ex Dei mandato mihi referentes.

Impletam dicunt Anglorum nequitiam, & iniquitas consummata iram prouocat, accelerat vindictam. Sacerdotes preuaricati sunt pactum Domini, polluto pectore & manibus inquinatis sancta contrectant. Et hi non pastores, sed mercenarij, exponunt lupis oues, non protegunt; lac & lanam quærunt, non oues, vt detrusos ad inferos
Isa. 1. mors & pastores depascat & oues: sed & Principes terræ infideles, socij furum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori est, nec lex honori; quibus veritas oneri, ius contemptui, crudelitas delectationi. Itaque nec Prælati iustitiam, nec seruant subditi disciplinam. Et ecce Dominus gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Ostendit deinceps populo huic iram & indignationem, immissiones insuper per angelos malos, quibus traditi sunt anno vno & die vno, igne simul & gladio puniendi. Ego verò ob intentatam meæ genti calamitatem dolens atque suspirans, dixi: O cælestium secretorum conscij, si

conuersi

Digitized by Google

conuersi egerint pœnitentiam, numquid non ignoscet Deus, & relinquet post se benedictionem? Pœnitentia certè prolatam Dei ore in Niniuitas suspendit sententiam; quæ etiam imminentem impiissimo Achab debitam distulit vltionem. Suadebo igitur genti meæ vt pœniteant de præteritis, & caueant de futuris, & fortè miserebitur Deus, vt non inducat super eos malum hoc grande; sed qui punire præparauit auersos, recipiat in gratiam solita pietate conuersos. Ion. 3. 3. Reg. 21.

Nequaquã, inquiunt, hoc erit, quoniam induratum est cor populi huius, & excæcati oculi, & aures aggrauatæ, vt nec audiant corripientem, nec intelligant commonentem, nec terreantur minis, nec beneficiis prouocentur. His eorum verbis dum mihi maior accresceret sollicitudo, dixi: Num ita in perpetuum irascetur Deus, & non apponet vt complacitior sit adhuc? Quando ergo tristibus læta succedent, aut tot aduersa qualis consolatio temperabit? Quale sperandum est in his malis remedium, vt sicut illinc terret & contristat futura correptio, ita hinc aliquantulùm mulceat diuinæ miserationis promissio? Ad hæc Sancti tale mihi problema proponunt: Arbor quælibet viridis à suo trunco decisa, ad triũ iugerum spatium à radice propria separetur. Quæ Psal. 76.

cùm

Digitized by Google

cùm nulla hominis manu degente, nulla vrgente neceſſitate, ad ſuum reuerſa truncum, in antiquam radicem ſeſe receperit, reſumptoque ſucco rurſum floruerit, & fructum fecerit; tunc ſperandum eſt aliquod in hac tribulatione ſolatium, & de ea quam prædiximus aduerſitate remedium. Hæc cùm dixiſſent, ipſi cælo, vobis ego redditus ſum. Aſſidebant narranti viſionem Regina, Robertus ſacri palatij cuſtos, Dux Haraldus, Stigandus, & qui aſcendit cubile patris ſui, & maculauit ſtratum eius, viuente adhuc Roberto Archiepiſcopo, cathedram Cantuarienſem inuadens, ob hoc à Summo Pontifice ſuſpenſus, paulò pòſt crepuit, & effuſa ſunt viſcera eius. Hic ad vocem narrantis obduruit, nec terretur oraculo, nec fidem habuit prophetati, ſed potiùs Regem ſenio confectum delirare ſubmurmurans, ridere maluit quàm lugere. Ceteri verò, quibus mens ſanior erat, flebant vbertim & ſuſpirabant, qui nihil ſecùs quàm ipſe dixerat, aut à Sacerdotibus, aut à Principibus fieri non ignorabant. Quidam enim præmiſſam ſimilitudinem dicunt Regem pro impoſſibili ſtatuiſſe, illi maximè, qui totam Anglorum nobilitatem ſic deperiſſe lugebant, vt ex ea gente nec Rex, nec Epiſcopus, nec Abbas, nec Princeps quilibet vix in Anglia

Digitized by Google

Anglia cerneretur. Mihi sanè alia mens est, consideranti sanctissimum virum Dunstanum & ipsam calamitatem prædixisse, & cõsolationem nihilominùs promisisse. Potest proinde sic non inconuenienter exponi: Arbor hæc regnum Anglorum significat, decorum gloria, deliciis, diuitiisque fecundum, excellentia regiæ dignitatis sublime. Radix, ex qua totus honor iste processit, regium semen fuit, quod ab Alfredo, qui primus Anglorum à Summo Pontifice vnctus & consecratus fuerat in Regem, recta successionis linea vsque ad sanctum Eduardum descendit. Abscissa est arbor de trunco, quando regnũ à genere regali diuisum, ad aliud semen translatum est. Ad spatium trium iugerum *hæc fama est separatio*, quia in trium temporibus Regum, nulla fuit nouis cum antiquo semine regali coniunctio. Haraldus enim successit Eduardo, VVilhelmus Haraldo, VVilhelmus iunior priori VVilhelmo. Accessit ad radicem, quando Rex Henricus, in quem totum regium decus transfusum est, nulla necessitate cogente, nulla spe lucri vrgente, sed ex infuso ei amoris affectu, abneptem Eduardi Mathildam duxit vxorem, semen regium Nortmannorum & Anglorum coniungens, & interueniente opere coniugali, de duobus vnum

Locus obscurus.

vnum faciens. Floruit sanè arbor, quando de vtroque semine Imperatrix Mathilda processit. Tunc verò fructum fecit, quando de ipsa Henricus exoriens, quasi lapis angularis vtrumque populum copulauit. Habet nunc certè de genere Anglorum Anglia Regem, habet de eadem gente Episcopos & Abbates, Principes & milites, ex vtriusque seminis coniunctione procreatos. Si autem alicui hæc displicuerit expositio, aut ipse aliter exponat, aut aliud tempus, quo hæc expleantur, expectet.

Sciens itaque Rex, quia appropinquauit hora eius vt transiret de hoc mundo, suum transitum mox in circuitu propalari iussit, ne mortis suæ agnitione dilata, orationum quoque suffragia differrẽtur. Sicque senex, & plenus dierum ac bonorum operum, migrauit ad Dominũ. Obiit autem anno Domini millesimo sexagesimo sexto, cùm regnasset vigintitribus annis, mensibus sex, & diebus vigintisepté, pridie Nonas Ianuarij, cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, periit libertas, vigor omnis interiit.

Contractus quidam ad sepulchrum eius veniens, membrorum sanitatem deuotis lacrymis & precibus postulabat. Et ecce vis quædam occulta subitò neruos extendit, in naturalem statũ crura pedesque retorquet, euul-

Digitized by Google

euulsisque à carne articulis sanguis profluit, paulatimque succo resumpto, arida priùs ossa pristinum robur recipiunt.

Sex quoque cæci vnum monoculum secuti, ad sepulchrum Regis properãtes, cùm alter ab altero traheretur, & vnus præcedẽs oculus, viris septem ducatum prębęret; Sancto cum lacrymis miseriã exponunt, opem flagitant, contra diuturnæ caliginis tædium sanctissimi Regis deposcunt auxilium. Nec mora; Beati meritis & precibus visum oculorumque claritatem percipere meruerunt.

Interea Haraldus filius Goduuini, Regnum nec iure nec natura sibi debitũ vsurpans, malum, quod Anglis secundùm sancti Regis oraculum Dominus præparauerat, transgressione pacti cum duce VVilhelmo, & fidei læsione accelerauit. Vt autem attenuatis viribus faciliùs ab his, quos iniustè prouocauerat, hostibus vinceretur; susciteuit ei Deus à parte Aquilonis inimicos, scilicet Haraldum Regem Noruuegiæ, & Tostium fratrem suum, quem de Anglia expulerat: ipse quippe tempore Regis Eduardi exulabat in Flandria. Hi cum magna classe per Humbriam Eboracum properantes, cùm exercitum Northumbrensium prælio excepissent, potiti victoria, magnam de obstantibus stragem dederunt. His Haraldo nun-

nuntiatis, exercitum copiosum ex omnibus finibus Angliæ collegit.

Apparuit autem tunc sanctus Eduardus cuidam Alexi, Abbati Rameſiæ, viro religioſo, dicens: Vade, & dic Haraldo, vt homines, qui cõtra ius & fas Regni huius fines inuadunt, aggrediatur ſecurè; ego enim ero Dux & protector exercitus; quoniam iuſtitiæ gentis huius deeſſe non poſſum. Per me enim reportabit vice hac de hoſte triumphum. Et ne verbis tuis fidem deroget, ſecretum ei ſui cordis oſtende; vt cùm ei, quæ nullo conſcio mente voluebat, edixeris, non hæc tuæ adinuentioni, ſed meæ promiſſioni adſcribat. Nocte quidem præterita, cùm dolore femoris torreretur, licet eum non parum vrgeret imminens moleſtia, ſiluit tamen; reputans apud ſe, ſi publicaret languorem, quòd ſuis eſſet contemptui, & hoſtibus irriſioni. Verùm quia nunc ab illa peſte conualuit, de meo præſumens auxilio, contra Barbaros iuſtum bellum ſuſcipiat, & ab imminenti periculo ſuos eripiat. Quod cùm Abbas Haraldo reſeraſſet, ex cæleſti promiſſione factus audacior, in valida manu progrediens, apud Stamford-brig hoſtibus occurrit, conſertoque prælio, Dux vterq; proſternitur, ſcilicet Rex Norwegiæ & frater Haraldi Toſtius, & pænè

Digitized by Google

nè totus eorum exercitus deletus est.

Anno trigesimo sexto post sancti Eduardi obitum, cùm corpus eius de terra eleuaretur, integrum, incorruptum, & flexibile cum vestibus recentibus repertũ est. Quod videns Episcopus Roffensis, pilum vnum deuotionis desiderio accensus extrahere, sibique seruare conatur: sed ille firmiùs hærens, effectum mentis Episcopi & voluntatem defraudauit. Mulier quædam in festo sancti Eduardi operibus vacans, paralysis morbo correpta, ad corpus Sancti deducitur, & sanitatem pristinam se recepisse lætatur. Tres viri febre quartana vexati, visitato Sancti sarcophago, quasi in momento curati sunt.

Obiit S. Eduardus anno Domini 1066. qui beatissimus Rex post annos circiter centum in Sanctorum numerum relatus fuit ab Alexandro Tertio Pontifice, anno Pontificatus quarto, & Christi 1163. vt Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium, die quinta Ianuarij, & alij testantur.

Digitized by Google

SANCTI LEOPOLDI AVSTRIÆ PRINCIPIS

Canonizatio, & inter sanctos Confessores adscriptio, cum suæ Festiuitatis institutione, pro die 15. Mensis Nouembris.

INNOCENTIVS EPISCOPVS,

seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

§. 1 Psal. 44. SACROSANCTAM Matrem Ecclesiam adstitisse à dextris Dei Reginam in vestitu deaurato, circumdatam varietate, non absre per Prophetam traditur. Regina equidem, quæ illi Regi Domino per Prou. 8. quem Reges regnant, & Principes iustitiam faciunt, desponsata sit. Vnica eius columba, luna perfecta in æternum, Arcturus per gyrum nocturna spatia perenni lumine illustrans, lucifer qui nescit occasum, aurora hîc in crepusculo caligantis sæculi coruscans, & in diem lucidum in Regno cælorum sese diffundens. Regina quæ illi seruiat, cui seruire regnare est, illi fidem habeat, illi se totam committat. Regina quæ Chri-

Digitized by Google

Christi fideles sub vmbra alarum suarum extremo carcere ad regna cælorum perducat, vbere de cælo pleno lactet atque inebriet, ex multis ærumnis nos eripiens, regni cælestis cum Christo Domino participes efficiat. *In vestitu*, inquit, *deaurato*. Vestimentum Ecclesiæ sanctam fidelium vitam esse profitemur. Nam sicut tota Ecclesia vestimentum est Christi, ita fideles quoque eiusdem Ecclesiæ vestimentum esse arbitrabimur. Vestimentum scilicet non habens maculam per peccatum, neque rugam per duplicitatem; sed per iustitiam in Deū, per simplicitatem cordis tensum vestimentum innocentiæ, quam homo plasmatus à Deo accepit, malè à serpente persuasus perdidit; ad quam recuperandam, pœnitentia & Dei misericordia induimur. Vestimentum deauratum, splendore sapientiæ aureo perlucens: *clara enim est sapientia quæ numquam marcescit, facilè videtur ab his qui eam quærunt.* Sap. 6. Doctrix est disciplina Dei, electrix operum illius, qua nihil locupletius, quæ operatur omnia, artifex omnium; quæ apud turbas claritatem, & honorem apud seniores præstat. Vestimentum deauratum perfectione auri, id est iustitiæ, qua nihil humano generi vtilius: dilectione disciplinæ, ex qua custodia legum emanat; legum Ibidem.

Digitized by Google

autem custodia, consummatio est incorruptionis. At verò incorruptio facit nos esse Deo proximos, per quam beatitudo æternæ vitę à nobis comparatur. *Circumdata* Ecclesia dicitur *varietate* gratiarum, ministrationum, & officiorum, iuxta verbum Apo-
1.Cor.12. stoli: *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus* eas conferens; *diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus; & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus.* Circúdata varietate potestatis, ordinis, status, & variarum Ecclesiarú decore, quæ veluti adolescentulæ, hanc de qua sermo est, Catholicam Ecclesiam quasi matrem obseruant, non vetustæ per culpam, sed nouellæ per gratiam; non senio steriles, sed ad spiritualem congruæ fecunditatem, & noua semper prole pullulantes: nam à iusto Abel, vnde Ecclesiæ exordia trahimus, in hanc vsque diem, quot Sanctos orbis terrarum habuit, tot quasi palmites protulit, ex quibus varij indies surgunt surculi in hac vinea nostra Sabaoth, quam licet immeriti, præstante Domino, sortiti sumus excolendam, seruntur. Circumdata varietate; quòd alia triumphantis, alia militantis Ecclesiæ species existat. De triumphante Domini sponsione repromittitur, Ego ero eis, quidquid ab hominibus iustè

iustè desiderari potest: ero illis honor, gloria, salus, & vita, virtus & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Ecclesia fundæ non ineptè assimilatur: nam sicut è funda in gyrum versata, lapides exeunt, quibus aduersarij feriuntur, & Goliath prosternitur; ita ex sancta Ecclesia dum per varias procellas & tempestates fluctuantes huius sæculi per tribulationum circuitum rotatur, fortes viri prodeunt, quibus quasi lapidibus iniquorum corda tunduntur, & de hoste humani generis nequissimo à Christi tyronibus triumphatur.

Hanc ipsam Ecclesiam Deus omnipotens mira quadam dispositione & potestate fundauit, pretioso vnigeniti filij sui Domini nostri Iesu Christi Sanguine dotatam esse voluit, multiplici Spiritus sancti gratia ornauit, Apostolorum simplicitate & fide roborauit: quos ignaros delegit, vt populos non tam sermo illorum, quàm causa ad credendum adduceret. Martyrum tormentis, cruciatibus, constantia, & trophæis stabiliuit, repressa paulisper, quinimò confusa infidelitatis sequitia, & inimico homine superseminante zizania, crescente, multiplicataque hæreticorum prauitate, Doctorum cælesti doctrina illuminauit, & demum Confessorum, Virginum, aliorumque Sancto- §. 2.

Digitized by Google

rum intrepida confessione, solerti cura, exemplisque imitatione dignissimis, aduersus satanæ insidias circumdedit.

§. 3. Inter autem alia saluberrima sanctitatis exempla, diuina misericordia sidus quoddam mundo fulgere dedit, beatum Leopoldum Austriæ Principem, Pium Marchionem cognomento appellatum; innocentiæ, sapientiæ, & iustitiæ vestimentis, quibus vestiri Ecclesiam prædiximus, decorum, bonitate, mansuetudine, atque clementia conspicuum, simplicitate, continentia, & munificentia præclarum: cuius integritas, vitæ sanctimonia, humilitas, pietas, fides, adeò apud Christi fideles inualuerunt, vt vna omnium Germanorum voce pro Sancto hactenus celebratus fuerit. Christianæ Religionis cultum, & eius liberalitatem nonnulla Monasteria, & quidem celeberrima ab eo cum ampliſſimis censibus constructa, alia etiam magno sumptu illustrata, abundè testantur. Hic Princeps optimus, Sacerdotes & viros religiosos admodum coluit, summosque Pontifices tanta veneratione prosecutus fuit, vt ab Innocentio II. Romano Pontifice prædecessore nostro peculiaris S. Petri filius appellaretur: & Apostolica cõmendatione, atque ea plenaria, quam vulgò dicunt, absolutione dignus

ab

Digitized by Google

ab eodem Innocentio etiam mortuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in summis opibus educatus, in magna peccandi licentia constitutus, coniugalibus curis implicitus, Principatus regimine impeditus; sedulò tamen pietatis & misericordiæ munera subibat, lassos roborans, vacillantes confirmans, oppressos subleuans, inopes fouens. Inter curas domus, inter coniugales anxietates, inter affectus pignorum, inter multiplices Principatus sollicitudines, inter studia tot laborum, immaculatum sese ab hoc sæculo custodiuit; & temporalia tractando, æterna disposuit.

Quadraginta annis Principatum Austriæ regens, & quod maius est, illis præcipuè temporibus, quibus propter Henricorum patris & filij mutuas cõcertationes, & postèà propter Henrici Quarti cum Lothario acerrimas contentiones, in Germania bellis, incendiis, & agrorum vastationibus tumultuatum est; summa cum iustitia, humilitate, & tranquillitate cuncta administrauit: & aliis cæde & sanguine madentibus, creditam sibi Austriæ prouinciã in diuturna pace cõtinuit. Quibus ex meritis æternæ retributionis & pacis præmia à Deo optimo maximoque, qui centuplicato fœnore munera hominum pensat, est consecutus. §. 4.

Digitized by Google

§. 5. Prætendant nunc huius sæculi amatores ad peccata excusanda, coniugales, familiares, ciuiles, seu regales solij molestias, sæculi illecebras aut tentationes: Leopoldi exemplo diuina prouidentia eos circumscripsit, excusationes omnes circumuenit, aditum humanæ tergiuersationis concluſit, & quasi aranearum telas commenta humanæ fragilitatis disrupit. A Deo creati & redempti, Deum debitis honoribus non colimus; & quod dolentes ex intimis referimus, illum non tantùm negligimus, sed blasphemamus sæpenumerò. Adhibita sunt præcepta diuinæ & humanæ legis; præceptis obtemperare tergiuersamur. Addita sunt cæleſtis præmia gloriæ, indicta pœnarum diuersa genera, censura correctionis inuenta; ab illis faciem quasi rebelles auertimus. Sanctorum varia exempla ante oculos noſtros propoſita, ipsa quoque imitari contumaciter recusamus: imbecillitatem noſtram, sæculi sollicitudines, cùm de salute noſtra agitur, causamur. Leopoldi nobilis Principis coniugati, ac multorum filiorum ac subditorum cura irretiti, clariſſimo exemplo admonemur, vt omni excusatione semota, per hæc temporalia ita cautè ambulemus, ita sanctè nos exerceamus, vt æterna non amittamus; allecti spe momētaneæ huius proſperitatis;

per-

Digitized by Google

perpetuitate gloriæ cęlestis non fraudemur; sed mundi molestias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cælestem patriam totis viribus contendamus.

Huius beati Leopoldi sanctimoniá Deus omnipotens innumerabilibus miraculis ad eius inuocationem editis comprobauit: miraculis profectò, quæ tum in facti substantia, tum & ordine, vim & potestatem totius naturæ excesserunt. Quis enim non miretur, cùm audiat, per Dei æterni misericordiam, implorato Leopoldi auxilio, paralyticos, arthriticos, febricitantem, podagra laborantem, pristinæ valetudini illicò restitutos? Quis non magnalia Dei in hoc Sancto agnoscat, cùm videat, intercessionibus eius claudos rectè ambulasse, apostematibus mortiferis infectos liberatos, in carceribus constitutum, pedicis manicisque vinctum, per foramen vnde hominis impossibilis exitus erat, eductum euasisse? in variis vitæ periculis positos, illæsos seruatos esse? Quis non tota mente obstupescat, & Deo optimo maximoque præconia manifesta dicat, cùm liquidò deprehendat, meritis ac precibus huius sancti viri mortuos suscitatos? mutos loquendi facultatem adeptos? cæcos illuminatos? surdis auditum restitutum esse? Maxima sunt hæc sanctitatis & §. 6.

Digitized by Google

diuinæ approbationis signa, humanam exspectationem ac spem excedentia; & tamen clarissimis documentis comprobata sunt.

§. 7. Quinimò ab anno Christi millesimo centesimo trigesimo sexto, quo Leopoldus vita functus, ex terris ad cęlestem Ierusalem transiuit, in nostra vsque tempora & præsentem diem, magis atque magis manifestata mira de illo ex mentibus hominum, in Austria præcipuè, & per omnem Danubij ripam, deuotio cælitus infunditur. Incredibile dictu, quanta cum veneratione eius corpus, quod in Monasterio semper Virginis & Matris Dei Mariæ ab eo condito, in loco quod nouum Claustroburgum appellatur, Patauiensis diœceseos, sepultum est, à Christi fidelibus visitetur, quibus votis celebretur pia eius memoria. Memoratu difficile esset, quot & quanta tabellis & imaginibus illi dicatis exornetur, quanta luminariorum copia perlustretur: procumbit supplex ante tumulum languentium & rogantium turba, opem Leopoldi implorans, nec expectatione irrita discedit.

§. 8. Huius veneratione, & pro multorum populorum salute, Rodulphus Austriæ Dux impulsus est, vt Innocentio Sexto huic sanctæ Sedi ea tempestate præsidenti supplicaret, quatenus Leopoldum Sanctorum

Digitized by Google

rum catalogo adscribere dignaretur.

Qui re perspecta, quàm sapientissimè de §. 9.
vita & miraculis ac fama eiusdē Leopoldi, ex more institutoq́; maiorum, cum consilio sacri Senatus, inquisitionem tunc Archiepiscopo Pragensi & aliis collegis delegauit.

Verùm cùm ea de re agi cœptum esset, §. 10.
morte Innocentij, surgentibusq́; bellorum inter Australes & Pannonios diuersis turbinibus, immensisq́ue procellis in Ecclesia Dei exortis, vsque ad tempora Pauli Secundi prædecessoris nostri, inquisitio intermissa est.

Charissimo autem in Christo filio Frideri- §. 11.
co Romanorum Imperatori Augusto, Prælatis & Principibus Germaniæ apud eumdem Paulum multis precibus tam sancti viri canonizationem absolui petentibus, tribus S.R.E. Cardinalibus de fratrum suorum consilio demandatum est à Pontifice præfato, vt solemnem inquisitionem ea de re adhiberent, & processus consuetos tum per se, tum per subdelegatos facerent, quod magna ex parte confectum erat, cùm euocato ad Dominum Paulo sanctæ memoriæ, Sixtus Quartus prædecessor noster in hac sancta Sede, diuina prouidentia, constitutus est.

Iterandas ergo preces, & vehementiùs §. 12.
agen-

Digitized by Google

agendum apud Sixtum Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, vt tam sanctum opus canonizationis cœptæ perficeret.

§.13. Is, vt certiori fide, quæ de miraculis & vita Leopoldi afferebatur præciperet, venerabili fratri nostro Marco Episcopo Prænestinensi, tunc Tituli S. Marci Presbytero Cardinali, & in Germania Legato, vt præmissa percontaretur, iniunxit: qui locupletissimam de illis omnibus relationem per publica Acta & legitimos processus eidem attulit.

§.14. Dehinc processibus & Actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Episcopum Portuensem, Marcum prædictum Prænestinensem illo tempore Episcopum assumptum, ac F. S. Eustachij Diaconum Cardinalem, Commissarios discussis, priuata primò relatione eidem Sixto facta, postmodum in sacro Senatu, referente prædicto Venerabili fratre Episcopo Portuensi, dilucidè re examinata, & ex illorum sententia canonizatione concluſa, sicut Domino placuit.

§.15. Sixto vita functo, nobis, qui eidem onere & honore per diuinam misericordiam, licet indigni, succeſſimus, reſeruatum eſt, vt ſupremam manum tam ſanctæ approbationi appo-

Digitized by Google

apponeremus. Consilio itaque habito, rursus Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine gesta erant, Leopoldiq; vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatũ Consistorialem proponi curauimus. Demum vocatis omnibus qui in Romana Curia degunt Prælatis, in frequenti eorum consessu, assistentibus nobis eisdem Venerabilibus fratribus nostris S.R.E. Cardinalibus, singulorum vota Prælatorum scrutati sumus. Quibus Spiritus sancti gratia cooperante, manibus pedibusque, vt aiunt, in eam sententiam deuenientibus, quòd Leopoldus meritò sanctus à nobis canonizandus esset, hunc in locum, & publicum suggestũm hac ipsa die conscendere decreuimus, vt opitulante Domino, votis precibusque fidelium adiuuantibus, ipsum Leopoldum Sanctum definiremus, & pro Sancto venerari debere ab vniuersis & singulis Christianis mandaremus. Sicque hodie sermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis solemnitatibus adhibitis, ad hanc sacratissimam canonizationem procedendum duximus. Cùm autem verbo Sapientiæ Dominus affirmet homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum qui fecit illum, quòd *in medio populi sui exaltabitur*, Eccli. 24.

tur, in plenitudine sancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur; mirumque in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus sit, plenitudine cælestis gratiæ admirabilis refulgeat: restat vt nostra approbatione inter electos & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quę illi abundè impartiemur, si eum inter Sanctos Ecclesiæ adnumerandum, pro Sancto venerandum, atque publicis & solemnibus supplicationibus votisque in Missarum celebrationibus, aliisve diuinis Officiis inuocandum, Apostolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æterni Dei, indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ad fidei Catholicæ robur & ornamẽtum, ad Religionis Christianæ cultum augendum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & nostra, de Venerabilium Fratrum nostrorum consilio statuimus, diffinimus, & pronuntiamus, sanctum Leopoldum Austriæ Marchionem Sanctorum catalogo adscribendum, & publica veneratione pro Sancto obseruandum, sicut & nos illum in præsentiarum manifesta voce Sanctorum catalogo annectimus, ac minorum Confessorum numero adiungimus, publicè Sanctum

Digitized by Google

ctum diffinimus, profitemur, & veneramur.

Statuentes Festum eiusdem die 17. Kal. Decembris debere celebrari, & ipso Festo, eius sepulchrũ quod in prædicto Monasterio existit visitantibus, & pro manutentione dicti Monasterij manus porrigentibus adiutrices, septem annos & totidem quadragenas indulgentiæ, in forma Ecclesiæ misericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem, &c. §. 16.

Datum Romę apud sanctũ Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1485. octauo Idus Ianuarij, Pontificatus nostri anno primo. Hic S. Leopoldus obiit anno Domini 1136.

VITA S. LVDOVICI REGIS FRANCORVM,

Excerpta ex illa, quam conscripsit Gaufridus de Bello loco, ipsius Regis Confessarius.

BEATVS Ludouicus Francorum pliſſimus Rex, patrem habuit Ludouicum Christianissimum Regem, qui in Albigesio & Comitatu Tolosano hæreticos oppugnauit. In reditu autem letali correptus morbo, die decimo ad montem Pen-

Digitized by Google

Penſerium exceſſit è viuis menſe Octobri, anno ab orbe redempto milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſeptimo; vir vtique benè Catholicus & ſanctus. Numquam corporis ſui vllam admiſit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionyſij Eccleſiam apportatum, iuxta patrem honorificè conditum eſt. In eius locum ſucceſſit filius primogenitus Ludouicus, Rhemis ab Epiſcopo Sueſſionenſi, quòd Eccleſia Rhemenſis tum paſtore orbata eſſet, regia corona inſignitus & conſecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi complures è præcipuis nobilibus, licet vocati eſſent, intereſſe noluerunt; quòd propter dolorem defuncti Regis & Regni deſolati, lacrymis & luctui illic potiùs, quàm lætitiæ & iucunditati ſe darent.

At puer ſanctæ indolis, ſtrenuiſſimo patre orbatus, ſub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Caſtellæ filiæ, permanſit: quæ illum tenerrimè diligens, ex conſilio Religioſorum hominum, præſertim Dominicanorum & Franciſcanorum, ſingulari cuidam magiſtro tradidit moribus ac literis inſtituendum. Ille verò pius puer, & velut alter Salomon, ingenioſus, & bonam ſortitus animam, præ ſuis coætaneis mirè

Sap. 8.

pro-

Digitized by Google

profecit in vtrisque. A primis enim ætatis initiis deditus fuit pietatis & sanctitatis studiis, fertur que vitam omnem absque mortiferi peccati perpetratione exegisse. Eius verò sanctitati gratulans Blancha mater, Mallem, inquit, fili, te mortuum cernere, quàm Creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba vsqueadeò illius animo hæsêre, vt diuina ipsum gratia protegente, numquam in se eiusmodi crimen admiserit.

Agente autem matre & Proceribus Regni, anno salutis millesimo ducentesimo trigesimo quarto, duxit vxorem Margaretam, Comitis Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit intra Octauas Ascensionis Christi, cùm priùs esset coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præsertim in Aquitania, ita vt homines instar iumentorum herbis agrestibus vescerentur: nam frumenti sextarius apud Pictauos centũ solidis veniebat. Sequenti anno Arsacidas senior Assacenorum, misit nuntios in Franciam, quibus id mandati dederat, vt Regem Ludouicum interficerent. Sed Deo animum eius ad pacem & humanitatem inclinante, crudelis mandati pœnitentia ductus, misit alios celeres nuntios, qui Ludouicum Regem admonerent, vt à

Digitized by Google

primis legatis sibi caueat. Cùm autem priores nuntij diligenter inquirerentur, inuenti, ad Regem Ludouicum adducti sunt. Iis conspectis, Rex lætatur, vtrosque nuntios muneribus afficit, Regi Arsacidæ non pauca magni pretij munera, quibus pacis & amicitiæ studiosum se declaret, per illos transmittit. Sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuò clauas æreas ferrent.

Anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, Ludouicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchiæ Comitem, quòd is aduersus Regem rebellasset, Henrici Angliæ Regis, & Richardi fratris eius auxiliis fultus; qui ambo habebãt vxores filias Comitis Prouinciæ, sorores Reginæ Franciæ; cùm Hugo Comes vxorem haberet ipsius Angliæ Regis matrem. Anno quidem superiori Ludouicus multam regni sui militiam ad Saliminum conuocans, Alphonsum fratrem illic militem creauerat, cui anteà Ioannam, filiã Tolosani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum, & Albigensium terris quibusdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphonso se sacramẽto deuinciret: quod cùm ille detrectaret, ab vxore persuasus, Regis in se animos concitauit, adeò vt is anno altero

cùm

Digitized by Google

cum numerosissimo exercitu in eius ditionem ingressus, aliquot oppida expugnaret, & nobiles ampliùs quadraginta captos cum multis aliis, partim Parisios, partim aliò mitteret in custodia asseruandos. Interea verò Comitis Marchiæ vxor quosdam è suis, muneribus & promissis illectos, ad Regis Ludouici aulam misit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent è medio. Sed illi à Rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandem est prœlium non sine multa strage Anglorum, qui Hugoni Comiti suppetias ferebant. Nocte autem Angliæ Rex cum Hugone Comite, relictis Senonibus quò ex fuga se receperant, aufugêre, ciuesque eius Vrbis mane claues Ludouico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regem venit, cũ eo de pace tractaturus. Postera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lacrymis & suspiriis à Rege veniam petit, & impetrat.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis, atque altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontisaram ex morbo decumbens, adeò extra se raptus est, vt

Digitized by Google

multi putarent eum iam planè obiisse: sed ad se reuersus, mox transmarinæ militiæ Crucem petiit, & accepit. Operam sanè dedit Rex ille piissimus, vt proles suas & verbis & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cùm enim per otium liceret vacare sibi, inuisebat liberos suos, & instar Tobiæ monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, & ab omni semper peccato abstinere. Serta è rosis aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta Feria in capitibus ferre; quòd eo die Saluator noster in suo capite tulerit è spinis contextam coronam. Cumque non ignoraret, à deliciis castitati, à diuitiis pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula, sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, à mundi, carnis, & satanæ insidiis solicitè sibi cauens: atque
1. Cor. 9. cum Apostolo corpus suum castigans, & in seruitutem redigens, multo tempore intima veste cilicina vtebatur: qua si non esset vsus, dehortante eum Confessario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt idem Confessarius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculùm in pauperes erogaret. Semper ieiunauit sextis Feriis, nec iis diebus,

Digitized by Google

bus, præsertim in Aduentu & Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, vigiliis, orationibus, & clandestinis abstinentiis perpetim se affligens.

Quanto autem maior erat, tanto humiliùs & summissiùs, instar Dauidis Regis, se gerebat, & coram Deo propria existimatione vilior sibi videbatur. Quolibet Sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, tersos exosculabatur: deinde lauabat etiam illorum manus, & singulis certam pecuniæ portionem largiebatur. Crebrò etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abundè reficiebantur, atque certis quibusdam diebus, & solemnibus Vigiliis, ducentis pauperibus, priusquam ipse cibum sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & in cœna prope se tres habebat senes inopes, iisque de appositis sibi ferculis humanissimè transmittebat. Interdum scutellas & cibos, quos illi Christi pauperes manibus contrectauerant, offas præsertim, quibus libenter vescebatur, vt inde aliquid ederet, ad se reportari iubebat: Christum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipsis superfuerant. Vidit quandoque vnum ex tribus illis pauperrimis non benè edentem. 2. Reg. 6.

Digitized by Google

Iussit igitur pius & humilis Rex scutellam sibi propositam cum cibo ad illum senem deferri, eamque, cùm satis ille inde comedisset, ad se referri. Ita nimirum, vt interior animi eius humilitas cunctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretiosa veste, vel pellibus variis & magni pretij nolebat vti, maximè posteaquam primùm è locis transmarinis rediit. Fidei propagationem summopere sitiebat. Itaque si quid ab inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum; id aliis negotiis omnibus
Num. 25. posthabitis, audiebat, & instar Phinees, magno zelo in Christianæ fidei violatores animaduertebat. Ciuis quidam Parisiensis blasphemiæ reus, illo iubente, cauterio in labiis inustus fuit. Ea enim pœna decreta erat ab ipso in eos qui sceleratè iurarent & blasphemarent. Eam rem cùm plerique carperent, & Regem tyrannidis insimularent; ille ait: Equidem in meis labiis libens eiusmodi inustionem perpetuò feram, tantùm vt impia iuramenta è regno meo profligentur.

Decreuit quandoque pius Rex septennio peregrinari, & Loca sancta inuisere. Venit igitur Perusium ad S. Ægidium Franciscanum instar pauperis peregrini & ignoti, vnà cum

cum ſociis ſuis. Oſtiario autem Monaſterij indicante Ægidio, peregrinum quemdam ipſius expetere colloquium: ille Spiritu docente agnoſcens quis eſſet, propere accurrit, pariterque flexis genibus in mutuos ruunt amplexus & oſcula, ſed nihil loquuntur, cùm vtrique alterius cor pateret.

Anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo octauo Crux prædicabatur in diœceſis Colonienſis pago, quem vulgò Bedonfriſium vocant. Ibi tum menſe Maio, Feria ſexta ante Pentecoſten, tres Cruces viſebantur in aëre; vna candida verſus Aquilonem; altera eiuſdem coloris ad Auſtrum; tertia colore medio, in qua cernebatur ſuſpenſi hominis effigies extenſis brachiis, & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti claui: eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchuſen Friſiæ oppido, cùm illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma iuxta ſolem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Traiectenſi quoque diœceſi in Doccum, vbi S. Bonifacius Martyr trucidatus fuit, viſa eſt in eiuſdem Martyris feſto die ingens ſanè & albi coloris, perinde ac ſi trabi altera trabs tranſuerſim artificioſè impacta eſſet. Creduntur autem bis apparuiſ-

Digitized by Google

se Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione: atque ita factum est, vt Colonienſis prouincia ad trecentas ferè naues appararet.

Anno Christi milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſeptimo, petente Ludouico Chriſtianiſſimo Rege, magna Dominicæ Crucis portio Conſtantinopoli Pariſios tranſlata eſt. Proximo inde anno Rex Ludouicus, ſexta Feria à Pentecoſte, iter tranſmarinum ſuſcepit, multis eum è Lutetia cum proceſſionibus vſque ad ſanctum Antonium deducentibus.

Iuerunt cum eo Odo Tuſculanus Epiſcopus Apoſtolicæ Sedis Legatus, & duo fratres Regis, Robertus Comes Atrebatenſis, & Carolus Andegauenſis Comes, cum vxoribus ſuis & multis Franciæ Epiſcopis & nobilibus. Erat quidem etiam Alphonſus Comes Pictauenſis, Regis frater, Cruce ſignatus: ſed eo anno cum Blancha Regina matre, ob regni tuitionem, mãſit domi. Die quinta & vigeſima Auguſti Rex cum ſuis in nauim ingreſſus, biduo ſuſtinuit ventos ſecundos. Vigeſimo octauo Auguſti die à portu ſoluens, Chriſto duce proſperè nauigans, paulò ante beati Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit. Comitis Atrebatenſis coniux, quòd eſſet prægnans, ab Aquis mortuis

tuis in Franciam reuersa fuit. Rex verò consilio nobilium suorum & Regni Cypri, quòd naues & triremes cum balistis necdum adueniissent, tum etiam propter impendentem hiemem, & quasdam alias res, usque in Paschales ferias distulit profectionem suam. Interim Rex Cypri, & omnes ferè regni eius nobiles, & Ecclesiarum præfecti siue Prælati, Crucis signum accipiũt, & se cum Francię Rege, quocumque ipsos ducere velit, aduersum Saracenos profecturos iureiurando confirmant.

Per id tempus Sultanus Ægypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, consilium illud mutauit: interceſſerant enim illi inimicitiæ cum Damasci & Alapiæ Sultanis. Iisdem temporibus obiit Robertus Bellouacensis Episcopus, & Comes Montis fortis, cum multis aliis eius expeditionis sociis. Porrò extremo ferè Decembri mense venerunt ad Ludouicum regem nuntij à quodam Tartarorum Principe, qui ipsius nomine multa eum salute impertirent. Ij ipso die Natiuitatis Christi fuere cum Rege Ludouico sub Sacrificio in Ecclesia, & ad prandium in aula eius: itidemque in festo Epiphaniæ: nec poterat in eis animaduerti, quòd à Christianorum

Digitized by Google

more discreparent. Literæ autem iussu Regis in sermonem Latinum conuersæ sunt. Cumque Rex diligenter de ipsorum Principe & rebus Tartarorum ex iis percontatus esset, tandem dimisit eos, adiunctis nuntiis cum literis & muneribus, quæ ad Tartarorum Regem & ipsorum Principem perferrentur. Misit etiam per eosdem nuntios suos Regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium è purpura elegantissimè confectum, in quo res gestæ Saluatoris nostri graphicè expressæ visebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicæ, literis humanissimè & Regem & Principem adhortans, vt qui per gratiam suam eos vocasset ad cognitionem nominis sui, illum accuratè colerent, & in eius amore semper permanerent. Misit vnà literas suas Odo Legatus Pontificis ad Regem Tartarorum & Principem supradictum, eorumque Prælatos; ostendens eis, sacrosanctam Romanam Ecclesiam cupidissimè eos ceu filios charissimos complexuram, modò Fidem orthodoxam constanter retinere, & Christi Vicario morigeros se præbere velint. Eius legationis primarij à Rege Francorum missi, fuere Frater Andreas Dominicanus cum duobus aliis eiusdem instituti Fratribus, itemque duo Clerici, & totidem ministri Regis,

Digitized by Google

Regis; profectiq́ue ſunt octauo Kalendas Februarij cum ijs quos diximus nuntiis Tartarorum. Porrò Frater Andreas, quem Rex illis præfecerat, non multò pòſt ad Regem literas miſit, quarum exemplum vnà cum Principis Tartarorum literis Rex matri ſuæ Blanchæ in Gallias perferendas curauit.

Intereà Ægypti Sultanus, quem Babyloniæ vocant, vbi comperit Regem Ludouicum in Cypro hibernaturum, rurſus Damaſcum ire contendit, per Ieroſolymam proficiſcens; in eam curam intentus, vt poſſet Alapiæ Sultanum & ei fœderatos ad ſe adiungere; ſed ille Ægyptij Sultani malitiam non ignorans, non fuit auſus ei fidem adhibere. Scripſerunt autem Magiſter militum Templi, & Mareſtallus hoſpitalis Ludouico Regi, Sultanum Babylonicum cum magno exercitu veniſſe in loca Gazæ propinqua, eo animo, vt ſibi conciliaret Damaſci & Alapiæ Sultanos, metumq́ue eſſe, ne Ioppem vel Cæſaream obſidione premat. Scripſit poſteà iterùm Magiſter ille Regi, quemdam Sultani Babylonici Admiraldum ad ſe veniſſe percontatum de voluntate Regis Francorum, quòd dominus ipſius cuperet cum eo pacem componere. Ea verò res & Regi & nobilibus eius valdè

valdè moleſta fuit, maximè quòd Magiſter diceretur à Sultano petiiſſe, vt Admiraldum ad ipſum mitteret. Mandauit ergo Rex per literas Magiſtro, ne deinceps eiuſmodi nuntios iniuſſu ſuo admitteret, vel cum eis colloqui auſus eſſet. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros eſſe, vt quantumcumque oppreſſi, numquam primi velint induciarum mentionem facere; ſed eouſque id differre, donec multa inſtantia, vt eas faciant, inuitentur.

Eodem tempore quo Rex cum Regina Margareta coniuge ſua in Cypro morabatur, Armeniæ Rex, eius aduentu comperto, ad eum ſpectabiles nuntios miſit, Archiepiſcopum Armenorum & alios aulicos, per literas eius ſe offerens voluntati: quos ille honorificè excepit. Cùm autem didiciſſet, inter eum & Antiochiæ Principem diſcordiam extitiſſe, miſit ad vtrumque Legatos ſuos. Illis verò ſuos quoque ad eum Legatos mittentibus, duorum annorum pactæ ſunt induciæ. Per id ferè tempus capti ſunt quidam, qui ſe dicerent à Sultano Babylonico miſſos eſſe, vt Regem Ludouicum & primarios eius exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultę venêre naues cum magna militum manu, qui in inſulis hiemauerant. Inde Sabbato poſt Domini Aſcen-

Digitized by Google

Aſcenſionem mandatum eſt, vt omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die Rex ſoluit à Cypro, ſed vi tempeſtatis bis in Cyprum reiectus eſt : vbi tum ſe iunxit illi Princeps Achaiæ cum magnis ſubſidiis, itemque Burgundiæ Dux. Tum verò dant vela ventis, & ſexto die veniunt in Ægypti conſpectum, ac paulò pòſt etiam Damiatæ, in cuius portu naues anchoris fixêre. Sed cùm viderent in eo portu magna eſſe Turcorum præſidia, Rex communicato cum Proceribus conſilio, iuſſit vt die altero ſummo manè exirent in terram, eamque eo loco occuparent, vbi inter ipſos & vrbem fluuius intereſſet. Eo ergo die, omnibus in triremes & alias naues ſeſe recipientibus, Rex cum Legato Pontificis ſacroſanctam geſtans Crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur; iuxta eum præcedentibus in alia cymba beati Dionyſij vexillo, fratribus quoque illius & aliis nobilibus & ſagittariis comitantibus: atque ita in terram egreſſi ſunt, multis in hoſtes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione pænè nulli ex Chriſtianis vulnerati ſunt: permulti autem Saraceni, & eorum equi interfecti, & in ijs tres Proceres.

Eodem die, profligatis Saracenorum triremibus, Chriſtianorum triremes fluuij oſtia

Digitized by Google

ostia occuparunt. Hisce iam prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim qui intra vrbem erant Saracenis virtute diuina, omnes in fugã versi, ex vrbe excesserũt, instructis priùs ignibus, quibus vrbs conflagraret. Multi itaque è castris Regis per pontem naualem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, nonnullos è suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, vt si ita res poscceret, suis sùppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est, ita vt multi affirmarẽt, eam ciuitatem vi capi minimè potuisse: prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni, ita vt diuino potiùs miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde verò ea ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgata, igneque extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Ierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magna parte eorum qui conuenerant, itemq; Ludouicus Rex cum permultis aliis, nudis pedibus, præsente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in vrbem ingressi sunt: cumque Legatus ædem quamdam profanatam reconciliasset, & gratias egissent Deo, in honorem sanctissimæ Matris Dei ab eodem Legato Sacrificium oblatum est. Rex autem constituit,

Deo

Digitized by Google

Deo benè volente, illic Canonicorum instituere collegium, qui Domino seruirent. Capta est Damiata, quam alij Heliopolim vocant, anno ab orbe redempto milleſimo ducenteſimo quadrageſimo nono: mansitque illic Rex tota æstate cum exercitu Christiano, donec fluuius detumeſceret, qui exercitui periculũ allaturus videbatur.

Eodem anno sub finem mensis Iunij, Alphonsus Pictauorum Comes, & Regis Ludouici frater, matre Blancha ad Regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copioso milite, & sub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris vigesimo Rex Ludouicus, tam nauali quàm terrestri exercitu instructo, relicta Damiata, contra Saracenos mouit, qui tum apud Masseram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum est Saracenis. Deinde cùm ventum est ad pugnam paulò ante Christi Natalem, multi ex eis cæsi sunt, complures Nili aquis extincti. Posteà transmisso flumine non sine ingenti periculo, rursus cum eis Christiani confligentes, multos trucidarunt, neque sexui neque ætati parcentes. At vbi Saraceni didicerunt nostros temerè progredi, resumunt animos, & in Christianos impetu facto,

Digitized by Google

cto, magnam etiam nobiliũ edunt ſtragem, in quibus Robertus Atrebatenſis Comes, frater Ludouici Regis. Tandem tamen noſtris eo die victoria ceſſit. Proxima luce, iubente Rege, plures è Chriſtianis flumen tranſgreſſi, Saracenorum euerterunt machinas, & pontes nauales inſtituerunt, vt poſſent noſtri facilè fluuium tranſire. Non diu pòſt Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in Chriſtianos ſumma vi & contentione irruunt; ſed magno numero proſternuntur. Poſt dies aliquot in caſtra eorum venit Sultani Ægyptij filius, (iam enim pater eius obierat) quæ res auxit animos Saracenorum. At Chriſtianorum res, occulto Dei omnipotentis iudicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo abſumptis, ita vt ex triginta duobus millibus vix millia ſex ſupereſſent. Magna enim commeatus penuria laborabant, nec pauci fame & inedia periere, Saracenis itinera obſidentibus, ne poſſet à Damiata commeatus aduehi in caſtra Regis. Ea res coëgit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis iam proficiſcentibus, Saraceni cum maximis copiis in eos incurrunt, ipſum Ludouicum ſanctiſſimum Regem, & duos fratres eius Alphonſum & Carolum capiunt cum multis aliis, eoſque in carceres coniiciunt, multo fuſo

fuso Christianorum sanguine, Deo id fortassis propter quorumdam peccata permittente, vel etiam vt piissimi Regis virtus & patientia illustrior appareret.

Porrò autem sceleratissimi illi & impuri Saraceni, præter contumelias in Saluatorem nostrum iactatas, Christianis inspectantibus, Crucifixi effigiem flagellis verberarunt, & per summam ignominiam impiè eam conspuentes, in Christianæ religionis dedecus, pedibus conculcarunt. Poterat sanè facilè elabi sanctus Rex, cùm illi ad manum esset nauis; sed spōte illis se capiendum obtulit, vt posset captiuos Christianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit posteà apud Regem Sultanus minacibus verbis de paciscendis induciis, de restituēda Damiata, de præstandis damnis, sarciendisque sumptibus quos fecisset ipse à capta Damiata. Tandem initæ sunt inducię decennales his conditionibus, vt Sultanus Regem Ludouicum & captiuos Christianos omnes è suis ditionibus liberos à se dimittat; vt Christiani retineant loca aliquot Terræ sanctæ: porrò Rex Ludouicus restituat Damiatam, & pro factis in illud bellum impensis, octo millia Byzantiorum; reddatque captiuos Saracenos omnes: His confectis induciis, Sultanus, dum cum ex-

BIBLIOTECA GIORGIO DE FERRARI UNIVERSITÀ DI ROMA
Digitized by Google

ercitu Damiatam proficiſcitur, à quibuſdam è ſuis fruſtatim gladiis conciditur: moxque grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludouici tentorium, illum & Chriſtianos omnes iugulaturi. Sed immenſa Saluatoris virtus eorum animos fregit, mutataque ſcelerata voluntate, poſtulant à Rege vt ſtet pactis conuentis. Rex, cùm nulla eſſet ſeruandæ Damiatæ ſpes, maluit paciſci cum illis inducias, quàm & ſe, & Chriſtianos omnes perdere. Itaque ad certum diem Damiata illis redditur, Rex, & fratres eius, & nobiles Franciæ, ditionis Ieroſolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. Sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vti conuentum erat, à Saracenis dimitterentur: ſed cùm diu expectaſſet, ex duodecim millibus ægrè quadringentos recepit, impiis illis Saracenis fidem iureiurando firmatam violantibus: qui etiam de ceteris rebus nihil voluêre remittere; & quod eſt longè immanius, egregios quoſdam iuuenes Chriſtianos è captiuis illis, coëgerunt impuriſſimi Mahometis profiteri ſectam, Chriſtiana religione abiurata. Impoſuerant enim nudos enſes ceruicibus eorum, & ſi qui nollent eis conſentire, illos iugulabant. Ex iis quidam imbecilliores, à Chriſto ad Mahometem defecerunt:

alij

Digitized by Google

álij coronas martyrij, contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludouicus Rex Saracenos venire contra inducíarum fidem, consuluit nobiles suos & milites religiosos, quid agendum sibi ipsis videretur. Illis magna ex parte asserétibus, si quidem nunc recedant, terras illas & captiuos in summum discrimen venturos: sin autem maneant ad tempus aliquod, posse inde vtilitatis nonnihil accidere Christianis, præsertim quòd inter Ægyptium & Alapianum Sultanos acerba extaret simultas: Rex pius maluit hærere in Syria, quàm res Christianorum & ipsius Christi in ea desperatione tantoque discrimine relinquere. Alphonsum verò & Carolum fratres suos ad Reginam matrem consolandam remisit in Gallias. Acta sunt hæc anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo. Quis verò hîc non agnoscat stupendũ præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferociſſimam parêre tanto Regi? gentem cupidiſſimam Regem opulentiſſimum soluere captiuitate pro longè minori pretio quàm obtinere potuiſſent? Rex autem quinque deinceps annis mansit in Syria, nec otiosus sanè, sed multos Saracenos ad Christi Religionem traducens, multos captiuos redimens, & vrbes aliquot

Digitized by Google

& castra egregiè cõmuniens. Offendit tum apud Sidonem permulta cæsorum Christianorum corpora iam putentia, non pauca à feris belluis lacerata: ea propriis manibus sepeliuit humiliter & deuotè, vsus opera quorumdam è suis, qui illorum fœtorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem manè flexis genibus Dauidicum Psalterium recitabat. Postquam autem resciuit de obitu matris Blanchæ, nobilibus ipsius id consulentibus, in Gallias reuersus est. Cùm ergo nauigarent, tertia nocte nauis quæ Regem habebat, bis tanta vi appulsa est ad rupem, vel terræ lingulam, vt nautæ & alij illicò submersum iri putarent. Ea concussione excitati Sacerdotes, Clerici, & ceteri, sanctum Regem inuenerunt coram sacrosancto Christi Corpore deuotè orantem: omnesque in ea fuere sententia, mortis tam præsens discrimen, eius meritis & precibus se euasisse.

Inde in Franciam reuersus Rex, summa omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis magisque de virtute in virtutem proficiens, ad omnimodam vitæ perfectionem peruenit. Etsi verò ab infantia cum illo creuerat miseratio, deinceps tamen euidentiùs eam declarauit in afflictos & inopes, quibus omnibus pro viribus opitula-

Digitized by Google

tulabatur. Iussit enim extrui Domos hospitales, Monasteria Religiosorũ, & in diuersis regni sui locis multas quotannis distribui pecunias ijs, qui maiori pressi inopia videbantur. Multa Dominicanorum & Franciscanorum condidit cœnobia à fundamentis, multisq; aliis pauperibus Religiosis Ecclesias & ædificia opportuna construxit, largis additis eleemosynis. Cæcis in qualibet ferè ciuitate & castello regni sui, domos ipsis congruas & opportunas benignissimè attribuit, certos illis prouentus assignans. Non pauca diuersorum Ordinum monasticorum cœnobia ex integro extruxit, & magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non rarò mirę humilitatis & charitatis officia exhibuit, suis manibus humiliter ac deuotè seruiens ægrotis. Cùm veniret Parisios, aut ad alias vrbes, Domos hospitales, in quibus magna erat malè habentium copia, humanissimè inuisens, nulliusque morbidi deformitatem aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regij Montis, Cisterciensis Ordinis, quam ille magnificè inprimis & condidit & ditauit, vt res ipsa testatur, crebrò id genus officia præstitisse fertur. Erat ibi Monachus quidam leprosus, quem fœdus ille morbus horridum & abo-

Digitized by Google

minabilem reddiderat, naſo eius & oculis planè corroſis & exeſis. Ei ſanctiſſimus Rex prandenti in os cibum & potum inferebat, abſque vlla abominatione officioſiſſimè illi inſeruiens genibus flexis, ita vt Abbas qui tum aderat, & vix id intueri ſuſtinebat, in gemitus & lacrymas prorumperet.

Quamuis autem nulli indigenti ſua benignitate non ferret opem, at illis tamen, qui diuino cultui & ſaluti animarum vacarent, liberaliùs & crebriùs eleemoſynas præſtabat, ſolebatque dicere nonnumquam familiaribus ſuis de magnis illis eleemoſynis, quas conferebat quotannis Pariſiis in Fratres Dominicanos & Fráciſcanos: O Deus, quàm benè collocatæ ſunt hæ eleemoſynæ in tot tantoſque Fratres ex toto orbe terrarum Lutetiam aduentantes: vt quod hîc ex diuinis Scripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei, & ſalutem animarum. Alias eius tum annuas, tum quotidianas eleemoſynas quis vel enumerare queat?

Præcipua verò deuotione ſanctas venerabatur Reliquias, cultumque Dei & honorem Sanctorum ſemper amplificare nitebatur. Pariſiis in Palatio Regali ſacellum elegantiſſimum extruxit, in quo ſacroſanctam Domini Ieſu coronam ſpineam, magnam

Digitized by Google

gnam ſanctæ Crucis portionem, ferrumque lanceæ quod Saluatoris latus fodit, admodum reuerenter repoſuit cum multis aliis Reliquiis, quas à Conſtantinopolitano Imperatore immenſo labore & magnis impendiis acceperat. Cùm in Eccleſia diuina officia perſoluerentur, nullius admittebat colloquium, niſi aut neceſſitas cogeret, aut euidens vtilitas id poſcere videretur: ſed neque ſic tamen, niſi breuiter & ſuccinctè, ne ipſius lacrymæ & pietas ſiue deuotio interturbarentur: nam inſtar Ieremiæ, in precibus ſuis & exercitiis pietatis lacrymarum fontem ſitiens, ſuo Confeſſario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnumquam ſibi oranti diuinitus datas fuiſſe lacrymas, quæ per genas in os influentes, non ſolùm cor, ſed etiam os ipſius guſtu ſuauiſſimo affeciſſent.

Tanta reuerentia ſanctæ Crucis ſignum proſequebatur, vt ſi illud humi expreſſum vidiſſet, calcare pedibus auſus non eſſet: exegitque à multis cœnobiis, ne deinceps in ſuis Monaſteriis permitterent illud in pauimento effingi; & ſicubi iam humi effictum eſſet, id penitus abolerent. Quàm verò reuerenter annis ſingulis in Paraſceue ad adorandum ſanctæ Crucis lignum, ſolutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus ac-

ceſſerit; teſtantur eorum oculi, qui tunc eum ſine lacrymis conſpicere non potuerunt. Illum diem, in quo, vt paulò antè diximus, ſacras Reliquias à Conſtantinopolitano Imperatore acceptas, in palatij ſacello collocauit, annua voluit ſolemnitate celebrari, idque triduo, ita vt primo die diuina officia peragerent Dominicani, ſecundo Minores, tertio alij Monachi: atque ad eam rem magnas à Sede Apoſtolica condonationes ſiue Indulgentias impetrarat. Cùm Saraceni ab eo exigerent, vt quæ cum ipſis pactus erat de numeranda pecunia pro ſui & Chriſtianorum liberatione, ea conditione firmaret, vt teſtantur, ſe velle Chriſti fidem abiuraſſe videri, ſi non ſtaret promiſſis: prorſus abhorruit, dicens: Etiam ſi corpus occidatis, animam occidere non poteſtis. Sed cùm quidam è ſuis dicerent, Sine peccato ita eum iurare poſſe: placidè reſpondit: Ego verò vſqueadeò hæc verba de neganda fide exhorreo, vt ea ore exprimere non poſſim. Orabant eum quidam, cùm eſſet in locis tranſmarinis, vt nobilem quemdam Saracenum, qui recèns Sultanum interfecerat, militem crearet: at ille reſpondit: Abſit à me, vt vel pro ſeruanda vita, vel morte declinanda, quemcumque à Chriſtiana Religione alie-

Digitized by Google

alienum, balteo militari donare velim.

In Regni administratione eam prudentiam & auctoritatem adhibebat, vt sine acceptione personarum, controuersiis quorumcumque diligenter excussis, iustam ferret sententiam. Consiliarij eius & Regni Proceres, cernentes eum sapientia Dei præditum, & sincerè atque ex animo diligebant illum, & non mediocriter verebantur. Cùm autem formidaret pius Rex, causas pauperum non magnæ illis curæ esse, vt minimùm bis hebdomadibus singulis in loco publico residens, audiebat eorum querelas: & tum iustitia tum misericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, vt quæ Iure essent vetita, ad nullius preces admittere voluit; sed alia ratione, quæ Iuri consentanea esset, etiam magnatum maleficia castigabat. Et vt vsurarum immanis vorago obstrueretur, statuit, vt eos qui per literas Iudæis aut aliis publicè vsuras exercentibus se obligassent, non cogerent ad solutionem Iudæorum. Et quia verissimè dixit Isaias, *Erit opus iustitiæ, pax*; Deus iusto & pio Regi pacem, & Regno tranquillitatem præstitit. Isaiæ 32.

Habebat hoc peculiare à Deo munus, vt, qui inter se discordia laborarent, eos vt plurimùm conciliaret. Quàm fuerit autem

Digitized by Google

Deo grata tanti Regis summa humilitas, Rex Regum omnium Christus Deus euidenti miraculo declarauit. Comes Gelriæ nuntium cum literis miserat Parisios, illicò rediturum. Ex eo reuerso sciscitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidisset. Tum ille subsannans, collumque contorquens; Vidi, inquit, vidi illum miserum papilardum Regem, ad scapulas capitium gestantem. Vix verba finierat, & facies eius retrorsum acta, ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se in omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum fama allata de vastatione & periculis Terræ sanctæ, instar Mathathiæ cum filiis suis, mala gentis Christianæ & Sanctorum ferre non sustinens, Deo ipsum permouente, alteram susceptt nauigationem cum tribus filiis suis comitibus, itemque cum Regni Proceribus & nobilibus, multaque populi frequentia. Cumque iam naues conscensuri erant, filios suos blando vultu adspiciens, & primogenitum speciatim appellans, ait: Vide, fili, vt ego iam grandæuus secundò hoc iter capessam, quando iam etiam Regina mater tua prouecta ætate est, & hos Regnum nostrum, fauente Deo, absque vllà perturbatione obtinemus, diuitiis, deliciis, & honoribus, quan-

1. Mach. 2.

Digitized by Google

quantum fas est, affluentes. Vide, inquam, vt Christi & Ecclesiæ eius causa, non parcam senectuti meæ, nec me flectat desolatio matris tuæ, delicias & honores cõtemnam, opesque meas pro Christo impendam. Vide, vt te & fratres tuos & sororem primogenitam mecum ducam, simul etiam quartum filium ducturus, si aliquanto maturiori esset ætate. Hæc verò idcircò te audire volui, vt cùm post obitum meum ad Regnum pertigeris, pro Christo & Ecclesia atque fide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non vxori, non liberis, non Regno. Volui enim & tibi & fratribus tuis de me ipso præbere exemplum, vt si res postulet, vos similiter faciatis.

Itaque anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Kalendis Martiis, Ludouicus Rex Christianissimus, nihil fractus superiorum temporum laboribus & expensis, quas in priori expeditione fecerat; cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro, è Massiliæ portu soluit, adiuncto etiam sibi Nauarræ Rege, & permultis Ecclesiarum præfectis & nobilibus. Vt autem faciliùs Terram sanctam recuperare possent, consultissimum eis visum est, vt Regnum Tunetanum, quòd magna in Syriam nauigantibus obiiceret impedimenta, ante omnia in

Digitized by Google

in ſuam redigerent poteſtatem. Iam ceperant portum Carthaginis, qui Tuneto haud procul abeſt; & ecce morbus, qui illo anno iis in locis mirè graſſabatur, in Chriſtianorum exercitum inuadit, ex Regis filiis tollit Ioannem, tollit ipſum quoque ſanctiſſimum Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quàm ſanctè autem & piè à vita migrarit Chriſtianiſſimus Rex, gener eius Nauarræ Rex Tuſculano Epiſcopo perſcripſit. Nam correptus morbo, non ceſſauit laudare Deum, ſæpè illam orationem interſerens: *Fac nos Domine proſpera mundi deſpicere, & nulla eius aduerſa formidare.* Et pro illis quos ſecum adduxerat, ita orans: *Eſto Domine plebi tuæ ſanctificator & cuſtos.* Morti propinquus, voluit ſe Corporis Chriſti Sacramento muniri. Cumque Sacerdos id ei oſtenderet, perquireretque, num crederet ibi eſſe Filium Dei, reſpondit, minus apud ſe habere dubij, quàm ſi videret Chriſtum in ea forma qua aſcendit in cælos. Iam ſupremum trahens ſpiritum, ſuſpiciens in cælum ait: *Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* Quibus dictis, feliciſſimè obdormiuit in Domino.

Pſalm. 5.

Eius morte non mediocriter conſternato Chriſtianorum exercitu, & Saracenis lætan-

tantibus, Carolus Siciliæ Rex in bellis ſtrenuus, cum multo milite aduenit, animoſque Chriſtianorum confirmauit. Etſi autem longè plures eſſent Barbarorum quàm Chriſtianorum copię, non tamen auſi fuere cum noſtris inſtructa vtrimque acie committere, ſed leuibus præliis & crebris excurſionibus non mediocriter vexarunt Chriſtianos. Tandem obſidione preſſi à noſtris, coacti ſunt pacem petere, quæ his potiſſimùm conditionibus confecta eſt, vt omnes Chriſtiani, qui in eo Regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciſcanis, atque aliis libera eſſet facultas toto illo Regno Chriſtum prædicandi, credentesque baptizandi, vtque Rex Tunetanus Regi Siciliæ annuum tributum quadraginta millium aureorum perſolueret.

Obiit autem piiſſimus Rex Ludouicus vigeſima quinta Auguſti, & tum in vita, tum poſt obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio Pontifice, eius nominis octauo, in Sanctos relatus eſt. Robertus Gaguinus libro ſeptimo de geſtis Francorum teſtis eſt, in archiuis Caroli Quinti Regis Gallorum, repertam eſſe chartulam præceptorum, quæ hic ſanctus Rex filio ſuo primogenito, dum Tunetum obſideret, dictauit & ſcripſit: eamq; ex Caroli theſauro receptam,

Digitized by Google

ceptam, Girardum de Montaguto regium scribam, Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecẽtesimo sexagesimo quarto. Ea præcepta & institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, vnde nos ea stylo mutato descripsimus.

Institutiones sanctissimæ, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege sub mortem propositæ.

FILI mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Caue ne vmquam admittas peccatum mortiferum: sed omnia potiùs ferre velis genera tormentorum; quàm aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduersa accidunt, feras æquo animo, & cogita te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus prosperis frueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Crebrò confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes Confessarios, qui te possint instituere & docere, quid agere, quid vitare oporteat: & coram illis ita te compares,

Digitized by Google

pares, vt audeant ſincerè te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuotè auſcultes: faceſſant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: ſed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idque præcipuè ſub Sacrificio poſt peractam conſecrationem.

Animo ſis pio & humano erga pauperes & calamitoſos homines, illiſque pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices Confeſſario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt faciliùs id feras.

Da operam, vt quorum vteris conſuetudine & familiaritate, ij ſint homines probi & integri, ſiue Religioſi illi ſint, ſiue ſæculares, & cum illis libenter miſce colloquia: porrò nequam & improborum virorum commercia deuita.

Sermones, qui fiunt de Deo, publicè & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes ſiue Indulgentias ſtudioſè expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Vbicumque fueris, nemo auſus ſit quidquam eiuſmodi te præſente eloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget: nec tu vmquam de vllo malè

Digitized by Google

malè loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, peruersè de Deo aut Sanctis eius loqui, nec id sinas impunè abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficiis affici & augeri.

In administrãda iustitia sis rectus & seuerus, & ita vt leges præscribunt, eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram neque ad sinistram deflectens, pauperumque querimonias non reiicias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, vt Consiliarij tui fidentiùs iustam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienę, etiamsi id acceperis à maioribus tuis, incunctanter restituas iusto possessori, vbi certò id constiterit. Sin autem dubia res est, cura vt viri sapientes accuratè & sine mora inquirant. Id enim vel maximè studere debes, vt qui sunt in ditione tua, pace & iustitia fruantur, in primis homines Religiosi, & qui in Clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia Ecclesiastica non conferas nisi benè dignis, & qui nul-

la

Digitized by Google

la eiusmodi beneficia habeant, idq; ex consilio bonorum virorum.

Bellum, præsertim aduersus quemlibet Christianũ, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, Ecclesias & insontes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & sedare coneris.

Vide vt bonos habeas Prætores & Magistratus, & de illis solerter inquiras, vti se gerant.

Semper sis addictus & deuotus Romanæ Ecclesiæ, eius Pontifici haud secùs atque spiritali patri te morigerum præbeas.

Da operam, vt impensæ tuæ moderatæ sint, & rationi consentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te, fili mi, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto Regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces & Missæ sacrificia.

Ad extremum, fili chariſſi me, quidquid boni potest bonus & pius parens precari filio suo, id ego precor tibi: sacrosancta Trinitas & Sancti omnes seruent te ab omni malo, præstetque tibi Deus gratiam rectè semper agendi, & ipsius faciendi voluntatem; ita vt ille per te honoretur, & nos possimus post hanc vitam pariter esse cum illo,

Digitized by Google

eumque contemplari & laudare per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Sanctus Ludouicus natus est anno Domini 1214. obiit anno 1270. regnauit annis 44. in Sanctos relatus anno 1296.

VITA B. AMADEI Tertij Ducis Sabaudiæ.

AMADEVS Sabaudiæ Dux tertius, natus est ex Ludouico Duce Sabaudię secundo,& Anna filia Iani Regis Cypri, anno à partu Virginis millesimo quadringentesimo trigesimoquinto. Hic nondum infantiam egressus, sponsus designatus fuit Iolādæ filiæ primogenitæ Caroli septimi Christianissimi Galliarum Regis. Adolescens,ac pænè puer, initium operum suorum semper ab oratione ducebat:neque anteà cum hominibus agere solebat,quàm diuino Missæ Sacrificio audiendo, & conciliando sibi Numini operam dedisset. Et quoniam in itinere spiritualis vitæ multa occurrunt pericula,partim à naturæ fragilitate,partim ab inuidentia & astutia dæmonum, ducem elegit non minùs sanctum quàm doctum, eumq; perpetuò sibi adesse voluit, vt eius consilio & admonitione regeretur.

Digitized by Google

geretur. Is fuit Magister Ioãnes Fauzonius, Ordinis sancti Francisci, ex Monte regali, vir æquè doctus ac sanctus. Hunc virum vt parentem coluit, vt magistro fidem habuit, & cum eo negotia animæ suæ omnia liberrimè communicabat. Quod verò attinet ad naturalia, siue Dei dona, siue naturæ vitia, cum venustate corporis coniunctam habebat incredibilem facilitatem & comitatem: sed cum his bonis admiscuit diuina prouidentia morbum incurabilem & fœdum, qui dicitur epilepsis, siue morbus comitialis: quod flagellum vir Dei non vt flagellum, sed vt frænum ad peccata multa vitanda, sibi à Deo patre amantissimo datum existimabat & fatebatur. Cùm enim subirent animũ quæ illum extollere potuissent, opes, honores, potestas, imperium, mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilepticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipsum totum hominem abiiciebat. Itaque non rarò famulos suos ipsi compatientes dulcissimè consolabatur, dicens, Deum magis homini propinquare cùm eum flagellat, quàm cùm consolatur. Id quod est consentaneum Diuinis literis, in quibus legimus dictum fuisse Tobiæ ab Angelo sancto: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.* & in Psalmo Tob. 12.

Psal. 90. Heb. 12. legimus: *Cum ipso sum in tribulatione.* & Apostolus dicit: *Quem diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.* & alius Apostolus addit: *Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis.* Sed his omissis, ad historiam reuertamur.

Iacob. 1.

Cùm ad annum ætatis octauumdecimum peruenisset Amadeus, hortante patre, Iolandam sibi olim desponsatam accepit vxorem; sed ad Sacramentum coniugij non sine multis precibus se præparauit, vt eius solita pietas, & patris spiritualis admonitio & doctrina requirebant. Vixit autem cum vxore tam pacificè & concorditer toto vitæ suæ tempore, vt planè intelligi posset, auctorem huius coniugij non alium fuisse, quàm Deum. Interim accidit permissione diuina, vt virtus optimi Principis magis eluceseceret, vt fratres eius videntes eum à patre plus omnibus diligi, inuidentiæ morbo adurerentur. Et res in apertum bellum erupisset, nisi Ludouicus Dux & pater cum Rege Galliæ egisset, vt Philippus, vnus ex fratribus, & ceteris ardentior, carceri manciparetur. Sed sicut fratres Amadei imitati sunt fratres Ioſephi Patriarchæ, in ipso Ioſepho sine vlla causa iniusto odio prosequendo; sic & pius Amadeus imitatus est incredibilem

lem charitatem sanctissimi Ioſephi, in reddendo bona pro malis, & vincendo in bono malum, vt Apostolus iubet. Vix enim Ludouicus pater obierat, & Amadeus in Ducatu succesſerat, cùm Philippum fratrem è carceribus liberari curauit: nec per Legatos id effecit, sed ipse in Gallias profectus, cum Rege non solùm egit vt Philippus è carcere educeretur, sed etiam curauit, vt Margareta filia Ducis Borbonij fratri suo Philippo in matrimonium coniungeretur, & ipse partem imperij sui eidem donauit. Heroica planè charitas, & Christianissima virtus, sic diligere inimicos; hoc est esse verissimum Christi discipulum & imitatorem: nam ne ipse quidem Patriarcha Ioſephus ad hunc apicem charitatis peruenit, vt fratres suos, à quibus venditus ac pænè necatus fuerat, ad partem sui Principatus admitteret. Rom. 12.

Sed ea quæ dicta sunt de charitate sanctissimi Ducis Amadei erga fratres ingratos & malos, ab ijs quæ dicenda restant, superantur. Philippus Ducis Amadei germanus, non contentus honore quo eum Dux affecerat, iterùm in hostem ex fratre mutatus, coacta militum armatorum multitudine, arcem, in quam se Dux contulerat, circumdare, eamque vi capere aggreditur. Sed Amadeus verissimè Deum amans, & propter

pter Deum inimicos etiã diligens, & assuetus reddere bona pro malis, atque in adiutorio Dei confidens; aperiri iussit portas arcis, & ad se fratrem armatum & minacem vocans, sic piè, sic amanter, sic diuinè locutus est, vt fratrem ab odio & furore hostili ad pacem & charitatem verè Christianam & verè fraternam conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobilissimo de hoste generis humani, cuius proprium est serere inimicitias etiam inter amicos & fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta est siniſtra quædam opinio inter Magnates de imperitia Ducis ad regendos populos; propterea quòd nimiùm sollicitus videretur de spiritualibus exercitiis, & de pauperibus subleuandis. Sed hanc siniſtram opinionem prudẽtissimo consilio facilè superauit & extinxit. Instituit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem viseret: atque ad hoc iter inuitauit maiorem partem Principum suorum. In eo itinere multis in locis honorificentissimè exceptus fuit vt cognatus Regis; & cùm ad Regem perueniſſet, incredibile est, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipso Rege, tum etiam ab omnibus Principibus nobiliſſimi illius Regni. Ex ea re didicerunt aulici Ducis, quàm magnificare deberent Ducem suum, quem tanti fieri ab vniuerso

uerſo Galliæ Regno ipſi vidiſſent. Itaque ab eo tempore nemo auſus fuit reprehendere pietatem Principis ſui, quam admirari, & de qua gloriari, ſi quid ſaperent, omnino deberent.

Quòd autem Amadeus non abhorreret ab armis, quando iuſta cauſa bellandi ſe offerret, docuit infelix exitus Conſtantini vltimi Imperatoris Græcorũ. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo miſiſſe in Peloponneſum exercitum ſatis copioſum, vt ea regio à Turcarum furore defenderetur. Et cùm paulò pòſt Pius Secundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano preſidens, vocaret Principes Chriſtianos ad bellum ſacrum contra Mahometanos, ipſe in primis adfuit, promptus ad opes & vitã, ſi opus eſſet, pro Chriſti Religione profundendas. Quod etiã facilè cognoſci potuit, quando Iacobus Nothus Nicoſiæ Epiſcopus, dimiſſa dignitate Epiſcopali, adhæſit Soldano Ægypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulſo, Regnum Cypri inuaſit. Tunc enim magno ardore animi Amadeus coëgit exercitum, vt Regnum, ſi poſſet, recuperaret; præſertim cùm Carlotta Regni heres ad eum veniſſet. Sic enim decebat, vt piiſſimus Princeps proprias offenſiones ex fraterna charitate facilè condona-

Digitized by Google

ret, sed offensiones Dei & Reipublicę Christianæ pro viribus vlciscereturet.

Sed vna in re videtur hic sanctissimus Princeps planè excelluisse: ea est misericordia erga pauperes. Non enim surda aure audiuit Dominum dicentem, *Venite benedicti Patris mei: esuriui enim, & dedistis mihi manducare.* & quæ sequuntur: & Salomonem, qui ait: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* & Angelum dicentem ad Tobiam: *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiã, & vitam æternam.* & denique beatum Apostolum admonentem diuites vt facilè tribuant, & communicent opes suas, & thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His & aliis id genus Spiritus sancti oraculis eruditus optimus Princeps, in pauperes alendos & vestiendos liberalissimus erat; neque contentus erat solo ministerio famulorum in pauperibus reficiendis, sed ipse propriis manibus ad mensam illis ministrabat; certus, se Christo in pauperibus ministrare, cùm Dominus dixerit: *Quod vni ex minimis fratribus meis fecistis, mihi feciſtis.* Accidit aliquando, vt Legatus quidam à nescio quo magno Principe missus, cum Duce Amadeo colloquens, peteret, an non aleret magnam

Mat. 25.

Prou. 19.

Tob. 12.

1. Tim. 6.

Mat. 25.

Digitized by Google

gnam copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum; respondit Amadeus, ingentem omnino numerum canum optimorum à se nutriri; quos si placuerit videre, sequenti die, tali hora adesset. Adfuit ille ad horam indicatam: & Dux introduxit Legatum in proximum triclinium, vnde in subiectam aulæ planiciem prospectus erat. Ibi mensam illi admirabundo oblongam, stratam, & cibis omnis generis refertam, accumbentesque ad eam mendicos quamplurimos ostendit, atque hisce hominem verbis affatur: Isti, vir amice, canes sunt, quibus in vita hac, cuius breuis incertaque periodus est, cœlum ego venor, alimentaque mihi comparo, quæ manna omni præstantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ac dicenti inter alia Legato, inueniri sæpius homines improbos inertesque, qui paupertatem simulent, & mendicando, quàm manibus laborando quæ ad victum necessaria sunt, comparare sibi velint; respondit Dux, Nolim, inquit, tam anxiè ista inquirere: nam si in actiones nostras sic inquireret Deus; malè omnino nobiscum ageretur; sed ille pius & clemens *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* sic & nobis melius est, in tanta multitudine bonorum eleemosynam diui- Mat. 5.

Digitized by Google

dere in aliquos indignos, quàm dum paucos indignos repellere à noſtra liberalitate curamus; plurimis verè pauperibus iniuriam faciamus.

Neque verò ſolùm in pauperes ſingulos liberaliſſimus erat pius Princeps, ſed etiam in publicis ædificandis hoſpitalibus & Monaſteriis, & in ornandis & pretioſa ſupellectile ditandis Eccleſiis, magnificentiá ſuam & pietatem oſtendit. Vſque ad hanc diem conſeruari dicuntur Vercellis pretioſiſſima ſacerdotalia indumenta, quæ piiſſimus Dux Amadeus Eccleſiæ ſancti Euſebij dono dedit. Suſcepit etiam aliquando peregrinationem ad Vrbem, vt viſeret loca ſancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus eſt autem non vt magnus Princeps, ſed vt homo incognitus, & cum veſtibus peregrinantibus accommodatis, & incredibili humilitatè & religione Eccleſias & ſanctuaria Vrbis obiuit. In eleemoſynis ſolùm largiendis tum pauperibus ſingulis, tum xenodochiis & Eccleſiis, non ſe pauperem peregrinum, ſed opulentum Principem demonſtrauit: ſiquidem magnam argenti & auri copiam in eiuſmodi ſancta loca effudit, ac potiſſimùm ad memoriam Principis Apoſtolorum, non aurum ſolùm & argentum, ſed etiã gemmas pretioſiſſimas dimiſit. Obiuit poſteà

Digitized by Google

posteà & aliam peregrinationem cum vxore Iolanda ad sacrosanctum linteum, in quo passionis Dominicæ vestigia, non sine insigni miraculo impressa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem non sine magno labore & fatigatione semper pedes, vt passionis Dominicæ cum ipsa sua coniuge particeps fieret.

Porrò ad eleemosynas & peregrinationes, adiungebat etiam frequentes orationes & ieiunia: neque desunt qui existiment, frequentia ieiunia in causa fuisse, vt rarius morbo illo suo familiari vexaretur. Neque verò religiosæ & piæ exercitationes impediebant eum, quominùs conseruaret maiestatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numerosa familia, tum in stipendiis militibus numerandis: nouerat enim Patriarcham Iosephum moderatorem Ægypti, & Dauidem Hebræorum Regem, & nostros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorum, sine detrimento pietatis potuisse Regna & Imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & in eis noster Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, parasiti, gnathones, inutilia terræ pondera, & multò magis blasphemiis vel periuriis addicti; neque ij soli, sed etiam men-

mendaces, detractores, rixosi, & alij id genus improbi. Illud autem admirabile est, & proprium eleemosynarum emolumentum, quòd cùm tam liberalis & quasi prodigus videretur Dux Amadeus in eleemosynis largiendis, tamen fratribus plurima largitus est, & sororibus dotes statui ipsarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia vel tributa imposuit: sic tamen ærarium, quod inane repererat cùm regnare inciperet, repleuit, vt iurisdictiones varias redemerit, quas Principes superiores coacti alienauerant. Itaque verum est, non solùm in vita futura, sed etiam in præsenti, quod Prou.19. Sapiens scriptum reliquit, Qui miseretur pauperum, fœneratur Deo.

Ad has virtutes sancti Ducis accessit diligentissima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices, quos videlicet ipse nosset simul valdè peritos & valdè probos: nam & probitas sine scientia parum prodest, & scientia sine probitate multùm obest. Denique accessit eximia patientia in aduersis. Quæ virtus virtutes omnes perficit, quod sanctus Iacobus docet cùm ait: Iacob.1. *Patientia opus perfectum habet*: cuius rei rationem reddit sanctus Cyprianus, cùm demonstrat, sine patientia nullam virtutem, ac ne ipsam quidam charitatem, diu tiùs posse Serm. de Patientia.

sub-

Digitized by Google

subsistere. Donauit Deus seruo suo Amadeo filios sex, & filias tres; quæ felix proles dici potuisset, nisi Carolus primogenitus, qui solus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater nonparum acquiescebat, paucis mensibus ante obitum Ducis raptus fuisset. Flagellum hoc Dei non potuit non sentire Dux pater, sed ita sensit, vt continuò diuinæ voluntati acquiesceret.

Agebat iam Princeps optimus annum trigesimum septimum ætatis, cum Vercellis in morbum incidit: & quamuis stella crinita quæ paulò antè in cœlo apparuerat, significare videretur mortem magni alicuius Principis; ipse tamen ab alio diuiniore lumine illustratus, constanter prædixit finem vitæ suæ iam propinquare: quin etiam, vt ferunt, diem ipsum signauit, in quo de hoc mundo migraturus esset. Itaque tamquam certò breui moriturus, sepulchrum sibi delegit, non excelsum neque pretiosum, sed congruens vitæ suæ, quam semper duxerat, humile & vulgare, infra gradus videlicet aræ maioris sacræ ædis sancti Eusebij, quæ est Vercellis, vt non possent Sacerdotes ad aram sacram ascendere, quin sepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de industria factum reor, non solum ob amo-

rem

rem humilitatis, sed etiam vt Sacerdotes facilius meminissent animæ ipsius, cùm in ipsa ara pretium nostrum Domino Deo offerrent. Itaque propinquante die ab ipso prædicta, susceptis de more fidelium sanctissimis Sacramentis, nominauit vxorem Iolandam tutricem filiorum, qui tres tantùm superierant, & natu maximus septennis erat. Deinde vocatis ad se vxore, & filiis, & præcipuis Magistratibus, commendauit illis quæ ipsi præcipuè semper cordi fuerant, his verbis: *Facite iudicium & iustitiam, & diligite pauperes: & Dominus dabit pacem in finibus vestris*. Hæc locutus, paulò post sanctæ fiduciæ plenus migrauit ad Dominum, die trigesimo Martij, anni millesimi quadringentesimi septuagesimi secundi. Mortem eius gloriosam indicauerunt Vercellis vbi mortuus est, lumina visa supra arcem accensa diuinitus, & cantus Angelici supra eamdem arcem auditi. Apud Taurinos autem, vbi fiebant publicæ supplicationes ad Deum pro vita Ducis grauiter ægrotantis, visa est in aëre coram multis millibus hominum, sedes sublimissima, ac ipsi Soli æqualis, in qua sedere conspiciebatur Dux Amadeus, luce candidissima circumdatus. Secuta sunt posteà miracula plurima & maxima, quæ gloriam beati Ducis testificabantur.

tur. Sed & dum viueret hic beatus Princeps, miraculis claruisse dicitur, præsertim cùm in ciuitate Parisiensi pridie natiuitatis sancti Ioannis Baptistæ, solemni ritu ad honorem sanctissimi Præcursoris facem admouisset rogo lignorum, vnde magnus ignis excitabatur. Quam quidem cærimoniam Rex ipse peragere solebat; sed eo anno, cùm adesset Dux Amadeus, Rex illi pium hoc officium cessisse dicitur, ac paulò pòst à Duce aliquos ægrotos præsentes solo tactu curatos ferunt. Quia verò Episcopi, qui ad funus Ducis defuncti celebrandum conuenerant, neque audebant sine beneplacito Apostolico optimum Principem sacris cærimoniis honorare: & tamen iniuriam sibi videbantur facere animæ illi sanctæ, si pro ea Domino supplicarent: elegerunt mediam quamdam viam. Hæc fuit, vt prima die & nona Episcopus Vercellensis caneret solemnem Missam de Spiritu sancto: Pontifex Taurinensis Missam de beatissima Virgine Maria: Archiepiscopus Tarantasiensis Missam pro defunctis generatim.

Si quis miracula singula cognoscere cupiat, consulat librũ Italica lingua scriptum de Vita B. Amadei, Ducis tertij Sabaudiæ, à R.P. Donno Petro Francisco Maleto Canonico

nonico Regulari Lateranensi, anno Domini 1613.

Obiit beatus Princeps anno Domini 1472. cùm vixisset annos 37.

VITA S. CASIMIRI REGIS POLONIÆ FILII.

A Venerabili viro Gregorio Suueciski Eccles. Cathedr. Viln. Canonico, ex bonis Auctoribus cum fide descripta.

Prou. 8. IMMENSA atque inexplicabilis Dei sapientia, quæ habitat in consilio, eruditisque interest cogitationibus, cuius est æquitas, prudentia, & fortitudo, per quam Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iusta decernunt, sic mundum nostris subiectum oculis gubernat, rebusque consulit humanis, vt pro temporum necessitate viros Ecclesiæ suę idoneos, sanctimoniæ notis insignes, ac omni virtutum genere conspicuos diu ersis sæculis assignet. Ita mundi nascentis exordio, ante Legem exaratam, Patriarchas; progressu temporis, ante gratiæ statum, Prophetas; demum

demum post Filij sui salutarem in terras aduentum, fidei anteſignanos & primos ſacri Euangelij præcones Apoſtolos; eiuſ- Ephes. 4.
demque acerrimos propugnatores, inuictos Martyres; item optimos Reipublicè diuinis à Chriſto formatæ legibus Præſides & Rectores; tum ſingulari ſapientia præſtantiſſimos Epiſcopos & Doctores, denique ex aliis hominibus multitudinem propè innumerabilem ſuffecit, qui poſteris & rectè vitam inſtituendi norma, & duces æternæ felicitatis capeſſendæ exiſterent. Ex hoc poſtremo numero, vnus eſt immortalitate dignus, inclytæ potentiſſimorum Regum ſtirpis Iagelloniæ diuus Caſimirus, quem ſumma rerum omnium effectoris bonitas tutelarem ac Patronum Poloniæ Lithuaniæq; veluti quoddam ſpecimen, totiuſque probitatis pulcherrimam effigiem, contemplandum imitandumque propoſuit. Natus Cromer. lib. 44. non procul à principio, & Striykouius lib. 19. cap. 6.
is eſt Craçouiæ, nobili in primis ac primaria Regni Poloniæ vrbe, anno partæ ſalutis milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipſo diluculo: qui dies tum victoriæ quâ pater eius Idem lib. 5
Caſimirus in Pruſſia de Crucigeris inſignè reportauit, arcemque Papouiam vi oppugnando cepit; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitiæ

Digitized by Google

efflagitantis, Regniq́ue Bohemici insignia eidem Casimiro Regi Poloniæ vltrò deferentis, fuit illustris.

Cromer. lib. 14. non procul à fine. Striykouius lib. 6. c. 4.

Agebatur iam tunc annus sexagesimus quartus, ex quo Iagello Dux Lithuaniæ bellicosissimus Olgerdi filius, Gedimini nepos, ab Vitenne Romano viro Principe genus ducentium, Vrbano Sexto Pontifice Max. Ecclesiæ Romanæ clauum tenente, Christi fidem amplexus, & sacro Baptismatis fonte initiatus, VVladislai nomen sortitus est. Hic in Regem Poloniæ electus, ex Scenza (pòst Maria dicta) Kitouiensis Ducis filia, stirpem ac spem familiæ, VVladislaum videlicet, post felicem progenitoris sui obitum, simul Hungariæ ac Poloniæ Regem; & Casimirum, diui Casimiri, (de quo nobis sermo est) patrem suscepit: penes quem dum post immaturum VVladislai fratris decessum Regni Poloniæ administratio esset, nupta ei Elisabetha Alberti Austriaci Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Sereniss. Regis filia, sex ei liberos, nimirum VVladislaum, qui Bohemiæ & Hungariæ Rex fuit; deinde diuum Casimirum, pòst Ioannem Albertum, Alexandrum, & Sigismundum Reges Poloniæ, & Fridericum tituli sanctæ Luciæ Cardinalem Archiepiscopum Gnesnensem,

Digitized by Google

sem, partu edidit secundo. Inter omnes diuus Casimirus, velut inter clarissimas gemmas speciosissimus carbunculus enituit. Ab incunabulis enim summa cura diligentiq́ue educatus, vnà cum lacte ea semina virtutis imbibit, quæ deinceps per reliquam ætatem adhæserunt. Sexennis adhuc puer, præclaris moribus bonisq́ue literis erudiendus optimis præceptoribus à parentibus traditus, tantum profecit, vt in omnibus progressum eius quà oculis quà auribus accipientibus non mediocrem admirationem excitauit, Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores candidi, suaues, sine fastu; quibus assequebatur, vt quibus vteretur, carus acceptusq́ue esset. Certè molliter & in deliciis educatus diues ac opulentus Princeps, in maxima affluentia rerum, iuuentæq́ue licentia, præclara specie habituq́ue corporis adolescens, sui potens fuit; & cùm transgredi potuerit, non est transgressus, nec mala gessit in vita sua. Labentis huius sæculi gloria contempta, post aurum non abiit, & in thesauris pecuniæ non sperauit; dum hîc non habere se ciuitatem permanentem contemplans, diuini amoris facibus inflammatus, omne studium ad futuram inquirendam non manufactam in cælo conuertit, vbi thesauros nec ærugo neque

Eccli. 31.

Heb. 13.

Matth. 6.

tinea demolitur, nec fures effodiunt. Perpetuò autem memoriæ eius inerat diuinum illud oraculum, quod Regius Vates cæleste domicilium adire cupientibus inculcat; ni-
Psalm. 23. mirum, in montem Domini neminem adscensurum, nec quemquam in loco sancto eius fixurum pedem, nisi qui fuerit innocens manibus & mundo corde, qui non acceperit in vanum animam suam, nec iurauerit in dolo proximo suo. Quamobrem vehementi ille gloriæ perennis æstuans desiderio, vt iucundissimã Beatorum patriam consequeretur, ad eam regulam omnes actiones suas conformauit, quam præfato oraculo vniuersis vitæ Christianæ sectatoribus præscribi animaduertebat. Nec est dubium, vitam eius omnium virtutum ornamentis conspicuam Regni Proceribus aliisque cuiusuis ordinis hominibus, vitæ benè ac laudabiliter instituendæ fuisse exemplar. Vitiorum omnium fuga talis ac tanta in eo fuit, vt etiam quamuis eorum speciem diligentissimè caueret. Proinde luxum vestium & lecti mollitiem, tamquam peccandi fomitem declinans, vti nuda humo pro cubili, & ex horridis equorum setis comparato cilicio, aliisque verberum asperitatibus velut cupiditatum moderatricibus, teneram carnem, non minùs sæpè quàm auidè,

Christi

Digitized by Google

Christi cruciatuum salutis nostrę causa susceptorum memorem affligere solebat. Diuis omnibus, ac præcipuè beatæ Mariæ Dei Parenti, benignissimæque hominum Patronæ maxime addictus erat, quam à se metris singulari artificio elaboratis, & pulchro schemate, pænè omnia Incarnationis Dominicæ mysteria claudentibus, quotidie in terram fusis genibus pio affectu salutabat. Ceteris porrò religiosis officiis piisque ritibus cùm in æde sacra peragerentur, adeò frequens intererat, vt eum sæpiùs in templo quàm in Palatio, sæpiùs in Patrum linteatorum piorumq; Sacerdotum choro, quàm amicorum regiorumque aulicorum cœtu videres. Quo tempore sæpenumerò à sensibus abalienatus, atque extra se positus, eo animi ardore precibus vacabat, vt cibi atque potus immemor, nisi sæpiùs sub prandij aut cœnæ horam à parentibus missis nuntiis, domum corporis reficiendi causa reuocaretur, totos dies sine epulis esset transacturus. Sed neque tamen diurna hac orandi assiduitate contentus erat; nisi etiam intempesta nocte è strato persæpè consurgeret, è cubili se clàm efferret, & pedes discalceatus, nullo teste, precandi causa ædem sacram aditaret. Et quoniam plerumque (id quod moris est) obseratis ostiis ab ingressu

Digitized by Google

prohibebatur; satis Religioni, satis Deo, sibique factum putabat, si nimirum sacras valuas salutasset, lacrymis religiosa limina rigasset; atque hoc pacto in precibus pernox ad fores templi perdurasset.

Quo loco sæpissimè sub auroram à nocturnis custodibus atque vigilibus humi, toto corpore prostratus, precibusque intentus, est repertus. Verumenimuerò, parui hanc corporis molestiam æstimans verè egregius ac sanctus iuuenis, adeò in sese ipse sæuiebat, adeò multis in rebus innocentem ac delicatam carnem suam vexabat, vt eum non carnem spiritui subiugare, quod ab Rom. 8. Apostolo traditum esse Diuinæ literę perhibent; sed penitus in carne sine carne viuere voluisse putares. Equidem in respuendo & contemnendo blandissimas dominas cupiditates constantissimus, in refrænando omnes illicitæ voluptatis illecebras vigilantissimus, in abstinentia à cibo & potu religiosissimus, in somno ceteriscque rebus eiusmodi, atque carnis commoditatibus parcissimus fuit. Adeò in aula regia non aulicum aut stirpem regiam degere, verùm in claustro religiosæ disciplinæ assuetum Christi athletam vitam instituere arbitrarere. Ac de hoc rigore vitæ, etiam dum morbi vis eum lecto aliquando affixisset, nihil omnino remittebat.

Digitized by Google

bat. Quadam vice, dum à Medicis iuberetur diebus interdictis ab Ecclesia, lacte, & similibus vesci; adduci nullo pacto potuit vt obsequeretur eorum consilio, & recuperandæ sanitatis gratia, vel latum vnguem à sanctissimæ Matris Ecclesiæ placitis descisceret. Quam tam raram nobilissimi iuuenis, atque singularem erga sanctissimam Christi Sponsam obseruantiam, ea est ratione diuina bonitas remunerata, vt nihil neque abstinentiæ rigor inualetudinem corporis promoueret; neque huius imbecillitas animi alacritatem atque perfectę vitæ studium retardaret. Quippe qui Numine reuelante iam didicerat, neque infirmitatem istam menti nocituram, & humana remedia, si quæ essent, nequidquam profutura. Ad hasce eius eximias virtutes, summa quoque ægritudinis tempore patientia, & dolorum omnium cõtemptus accedebat. Et quidem semper, siue dum morbo laborabat, siue dum corpore benè habebat, cùm in aliis rebus omnibus, tum præcipuè à sermone, etsi aliàs esset disertus, modestissimus extitit. Et verò, si loquendum quidpiam erat, id nequaquam faciebat, nisi vel de rebus piis ac cælestibus, vel de ijs quæ documento aut emolumento ceteris essent, loquendi copiam haberet. Hinc nihil vmquam ipse

Digitized by Google

quod alios offenderet, in colloquium inducebat; & si in aliquem eiusmodi sermocinationibus occupatum incideret, amicè corripiebat, pertinaciter peccantes etiam seuerioribus verbis castigabat: ac si non à proposito desisterent, vt quamprimùm eiusmodi mortales aula regia prohiberentur, apud optimum parentem nullo negotio efficiebat. Huic igitur tantæ nobilissimi & sanctissimi Principis virtuti par in Deum religio, in assertorem ac vindicem salutis nostræ Christum fides, in sanctam Ecclesiam Catholicam & Romanam orbis magistram extitit reuerentia. Quarum rerum habemus etiam hodie in Cathedrali Ecclesia Vilnæ luculentum testimonium, diploma, inquam, illud ipsum habemus, quo huius impulsu Rex seueriſſimè cauerat, ne qui è gente rustica ab vnione Catholicæ & Romanæ religionis desciuerunt, templa vel noua erigere, vel vetustate collapsa restaurare possent. Longum est dicere, quot aliis in rebus quamque sollicitè diuus Casimirus integritati Religionis, ac Ecclesiasticarum legum obseruantiæ se totum impenderit. Cuius tam singulari industria effectum est, vt nullæ eo tempore diuersarum opinionum atque errorum Lernæ capita erigerét, quin confestim vigilantissimi Principis acinace

acinace demeterentur. Huic porrò tantæ in Deũ religioni & charitati, non inferior parte altera in proximũ amor & commiseratio respondebat. Quanta enim hic diligentia egentes quosuis ac inopes subleuabat, iacentes erigebat, afflictos recreabat, oppressos liberabat, omnes denique quibuscumque aduersæ fortunæ telis expositos iuuabat? Hunc enim viduæ tutorem, pupilli parentem, egeni & afflicti consolatorem vocitabant. Namque ea erat humanitate in singulos, beneuolentia in miseros, clementia in subditos, facilitate in vniuersos, vt vltrò si quid à se præstitum vellent, obuios quosuis interrogaret, causas susciperet, ageret, atque perageret. Qua tam incredibili atque inusitata charitate atque prudentia, singularem ab omnibus gratiam inibat; & cùm has aliasque ob res ad Regnum administrandum iudicaretur aptissimus, id non modò non ambiebat, sed etiam à parente aliisque Regni Proceribus oblatum constantissimè respuebat. Ceterùm, ea semper integritate & animi & corporis fuit, vt complures viri grauissimi, qui nobilissimo Principi vel à secretis, vel à cubili fuerunt, (vt interim Medicorum spiritualium, quibus ille animæ suæ salutem concredidit, testimonium taceam) constanter asseuera-

Digitized by Google

re minimè dubitarent, eum & toto quo vixit tempore castum vixisse, & castum virginem mortem obiisse. Quod illorum testimonium ipsa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentiæ dispensatione comprobasse; constat enim, eum potiùs vitam, quàm hunc inuiolatæ castimoniæ nitidum florem amittere voluisse. Qua vna in re, non solùm à Medicorum præceptis, verùm etiam parentum suorum monitis, quorum imperio ceteri parebant omnes, vni sibi discedere licitum esse existimabat. Et cùm illi in hoc negotio pertinaciter sese gererent, cùm instantissimè ab eo efflagitarent, vt vitæ tutandæ causa, tori virginalis consortium admitteret, (id enim vnicum Medicorum consilio morbi remedium superarat;) illos hic castissimus iuuenis piè increpabat, seque cum iactura virgineæ castitatis vitam mortalem prorogare nolle, constantissimè asserebat. Quocircà ingraueſcente indies morbo, postquam diem obitus sui præsensisset, eumque coràm astantibus prædixisset, sanctissimus ac verè Regius adoleſcens armis spiritualibus sese ritè communiit, Sacramenta inquam, quæ morituris administrari solent, religiosè percepit, ac demum Christi Crucifixi effigiem manu tenens, intentisque oculis intuens,

Digitized by Google

tuens, dum solemnia illa Regij Vatis sæpiùs iteraret verba, *In manus tuas*, Domine, *commendo spiritum meum*, dum in extrema illa vitæ & mortis lucta precibus lacrymas misceret, voce pariter ac vita deficiente, in Vilneni. arce, anno à virgineo salutifero partu millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, die quarta Martij, illucescente aurora (qui etiam annus Xysti Quarti Pontificis Maximi vitæ simul & Pontificatus vltimus fuit) æquissimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodem tempore ab omni immunem peccati labe animam, complures fide dignissimi homines, à beatis mentibus in cælum clarissima circumdata luce deportari conspexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menses quinque. Sepultus est quàm decuit Regis natum honorificentissimè in æde Pontificia Vilnæ sancto Stanislao Martyri sacra, in Sacrario beatæ Mariæ Virginis, quem ipse sibi viuus sepulturæ locum designarat. Mat. Micchou.

Erat sanctissimus iuuenis & nobilissimus Princeps Casimirus statuta mediocris, cæsariem gestabat subnigri coloris, naso æquali, temperati ruboris, facie venusta & eleganti, incessu graui & ad omnem modestiam composito, ac moribus cum primis affabilis comisque, vt non obscurè interiorem

Digitized by Google

rem animi statum, exterior oris, vultus, totiusque corporis habitus & figura videatur prodidisse. Hic iam, beneuole Lector, eius gloriam & celsitudinem, qua ipsum supremus rerum omnium Conditor cumulatissimè decorauit, libeat animo voluere, suspicere, admirari. Qua enim putas iuuenem hunc natalium splendore clarissimum, diuitiarum, potentiæque magnitudine pollentem, virentis adolescentiæ decore floridum, venustate corporis, & mentis sublimitate insignem, eruditione conspicuum, sapientia, probitate, aliisque omnibus virtutibus ornatissimum; qua, inquam, putas iuuenem hunc diuina bonitas gloriæ amplitudine est remunerata? Quia breuem hanc, caducam, & incertam vitam flocci pendit, vitam illi nullis circumscriptam mortalitatis limitibus tribuit: quia inanem mundi fastum contempsit, veram illi in cælo gloriam donauit, ab exilio illum in patriam reuocauit, è naufragio in portum subduxit: labores eius salutis adipiscendę gratia susceptos, perenni dulcissima quiete; & mœstitiam qua Christo in cruce pendenti condolens sæpè sæpiùs tenebatur, indeficienti gaudio compensauit. Faxit ergo ille animorum Parens, vt huiusce felicitatis optatissimæ, huius mercedis, qua nec vmquam haberi

beri nec cogitari amplior potest, capti desiderio, totos nos ad eius imitationem conuertamus; qui & vitæ laudatissimæ exemplo, & ineffabilis præmij magnitudine, coronæ immarcescibilis spe certa, ad sui nos imitationem inuitat.

De miraculis per eum post mortem editis.

ETSI quidem nemo fuit eo etiam tempore, quo huius lucis vsura fruebatur Casimirus, qui de eius vitæ integritate, innocentia, & sanctitate dubitaret; eo defuncto tamen, incredibile dictu est, quantis eius virtus est & vitæ sanctimonia ab ipso piorum omnium fidelissimo Agonothete & remuneratore Deo illustrata prodigiis: adeò, vt difficulter admodum eorum numerus iniri possit, qui rerũ admirandarum fama exciti, se ad ipsius sacratissimum tumulum recuperandę sanitatis gratia contulerint, ac quæ voluerant, recuperarint. Videre hîc enim sæpenumerò fuit, non solùm cæcis oculorum vsum, surdis aurium, mutis linguæ, claudis pedum; sed quod mirabilius est, nõnullis quos malorum extremum mors vita & sensu priuauerat, & vitæ & sensus bonum quasi postliminiò, diui Casimiri ope fuisse restitutum.

Cromer. lib. 23. Mat. Michouius hist. lib. 2. cap. 73. Iodoc. Ludouic. Decius lib. 2.

Nam

Digitized by Google

I.

Nam erat puella Vilnæ, Vrsula nomine, quæ superstitibus adhuc parentibus diem obiit supremum. His mors filiæ adeò molesta accidit & grauis, vt à sensibus pænè ipsi alienati, præter mortalium communem consuetudinem, magis de vita filiæ restituenda, quàm de iustis mortuæ soluendis cogitarent. Quo in negotio quid agerent? quò se verterent? cùm hanc ad rem nulla humana vis aut industria sufficeret, ad diuinam se conuerterent; atque ibi primùm diui Casimiri memoria mentem subiit, visi sunt ambo nonnihil respirare. quid multa? votum faciunt, sacrosancta adyta vbi quiescebat Casimirus adeunt, luctu & lacrymis omnia complent, clamore ac precibus sidera feriunt, Casimiri numen & nomen ingeminant, opem implorant, spiritum defunctæ filiæ restitui flagitant. Audiit Casimirus precantes, lacrymas piorum parentum ac fidem respexit, puellamque mortuam vitæ simul ac mœstis parentibus diuinitus restituit.

II.

Addo hoc loco & alterum, quod etsi isto inferius admiratione, ad Casimiri sanctitatem

tem demonstrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno millesimo quingentesimo decimooctauo Moschorum Dux, nostris nihil cogitantibus, atq; ex improuiso arcem Polocensem non paruis copiis oppugnare aggreditur. Quo tempore Sigismundo Primo inclyto Poloniæ Regi, aliis multis grauibusque rebus intento, miles in promptu exiguus admodum erat. Rex igitur optimus, bina solùm millia ductoribus Gastoldo & Ioanne Boracynski aduersus hostes, manum tumultuariam potiùs quàm exercitum, expedit. Abeunt illi, diuinis magis quàm humanis nixi viribus, præcipuè diuo Casimiro (quem miraculorum fama celeberrimum effecerat) sua vota prostulationesque dicando, & certaminis dubium euentum committendo. Pòst, multis fusis ad eum precibus, auxilium illius benignum experiuntur: quippe in illa expeditione, confecto multorum dierum itinere, ad Dunam fluuium perueniunt, vadoque irreperto, vniuersi in littore subsistunt: dumque nimiùm de transitu sunt solliciti, ecce tibi iuuenis quispiam albis amictus, forma decorus & spectabilis, candido vectus equo, iis se spectandum obiicit, bonoque omnes esse animo iubet, seque ducem sequantur, imperat. Quæ vbi dixisset, confestim subditis

ditis equo cui insidebat calcaribus; primus in flumen insiliit, vadumque demonstrans, superatoque nullo negotio amne, ad ripam alteram saluus, ceteris inspectantibus, peruenit. Quo viso Poloni milites, rei nouitate attoniti, iisdem in vestigiis diu hæserunt, neque quousque ille iteratò, vt se ducem intrepidi sequerentur, commoneface-ret, loco mouerunt. Tandemque rem diuinitus agi animaduertentes, pleni fide & fiducia, se cateruatim rapidissimi fluminis, qua parte ille monstrabat, discrimini committunt, atque incolumes transeunt. Quod cùm Duces Regiusque equitatus conspexisset, iuuenisque intereà oculis eorum sese subduxisset, Casimirum, Casimirum omnes clamitant, eumdemque, quem itineris ducem, etiam prælij imminentis, supplicibus pro se quisque votis promotorem & fautorem exoptant. Neque in vanum militum piorum cecidere preces: nam cùm primo signo dato, in hostes tantò viribus superiores impetum fecissent, illos terga vertere, & obsidione etiam inuitos soluere coëgerunt, multosque internecioni dederunt, neque pauciores in seruitutem Moschos abduxerunt. Victoria parta, Poloni diuinam opem agnoscere, solemnem hymnum Te Deum laudamus canere, Casimiri vir-

virtutem extollere, remque Regi simul cum captiuis Moschis diuinitus gestam conscriptamque transmittere. Quæ adeò Regem commouit, vt non solùm ad ædem sacram agendarum Deo & Casimiro gratiarum causa se subitò conferret; verùm etiam seriam se de Casimiro in Diuorum numerum referendo cogitationem suscepturum promitteret. Verùm quid euenit? isthæc minùs sedulò fortasse agente,

III.

En tibi anno sequenti Moschus superiori clade immanior ferociorque effectus, ingentem in ipsam Lithuaniam exercitum inducit, omniaque nullo antè indicto bello flammis & ferro latè vastat. Quo tam periculoso turbine ac insperata tempestate perculsis Lithuanis, neque consilium neque auxilium suppetebat. Cùm alios hostilis gladius è medio tolleret, alios vorax flamma anima & spiritu priuaret, alios denique in miserrimam seruitutem crudelis hostium barbaries, & barbara crudelitas, malè priùs mulctatos abduceret. Hisce rebus animaduersis, è Lithuanica nobilitate nonnulli, patriæ cladem miserati, quoscumque eo tempore tam difficili poterant, conueniunt, seque ad arma sumenda, patriosque lares & focos, etiam cum vitæ discri-

Digitized by Google

mine tutandos inuicem incitant. Atque paucitas quidem suorum & hostium multitudo nonnihil quosdam initio est remorata: at vbi memoria repeterent, quòd anno superiori diuo Casimiro duce subsidium diuinitus sub Polocia experti fuerant; eiusdem patrocinio freti, eius opem omnes implorare, quòd segniùs honorem ipsius curassent, agnoscere, culpam deprecari; se, si eis hoc tempore auxilio futurus esset, eius cultum cælestemque honorem apud Sedem Apostolicam diligenter procuraturos spondere. Nec irrita cecidere vota: nam tantus subitò animos omnium ad pugnas incessit ardor, vt nemo esset qui temerarium putaret, duo millia (tot enim ex Lithuanis nobilibus conuenerant) aduersus sexaginta millia hostium obiicere. Itaque signum certamini editur, Lithuani Dei diuique Casimiri numine sæpiùs ingeminato, pugnam ineunt. Nec mora, vt primùm in hostes nostri irruerunt, adest Casimirus, suisque Dux factus & Archistrategus, in aëre, eodem quo anno superiore & oris & corporis habitu, sublimis conspicitur. Læti tali Duce Lithuani, acriterque cædendo hostes, vrgent, instantque. Neque diu aduersa pars diuinam Indigetis Lithuani vim & numen sustinuit; sed cùm ingens

gens aduersarios pauor inuasisset, in fugam conuersi, victoribus Lithuanis terga dedere; ex suis amissis pluribus millibus, è nostris Dei beneficio, desiderato nullo. Quæ cùm Rex pientissimus intellexisset, eamque tam prodigiosam victoriam vni post Deum Casimiro ab omnibus qui rei intererant adscribi vidisset, ceteras etiam, quas aliis diuersis in locis, eodem tempore, exiguo vbique milite victorias reportasset, fauori & patrocinio eiusdem sancti Casimiri acceptas referre minimè dubitauit. Quare in gratiarum actionem, re diuina in templo solemni ritu procurata, Rex optimus nulla interiecta mora ad Romanum Pontificem legationem destinauit, curam vt de Casimiro in Diuorum numerum asscisendo subeat, omnibus modis contendit. Pontifex æquissimis Regis Catholicissimi postulatis non inuitus annuit, remque Nuntio Apostolico in Poloniam misso, ipsique Archiepiscopo Gnesnensi Ioanni, & Petro Posnanensi Antistiti, Regni Procancellario demandauit; qui mira omnia opera diui Casimiri nutu patrata diligenter inquisiuerunt, inquisita fide dignis testibus stabiliuerunt, atque sic stabilita Pontifici Maximo Leoni X. anno millesimo quingentesimo vigesimo transmiserunt. Qui-

Digitized by Google

bus Pontifex sequenti anno in augustissimo purpuratorum Patrum consessu diligenter reuisis, examinatis, tandemque approbatis; diuum Casimirum in numerum Sanctorum adscripsit, quem posteà Clemens Papa Octauus per totum Poloniæ Regnum, & magnum Lithuaniæ Ducatum, aliasque omnes Prouincias ipsorum ditioni subiectas, duplicis Officij ritu ab omnibus publicè priuatimque coli & celebrari, anno millesimo sexcentesimo secundo concessit, vt latiùs in Breui Apostolico de hac re authenticè profecto licet videre.

Hæc de vita S. Casimiri ex Auctore suprà nominato hoc loco referenda esse censuimus. Cetera quæ ad sola miracula pertinent, libenter omisimus: quæ tamen ab ijs, qui ea cognoscere cupiunt, ab Auctore suo facilè peti poterunt.

FINIS.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARAE EVGENIAE, *Archiducum Austriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimorum Belgicæ Principum Priuilegio cautum eſt; nequis*, De Officio Principis Chriſtiani Libros tres, Auctore ROBERTO S. R. E. Card. BELLARMINO è Societate IESV, *præter Balthaſaris Moreti voluntatem intra ſexennium imprimat, aut alibi excuſos in Inferioris Germaniæ ditiones venales importet; vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ*, VI. *Iunij*, M. DC. XIX.

Signat.

De VVitte.

Digitized by Google

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA

BALTHASARIS MORETI.

M. DC. XIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google